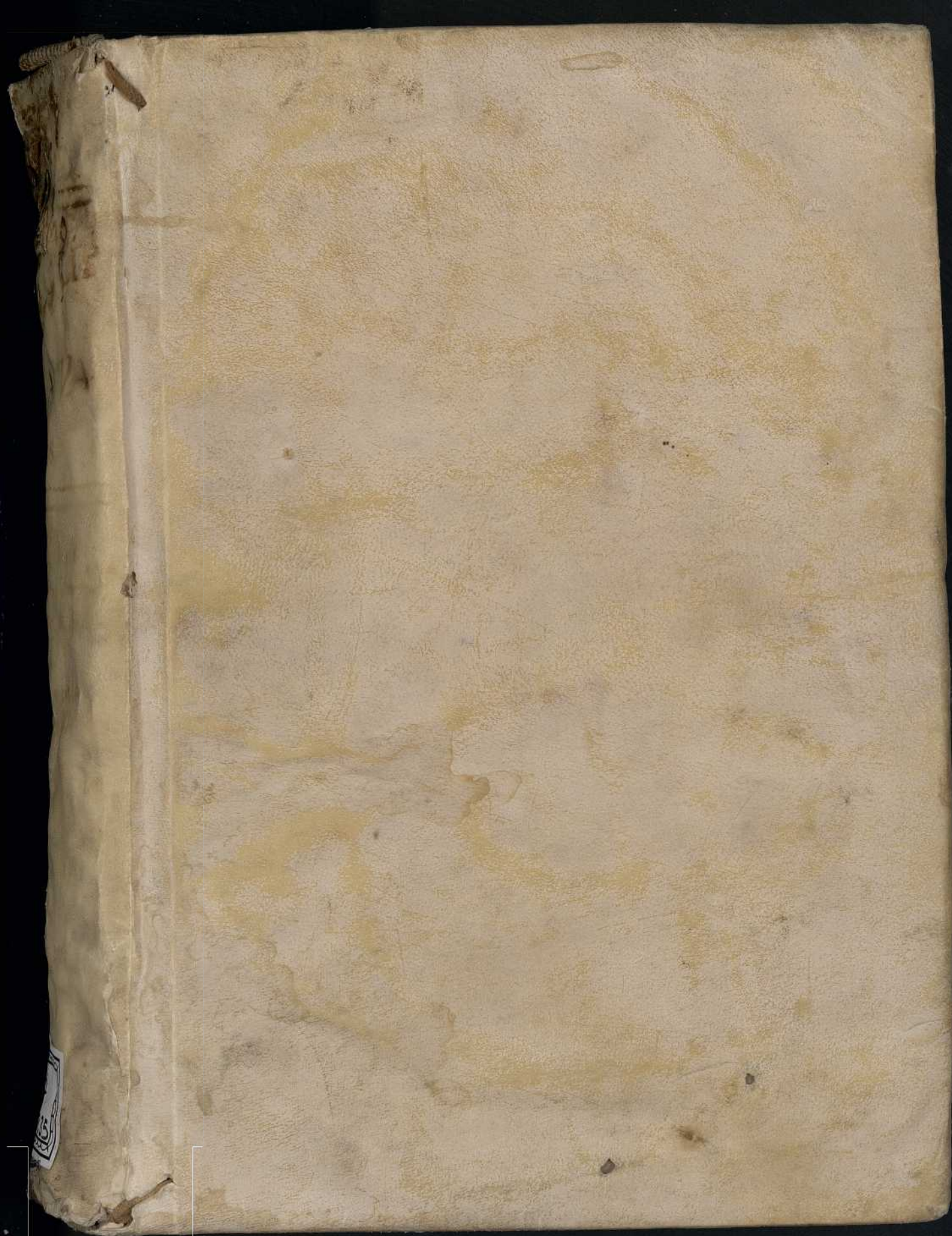

10

TRAVEL

10

A
22-235

~~16 to 23~~

16 to 23

~~16 to 23~~

16 to 23

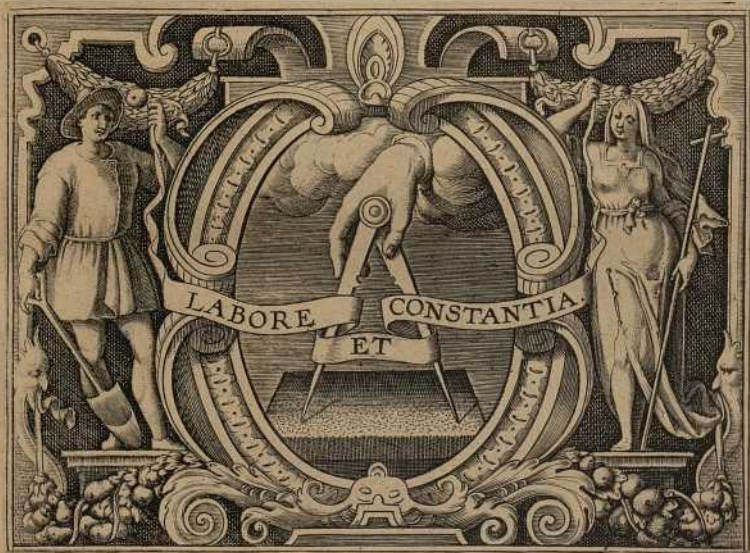
Biblioteca (Biblioteca)	
GRANADA	
Sala	A
Exento	32
Tabla	
Número	335

(6)

I V S T I L I P S I
D I S S E R T A T I V N C V L A
A P V D P R I N C I P E S:
item
C. P L I N I P A N E G Y R I C V S
L I B E R T R A I A N O D I C T V S,

Cum eiusdem L I P S I perpetuo C O M M E N T A R I O.

Editio secunda, aucta & emendata.

A N T V E R P I Æ,
E X O F F I C I N A P L A N T I N I A N A,
A p u d I o a n n e m M o r e t u m.

c l o . I d c . I V .

Cum Privilegiis Cesareis & Regio.

18009871

SER^{MIS} POTENTISSIMISQVE
PRINCIPIBUS

ALBERTO MAXIMILIANI II.
IMP. FILIO, FERDINANDI NEPOTI,
RVDOLFI II. FRATRI:

ET

ISABELLAE CLARAE EVGENIAE,
PHILIPPI II. CATHOLICI REGIS FILIAE,
CAROLI V. IMP. ET REGIS NEPTI,
PHILIPPI III. REGIS SORORI, INFANTI
HISPANIARVM:

ARCHIDVCIBVS AVSTRIÆ,
DVCIBVS BVRGVNDIÆ, PRINCIPIBUS
DYNASTISQVE BELGARVM:

IUSTVS LIPSIVS
SESE ATQVE ISTA
CVM ÆTERNA FIDE, CVLTV, OBSEQVIO,
DEDICAT CONSECRATQVE.

NAM venit ad vos, PRIN-
CIPES, *Dissertatiuncula* mea,
an & vestram dicam?
Vos iussistis, vos iuui-
stis: nec nisi Genio illo
Principum adspirante,
vel tria verba hiscere potuissem, in tam
clarâ luce subitò deprehensus. Et à me
quidem, res parua est: splendorem ta-
men à vobis habet: & (fas sit dicere) vos
ab eâ aliquem. vt dimanet ad exteros aut
posterios singularis hic vester in optimas
artes vel amor, vel honor: dimanet in-
quam, in laudem vestram, in aliorum
exemplum. Quo solo fine & causâ fa-
teor me edidisse. Nam me & famam
meam si spectem, quid accedit? imò de-
cedat fortasse. sed vt miles, qui in acie
pro Principe suo honesta vulnera acce-
pit, adeò non celat ea, vt etiam reuellet

ac iactet: sic mihi visum, gloriosam hanc
ignominiam subire, quæ seruiat nomini
vestro. Atquin aliud etiam visum adde-
re, quod non excuso: *Plinij*, inquam, *Pæ-
negyricum*, quem Traiano optimo Principi
optimum laudatissimúmque scripsit.
Nec id quidem magnum opus. tamen
vt in exiguam sæpe tabulam orbis & re-
gionum magnitudo aut varietas inclu-
ditur: sic in hunc libellum, quidquid ad
munus aut decus veri Principatus. Lau-
dat suum Traianum, non monet, fateor:
sed hoc quoque decorum apud Princi-
pes, vt sub blando eo titulo, & boni quæ
faciunt, recognoscant; & alij, quæ facere
deberent, cognoscant. Quid, quòd Tra-
iano dictus dicatúsque est, Hispano Prin-
cipi, & qui primus florentis imperij sce-
ptrum transtulit ad externam & suam
gentem? Et eius gentis tu maternâ ori-

gine, ALBERTE, & longâ etiam inhabita-
tione es: tu ISABELLA, ortu & stirpe.
Accipite ergo, PRINCIPES, & munuscu-
lum hoc, & munus: quorum illud feli-
cium Auspiciorum vestrorum memo-
riæ aliquid faciat; istud, Principatus op-
timi (talem ab optimis speramus) ex-
emplo. Louanij, prid. Idus Aprilis, an-
no Christiano ∞. 100.

AD LECTOREM.

ABES duplex hîc scriptum, Lector:
 etsi, ut rem dicam, neutrum propriè
 tibi scriptum. Nam illud prius subita
 benignitas Principum elicuit: cum
 Athenæum nostrum inopinatò vi-
 sentes, me quoque dicere aliquid subi-
 tarium voluissent, sine inuississent. Factum, dixi, edo, leuia
 & breuia: id est, illa ipsa qua dixi. Nam augere & poli-
 re, exemplo veterum, atque adcò Tullij & Plinij, pote-
 ram: sed in re qua ad Principes, veritatem amari, &
 quidquid hoc fuit, damus sine colore aut fuso. Nec tibi
 tamen, ut aiebam, propriè damus. sed ut qui sagittam
 mittit, scopum intuetur, non circumstantes: sic mihi nunc
 Principes in oculis, non si quis alius fortè leges. Lege ta-
 men me optante, & hoc saltem disce, magna quedam
 exempla cadere etiam in hoc æuū. An aliud illustrius,
 quàm feminam (ALBERTVM enim nunc omitto) femi-
 nam inquam, inter Principes principem, venisse Ultrò
 ad has litterarias recitationes, scdisse, audisse? Fecit. quid
 nisi heroinam illam JSABELLAM, ataviam suam, imi-
 tata? qua adcò omnium rerum honestarum, tum etiam
 artium amore flagrauit, ut iam nupta & grandior
 Latinas litteras didicerit, cū intellegendi illo fine & fru-
 ctu. O eat in secula illud & hoc exemplum, & unà cum
 bonâ famâ, Principes ament Fama & Aeternitatis istas
 artes! Sed alterum etiam scriptum non ex destinatione
 tibi

tibi damus. Priori illi in hac occasione subiunximus, & aptum putauimus Principibus in viâ regiâ & rectâ dirigendis. Vetus est, non nego. sed non ut aromata vim suam auo exspirant; sic monita ista salubria & doctrina. imò contrâ, auctoritatem & fidem ab ætate sumunt. Ac meo voto, prisca illa, & usu felicia ac gloriosa, reuocentur: præ nouitijs quibusdam, obliquis, callidis, & quæ speciem magis prudentia, quàm ipsam habent. Melius profectò aquabiliusq; regantur res humane. Sed non huc eo. tibi si non laudatam, excusatam operam meam, Lector, volui: quam nulla ambitio, sed sola pietas in Principes expressit. Louanij, prid. Idus Apriles anni ∞. 1600.

IUSTI LIPSI

DISSERTATIONCVLA

apud

SERENISSIMOS

ALBERTVM

ET

ISABELLAM

BELGARVM PRINCIPES

extemporanea:

*Postridie diei Auspicalis, qui fuit septimus
Kal. Decembrium, anni CIO. IO. XCIX.*

REPRESENTATIVE

apud

A. L. B. E. R. T. V. M.

E. T.

A. B. E. L. L. A. M.

BEING A NEW P. R. I. N. C. I. P. L. E.

EXCISED. 1800.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
100 N. 5TH ST. N. Y. C.

S E R E N I S S I M I
E T
P O T E N T I S S I M I
P R I N C I P E S,

TSI fateor haud planè rudem & tironem me esse in dicēdo; tamen hic splendor vester, qui oculis meis inopinatus apparuit, & hic insolens confessus, turbat me aliquid (non nego) sed & delectat. Sicut qui è tenebris & longo situ ad solem subito educuntur, caligat ijs acies, & oculi præstringuntur: sic mihi euenit, & duo simul maxima sidera cùm video, hunc SOLEM, vt ita dicam, & hanc LVNAM, hebescit nonnihil ingenij acies, & linguæ hæc promptitudo retardatur. Quid tamen est? sicut idem ille sol excitat mox & recreat, & innatâ suâ vi dat vigorem: sic mihi sentio ab aspectu vestro alacritatem infundi, & ijsdem, quibus terrebar, excitari. Itaque parebo libēs meritò vobis. me voluistis subito & ex tempore pauca dicere: pauca certè erunt, & ideò excusata, quia subita & ex tempore. Non recedam autem longè (nam & sic iussistis) à more lectionis solitæ: *Annaum Senecam* (æternum Hispaniæ decus) in manus sumam, & pauca eius verba à confessu & tempore hoc non aliena,

* 2

cum

cum bonâ veniâ vestrâ PRINCIPES, cum bonâ
gratiâ vestrâ reliqui AUDITORES, explicabo.
Ait I. De Clementiâ. cap. III.

„ Illius demum Principis magnitudo stabilis fundatâ-
„ que est, quem omnes tam supra se esse, quàm pro se sciunt:
„ cuius curam excubare pro salute singulorum atque uni-
„ versorum cottidie experiuntur. Quo procedente, non
„ tanquam malum aliquod aut noxium animal è cubili
„ profilierit, diffugiunt: sed tanquam ad clarum & be-
„ neficium sidus certatim aduolant, obijcere se pro illo mu-
„ cronibus insidiantium paratissimi, & substernere cor-
„ pora sua, si per stragem illi humanam iter ad salutem
„ sternendum sit.

Pauca verba, vt solet ille scriptor: sed magnæ rei
inclusæ, & à me breuiter educendæ. Ait, *Illius de-
mum Principis magnitudinem stabilem esse.*] Cuius?
qui hæc faciet, quæ suggerit. Si quis ergo negligit?
negat, & parum firmæ altitudini insistere eum pu-
tat. Sicut domus, cui fundamentum non subster-
nitur, caduca est: sic Princeps, cui non ista. quæ iam
addit: *Quem omnes tam supra se esse.*] Dignitas Prin-
cipis tangitur & eminētia. quis autem eam nescit?
Ille est imago & exemplar Dei in terris, rerum mo-
derator & arbiter, in cuius manu positæ opes, di-
gnitas, vita omnium nostrum. Sicut anima corpo-
ri præest, & animæ ratio: sic Princeps hæc populum
regit, & eadem illa ratio ipsum. Tolle, cadauer ac
funus est hæc omnis multitudo: & vt Cyclops apud
Homerum, amisso vnico oculo, huc illuc impingi-
tur,

tur, & denique ruit: sic ista moles populi, sine lumine illo Principatus. Ergo *supra omnes* eum meritò esse sciunt, & fatentur. quid amplius? *Pro se esse.*] O monitum eximium! ô in duobus verbis inclusum finem, munusq; Principatum! Non præesse solùm Princeps, sed prodesse debet: nec sibi tantùm ciues dados, sed se etiam ciuibus arbitrari. Sicut sol ille (ne abeam ab hâc imagine) nō lucet modò, sed fouet, vegetat, animat: sic verus ille populorum rector, in splendore suo commodat & iuuat.

Moderatori Reip. (ait Cicero) *beata ciuium vita proposita est, ut ea sit opibus ampla, copijs locuples, virtute instructa.* Et Hadriani Principis laudata illa vox est: *Ita se remp. gesturum, ut sciret rem populi, non suam esse.* Sed quomodò hoc faciet, & eò veniet? addit noster: *Curam eius excubare pro salute etiam singulorū.*] Itane excubare? & nec noctes vacuæ exceptæque sint? nec noctes. *Magna fortuna, magna seruitus est,* ait quispiã: & maximo cuique imperio maximam curam, atque adeò assiduam inesse, vos & animos vestros, PRINCIPES, testor. Vt Palinurus ille in mari, non de die solùm gubernabat, sed ipsâ nocte

— *clauumque affixus & herens*

Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat: tale in Principe, cuius *curam excubare* Seneca vult pro salute etiam *singulorum.*] Quid tu ais? nec satis *vniuersorum?* Aio, inquit. & vt pater aliquis in magnâ familiâ, ad singulos animum atque oculos adijcit; ita verus Princeps. Philippus Macedo, inter

laudatos olim reges, ad monitus huius muneris sui
à fæminâ etiam fuit. quæ ipsum adiens, deside-
rium aliquod expositura, cùm reijceretur & *nega-*
ret sibi vacare: animosè subiecit, *Noli ergo impera-*
re. Animosè, inquam, sed verè: & rex agnouit, sed
monitus à fæminâ: ab ipso autem se Imp. RVDOL-
FVS. ille dico, primus auctor & fons magnitudi-
nis vestræ, à quo inclita gens AVSTRIACA per
annos iam plus trecentos in hoc æuū floret, & in
omne (ita voueo) florebit. Is cùm tenuiores ali-
quot homines aditum ad eum captarent, & satel-
lites aspernati hoc genus, reijcerent: animaduertit,
& *Per Deum,* inquit (ipsa Annalium verba ponam)
finite homines ad me venire. Non enim ideo Imperator
sum, ut in arculâ includar. Vocem inclitam, vocem
auream, vocem verè AVSTRIAM! & in quâ hoc
de curâ (quid enim melius addam?) concludam.
Pergit noster: *Quo procedente*] Fructus est, qui Prin-
cipes manet, ex hoc munere suo & curâ. Quis ille?
duplex, Beneuolentiæ & Fidei, quam vtramque
subditi præstant. De illâ, *Quo procedente,* inquit, *non*
tanquam malum aut noxium animal (tigris, lupus,
serpens) è cubili profilierit, *diffugiunt:* quod in Caligu-
lâ, Nerone, Domitiano aliquo obseruare licuit, qui
nunquam è cubiculo, & ex illâ solitudine suâ in
publicum prodibant, nisi vt sollicitudinem, imò &
solitudinem, facerent: sed *tanquam ad clarum &*
beneficium sidus certatim aduolant.] Ita sanè, aduolant,
non accurrunt; certatim, non lentè aut timidè;
vix,

viæ, domus, opida sunt angusta. Videtisne ô nostri PRINCIPES? tanquam ad clara & benefica duo sidera concurrimus: tanquam ad gemellos illos Castores respicimus, in diuturnâ hâc Belgicâ tempestate. Illi conspecti, nautas recreant; illi, cùm nauibus infederunt,

— *tumida æquora placant,*

Collectasq; fugant nubes, Solémque reducunt:

ita vos, qui infedistis, & corpore pressistis iam Belgicæ hanc nauim, è bellorum fluctibus, ex insidiarum procellis, subducetis eam in portum. Atque hæc igitur Beneuolentia est. de Fide sequitur: *obijcere se pro illo mucronibus parati.*] Quidni faciant? in vobis, vt dixi, viuimus: animam & spiritum hunc in animâ Principum ducimus: & meritò ergo pro ijs obiecturi ea, imò proiecturi. Ego SER^{mi} PRINCIPES, publicâ Belgarum voce & sensu, vtraque hæc offero: Beneuolentiam, inquam, & Fidem. & simul sine iactantiâ addo, duas in nobis notas siue insignia ab antiquo esse: Fortitudinem, ac Fidem. *Fortissimos Gallorum Belgas*, Iulius Cæsar iam olim dixit: de Fide, idē ille & Plutarchus, DEVOVERE Gallos (qui mos & Hispanis) corpora vitamque suam Principibus solere: id est, ita consecrare, vt cum viuis viuerent, pro ijs periclitarentur, morerentur, atque adeò cum ijs. Nam superesse nefas erat. Magna fides, & nescio an alibi gentium lecta vel audita. Sed iam desino, memor apud quos dicam: & quàm breues sermones non solum apud Deum

Deum sæpe, sed apud Principes semper, grati deco-
 riq̃ue sint. Gratias tantum ago, Athenæi huius &
 meo nomine, quos tam clarâ istâ luce perpetuum
 illustrastis. In eo quoque imitati magnos illos Prin-
 cipes: vt Cn. Pompeium, qui è bello Mithridatico
 victor, Rhodum veniens singillatim omnium
 Professorum ædes circumiuit, iniuit, & fasces illos
 laureatos priuatorum ianuis submisit. Quid Tibe-
 rius Imp^{or} in eâdem vrbe? *circa scholas & auditoria*
Professorum (Suetonij verba sunt) *assiduus fuit,*
 Quid Claudius Imp^{or}? ille verò inopinatus sæpe
 recitantibus interueniebat: quod vos SER^{mi} nunc
 fecistis. Gratias igitur agimus, & voto eas claudi-
 mus: vt felicibus auspicijs cœptum hoc imperium
 diuturnum ac stabile vobis, & stirpi vestræ (ô Deus
 eam donet!) sit, cum Dei ipsius, cum vestrâ gloriâ,
 & publicâ Belgarum salute. D I X I.

C. PLINI SECVNDI
PANEGYRICVS
LIBER,

Quem
IMP. NERVAE TRAIANO
OPTIMO PRINCIPI
scripsit siue dixit:

Etadeum IVSTI LIPSI
COMMENTARIVS P. P.

3

AD LECTOREM MEVM,

CVI SALVS.

ABES hic perpetuum, sed breuem
meum Commentarium, in Plinij
scitam, & super Græcas Latinasque
laudatam, Laudationem. Perpe-
tuum ita, ut nec minora sæpe pigeat
attingere, & discingere: quia memi-
ni quibus, & cui generi, præcipuè hæc scripserim. nempe
Palatinis nostris: quos votum meum sit, præclara hæc
legere, intelligere, atque utinam, bis utinam, obsequi &
audire. Itaque nec tenuia interdum transeo: quia ple-
rosque illos transisse per hæc studia scio, vel festinantes,
vel occupatos. ideoq; iuuandos à nobis, præsertim in ar-
gutijs, aut ritibus: & utrorūque copia est in hoc scripto.
Sed breuiter tamen hæc omnia. quod pro illorum gustu
arbitror, fortasse & usu: nec nimis nunc probo, qui in
singulis insistant, & uni alicui ritui explicando paginas
donant. Modicè satis est, & quod in rem præsentem suf-
ficiat: plura, pompam magis habeant, quàm fructum.
Quid, quod nec Schemata, & ornatus illos florida ora-
tionis tango? nam visum mihi pertenuia hæc & Scho-
lastica esse, quæ didicisse oporteat magis quàm discere: aut
alio certè doctore discere, neque Aquila, ut in prouerbio
est, captat muscas. Ergo Politica & graniora illa do-
gmata explicares, dicet alius: & conueniebat Aula, cui
scribis.

scribis. *Haud negauerim istud, illud non suscipio. quia et si talium monitorum uberrima & pulcherrima hinc seges; tamen falcem meam nunc non sentiet, & satis atque abunde messuisse arbitror in POLITICORVM libris, qui exstant. Singula in loco & tempore agere, mihi sententia & votum est: atque igitur hinc studui tantum, Plinianum textum diducere & reuelare, & verbis sensibusque eius lucem dare, nec ultra. Siquis plura atque alia volet, ibit ad alios: qui compositæ & industriè struere moles operum solent. Casula hæc mea est, subitaria & leui manu ad usum, non decus aut speciem, structa. cui Aristophanæum illud inscribo:*

Ὅστις ἐν τοῖς τοῖσι γελᾷ, τοῖς ἐμοῖς μὴ χαίρῃτω.

Quisquis capitur illis talibus, his meis ne gaudeat.
Vale Lector, & Senecam nostrum (si Deus pauxillum etiam vita dat) expecta. Louanij, XVI. Kal. Martias. ∞. 1556.

ARGVMENTVM,
CAVSSA, TEMPVS
HVIVS SCRIPTI.

RGVMENTVM & materies est, *Laudatio* Traiani. quam duplicem exsequitur, Publicæ vitæ & Priuatæ. Illam ordine quodam temporum peragit, orsus ab Adoptione ad tertium eius Consulatum: in quo hæc dixit, & ibi sistit. Quidquid igitur moderate interea, liberaliter, benignè, utiliter in publicum fecisset, recenset, diducit, ornat; sæpe floridè, & pænè poëtarum in morem: quem stilum hoc Ornationum genus vsquequaque non spernit. Pleraque autem laudatio intra togam & pacem consistit: quia bella nondum attigerat, & magni ducis signa magis, quàm res adhuc erat. In Priuatâ deinde vitâ, compositam domum eius, vxorem, & sororem laudat: quòd amicos colat, liberos non colat, & quosque habeat suo loco. Hæc breuiter & summatim *Laudatio* continet: quâ CAVSSA aut occasione sic instituta? Quia Plinius Consul iam erat, & ex more veteri, imò ex Sc^{to} (vt ipse loquitur) *Gratia agenda* optimo Principi erant. An autem hoc est gratias agere, sic laudare? Ita. nam duplex erat illa *Gratiarum actio*, quod ipse sub finem Panegyrici dicit: & Publica, & Priuata. Illa, reip. nomine suscepta: & aptissimè in laudationem ibat, beneficia recensendo, quæ contulisset. Imò quæ absque eâ commemoratione gratiæ dici poterant? Altera, quam Consules suo nomine dicebant. quæ prima

6
origo & causa harum Orationum apud Romanos est,
fateor: sed in leui tamen postea habita, & hic quoque à
Plinio paucis lineis perstricta. En causam igitur scripti:
addo nunc TEMPVS. Aio Plinium Consulem, primo
die cum iam inisset (id est, Kalendis Septembribus) hæc
dixisse: non autem antè, neque designatum, vt vir doctus
censet. Induxit eum epistola xxvii. libri vi. in quâ cum
interrogasset quidam *designatus Consul*, *quid in honorem
Principis censeret?* inter alia, respondet: *Designatus ego
Consul, omni hac et si non adulatione, specie tamen adula-
tionis abstinui.* Refert ad huc Panegyricum, & errat: nec
aliud ibi Plinius, quàm de sententiæ dictione, quam pri-
mi designati Consules rogabantur. Mos autem inualue-
rat, vt loco sententiæ, aliquid in honorem Principis cen-
ferent: quæ adulatio, etiam in hoc scripto, Plinio memo-
ratur. Itaque nihilo ea epistola ad rem præsentem: & ipse
ostendit non semel, à se Consule hæc dici. Neque alius
sanè mos erat. quem tangit lib. ii. epist. i. de Verginio Ru-
fo: *Acturus in Consulatu Principi gratias.* Nota, in
Consulatu. Et Spartianus in Ælio Vero: *Cum oratio-
nem pulcherrimam parasset, quâ Kal. Januariis Hadria-
no patri gratias ageret.* Ait *Kalendis*; ergo ipso primo die
Consulatus. Sed iterum hic dubitatio, quando igitur Pli-
nius Consul? In quarto Consulatu Traiani, scripsit noui-
ter vir inter æui nostri summos: & ita censet, quia Pro-
consulatus Plinij incidit in annum, post illum Traiani
dictum. At ego bonâ veniâ eius dissentio, & in tertio
Principis, hunc Consulem fuisse, cum Onufrio adfirmo:
in tertio, id est anno illo, quo tertium fuit. Quo argumen-
to? imò argumentis, satis certis. Primum, ipse in hac Ora-
tione,

7

tionem, ubi acta Principis laudat: *Et nondum*, inquit, *de biennio loquor*. Quomodo hoc verè, si in quarto eius Consulatu dicit? certè triennium imperij iam erat. At in *tertio*, verissimè: quia agebatur post mortem Nervæ extremus alter annus. Item: *Quò iustius Senatus ut susci- peres quartum Consulatum, & rogavit, & iussit*. In futu- rum hæc dicuntur, neque adhuc gerebat. Iterum aper- tius: *Atque ego video, proximo anno Consulatus recusandi hanc præcipuè fuisse rationem, quòd eum absens gerere non poterat*. Nota de anno proximo, & instanti: non ergo isto. Quid amplius? *absens*, inquit. Ita fanè, absens. nam ad bellum Dacicum iam se parabat: quod cum Deceba- lo fortiter & feliciter, ipso illo quarto Consulatu, gessit. Itaque ne adfuit quidem, cum hæc à Plinio dicta volunt. Quid etiam, si adfuisset? credetne aliquis omissam pul- cherrimam illam laudum materiem, victos hostes, sup- plicem regem, & meritissimum triumphum? Quomo- dò ipsa Plinij oratio exsultasset in eo, ac pænè triumphas- set? ut doleam Principis causâ, non sub id tempus hanc recitationem interuenisse. At de tempore victi Decebali, ambigi non potest, vel ex lapide qui exstat: IMP. CÆSAR. DIVI. NERVÆ. F. NERVA. TRAIANVS. AVGVSTVS. GERMANICVS. DACICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. IIII. COS. IV. VICTO. DECEBALO. Et num- mi idem dicunt. Adde & hæc Plinij, si libet: *Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo, cum tu no- bis Consulatum obtulisti*. Quæ de Præfecturâ ærarij ca- pienda, quam ab ipso Neruâ accepisse se fatetur. At si *nondum biennium* ab eâ, cum Consule est factus: quid clarius, quàm Traiano *tertiùm* Consule hæc fuisse? Quod ad Pro- consula-

consulatum Plinij (quo argumento vir ille nititur:) is verò tardior, & post victoriam demum Dacicam. Exstat epistola XIIII. Plinij, lib. x. ad Traianum, quâ gratulatur ei *maximam, pulcherrimam, antiquissimam victoriam.* neque aliam, quàm istam. Deinde autem, epistolâ XVII. in Bithyniam prouinciā suā, venisse se nūciat: certè post victoriam. Ergo in quinto eius, aut circa, Consulatu. Neque sanè moris; illo Principum æuo, statim & quasi ex lege, finito Consulatu in prouinciā ire. Imò contraria lex erat, iam inde à Iulio, non ire, nec imperia aut honores continuare: etsi tamen tota res in arbitrio Principum, & illi aut forte, aut imperio, quando & quò visum esset, mittebant. Quæ in Dione varijs locis, sed hoc postremum libro LIII. in actis anni DCCXXVI. habes.

ELOGIA super hoc libro.

PSE Plinius, libro III. epist. XIII. *Librum, quo nuper Optimo Principi gratias egi, nisi exigenti tibi: missurus, etiam si non exegisses. In hoc consideres velim ut PVLCHRITVDINEM materia, ita DIFRICVLTATEM. In ceteris enim nouitas ipsa Lectorem intentum habet: in hoc, nota, vulgata, dicta sunt omnia. Quò sit, ut quasi otiosus securusque Lector, tantum elocutioni vacet. in quâ satisfacere difficilius est, cum sola estimatur. Atque utinam ORDO saltem, & TRANSITVS, & FIGVRÆ simul spectarentur! Nam inuenire praeclarè, enunciare magnificè, interdum etiam barbari solent: DISPONERE aptè, FIGVRARE variè, nisi eruditis negatum est.*

Iterum epist. XVIII. eiusdem libri. *Officium Consulatus iniunxit mihi, ut Reip. nomine Principi gratias agerem. quod ego in Senatu, cum ad rationem & loci, & temporis, ex more fecissem; bono ciui conuenientissimum credidi, eadem illa * SPATIOSIUS & VBERIUS volumine complecti. Primum, ut Imperatori nostro virtutes suae veris laudibus commendarentur: deinde, ut FUTURI PRINCIPES, non quasi à magistro, sed tamen SVB EXEMPLO PRÆMONERENTVR, quâ potissimum viâ possent ad eandem gloriam niti. Addit deinde, per triduum se recitasse amicis hunc librum, & valdè probasse. Vide pluscula.*

*Nota, non
sic ampliter
dixisse.

Sidonius Apollinaris, lib. VIII. epist. X. *Caius Plinius*

B

pro

pro Actiâ Variolâ plus gloria de Centumviriâ suggestus domum rettulit, quàm cum M. Ulpio, incomparabili Principi, comparabilem Panegyricum dixit. Quo tamen in loco semper mihi visum (neque nunc muto) incomparabilem legendum : nec tam aut malignè, aut imperitè, super eximio hoc scripto Sidonium censuisse. At enim præfert illam pro Variolâ. sicut & Ciceronis pro Cluentio, omnibus aliis : non eloquij flore, aut acrimoniâ; sed inuentionum difficultate, & quia in rebus arctis caussisque arduis, magis sagax ingenium elucet. Ipsum lege.

C. PLINI SECUNDI

PANEGYRICVS

TRAIANO AVG. DICTVS.

BENE ac sapienter, Patres Conscripti, maiores instituerunt, ¹ vt rerum agendarum, ita ² dicendi initium, à precationibus capere: quòd nihil ritè, nihilque prouidenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore, auspicarentur. Qui mos cui potius, quàm Consuli? aut quando magis vsurpādus colendusque est, quàm cùm imperio Senatus, ³ auctoritate Reip. ad agendas optimo Principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est, aut pulchrius munus deorum, quàm castus & sanctus, & dijs simillimus Princeps? Ac si adhuc dubium fuisset, forte casuque rectores terris, an ⁴ aliquo numine darentur: Principem tamen nostrum liqueret diuinitus constitutum. Non enim occultâ potestate fatorum, sed ab Ioue ipso coràm ac palàm repertus, electus est. quippe inter ⁵ aras & altaria, eodemque loci, quem Deus ille ⁶ tam manifestus ac præsens, quàm cœlum ac sidera infedit.

COMMENTARIVS.

UT RERV.] *Xenophontis præceptum. πειρᾶσθαι σὺν θεοῖς ἀρχεσθαι πάντος ἔργα. ὡς τῶν θεῶν κυρίων ὄντων ἐδὲν ἡττον τῶν εἰρηνικῶν, ἢ τῶν πολεμικῶν ἔργων:* Conari omne opus cum dijs aggredi. quia dii non sequius rebus ciuilibus, quàm & bellicis præsent ac dominantur. ² DICENDI INITIVM.] *Vetus mos Romanus, à precatione orationes ordiri. Cicero, Linus, auctor ad Herennium, ostendunt.* ³ AVCTORITATE REIPUBLICÆ.] *Plinius III. epist. XVIII. Vt reip. nomine Principi gratias agerem.* ⁴ ALIQUO NUMINE.] *Homerus: Εὐ δὲ διὸς βασιλῆες: Ex Ioue sunt reges. Plutarchus in Numamène πρὸν καὶ θεῖον δῶρον: Maximum & diuinum donum, de regno.* ⁵ ARAS

ET ALTARIA.] *Distincta, & Altare augustius aliquid, & in quo victima
adolentur: Ara etiam, in qua supplicatur, aut libatur tantum. Illud item su-
perorum Deorum, hæc etiam manium & inferorum. Glossa: Altare, ἄλτάρη;
Ara, ὦρα, Vide Festum in Altare, & Adolesco, Seruium in illud.*

— en quattuor aras,

Ecce duas tibi Daphni, duoque altaria Phœbo.

⁶ TAM MANIFESTVS.] *Ob loci templique religionem, cum maiestate.
Cicero: In Capitolio, hoc est in terrestri domicilio Iouis.*

⁷ QVO magis aptum piumque; est te Iuppiter optime maxime,
antea conditorem, nunc ⁸ conseruatorem imperij nostri precari,
vt mihi digna Consule, digna Senatu, digna Principe contingat
oratio: vtque omnibus quæ dicentur à me, libertas, fides, veritas
constet: tantumque à specie adulationis absit gratiarum actio mea,
quantum abest à necessitate. Equidem non Consuli modò, sed
omnibus ciuibus enitendum reor, ne quid de Principe nostro ita
dicant, vt idem illud ⁹ de alio dici potuisse videatur. Quare ab-
eant ac recedant voces illæ, quas metus exprimebat. nihil, quale
antè dicamus, nihil enim quale antea patimur. nec eadē de Prin-
cipe palam, quæ prius, prædicemus: neque enim eadem ¹⁰ secreto
loquimur, quæ prius. Discernatur orationibus nostris diuersitas
temporū, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui
¹¹ quando sint. hætenus vt deo, nunc nusquam vt numini blan-
diamur. Non enim de tyranno, sed de ciue, non de domino, sed de
parente loquimur. Vnum ille se ex nobis, & hoc magis excellit at-
que eminet, quòd vnum ex nobis putat; nec minùs hominem se,
quàm hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona no-
stra, dignosque nos ¹² illius vsu probemus: atque idem talem co-
gitemus, ¹³ si maius principibus præstemus obsequium, qui ser-
uitute ciuium, quàm qui libertate lætamur.

⁷ APTVM, PIVMQVE.] *Aptum, quia à te, & in tuo templo, ille Prin-
ceps: pium, quia agnoscere beneficium, neque ingrati esse debemus. ⁸ CON-
SERVATOREM.] In Traiano. Plinius ad eum, in epistolâ: Diem domine,
quo seruasti imperium, dum suscipis, celebrauimus. ⁹ DE ALIO DICI.]
E prioribus Principibus, apud quos blanda & humilis semper oratio. Mar-
tialis, lib. x.*

Hoc sub Principe, si sapis, caueto
Verbis Roma prioribus loquaris.

¹⁰ SECRETO LOQVIMVR.] *Seneca, de bono Principe: Eadem de illo ho-
mines secreto loquuntur, quæ palam. ¹¹ QVANDO SINT HÆTENVS.]
olim*

Olim emendauimus: cui, quando, sint actæ. Nusquam vt Deo nunc, nusquam vt. Iterum Martialis concurrit:

Frustrà blanditiæ venitis ad me,

Attritis miserabiles labellis.

Dicturus Dominum Deumque non sum,

Iam non est locus hac in vrbe vobis.

¹² ILLIVS VSV.] *Traiani. Sed melius, aut fallor, quod olim ego: illis vsu. Bonis illis dignos probemus, vtendo: Libertas & veritas redierunt? vsurpamus.* ¹³ SI MAI VS.] *Vult intellegi, quod minus.*

ET populus quidem Romanus ¹⁴ dilectum Principem seruat, quantoque paullò antè ¹⁵ concentu ¹⁶ formosum aliù, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus ¹⁷ gestum alterius & vocem; huius pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nosipsi? diuinitatem Principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, vt amor & gaudium tulit, celebrare vniuersi solemus? Iam quid tam ciuile, tam senatorium, quàm illud additum à nobis ¹⁸ OPTIMI cognomen? quod ¹⁹ peculiare huius & proprium, ²⁰ arrogàtia priorum principum fecit. Enimuerò quàm commune, quàm ex æquo, quòd ²¹ FELICES NOS, FELICEM ILLVM prædicamus, alternisque votis, HAEC FACIAT, HAEC AVDIAT, quasi non dicturi, nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces ²² lacrymis etiam, ac multo pudore suffunditur. agnoscit enim sentitque ²³ sibi, non Principi dici. Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore seruauimus, hoc singuli quoque meditati que teneamus: sciamusque, nullum esse neque sincerius, neque acceptius genus gratiarum, quàm quod ²⁴ illas acclamationes æmuletur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet laborabo, vt orationem meam ad modestiam Principis moderationemque submittam, nec minus considerabo quid aures eius pati possint, quàm quid virtutibus debeatur.

¹⁴ DILECTVM PRINCIPEM.] *Lego, Principum. Ipse populus, cui minor sapientia, discrimen & dilectum habet in Principum laude: qui non magis nos?* ¹⁵ CONCENTV.] *Proprio ad rem verbo. Nam acclamationes illæ theatrales, cum modulis & quodam velut cantu erant. Tacitus xvi. Anna- lium: Plebs personabat certis modis, plausuque composito. Ibi ego.* ¹⁶ FORMOSVM.] *Domitianum, qui pulcher ac decens (ait Suetonius) maximè in iuuentâ. Martialis:*

Purpureum fundens Cæsar ab ore iubar.

Et ipse de se illud Homericum usurpat:

Οὐχ ὅραται, οἷος καὶ γὰρ καλὸς τε μέγας τε:

Nónne vides tu, qualis ego magnusque decensque?

¹⁷ G E S T V M.] *Neronis, qui histrioniam exercebat. Ad eundem spectat, de voce: quam cælestem & diuinam dici viderique volebat.*

¹⁸ O P T I M I C O G N O M E N.] *Quando additum? Dionis compendium ait, Armeniâ subactâ: & sanè lapides aut nummi (notabit mecum, qui volet) rarò præferunt hoc, velut cognomen, ante VI. eius consulatum. Exinde assequitur. ut, IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. OPTIMO. Græcè etiam: NEP. ΤΡΑΙΑΝΟC. ΑΡΙCΤΟC. Antè non memini sic obseruare: sic inquam positum, nomini ipsi subiectum: dumtaxat, SENATVS. POPVLVSQVE. ROM. OPTIMO. PRINCIPI: quasi in laudationis loco. Tamen iam nunc ei datum (præter Dionis mentem) ambigi ex Plinij his verbis nihil potest: etsi in titulis fortasse non sic usurpauit.*

¹⁹ P E C V L I A R E.] *Adeò, ut Eutropius scribat, ad suam usque ætatem (Valentiniani Imp.) nõ aliter in Senatu Principibus acclamari, nisi, Felicior Augusto, MELIOR Traiano. ²⁰ A R R O G A N T I A P R I O R V M.] Qui id spreuerunt. ²¹ F E L I C E S N O S.] Infrà: Estne verum, quod inter ista clamauius, O nos felices! ²² L A C R Y M I S E T I A M.] Gaudio expressis. Infrà: Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum. ²³ S I B I, N O N P R I N C I P I.] Galba, apud Tacitum: Ceteri libentius cum fortunâ nostrâ, quàm nobiscum loquentur. ²⁴ I L L A S A C C L A M A T I O N E S.] Quæ in liberâ rep. non sic fuere, sed sub Augusto ceperunt: nisi fallor, à theatris in Curiam inuectæ, imitando. Earum exempla in Cæsareis scriptoribus, & breuia & pleraque acuta.*

M A G N A & inusitata Principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcû, quàm ne nimium putet. hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat. Nam merenti gratias agere, facile est, Patres Conscripti. non enim periculum est, ne cùm loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat; cùm de frugalitate, luxuriam; cùm de clementiâ, crudelitatem; cùm de liberalitate, auaritiâ; cùm de benignitate, liuorem; cùm de continentia, libidinem; cùm de labore, inertiam; cùm de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidẽ vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis, aut parum dixerò. Animaduerto enim ²⁵ etiam Deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quàm innocentia & sanctitate lætari: gratioremque existimari, qui delubris eorum puram ²⁶ castamque mentem, quàm qui ²⁷ meditatum carmen intulerit. Sed ²⁸ parendum est Senatuf-consulto,

consulto, quo ex utilitate publicâ placuit, vt Consulis voce, sub titulo gratiarum agendarum, ²⁹ boni Principes quæ facerent recognoscerent; mali, quæ facere deberent. Id nunc eò magis solenne ac necessarium est, quòd parens noster priuatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi vetare, quod Senatus iuberet. Vtrumque Cæsar Auguste moderatè, & quòd alibi tibi gratias agi non sinis: & quòd hîc sinis. non enim à teipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. cedis affectibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est.

²⁵ ETIAM DEOS IPSOS.] *Seneca, De Beneficijs*: Sicut nec in vitis quidem, licet optimæ sint, auroque præfulgeant, Deorum est honos, sed piâ ac rectâ voluntate venerantium. *Plinius alter, Præfatione magni operis*: Verùm & dijs lacte rustici, multæque gentes supplicant: & molâ tantum falsâ litant, qui thura non habent: nec vlli fuit vitio, Deos colere, quoquomodo posset. *Vetus versus respondet*:

Καθ' ὅσων δὲ ἔρδεν ἡρ' ἀδυνάτοις θεοῖσι:

Sacrificare dijs, vt opes viresque tulerunt.

²⁶ CASTAMQUE MENTEM.] *Seneca*: Optimus animus, pulcherrimus Dei cultus est. ²⁷ MEDITATVM CARMEN.] *Orationem compositam, & sollennem dictionem: etiamsi metrum numerique non sint. Tante enim prisca Carmen: vt infra, carmen comitiorum.* ²⁸ PARENDVM EST SENATVSCONSULTO.] *Quando factò? non repperi. puto ab Augusto esse, cum mutata rep. hoc quoque mutauit. Nam ista Gratiarum actio, in concione, populo Rom. Quiritibus solet fieri, pro honore dato: at nunc cum Princeps iura populi in se traxit, atque ipse magistratus fecit; Gratia illi in Curia, non in concione, dicta. Hic fons Panegyricorum. qui etiam ad Præsides prouinciarum manarunt, atque ij electi, gratias agebant. quod Claudius vult, in Dione: κατέδειξε τὰς αἰρετὰς (ἀρχοντας) μὲν δὲ μὲν οἱ χεῖν ἐν τῷ συνεσπῖον γινώσκων, ὅπως κατὰ τὴν ἔθος ἐπιβουή: Instituit ne electi (Præsides) aliquas ei gratias in Senatu dicerent, quod ex more quodam faciebant. Hoc inquam, ad solos prouinciales Præsides & imperia spectat (priora vide:) & errant, qui ad nostra hæc trahunt.* ²⁹ BONI PRINCIPES.] *Causa duplex huius instituti. vt & boni laude istâ firmarentur in bonè agendo; & mali, eò blandè traherentur. O si nostri cui mos ferret, quid vilius?*

SAEP E ego mecum. P.C. tacitus agitari, qualem quantumque esse oporteret, cuius ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur: cum interea fingenti formanti que mihi Principem, quem ³⁰ æquata dijs immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus.

Enituit

Enituit ³¹ aliquis in bello, sed obsoleuit in pace: alium toga, sed non & arma honestarunt: reuerentiam ille terrore, alius amorem humanitate captauit: ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico partam ³² domi perdidit: postremò adhuc nemo extitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At Principi nostro ³³ quanta cōcordia, quantusque concentus, omnium laudum, omnisque gloriæ contigit? ut ³⁴ nihil seueritati eius hilaritate, nihil grauitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detrahitur? Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc ætatis ³⁵ inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis ³⁶ senectutis insignibus, ad augendam maiestatem, ornata cæsaries: nonne longè lateque ³⁷ Principem ostentant?

³⁰ *ÆQUATA DIIS.] Poëta.* — cum laudatur dijs æqua potestas.

³¹ *ALIQVIS IN BELLO.] Ab Homero, iam olim:*

Ἀλλ' ὃ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολέμῳ ἔργα,

Ἀλλ' ὃ δ' ὀρυσσὺν, ἑτέρῳ κίθαριν καὶ ἀοιδίαν:

Namque alij bellare Deus concessit, at illi

Saltare, atque alij citharâ cantuque valere.

Claudianus, in Stiliconis laudibus, hausisse (ut alia) videtur à nostro:

—— Nunquam sincera bonorum

Sors vlli concessa viro. quem vultus honestat,

Dedecorant mores. animus quem pulchrior ornat,

Corpus destituit. bellis insignior ille,

Sed pacem fœdat vitijs. hic publica felix,

Sed priuata minùs. partitim singula quemque

Nobilitant.

³² *DOMI PERDIDIT.] Ut Augustus, in filiâ, nepte, nepotibus, & totâ familiâ infelix.* ³³ *QUANTA CONCORDIA.] Idem Claudianus:*

—— sparguntur in omnes,

In te mixta fluunt: & quæ diuisa beatos

Perficiunt, collecta tenes.

Victor de ipso Traiano: Tantus erat in eo maximarum rerum modus, ut quasi temperamento quodam virtutes miscuisse videretur.

³⁴ *NIHIL SEVERITATI.] Cicero, ad Brutum:* Quid tam distans, quàm à seueritate comitas? quis tamen vnquam te aut sanctior est habitus, aut dulcior? ³⁵ *INDEFLEXA MATVRITAS.] Nondum vergens, & adhuc in statu. Sumptum à Circo, ubi medio spatio flexus circum metam, & tum deflexus. Quæ igitur ætas nunc Traiani? ex Dione, quadragesimusquartus annus. Nam illo auctore, imperium quadragesimosecundo cepit: atque hac biennio post circiter dicta. Errat aut dissentit Victor (& cum eo alij)*

qui

qui LXIII. annos vixisse prodit: quod non potest, Dionis isto calculo; quia omnium consensu, non nisi nouemdecim annos, VI. menses, dies XV. imperauit. Itaque Eutropius mihi verior, qui vite adsignat annos LXII: cisi vel sic menses aliquot desint. ³⁶ SENECTVTIS INSIGNIBVS.] Non enim ipsa, ut iam dixi. Acclamationes igitur illa Senatoria, in Tacito Vopisci, Et Traianus senex ad imperium venit, pro re magis, quàm pro veto. Noster aperte infra Iuuentam ei tribuit. ³⁷ PRINCIPEM OSTENTANT.] Atque ipsi etiam hostibus. qui (in Dione) τῆς πολιτῆς αὐτῆς τὸ χαῦρον, καὶ τὸ σεμνοπαρεῶδες τὸ μεγαλῶμα ἰδόντες, ὑπερόπησαν ἐπ' αὐτῷ: caniciei eius lætitiā conspicati, & vultus maiestatem, suspicati sunt esse, qui erat.

T A L E M esse oportuit, quem non bella ciuilia, nec armis oppressa R. P. sed pax & adoptio, & tandem ³⁸ exorata terris numina, dedissent. An fas erat nihil differre inter imperatorem, quem homines, & quem dii fecissent? Quorum quidem in te, Cæsar Auguste, iudicium & fauor, tunc statim cùm ³⁹ ad exercitum proficisceris, & quidem inusitato indicio, enituit. Nam ceteros Principes, aut ⁴⁰ largus cruor hostiarum, aut sinister volatus auium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti ⁴¹ de more Capitolium, quanquam non id agentium ciuium clamor, ut iam Principi, occurrit. Siquidem omnis turba quæ limen infederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, illa quidem ut tunc arbitrabatur Deum, ceterum ut docuit euentus, ⁴² te consalutauit Imperatorem. nec aliter à cunctis omen acceptum est: nam ipse intelligere nolebas. recusabas enim imperare, recusabas quod ⁴³ benè erat imperaturo. Igitur cogendus fuisti. cogi porro non poteras, nisi periculo patriæ, & mutatione Reip. Obstinatum enim tibi non suscipere imperium, nisi seruandum fuisset. Quare ego illum ipsum ⁴⁴ furorem motumque castrensem reor extitisse, quia magnâ vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. Ac sicut ⁴⁵ maris cælique temperiem turbines tempestatesque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tumultum præcessisse crediderim. ⁴⁶ Habet has vices conditio mortalium, ut aduersa ex secundis, ex aduersis secunda ⁴⁷ nascantur. ⁴⁸ Occultat utrorumque semina Deus, & plerumque bonorum malorumque causæ sub diuersâ specie latent.

³⁸ EXORATA TERRIS NUMINA.] Orosius: Nerua Traianum adoptauit, per quem reuera afflictæ reip. diuina prouisio consuluit. ³⁹ AD EXERCITVM.] A Domitiano, in Germaniam inferiorem missus, Legatus consularis.

ularis. ⁴⁰ LARGVS CRVOR HOSTIARVM.] Nam hostias cadebant, qui per
 haruspicinam consulebant de futuris. Aues inspiciebant, qui per augurium.
 Puto autem his verbis Plinium adspexisse ad omnia Augusto facta, futuri
 Principatus. quæ sic in Suetonio: Primo Consulatu ei augurium capienti,
 duodecim se vultures, vt Romulo, ostenderunt: & immolanti, omnium
 victimarum iocinera replicata intrinsecus ab imâ fibrâ paruerunt. ⁴¹ DE
 MORE.] Ad vota nuncupanda, quæ solent ituri in prouincias, aut bella. ⁴² TE
 CONSALVTAVIT IMPERATOREM.] Explicari hæc video: Populus salutauit
 Iouem optimum, maximum; tu autem postea dictus Optimus: ita in illo
 cognomine te salutarunt. Frigide, & nihil ad Plinium. Res ita est. Turba
 Iouem salutauit, Imperatorem. nam ita & infra iterat: Qui te primi, eo-
 dem loco, salutauerat Imperatorem. Ergo in eâ voce allusio tota & omen.
 Quomodo? sciendum, præter Iouem illum Capitolinum, alium in eodem tem-
 plo religiosè cultum, cognomine Imperatoris. Dicat hoc Liuius, libro vi.
 Triumphans (T. Quinctius) signum, Præneste deuectum, Iouis Impera-
 toris, in Capitolium tulit. Dedicatum est inter cellam Iouis ac Minerue.
 En, locum etiam signatè habes, ubi fuit. De eodem Cicero, in Verrem: Tri-
 a ferebantur in orbe terrarum signa Iouis Imperatoris. vnum illud Mace-
 donicum, quod in Capitolio videmus; alterum in Ponti ore & angustijs;
 tertium quod Syracusis ante Verrem Prætorem fuit. Illud ita Flamini-
 nus ex æde suâ sustulit, vt in Capitolio, hoc est terrestri domicilio Iouis
 poneret. Vbi tamen dissensum, in auctore, à Liuii notes. nam Cicero T. Quin-
 ctium Flamininum è Macedonia tulisse vult: Liuius T. Quinctium Cincin-
 natum, Præneste. Vter verior? nescio. dubitationem fuisse ex eo arbitror, quod
 T. Quinctij nomine inscriptum signum fuerit & dedicatum, haud alio cog-
 nomine: atque ita alius alio traxit. Sed pro Liuii P. etiam Victor est, in de-
 scriptione urbis, qui regione viii. Capitoli ponit: Signum Iouis Imperato-
 ris Præneste deuectum. Atque illinc disce, post tot incendia, etiam infra Pli-
 nij æuum longè mansisse. Hæc historia sic posita, rem aperit. Ingressa turba,
 Salue Imperator clamauit: sed ad Iouem. Quia tamen ipso puncto ingressus
 Traianus, omen ad illum haud vanè tractum. ⁴³ BENE ERAT IMPERATV-
 RO.] Nam si agnouisses, à tyranno Principe discrimen aut mors tibi immine-
 bat. Bene igitur erat futuro Imperatori. Sed libri alij, imperaturi: quod se-
 quentia magis approbant. & est sensus, Recusare imperium, signum erat quod
 bene imperaturus esses. Nam qui ambitione affectant honores, raro virtute
 gerunt: qui recusant & abnuunt, ij magis. Inde Imperatoris illa vox, Inui-
 tos ad remp. adiuuendos. ⁴⁴ FVROREM MOTVMQVE CASTRENSEM.]
 Qui talis. Casio Domitiano, miles grauissimè tulit (Suetonij verba) paratus
 statim vlciisci, nisi duces defuissent. Quieuit igitur, sed Nerva iam electo,
 sene, molli, & parum ad suum nomen; animos irasq; sumpserunt, incendente
 Casperio Aeliano, Prætorij Præfecto: qui idem munus & sub Domitiano ha-
 buerat. Inde in eum occultus fauor, & miseratio: & impulsu milites deposce-
 re ad eadem cedis auctores. Factum turbide & acriter: Nerva resistit pariter,
 usque eo vt iugulum nudum potius iis offerret ferendum. Non demouit
 tamen,

tamen, & cùm perseuerarent furere, traditi castig, sunt ij, quos depoposcerunt. Hæc ex Dione: & adde Victorem diffusius, Suetonium breuiter tangentem, cap. XXIII. Domitiani. ⁴⁵ AC SICVT MARIS.] *Cassiodorus VIII. Variar.* Bonum insolitum plus amatur, & sequenti gaudio confert dulcedinem præmissa tristitia. ⁴⁶ HABET HAS VICES.] *Certè habet. & Pindarus aptè cecinit: Ποι δ' ἄλλοτε ἄλλαι, Εὐθυμῖαν τε μετὰ καὶ πόνον, Ες ἀνδρας ἔβαν:* Fluctus alij aliàs, Gaudiorum atque laborum, In homines veniunt. *Caput sapientia, id est Homerus:*

—— ἀτὰρ θεὸς ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλω

Ζῶς ἄρα θὸν τε καὶ ὄν τε διδοί:

—— aliàs Deus, illi alijque,

Nunc bona, nunc mala dat.

⁴⁷ NASCANTVR.] *Manilius:*

—— Tanta est rerum discordia in æuo,

Et subtexta bonis mala sunt, lacrimæque sequuntur

Vota, nec in cunctis seruat Fortuna tenorem.

Nasci igitur alia ex alijs videntur, quia sic subtexta, ut ait, & inter se iuncta. Alij tamen libri, noscantur: nec malè. Id esset, dyjudicentur melius & sentiantur, ex contrariorum sensu. ⁴⁸ OCCULTAT VTRORVMQVE SEMINA.] *Dicit: Deus causas rerum secundarum vel aduersarum, sub diuersâ facie promit: & sæpe letos effectus tristia initio, & contrà tristes lata gignunt.*

MAGNUM quidem illud sæculo dedecus, magnum Reipub. vulnus impressum est. Imperator, & ⁴⁹ parens generis humani, obsessus, captus, inclusus: ablata ⁵⁰ mitissimo seni seruandorum hominum potestas; ereptumque Principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio, quæ te publicæ salutis gubernaculis admoueret: propè est vt exclamem, ⁵¹ tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, vt tu ⁵² corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, vt optimum opponeretur: postremo coactus Princeps quos nolebat occidere, vt daret Principem qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare: sed nescissemus, quatum tibi deberet imperium, si antè adoptatus esses. ⁵³ Expectatum est tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa Respub. ruensque imperium super Imperatorem, Imperatoris tibi voce delatum est. ⁵⁴ Imploratus adoptione, & accitus es: vt olim duces magni, à peregrinis externisque bellis, ad opem patriæ ferendam reuocari solebant. Ita filius ac parens, vno eodemque momèto, rem maximam inuicem præstitistis: ille tibi imperium dedit, tu illi red-

didisti. Solus ergo ad hoc æui, pro munere tanto⁵⁵ paria accipiendo fecisti, imo⁵⁶ vltra dantem obligasti: communicato enim imperio, sollicitior tu, ille securior factus est. O nouum atque inauditum ad Principatum iter! non te propria cupiditas,⁵⁷ proprius metus, sed aliena vtilitas, alienus timor, Principem fecit. Videbaris licet, quod est amplissimum, consecutus, inter homines; felicius tamen erat illud, quod reliquisti. sub bono Principe,⁵⁸ priuatus esse desisti. Assumptus es in laborum curarumque consortium, nec te læta & prospera⁵⁹ stationis istius, sed aspera & dura, ad capefendam eam compulerunt. Suscepisti imperium, postquam alium suscepti poenitebat.

⁴⁹ PARENS GENERIS.] *Ausonius de ipso:*

Nerua senex, Princeps nomine, mente parens.

⁵⁰ MITISSIMO.] *Ideo cognomento Tranquillus dictus. Panegyricus Theodosio:* Quando me Nerua Tranquillus, amor generis humani Titus pietate memorabilis Antoninus teneret. *Sidonius:*

Post quem Tranquillus vix me mihi reddere Nerua
Cœpit.

Claudianus: Tranquilli que, Pij, bellatores que Seueri.

⁵¹ TANTI FUISSE.] *Vel cladium illarum pretio emendum, vt tu Princeps esses. Lucanus simili colore; pulcherrimè:*

Quod si non aliam venturo fata Neroni
Inuenere viam, magno que æterna parantur
Regna deis, cælumque suo seruire Tonanti
Non nisi sæuorum potuit post bella gigantum:
Iam nihil ô superi querimur, scelus omne nefasque
Hac mercede placent.

Vtitur & Augustus apud Dionem, Oratione in Senatu, libro LIII. cum beneficicia sua commemorasset, & bona presentis status: ὥστε, addit, εἰ πέρ ποτε καὶ αὐτὸς πεπονημένον εἴη τὸ πόλιν ἡμῶν νοσῆσαι, τῶν αὐτῶ πὺν τρόπον ὁρῶντα πρὸς αὐτῶν: aded vt, si iterum in fatis sit Remp. nostram affligi & agrotare; optauerit aliquis hoc eam modo turbari ac collidi. Sed & princeps iure suo oratorum, Demosthenes, pro Rhodiorum libertate, cum mala recensisset, quæ ei tulerant: Ὀλίγη δ' ἐδέω λέγειν, ἂν ὑμεῖς αὐτοῖς ἐδεληόντε βοηθῆσαι, ὥς καὶ σωκυλώοιτε ταῦτ' αὐτοῖς; Propè tamen abest quin dicam, si vos ijs auxiliari decernitis, ex vsu eorum fuisse hæc pati. In diuersum sensum, ipsâ figurâ & phrasi, Martialis:

Flauia gens, quantum tibi tertius abstulit heres,

Pæne fuit tanti, non habuisse duos.

⁵² CORRECTOR EMENDATORQUE.] *Fecit, in istâ etiam re. Nam Ælium, & Prætorianorum præcipuos turbatores, ad se euocatos, quasi ope-*

si operâ eorum vsurus, alium alibi sustulit. Dio. ⁵³ EXSPECTATVM EST TEMPVS.] Palam igitur, non initio statim imperij à Neruâ, sed eo inclinante, adoptatus est. At Onufrius (verus pater Principalis historiæ & Faſtorum) aſſeuerat, Diem adoptionis, & Tribunitiæ potestatis aſſumptæ, procuſdubio fuiſſe xiiii. Kal. Octobris. Quid? illum primum imperij? non poteſt. anno igitur poſt? hoc propius ad verum; ſed quo tamen auctore, tam definite eundem ſtatuat, requiro. Ego hoc ſaltem inuenio (in Awr. Victore) tribus menſibus cum adoptato Neruam vixiſſe. Atquin imperauit Nerua annum vnum, menſes quattuor, dies nouem: capit imperare certò xiiii. Kal. Octobris, cum Domitianus caſus: ergo, hoc calculo, adoptio Traiani incidat in vi. Kal. Nouembris, aut circâ. ⁵⁴ IMPLORATVS ADOPTIONE.] Cum ad abſentem Homericò verſu Nerua ſcripiſſet:

ΤΙΤΕΥΝ ΔΑΥΑΟΙ ΕΜΑ ΔΑΚΡΥΑ ΣΟΙΣΙ ΒΕΛΕΑΣΙ:

Has lacrymas, Traiane, tuis vlciſcere telis.

⁵⁵ PARIA ACCIPIENDO.] Atqui reddendo paria ſunt, & nomen expungitur. Pulchrum acumen, vt centena in hoc ſcripto. ⁵⁶ VLTRA.] Volebam, & nunc velim, vltro. ⁵⁷ PROPRIVS METVS.] Vt Tacitus, de Othone: Fingebat & metum, quò magis concupiſceret. ⁵⁸ PRIVATVS ESSE.] Atqui Senator erat, & Conſularis, & prouinciæ præſes. Nihil ad rem. more huius & ſuperioris aui, omnes Priuati, qui non Principes: & ſolus ille ab hoc nomine exceptus. Tacitus de Galbâ: Maior priuato viſus, dum priuatus fuit: & millies alibi. ⁵⁹ STATIONIS ISTIVS.] Suetonius, Claudio: Quòd aliter peruenturus ad ſuſceptam ſtationem non fuerit. Spartianus: Qui Principum locum in hac ſtatione retentarunt. Lampridius: Etiam in his artifex, quæ ſtationis Imperatoriæ non erant. & ſæpius alibi, pro ſummo hac loco & Principali. Quare? ab militaribus ſtationibus ductum puto. quia ſicut ille in excubiis contra hoſtem; ita Imperator quaſi in perpetuâ vigiliâ & Reip. curâ. An non Veſpaſianus eò alluſerit, cum extremum illud protulit? Imperatorem ſtantem mori oportere. Stabant enim in his ſtationibus: et ſi ad aciem potuit etiam eſſe reſpectus.

N V L L A adoptati cum eo qui adoptabat cognatio, nulla neceſſitudo: niſi quòd vterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non vt prius ⁶⁰ alius atque alius, in gratiam vxoris: adſciuit enim te filium non vitricus, ſed Princeps, eodemque animo diuus Nerua pater tuus factus eſt, quo erat omnium. Nec decet aliter filiū adſumi, ſi adſumatur à Principe. An Senatum P. Q. R. exercitus, prouincias, ſocios tranſmiſſurus vni: ſucceſſorem è ſinu vxoris accipias? ſummæque poteſtatis heredem, ⁶¹ tantum intra domum tuam quæras? non per totam ciuitatem ⁶² circumferas oculos? & hunc tibi proximum, hunc coniunctiſſimum exiſtines, quem ⁶³ optimum, quem dijs

simillimum inueneris? Imperaturus omnibus, eligi debet ex omnibus. non enim ⁶⁴ seruulis tuis dominum, vt possis esse contentus quasi ⁶⁵ necessario herede, sed Principem ciuibus daturus Imperator. Superbum istud & regium, nisi adoptes eum, quem ⁶⁶ constet imperaturum fuisse, etiam si non adoptasses.

⁶⁰ ALIUS, ATQVE ALIUS.] *Tiberius & Nero intelliguntur: ille ab Augusto, matris Liuiæ ambitu; hic à Claudio, Agrippina, ad imperium adsciti.*

⁶¹ TANTVM INTRA DOMVM.] *Galba apud Tacitum: Sed Augustus in domo successorem quæsiuit, ego in republicâ.* ⁶² CIRCVMFERAS OCULOS.] *Hæc omnia pro Electione, & Politicis notanda sunt. Senator quispiam, apud Vopiscum, senem iam Tacitum Imp. eò hortatur: Quare circumspice, imitare Neruas, Traianos, Hadrianos. Ingens est gloria morientis Principis, remp. magis amare, quàm filios.* ⁶³ QVEM OPTIMVM.] *A virute, non à sanguine. Roma, apud Claudianum:*

Hic illi mansere viri, quos mutua virtus
Legit, & in nomen Romanis rebus adoptans,
Iudicio pulchram seriem, non sanguine, duxit.

⁶⁴ SERVVLIS TVIS.] *Idem ille Senator, in Vopisco: Ne sic remp. patresque conscriptos, & populum Romanum, vt villulam tuam, vt colonos tuos, vt seruos tuos, relinquas.* ⁶⁵ NECESSARIO HEREDE.] *Statius:*

— natos genuisse necesse est, At legisse iuuat. *Tacitus in oratione Galbe: Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnus familiæ quasi hereditas fuimus.*

⁶⁶ CONSTET IMPERATVRVM.] *Gloriosè hoc erga Traianum. quasi ille, virtutis merito, ad imperium venturus, etiam non electus.*

FECIT hoc Nerua. nihil interesse arbitratus, genueris an elegeris; si perinde ⁶⁷ sive iudicio adoptentur liberi, ac nascuntur. nisi tamen, quòd æquiore animo ferūt homines, quem Princeps parum feliciter genuit, quàm quem malè elegit. Sedulò ergo vitauit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed ⁶⁸ in templo; nec ante genialem torum, sed ante puluinar Iouis optimi maximi adoptio peracta est: quâ tandem non seruitus nostra, sed libertas, & salus, & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vindicauerunt: horum opus, horum illud imperium: Nerua tantum minister fuit. Vterque, qui adoptaret tam paruit; quàm tu, qui adoptabaris. Allata erat ex ⁶⁹ Pannoniâ laurea, id agentibus dijs, vt inuicti Imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret. hanc Imperator Nerua ⁷⁰ in gremio Iouis collocarat: cum repente solito maior & augustior, aduocatâ ⁷¹ hominum

concio-

concione deorumque, te filium sibi, hoc est vnicum auxilium fessis rebus assumpsit. Inde quasi deposito imperio, quâ securitate, quâ gloriâ lætus (nam quantulum refert deponas, an partiaris imperiū: nisi quod ⁷² difficilius hoc est?) non secus ac præsentī tibi innixus: tuis humeris se patriamque sustentans, ⁷³ tuâ iuuentâ, tuo robore inualuit: statim consedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeò temerè fecerat Nerua, si adoptasset alium. Obliti ne sumus, ut ⁷⁴ nuper post adoptionem non desierit seditio, sed cœperit? Irritamentum istud irarum, & fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut ⁷⁵ dare non posset imperium Imperator, qui reuerentiam amiserat? auctoritate eius effectum est, cui dabatur. Simul filius, simul Cæsar, mox Imperator, & consors Tribuniriæ potestatis, & omnia pariter & statim factus es: quæ proximè ⁷⁶ parens verus tantum in alterum filium contulit.

⁵⁷ SINE IUDICIO.] *Nam hoc est, quod discrimen facit inter Adoptionem & Genituram: & quo titulo huic vult præferri. Hadrianus moriturus, apud Dionem: Mihi, ô amici, liberos gignere natura non dedit, sed lege & adoptione vos mihi dedistis. Differt autem hoc ab illo, quod nati quidem liberi, quales deo cumque visum est, gignuntur & crescunt; at adoptione, quales quisque vult, pro arbitrio adsciscit. Ita à naturâ sæpe corpore aut mente imminutum habes; ab adoptione & iudicio, utroque perfectum, si voles.* ⁶⁸ SED IN TEMPLO.] *In Capitolio. Dio Cassius: Νερῶας δὲ τὸ γῆρας καταφρονέμενος, ἀνέβη τε εἰς τὸ καπιτώλιον, καὶ ἔφη γερωνήσας, Ἀγαθὴ τύχη τῆς τε βεβλής, καὶ τῆ δῆμῃ τῆς Ρωμαίων, καὶ ἐμῇ αὐτῇ, Μάρκον Οὐλπιὸν Τραϊανὸν εἰσποιέμαι. καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ συνεδρίῳ καίσαρα τε αὐτὸν ἀπὲρ εἶξε: Nerua ob senium iam contemptui, in Capitolium ascendit, & magnâ voce inclamans dixit, Quod felix faustumque Senatui, Populoque Romano, mihi que sit, M. Vlpium Traianum adopto. Et post hoc eundem Cæsarem in Senatu designauit.* ⁶⁹ EX PANNONIA LAVRVS.] *Georgius Cedrenus: Εκ Παιονίας δὲ ἀγγελία ὀπινυμένων ἐλθούσα ὡς Τραϊανὸς: E Pannoniâ victoriæ nuncius à Traiano veniens: etsi fallitur de Traiano. nam ille nunc alibi, & in coloniâ Agrippinâ.* ⁷⁰ IN GREMIO IOVIS.] *Quod in triumphis factum, atque etiam ubi victoria non digna triumpho. Suetonius, Domitiano: De Cattis triumphauit, de Sarmatis Lauream modò Ioui Capitolino rettulit. Plura nos ad II. Annalem Taciti.* ⁷¹ HOMINVM CONCIONE.] *Itaque & tribunal ascendit, quod sic Cedrenus: Διβασιωτὸν ἐπιθύσας, εἰς ἐπὶ βήματος, μέγала βοῶν ἔφη, Ἀγαθὴ τύχη, Νερῶας Τραϊανὸν εἰσποιέμαι: Thure cum supplicasset: stans in suggestu clamauit, Quod faustum felixque sit, Nerua Traianum adopto.* ⁷² DIFFICILIVS

HOC EST.] Nam ut ille ait, Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt.
⁷⁵ TVA IUVVENTA.] Suprà de etate dixi. At Romanis Iuniores, ex
 Seruij scito, ad annum XLV. ultra Seniores. Martialis etiam Iuuenem di-
 xit, his versibus:

Et fortem, iuuenemque, Martiumque
 In tahto duce militem videret.

⁷⁴ NVPER POST ADOPTIONEM.] Pisonis à Galbâ factam: neque aliter
 acceperis. Qui volunt à Neruâ ipso alium aliquem adoptatum; ut verbo di-
 cam, blatiunt nugas. ⁷⁵ DARE NON POSSET.] Haud improba sententia,
 Possetne dare imperium alteri, qui ipse iam panē amiserat? non posset. At li-
 bris tamen alijs abest negatio: ac tunc legendum continuatione, An dubium
 est, ut dare posset imperium Imperator, qui reuerētiam amiserat, aucto-
 ritate eius effectum esse, cui dabatur? magisque hoc placet. Sed magis etiam.
 An dubium est? ut dare posset imperium I. q. r. a. auctoritate eius effe-
 ctum est, cui dabatur. ⁷⁶ PARENS VERVS.] Vespasianus, qui Titum con-
 sortem imperij accepit, seposito Domitiano, cuius superbia & propera ambitio
 timebatur. Suetonium vide.

MAGNUM hoc tuæ moderationis indicium, quod ⁷⁷ non so-
 lum successor imperij, sed particeps etiam sociusque placuisti.
 nam successor, ⁷⁸ etiam si nolis, habendus est; non est habendus
 socius, nisi velis. Credentne posterī, ⁷⁹ Patricio & ⁸⁰ Consulari &
⁸¹ Triumphali patre genitū, cum ⁸² fortissimum, amplissimum,
 amantissimum sui exercitum regeret, Imperatorem non ab exer-
 citu factum? eidem cum ⁸³ Germaniæ præfideret, ⁸⁴ Germanici
 nomen ⁸⁵ hinc missum? nihil ipsum ut Imperator fieret agitalle,
 nihil fecisse? nisi quod meruit, & paruit. Paruisti enim Cæsar, &
 ad Principatum obsequio peruenisti: nihilque magis à te ⁸⁶ sub-
 iecti animo factum est, quam quod imperare cœpisti. Iam Cæsar,
 iam Imperator, iam Germanicus, absens & ignarus, & post tan-
 ta nomina, quantum ad te pertinet, priuatus. Magnum videre-
 tur si dicerem, nescisti te Imperatorem futurum: eras Imperator,
 & esse te nesciebas. Ut verò ad te fortunæ tuæ nuncius venit,
 malebas quidem hoc esse quod fueras, sed non erat liberum. An
 non obsequeris Principi ciuis, Legatus Imperatori, filius patri?
 Vbi deinde disciplina, vbi mos à maioribus traditus, quodcum-
 que Imperator munus iniungeret, æquo animo paratoque sub-
 eundi? Quid enim si prouincias ex prouincijs, ex bellis bella
 mandaret? ⁸⁷ eodem illo vti iure posse putes, cum ad Imperium
 reuocet, quo sit vsus cum ad exercitum miserit: nihilque interesse,

ire Legatum, an redire Principem iubeat. nisi quòd maior sit obsequij gloria in eo, quod quis minùs velit. Augebat auctoritatem iubentis, in summum discrimen auctoritas eius adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur eo, quòd ab alijs minùs parebatur. Ad hoc audiebas, Senatus⁸⁸ populique consensum. non vnius Neruæ iudicium illud; illa electio fuit: nam qui vbique sunt homines, hoc idem votis expetebant; ille tantum iure Principis occupauit, primusque fecit, quod omnes facturi erant. Nec hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset antè quàm fieret.

⁷⁷ NON SOLVM SVCCESOR.] *Id est, non Casarem te tantum designauit, & filium fecit; sed Imperatorem appellauit, & Tribunicie potestatis collegam. Adcò de modestiâ tuâ confusus est, nec timuit ne his elatus, aliquid super ipsum, aut contra ipsum, velles.* ⁷⁸ ETIAM SI NOLIS.] *Nemo enim (aiebat ille) successorem suum tollit.* ⁷⁹ PATRICIO.] *Eutropius ait, Traianum ex familiâ antiquâ magis, quàm clarâ natum. Et sanè Patriciatus iste, in homine Hispano, non potuit nisi nouus esse: puto à Vespasiano, qui Patricias gentes allègit.* ⁸⁰ CONSVLARI.] *Ita infra, Consularis viri triumphalisque filius. Sed quando fuerit, haud liquet: & confusa res in consulibus tanto numero suffectis.* ⁸¹ TRIUMPHALI.] *Vbi meritus? Infra lege: Cùm puer admodum Parthicâ lauro gloriam patris augens. Itaque dicat in Parthis rem gessisse, comite filio puero, & illinc triumphalia rettulisse. Enimvero bella cum Parthis sub Nerone, duce Corbulone: ac pueritia Traiani incidit in illud tempus. Potest & in Iudæâ etiam meruisse, cum Tito; cui Legatus Prætorius fuit, legionem pugnacissimam Decimam præfectus. Iosephus lib. III. Iaphan ab eo captam narrat, & disertè Τεγῖανον τὸ δυνάστη τὰ γυμνάσια ἡγεμόνα appellat: Decimæ legionis Præpositum, siue Legatum.* ⁸² FORTISSIMUM, AMPLISSIMUM.] *Nam, ut addit, Germaniæ inferiori præsidebat: in quâ legiones quattuor, cum auxilijs suis, alijsque.* ⁸³ GERMANIÆ.] *Nostræ huic, inferiori. Eutropius: Imperator in Gallijs, apud Agrippinam ciuitatem factus. Orosius: Apud Agrippinam, Galliæ urbem, insignia sumpsit imperij. Sidonius:*

Vlpus inde venit, quo formidata Sicambris

Agrippina fuit.

Dio Cassius: ἡ γὰρ δὲ τῆς γερμανίας: Præfuit Germaniæ. Ac diutius hic præfuisse, Claudianus indicat:

Cedant Druse tui, cedant Traiane labores.

Vestra manus dubio quidquid certamine gessit,

Transcurrens egit Stilico: totidemque diebus

Edomuit Rhenum, quot vos potuistis in annis.

Monumenta eius sunt, Vlpia castra haud longè à Veteribus; & ad Mæ-

num fluium, Munimentum Traiani, quod commemorat Ammianus initio libri XVII. ⁸⁴ GERMANICI NOMEN.] Quod inter titulos imperij erat. eoque, vti omnes, qui Germanicum Caesarem sanguine vel adoptione contingerent: ut Caius, Claudius, Nero. postea & Vitellius, et si aliâ causâ: item Domitianus, & nunc Traianus. Notavi aliquid ad locum Taciti I. Annalium: In suum cognomentum adscisci Imperatores. ⁸⁵ HINC MISSVM.] Nam ambitiosi Praesides, copijs subnixi, ipsi se Principes creabant. Ita Galba, Vitellius, cum successu: absque eo, Scribonius, & L. Antonius, conati. ⁸⁶ SVBIECTI ANIMO.] Quia in ipso animo tuo imperare spernebas: fecisti tamen, sed quia iussus. ⁸⁷ EODEM ILLO.] Malim, illum. ⁸⁸ POPVLIQUE CONSENSVM.] Ita Galba magnificè, in Tacito: Me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum.

At quo, dii boni, temperamento potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu ⁸⁹ titulis, & imaginibus, & signis: ceterum ⁹⁰ modestiâ, labore, vigiliâ, Dux, & Legatus, & miles, cum iam tua vexilla, tuas aquilas magno ⁹¹ gradu anteires: neque aliud tibi ex illâ adoptione, quam filij pietatem, filij obsequium adfereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere. Iam te prouidentia deorum primum in locum prouexerat, tu adhuc in secundo resistere atque etiam senescere optabas: priuatus tibi videbaris, quamdiu Imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit; quem dii ⁹² cælo vindicauerunt, ne quid post illud diuinum & immortale factum mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, vt nouissimum esset; auctoremque eius statim consecrandum, vt quandoque inter posteros quæreretur, an illud iam deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quam quia tuus, ingens gloriâ, ingensque famâ, cum ⁹³ abundè expertus esset, quam benè humeris tuis ⁹⁴ federet imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat ne desideraretur. Quem tu lacrymis primum, ita vt filium decuit, mox templis honestasti, non imitatus illos qui hoc idem, sed aliâ mente fecerunt. Dicauit cælo Tiberius Augustum, sed vt ⁹⁵ maiestatis numen induceret: Claudium Nero, sed vt ⁹⁶ irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum, sed ille vt dei filius, hic vt frater videretur. Tu sideribus patrem intulisti, ⁹⁷ non ad metum ciuium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum; sed ⁹⁸ quia deum

deum credis. Minus est hoc, cum sit ab his, qui & sese deos putant. Sed licet illum aris, puluinaribus ⁹⁹ flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas, quam quod ipse talis es. In Principe enim qui electo successore fato concessit, vna itemque certissima diuinitatis fides est, bonus successor.

⁸⁹ TITVLIS, IMAGINIBVS, SIGNIS.] *Inscriptionibus, tabulis aut clypeis, statuis. Esi verius fortasse, Signa referri ad militaria illa, quibus nomina inscripta Imperatorum, & imagines ex auro argentoque innexæ. Docui in Militiâ Romanâ.* ⁹⁰ MODESTIA.] *Hysterologiâ, singula singulis sequentibus nectuntur. Modestiâ miles, labore Legatus, vigilantia Dux.*

⁹¹ GRADV ANTEIRES.] *Pedibus, more Romano. Lucanus, de Catone: — præcedit anhelis Militis ora pedes. Tacitus de Othone: Nec illi seque, aut corruptum luxu iter, sed lorica ferreâ vsus, & ante signa pedestes. Spartianus, de Hadriano: Vicena millia pedibus armatum ambulasse.*

⁹² CÆLO VINDICAVERVNT.] *Splendide loquitur, quia Nerua consecratus. Conatus Hadrianus hunc nuncium perferre, de quo ita Spartianus: Traiano à Neruâ adoptato, ad gratulationem exercitus missus, in Germaniam superiorem translatus est. ex quâ festinauit ad Traianum, ut primus excessum Neruæ nunciaret. Quod libentiùs noto, ut sciatur intervallum aliquod inter adoptionem & mortem fuisse (suprà à me notatum:) neu quem fallant hæc Pliniana, auctoremque eius statim consecrandum: & plura, coloratè & oratoriè dicta.* ⁹³ ABVNDE EXPERTVS.] *Quomodo autem, nisi intervallum fuisset, ut dicimus?* ⁹⁴ SEDERET IMPERIVM.] *Firmiter innixum. Sessio perpetuitatem notat.* ⁹⁵ MAIESTATIS NVMEN.] *An nomen, an magis crimen? nam & hoc ultimum in quibusdam libris. Constat sub Tiberio publicam pænè rabiem (loquor cum prisco scriptore) fuisse accusandi: & pleraque crimina omnia, inscripta titulo Maiestatis. Quidquid dictum, factumve, Augustum aut eius stirpem vel leuiter tangeret, crimen àvεβείας erat, Impietatis, ut Græci, siue Maiestatis, ut Latini.* ⁹⁶ VT IRRIDERET.] *Palàm quidem. cum & Boletos, deorum cibum diceret; & plura huic rei in Suetonij Nerone. cap. xxxiii.* ⁹⁷ NON AD METVM.] *Ut Tiberius, sicut de Contumeliâ, quod sequitur, ad Neronem spectat: de Honore, ad Titum & Domitianum.* ⁹⁸ QVIA DEVM CREDIS.] *Et virutibus cælum meruisse. Seneca, de Clem. Deum esse, non tanquam iussi credimus, bonum Principem Augustum.* ⁹⁹ FLAMINE COLAS.] *Proprio sacerdote. Vide notata nobis ad 1. Annalem Taciti.*

NVM ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos, diuinitate parentum desides ac superbos, potius, quam illos veteres & antiquos æmularis? qui hoc ipsum imperium peperere, quod modò ¹⁰⁰ hostes inuaserat con-

tempserantque.^{101*} cuius pulsi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quam¹⁰² si triumpharetur. Ergo sustulerant animos & iugum excusserant, nec iam nobiscum de suâ libertate, sed de nostrâ seruitute certabât: ac ne inducias quidem,¹⁰³ nisi æquis conditionibus, inibant, legesque vt acciperent, dabant. At nunc redijt omnibus¹⁰⁴ terror & metus, & votum imperata faciendi.¹⁰⁵ Vident enim Romanum ducem, vnum ex illis veteribus & priscis; quibus Imperatorium nomen addebant coniecti cædibus campi, & infecta victorijs maria. Accipimus obsides ergo,¹⁰⁶ nō eminus, nec¹⁰⁷ ingentibus damnis imensisque muneribus paciscimur, vt vicerimus.¹⁰⁸ rogant, supplicant; largimur, negamus, vtrumque ex imperij maiestate. agunt gratias qui impetrauerunt, non audent queri quibus negatum est. An audeant? qui sciant¹⁰⁹ te adsedisse ferocissimis populis, eo ipso tempore,¹¹⁰ quod amicissimum illis, difficillimum nobis: cū Danubius¹¹¹ ripas gelu iungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: cū feræ gentes, non telis magis, quam¹¹² suo cælo, suo fidere armantur. Sed vbi in proximo tu, non secus ac si mutata temporum vices essent, illi quidem¹¹³ latibulis suis clausi tenebantur; nostra agmina percurfare ripas, & alienâ occasione, si permitteres, vti, vltroque¹¹⁴ hiemem suam barbaris inferre gaudebant.

¹⁰⁰ HOSTES INVASERANT.] *Daci, Sarmatæ, Sueui, Catti, sub Domitiano.*

^{101*} CVIVS PVLSI.] *Ego verò hiatum esse video, & firmat etiam vetus codex (Io. Liuiæio visus) qui lacunam præfert. Ille tamen mederi se putat, rescribendo: quod modò hostis inuaserat contempseratque. cuius pulsi: nempe, inquit, hostis. Parcite manes, alia mens longè Secundi. Tangit palam Domitianum, cuius hæc demens vanitas, vt cū malè pugnasset ipse aut Legati, tunc denique Romæ triumphum instrueret, quasi victor. De Cattis, Tacitus: Proximisque temporibus (Domitiani) triumphati magis, quam victi sunt. Idem, in Agricola: Derisui fuisse falsum eius (Domitiani) è Germaniâ triumphum. At de Dacis, Orosius: Præuissimâ iactantiâ elatus, sub nomine superatorum hostium, de extinctis legionibus triumphauit. Dio similia habet, & nos aliquid infrâ. Hæc igitur sententia, & pro eâ reformari possit: cuius non pulsi. Sed non placet, atque aliquid omnino delinquit.* ¹⁰² SI TRIUMPHARETVR.] *Nempe Romæ, à Domitiano. At alij libri, si ab illis triumpharetur: falso, magisque tunc, de illis.* ¹⁰³ NISI ÆQVIS CONDITIONIBVS.] *Hocne ergo adeò iniquum, si æquis? Ita, quia dignatio Romana & potentia maior, quam vt barbari æquarentur. Neque malè tamen alterutrâ*
vaculâ

voculâ reiectâ legeris: ac ne inducias quidem æquis conditionibus; vel, inducias quidem, nisi conditionibus. Dispice. & fateberis fortius sic efferri, magisque indignanter. Atque adeò sequentia dicunt, nec æquas condiciones fuisse, sed quas ijs lubitum imponere. ¹⁰⁴ *TERROR ET METVS.] Quid? vine hostes nos terreant? minimè. sed terror à nobis ad ipsos venit, habentque, & vnâ metum. Sic infrâ iungit: Neque enim adhuc ignaviâ cessauimus: terror & metus monebant à rep. animos auerteremus. Alioquin labebar legere, omnibus terris & metus &: sed puto, labebar.* ¹⁰⁵ *VIDENT ROMANVM DVCEM.] Ista & Martialis versibus amplexus, in Traiani popularis sui laudem:*

Terrarum dea gentiumque Roma,
Dixit Præfide gloriosa tali:
Parthorum proceres, ducesque Serum,
Thraces, Sauromatæ, Getæ, Britanni,
Possum ostendere Cæsarem, venite.

¹⁰⁶ *NON EMIMVS.] Factum Domitiano, qui & falsos captiuos emit, ad instrumentum triumphi. Tacitus Agricolâ: Emptis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur.* ¹⁰⁷ *INGENTIBVS DAMNIS.] Pecuniarijs. Sed hæc priora, & subiuncta lucem accipiant à Dionis loco, qui in Fuluianis Fragmentis publicatus. Ait, me vertente: Domitianus victus à Marcomannis & fugatus, misit illicò ad Decebalum Dacorum regem, eumque ad pacem inuitauit. Quam ille suscepit, nec sic tamen vt ipse ad Domitianum veniret: sed Diegem quendam misit, qui arma pauca & viros, quasi captiuos, traderet. Eoque facto, Domitianus, vt verè victor, diadema Diegi imposuit (nempe illi, sed in vicem nominèque absentis Decebali) tanquam & ipse regem Dacis dare posset: & militibus coronas, & dona pecuniaria, diuisit. Romam etiam quasi victor, cum alia misit, tum & Legatos, vt à Decebalo, & epistolam ab eodem (quam ipse tamen ferebatur confinxisse:) & pompam triumphalem splendide adornauit. non ex ijs sanè, quæ ipse ab hostibus cepisset (nam omnia aliter erant. atque adeò multam pecuniam ad pacem hæc emendam & statim effudit, & in posterum etiam daturum se promisit, præterea artifices & operarios omne genus, vel paci vel bello vtilis Decebalo donauit:) non, inquam, ex hostium spolijs, sed ex Principalibus tributis instruxit. En pacem à Domitiano emptam, en mimicos triumphos! Atque ab his principijs (ô Romani, quò iuistis?) passim postea à Barbari auro redempti & adstricti. Attila rex facere id obiecit & sugillauit, narratiunculâ veteris scriptoris, apud Suidam: Cum Mediolanum, inquit, cepisset, vidissetque ibi in picturâ, Romanos Principes folio aureo insidentes, Scythas autem ijs ad pedes iacentes, ipse contrâ, sese iussit pingi, folio sublimem, Romanos autem Imperatores sacculos humeris baiulare, & aurum effundere ad eius pedes. Hæc Suidas, in νόβυκος.* ¹⁰⁸ *ROGANT, SUPPLICANT.] Dio in Fragmentis: ὅτι πλείους ὁραυποσέειν πρὸς Τεγίωνων αἰῶνα βαρβαρῶν ἀλλοτρῶν καὶ ἰνδῶν ἀφ' ἑσθ' ἑσθ'.* Quod varij multiq[ue] Legati, cum ab alijs Barbaris,

cum & ab Indis ad Traianum venerint. *Et si hæc magis postea gesta: sicut & illud, quod in Dionis compendio est, Traianum grauatum dare pecuniam, quam Daci annuam capiebant, ad bellum se parasse, timente Decebalo: qui rem sibi fore, non cum Domitiano, sed cum populo Romano, & Principe iustitiâ, robore, & militiâ claro videbat. Nam id bellum, anno post hæc Pliniana, cepit. Porro similia istis, sed in viro dissimili, Stilicone suo, iactat Claudianus:*

Illi terribiles, quibus otia vendere semper
Mos erat, & foedâ requiem mercede pacisci,
Natis obsidibus pacem, tam supplice vultu
Captiuoque rogant, quam si post terga reuincti
Tarpeias pressis subeant ceruicibus arces.

¹⁰⁹ TE ADSEDISSE.] *Castra & pratenturas habuisse, in fluminum ripâ. Quia enim ibi firmiter & adsidue, ipsa castra etiam Sedes posteriore isto auro dicta.* ¹¹⁰ QVOD AMICISSIMUM ILLIS.] *Claudianus, diligens Plinii lector, & imitator:*

— quod gentibus illis

Frigore consuetis fauet inclementia cæli.

¹¹¹ RIPAS GELV IVNGIT.] *Sic & pontibus iungi dicuntur, cum scilicet commeare licet & adire, ut iunctas. De re ipsâ, & immani hoc frigore, copiose Herodianus libro VI. quem vide. Ait, inter alia, utrumque fluvium, & Rhenum & Danubium, per hiemem sic gelascere, ut camporum in morem perequenterentur. Esse autem adeo solidam firmamque glaciem, ut non pedibus modo ungulisque hominum & equorum subsistat, sed qui hausturi aquam sunt, non tam urnas aut vasa secum afferant, quam securæ & dolabras, ut excisam aquam, quasi lapidem, sine vilo vase, asportet. Quæ postremat tangere Catonem in fragmento Originum, quod apud Nonium est, scio: Qui aquatum, ut lignatum, videntur ire. securim atque lorum ferunt, gelum crassum excidunt, eum loro colligatum auferunt. De Rheno, opinor, dixit.* ¹¹² SVO CÆLO.] *In Taciti Germaniâ: Mattiaci, ipso adhuc terræ suæ solo & cælo acrius animantur. Sidus autem, Arctoum certum est capi.* ¹¹³ LATIBVLIS.] *Subterraneis suis specubus, quos contra hiemem aperiunt: Tacitus.* ¹¹⁴ HIEMEM SVAM INFERRE.] *Poëticôtera sunt hæc omnia, & floride tumentia. Dicit, milites paratos uti occasione hiemis & glaciei, ac transire fluvium: quod antea illi in nos solent.*

HÆC tibi apud hostes veneratio, quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti? cum ¹¹⁵ tecum incediam, tecum ferrent sitim; cum in illâ ¹¹⁶ meditatione campestri militaribus turmis imperatorium puluerem sudoremque misceres, nihil à ceteris nisi robore ac præstantiâ differens; cum ¹¹⁷ libero Marte nunc cominus tela libares, nunc ¹¹⁸ vibrata susciperes. alacer virtute militum & letus, quoties aut cassidi tuæ aut clypeo

pro grauior ictus incideret: (laudabas quippe ferientes, hortabarisque vt auderent, & audebant iam;) cum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares, ac si quod durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid cum solatium fessis, ¹¹⁹ ægris opem ferres? Non tibi moris tua ¹²⁰ inire tentoria, nisi commilitonum antè lustrasses, nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus Imperator non videretur, si inter Fabricios, & Scipiones, & Camillos talis esset. tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis, accenderet. Postquam verò studium armorum ¹²¹ à manibus ad oculos, ¹²² ad voluptatem à labore translatus est; postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus, muralis aut ciuica, sed ¹²³ Græculus magister assistit; quàm magnum est vnum ex omnibus ¹²⁴ patrio more, patriâ virtute lætari, & sine æmulo ac sine exemplo secum certare, secum contendere; ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare?

¹¹⁵ TECVM INEDIAM.] *Præcipit Honorio ita pater Theodosius, apud Claudianum:*

Inuentis vtare cibus. solabere partes
Æquali sudore tuas.

¹¹⁶ MEDITATIONE CAMPESTRIS.] *Exercitio in campo, μελέτη. De istâ eiusque modis, scripsi affatim lib.v. De militiâ.* ¹¹⁷ LIBERO MARTE.] *Sine tui reuerentiâ, cum quasi miles in militem esses compositus.* ¹¹⁸ NVNC VIBRATA.] *Imò librata.* ¹¹⁹ AEGRIS OPEM.] *Ars Imperatoria, valde ad beniuolentiam parandam. Velleius, de Tiberio:* Per omne belli Pannonici tempus, nemo è militibus, cuiuscumque gradus, imbecillus fuit; cuius salus & valetudo non ita sustentaretur Cæsaris curâ, tanquam distractissimus ille tantorum operum mole, huic vni negotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratum iunctum vehiculum, lectica eius publicata: cuius usum cum alij, tum ego sensi. Iam medici, iam apparatus cibi, iam in hoc solum importatum instrumentum balnei, nullius non succurrit valetudini. *At de nostro Traiano, Dio in compendio: cuius tamen verba plura & meliora leguntur in Suidâ, istæc:* Τετραγὸς ὁ βασιλεὺς τὰς ἐν πολέμῳ τετραγὰς ἐπεσώμεν. Ἐπὶ λειψόντων δὲ σφᾶς ἡδὲ ἐπὶ δέσμων, ἐδὲ τὴν αὐτὴν ἐσθῆτα, ἀλλ' εἰς τὰ λαμπρά τε αὐτῷ κατέπεσε πάντα. Traianus Princeps milites in prælio vulneratos curabat. cum autem fasciæ & volumina deficerent, nec suæ quidem vesti pepercit, sed eam totam in ligamenta & fomenta discidit. *O factum (quid enim altius possim?) verè Traiani, quod tamen & famina simile, ante eum, usurparat Agrippina, Germanici*

nici uxor. in Tacito: Sed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusque, ut quis inops aut saucius, vestem & fomenta dilargita est. *Maeste & tu, alio patre & patruo, quàm Tiberio digna.* ¹²⁰ INIRE TENTORIA.] *Ausonius, de Gratiano: Vidi te circumire tentoria; Satin' saluæ? quærere, tractare vulnera sauciorum, & ut salutiferæ apponerentur medelæ instare.* ¹²¹ A MANIBVS AD OCVLOS.] *Quas manus non in pugna, sed in theatris Circisque mouemus. Ibi gladiatores, ibi bestiarios depugnantes oculis usurpamus: & in Stadiis, athletas.* ¹²² AD VOLVPTATEM.] *Sive ob causam iam dictam: siue quia tangit gymnasia, Græcorum ritu usurpata.* ¹²³ GRÆCVLVVS MAGISTER.] *Progymnastes, vel aliptes, Græcis item vocibus. Nam prohi facinus (ait Seneca in istâ re) ne Romanis quidem vitijs laboramus: nempe in ceromate dediti & haphæ. Enimvero Plutarchus, etsi Græcus, fatetur Palæstram effæminasse corpora, & ad mollietiem deduxisse specie exercendi.* ¹²⁴ PATRIO MORE.] *Quid ergo? quid à te disco Plini? Traianum è Romanis aut Italis esse? Victoris epitoma hoc etiam dicat, in quâ scribitur, Vlpus Traianus, ex vrbe Tudertinâ. Atqui Tuder in Italiæ Umbriâ est. Si tamè hoc, quid fiet Dioni, qui disertè scribit, ὅτι Ἰσπανὸς ὁ Τραιανὸς, ἔτε Ἰταλὸς, ἔτε Ἰταλιώτης ἦν: quod Hispanus esset Traianus, & nec Italus, nec quidem Italicus. Potèstne clariùs Hispanum asserere, & nec Italum, nec Italo patre natum? Et addit: μηδεὶς πρὸς τὸν ἄλλον ὄντος τὸ Ῥωμαίων κτῆνος ἐχέμεν: Nemo antea alienigena & exterus Romanum imperium est adeptus. Et pondus lapidis accedit, quod non amoliare, sic insculpti:*

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GERMANIC.
DACIC. PARTHIC. PONT. MAX. TR. POT. XV. COS. VI. P. P.
DE. ROMANO. IMPERIO. DE. PATERNA. ET. AVITA
HISP. PATRIA. ET. DE. OMNI. HOMINVM. GENERE. MERITISS.
POPVLARES. PROVINC. AREVATVM. OPTIMO. PRINCIPI.

Et verò origine Hispanâ fuisse, patrémque talem, nihil ambigo: de ipso, suspendit me ipse lapis, dum scrutor. Nam nominat Hispaniam, paternam & auitam eius patriam: cur non eius simpliciter, si ibi natus? Considera, & momentum hoc est ad inclinandum: sicut & Victor alter ortum dicit Italicâ, non etiam natum. Sed nec Panegyricus satis apertè, qui Theodosio dictus: Hæc (Hispania) Traianum illum, hæc Hadrianum dedit imperio. Imò si ita intellegit datum, ut Hadrianum: profectò origine tantum Hispanus sit, non etiam natiuitate. Nam ille (in Spartiano) parentes quidem ab Italicâ Hispania habuit, natus tamen Romæ. Hoc iterum si verum: quid Dionis superior assertio, nonne contutitur ab ipso Dione, qui in Hadriano scribit, ποτὶ τὴν Τεγαίαν, id est, ciuem & ex eâdem vrbe fuisse? Ergo vterque Romanus. Contrà tamen, liquidò Eutropius, & ex eo Eusebius ut solet, natum Italicæ in Hispaniâ, adfirmant. Distrabi me fateor. & quod ad Victorem, parata correctiuncula erat, ex vrbe Turdetanâ: etsi lapis tum etiam turbat, qui Arcuates (Ptolomæo Arcuacas) populares Traiani facit, aut certè videtur: illi autem in diuerso Hispaniæ tractu, & prope Cluniam, in eius meditullio, ponuntur. O in viro tam illustri pudendas tenebras! Vbi estis Græci Latiniq̃ue,

qui vitam & res huius Principis scripsistis? supra decem fuisse scio, sed (ô dolor) fuisse. Pergamus in Plinio: qui aut verè Romanum eum habet, aut callide ubique dissimulat Hispanum fuisse.

NONNE incunabula hæc tibi, Cæsar, & rudimenta, cum puer admodum ¹²⁵ Parthicâ lauro gloriam patris augens, nomenque Germanici iam tum mererere? cum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes, Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ famâ coniungeres? cum orbem terrarum non pedibus magis, quàm laudibus peragrare, apud eos semper maior & clarior, quibus postea cōtigisses? & necdum Imperator, necdum dei filius eras. ¹²⁶* Germaniamque cum plurimæ gentes, ac propè infinita vastitas interiacentis soli, ¹²⁷ tum Pyrenæus, Alpes, immensique alij montes nisi his compararentur, muniunt dirimuntque. Per hoc omne spatium cum legiones duceres, seu potius (tanta velocitas erat) raperes: ¹²⁸ non vehiculum vnquam, non equum respexisti. levis hic, non subsidium itineris, sed decus, & cum ceteris subsequebatur: ut cuius nullus tibi vsus, nisi cum die statiuorum proximum campum alacritate, discursu, puluere attolleres. Initium laboris mirer, an finem? multum est quod perseverasti, plus tamen quod non timuisti, ne perseverare non posses. Nec dubito quin ¹²⁹ ille qui te inter illa Germaniæ bella ab Hispaniâ vsque, ut validissimum præsidium, exciuerat, iners ipse alienisque virtutibus tunc quoque inuidus Imperator cum ope earum indigeret, tantam admirationem tui non sine quodâ timore conceperit: quam ille genitus Ioue, post labores duraque imperia, ¹³⁰ regi suo indomitus semper indefessusque referebat, cum alijs super alias expeditionibus ¹³¹ itinere illo dignus inuenireris.

¹²⁵ PARTHICA LAVRO.] *Nihil hac de re lêgi: comitem patri fuisse, id apparet. Mox velim scribi, augeres.* ¹²⁶* GERMANIAMQUE.] *Defectum aliquem video, sed leuem.* ¹²⁷ TVM PYRENÆVS.] *Itane Pyrenæus inter Germaniæ terminos? ita, sed latè illius sumpta, ut Gallias etiam comprehendat. Nec id nouum est: & sicut Celtas eos prisce Græci communiter vocarunt, sic Latini modo Germanos, modo Gallos alternant. Plura exempla sunt: sed hoc Seneca huc aptissimum, Consolat. ad Heluiam: Pyrenæus Germanorum transitus non inhibuit: ubi de gentium migratione agit. Ergo Germani in Hispaniam? non, quod sciam: sed Galli, id est Celtæ, à quibus & Celtiberia nomen habet.* ¹²⁸ NON VEHICVLVM.]

*Nota duritiem & perperionem laboris in Principe. de quâ etiam Dio: Εὐδὲν
 ἔειπε αἰεὶ καὶ πάντες τὸς ἐαυτὸν πεζῇ, τὰς τε πταμένους, ὅσους καὶ ἐνένοιοι, πεζῇ δὲ
 ἔειπε: Pedibus ibat, iuxta ac totus exercitus: & quoscumque fluuios illi,
 etiam ipse pedester transibat. At Velleius in Tiberij laudibus ponit, quod
 solus semper equo vectus sit, in bello Germanico: quo colore aut causâ?
 Quod molliores Principes vehiculo semper aut lecticâ, & durior est equus.
 Suctonius de Domitiano: In expeditione & agmine, equo rariùs, lecticâ
 assiduè vectus est. Neque omnes sanè Traiani fuerunt. cuius factum ore
 qui subsannat, animo miretur. ¹²⁹ ILLE QVI TE.] Domitianus, dum bella
 parum prospera cum varijs Germaniæ gentibus habet. Sed accitum ait, ab Hi-
 spaniâ. Vnde nunc ergo, aut quare, illic? Existimo post Consulatum (quem
 gessit sub Domitiano, anno DCCXLI I I.) missum in Hispania aliquam par-
 tem, ut præsideret. Illinc nunc cum legionibus excitum. ¹³⁰ REGI SVO.]
 Eurystheo, qui Italia imperabat. ¹³¹ ITINERE ILLO.] Tam longo, difficili.
 Sed magis arridet, quod libri alij, munere alio habent. Per munera &
 Præfecturas, quas sustinebas, gerendo probabas te alijs maioribusque
 sufficere.*

TRIBVNVS verò, disiunctissimas terras, ¹³² teneris adhuc
 annis, viri firmitate lustrasti: iam tunc ¹³³ præmonente fortunâ,
 ut diu penitus perdisceres, quæ mox præcipere deberes. Neque
 enim prospexisse castra, breuemque militiam quasi transisse con-
 tentus: ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihilque di-
 scendum haberes tempore docendi. Cognouisti ¹³⁴ per stipendia
 decem ¹³⁵ mores gentium, ¹³⁶ regionum situs, opportunitates lo-
 eorum, & diuersam ¹³⁷ aquarum cælique temperiem, ut patrios
 fontes patriumque sidus, ferre consueuisti. Quoties equos, quo-
 ties emerita arma mutasti? Veniet ergo tempus quo postci vise-
 re, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos
 hauserit ¹³⁸ campus, quæ ¹³⁹ refectiones tuas arbores, quæ ¹⁴⁰ som-
 num saxa prætexerint, quod denique tectum ¹⁴¹ magnus hospes
¹⁴² impleueris: ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia,
 iisdem in locis, monstrabantur. Verùm hæc olim. in præsentia
 quidem, quisquis paulò vetustior miles, hic te commilitone cen-
 setur. quotus enim quisque, cuius tu non antè commilito, quàm
 Imperator? Inde est, quod ¹⁴³ propè omnes nomine appellas;
 quod singulorum fortia facta commemoras: nec habent ¹⁴⁴ ad-
 numeranda tibi pro rep. vulnera, quibus statim laudator & testis
 contigisti.

¹¹² TENERIS ADHVC ANNIS.] Nam Tribuni, illo ævo, adolescentes fie-
bant. Hadrianus demùm instituit, neminem Tribunum, nisi plenâ bar-
bâ, fieri. *Spartianus.* ¹¹³ PRÆMONENTE FORTVNA.] Lego, præmunien-
te, vel præmoliente. Nam Deus, inquit, iam tunc disposuit & præstruxit,
ut adolescens disceres, quæ exercenda aut iubenda Princeps haberes. ¹¹⁴ PER
STIPENDIA DECEM.] Totius militia? non puto, sed Tribunatus. Nam si
puer admodum (ita Plinius) militia Parthica interfuit, si à teneris annis
Tribunus militum, si denique anno XLII. ad imperium venit: quomodo pro-
babile, decem tantum annos militasse? At Polybius ita de Equitibus. Scimus:
sed hoc quoque, licuisse & receptum fuisse, ut ultrâ; & denique hoc ævo, illa
Polybiana in obliuionem & situm abisset. ¹¹⁵ MORES GENTIVM.] Cum illo
Vlyssæ, — ὁς μάλιστ' ἔχοντο Πλάγχθη: & Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν
ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω: — qui per sola multa Iactatus —

Multorumque hominum mores atque opida nouit. *Cassiodorus:*
Interdum expedit patriam negligere, ut sapientiam quis possit acquire-
re. Vlysses Ithacus nisi hoc fecisset, in laboribus (scribe, laribus) proprijs
forsitan latuisset. ¹¹⁶ REGIONVM SITVS.] Quod utilissimum futuro
Duci. *Plutarchum in Philopæmene vide.* ¹¹⁷ AQUARVM CÆLIQVE.] Cur
de aquis? quia Romani milites aquam aceto mixto, vulgò bibebant.

¹¹⁸ CAMPVS.] In quo te exercuisti. ¹¹⁹ REFECTIONES TVAS ARBO-
RES.] Pro Rustico & militari item ritu, qui cibos capiebant,

Propter aquæ riuos, sub ramis arboris altæ.

¹⁴⁰ SOMNV M SAXA.] Credemúsne? credamus, & res est: duces militesque
olim, non in culcitis, sed in terrâ aut gramine, & (ut magnum) in antro aut
specu, saxo impendente ac tegente, dormisse. *Marius in Sallustio:* At illa
multo optima edoctus sum, hiemem & æstatē iuxtà pati, humi requies-
cere. ¹⁴¹ MAGNVS HOSPE S.] *Claudianus:*

— stat pallidus hospite magno Pastor. ¹⁴² IMPLEVE-
RIS.] Aut magnitudine (nam & corpore talis) aut certè maiestate.

¹⁴³ PROPE OMNES NOMINE APPELLAS.] Mirum, tam hercules quàm
in Cyro, qui milites in numerofo exercitu omnes nomine compellasse dicitur.
Sed hoc studium in togâ & militiâ Romanis, hac comitate erga inferiores uti,
& sic deuincire. Mox infra. ¹⁴⁴ ADVNMERANDA TIBI.] Non opus re-
censeant, aut suggerant: cum tu plerisque factis præclaris interfueris. His re-
bus effectum, ut milites unicè amarent Traianum, neque vnquam (Dioni
scriptum) contemptus aut seditio eum militaris exceperit.

SED tanto magis prædicanda ¹⁴⁵ moderatio tua, quòd innu-
tritius bellicis laudibus pacem amas: nec quia vel pater tibi
triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Ioui
laurus, idcirco ex occasione omni quaris triumphos. Non times
bella, nec prouocas. Magnum est, Imperator Auguste, magnum
est, stare in Danubij ripâ, si transeas, certum triumphi, nec decer-

tare cupere cum recusantibus : quorum alterum fortitudine , alterum moderatione efficitur. Nam vt ipse nolis pugnare , moderatio ; fortitudo tua præstat , vt neque hostes tui velint . Accipiet ergo aliquando Capitolium , ¹⁴⁶ non inaneis currus , nec falsæ ¹⁴⁷ simulacra victoriæ , ¹⁴⁸ sed Imperatore veram ac solidam gloriam reportante , pacem , tranquillitatem , & tam confessa hostium obsequia , vt vincendus nemo fuerit . Pulchrius hoc omnibus triumphis . neque enim vnquam , nisi ex contemptu imperij nostri factum est , vt vinceremus . Quod si quis ¹⁴⁹ barbarus rex eo insolentiæ furorisque processerit , vt iram tuam indignationemque mereatur , ne ille , siue interfuso mari , seu fluminibus immensis , seu ¹⁵⁰ præcipiti monte defenditur , omnia hæc tam prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet , vt subsedisse montes , flumina exaruisse , ¹⁵¹ interceptum mare , illatasque sibi non classes nostras , sed ¹⁵² terras ipsas arbitretur . Videor iam cernere non spolijs prouinciarum , & ¹⁵³ extorto socijs auro , sed hostilibus armis , captorumque ¹⁵⁴ regum catenis , triumphum grauem . Videor ingentia ducum nomina , ¹⁵⁵ nec indecora nominibus corpora noscitare . Videor intueri immanibus ausis barbarorum ¹⁵⁶ onusta fercula , & sua quemque facta ¹⁵⁷ vinctis manibus sequentem ; mox ipsum te sublimem , instantemque curru domitarum gentium tergo ; ante curruum autem clypeos , quos ipse perfo-deris . Nec tibi opima defuerint , si quis regum venire in manus audeat ; nec modò telorum tuorum , sed etiam oculorum , minarumque coniectum toto campo , totoque exercitu opposito , perhorrescat . Meruisti ¹⁵⁸ proximâ moderatione , vt quodcumque te vel inferre , vel propulsare bellum coegerit imperij dignitas , non ideo vicisse videaris , vt triumphares , sed triumphare , quia viceris .

¹⁴⁵ MODERATIO TVA.] *Item Dioni laudata .* Εἰ δὲ καὶ φιλοπόλεμος ἦν , ἀλλὰ τῇ τε καὶ ὁρῶσει , καὶ τῇ ἐχθρίᾳ μὲν καὶ θαυρίσει , τῇ οἰκείᾳ δὲ ἀνέχσει ἡ-κείτω : *Etsi autem militaris gloriæ cupidus erat , tamen victoriâ contentus , & hostes depresso , socios subleuasse , fatis habebat .* ¹⁴⁶ NON INANES CURRVS.] *Iterum hæc in Domitianum . Inanes autem , spolijs vacuos . Propertius :*

Quâ videam spolijs onerato Cæsaris axe ,

Ad vulgi plausus sæpe resistere equos .

Passis & vniuersè referre ad currus , qui cum spolijs solent præire , grandi numero .

mero. Vide Plutarchum in Aemilio. ¹⁴⁷ SIMVLACRA VICTORIÆ.] *Imagines & iconismi pugarum, quæ in ferculis.* ¹⁴⁸ SED IMPERATORE.] *Ma-
lim, Imperatorem, & mox, reportantem, distinctiunculis mutatis leuiter.*

¹⁴⁹ BARBARVS REX.] *Decebalus, cum quo bellum iam in opinione, &
anno sequenti incohatum.* ¹⁵⁰ PRÆCIPITI MONTE.] *Hoc quoque ad ipsum.*
*Nam Dacia montana, & ibi in prærupto arces: Dio Cassius: ὁ δὲ Τεγαῖδος ὄρη
τε ἀντεταίχιστορα ἔλαβε: Traianus montes (Dacorum) emunitos cepit.*
Et Statius:

Quæque suum Dacis donat clementia montem.

¹⁵¹ INTERCEPTVM.] *E medio sublatum.* ¹⁵² TERRAS IPSAS.] *Quasi
Italia iam (exempli causâ) contigua Africæ aut Illyrico esset.* ¹⁵³ EXTOR-
TO SOCIIS AVRO.] *Omnia in Domitianum. Aurum porro Coronarium
intellegit, quod prætextu victoria acerbè exigebant, nec ut collationem (ita
olim) sed ut tributum. Vide me in Admirandis, lib. II.* ¹⁵⁴ REGVM CA-
TENIS.] *Solenne, ad pompam & speciem. Ouidius:*

Vinclaque captiuâ reges ceruice gerentes,

Ante coronatos ire videbis equos.

Albinouanus Peto:

Aspiciam regum liuentia colla catenis,

Duraque per sæuas vincula nexa manus.

*Vopiscus Aureliano: Incedebat etiam Zenobia gemmis ornata, catenis
aureis, quas alij sustentabant. Adèd graues scilicet catenæ istæ, ut suppor-
tanda essent. Vetus planè mos, & Dionysius in triumpho T. Quinctij Cin-
cinnati: τὸν τε ἡγεμόνα τῆς πόλεως, καὶ τῆς ἀλλοις ἐπιφανέας ἀνδρας, ἀλυσσοι δι-
δυμῶν ἦγε: Ducem hostium, aliosque illustrium, catenis vinctos ante
se egit.* ¹⁵⁵ NEC INDECORA CORPORA.] *Nomina magna, & in famâ
omnium, & corpora item magna respondebant. An nomina magna, longa
& polysyllaba? ut Decebalus, & talia Barbarorum.* ¹⁵⁶ ONVSTA FER-
CVLA.] *Id est, in ipsis ferculis expressa facinora audacia Barbarorum. Nam
ibi flumina, vrbes, pugna, quidquid singulare, populo ostendebatur. Tacitus
II. Annal. de Germanici triumpho: Vecta spolia, captiui, simulacra mon-
tium, fluminum, præliorum. Propertius:*

— & titulis opida capta legam. *Claudianus:*

Hi famulos traherent reges, hi facta metallis

Opida, vel montes, captiuâque flumina ferrent.

*Metallis ait facta, id est auro vel argento, sed & ebore, citro, aut siquid
aliud carum vel rarum. Vide Suetonium Iulij cap. XXXVII. Dionem XLII.
qui hæc Fercula πομπῆς vertit, ἡς ἂν imponit ἔργων εἰκόνας, factorum ima-
gines: sed ante omnes Iosephum, in Iudæico triumpho, qui Pegmata ea di-
cit.* ¹⁵⁷ VINCTIS MANIBVS SEQUENTEM.] *Nota morem triumphalem.*
*Facta ipsa in ferculis, auctores præcipui eorum iuxta ea sequebantur. Aut
etiam in ipso ferculo impositi, sublimes ita monstrabantur. Iosephus clarè:
τίτταιτο δὲ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πηγμάτων ὁ τῆς αἰσιοκομίας πόλεως ὑεῖματος: Im-
positus erat in vnoquoque pegmatum dux vrbis captæ. Seneca, De vitâ
beatâ:*

beatâ: In alienum imponar ferculum, exornaturus victoris feri pompam. Propertius: Et subter captos arma sedere duces. Nam habitu ita ma- sto & supplice representabantur. ¹⁵⁸ PROXIMA MODERATIONE.] *Cum ad Danubium sederes, certus victoria, si transisses.*

ALIUD ex alio mihi occurrit. quàm speciosum est enim, quòd disciplinam castrorum lapsam extinctamque refouisti, depulso prioris sæculi malo, inertia & contumacia, & ¹⁵⁹ dedignatione parendi? Tutum est reuerentiam, tutum caritatem mereri: nec ducum quisquam, ¹⁶⁰ aut non amari à militibus, aut amari timet. & inde offensæ gratiæque pariter securi, ¹⁶¹ instant operibus, ¹⁶² adsunt exercitationibus, arma, ¹⁶³ mœnia, viros aptant. Quippe non is Princeps, qui sibi imminere, sibi intèdi putet, quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit illorum, qui hostilia cum facerent, timebāt. Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modò, sed & corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces porrò nostri, non tam regum exterorum, quàm suorum ¹⁶⁴ Principum insidias; nec tam hostium, quàm commilitonum manus ferrumque metuebant. Est hæc natura fideribus, vt parua & exilia validiorum exortus obscuret: similiter Imperatoris aduentu ¹⁶⁵ Legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen maior omnibus quidem eras, sed sine vllius diminutione maior. eandem auctoritatem præsentem te quisque, quàm absente retinebat: quin etiam plerisque ex eo reuerentia accesserat, quòd tu quoque illos reuerere. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic Imperatorem commilitonemque ¹⁶⁶ miscueras, vt studium omnium laboremque, & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps sociusque releuares. Felices illos, quorum fides & industria, non per internuncios & interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis probabantur! Consecuti sunt, vt absens quoque de absentibus, nemini magis, quàm tibi crederes.

¹⁵⁹ DEDIGNATIONE PARENDI.] *Quod malum ipsi Principes augebant, quibus nec gratum, nimis audientes Ducibus milites esse. Imò nec tutum erat, vt addit, reuerentiam mereri.* ¹⁶⁰ AUT NON AMARI.] *Acutè. Securi duces nunc, inquit, vel in odio militum, vel in amore. Cur in odio? quia delationibus non apud te locus. In amore? quia nec tua virtuti ab aliena times.*

¹⁶¹ INSTANT OPERIBUS.] *Quæ res odia gignere solet, si duces rigidi operum & munium exactores; præsertim quo & militia iam molliore. At sub Traiano faciebant, disciplinam & morem veterem instaurantes.* ¹⁶² AD-

SVNT EXERCITATIONIBVS.] Nam & ea sub Tyrannis omisse, aut remisse, cum segnitia pro sapientiâ esset. ¹⁶³ MOENIA.] Castrorum, aut urbium in limitibus. An munia placet legi? Inde Munifices milites, qui facere ea cogebantur; Immunes, qui exempti. Nam quod vir doctus armamenta iunctim hic legit, cui docto probabit? ¹⁶⁴ PRINCIPVM INSIDIAS.] Qui vel per calumnias in Senatu, vel per submissos percussores in castris tollebant. Ideo subiungit, commilitonum manus timuisse: & est in Tacito, de sublato Ciuicâ, struente Domitiano, exemplum. Quid, quod ipse Agricola veneno sublatus à suspicioso atque inuido Principe putabatur? At Traianus noster liber purusque horum scelerum: qui, ut Dio ait, ἔτε ἐφ' ὅνους, ἔτε καὶ δι' ἡμεῖς πνέει, ἀλλὰ καὶ πάντες πάντας τοὺς ἀγαθοὺς ἐτίμα καὶ ἐμὲν ἀλιεῖ: neque inuidit cuiquam, neque occidit, sed planè omnes bonos & honestabat, & dignitate augebat. ¹⁶⁵ LEGATORVM.] Hic Consulares intellegit, & prouincijs copysq; præfectos. Nam Legati isto aeo duplices: Consulares, iam dicti, loco Præsidum, & Prætorij, minores, qui sub illis, singulis legionibus Præfecti. Sunt ista ab ordinatione Augusti, quæ Dioni optimè expressa in Oratione Macenatis, lib. LII. ¹⁶⁶ MISCVERAS.] Auctoritate, & comitate. tum etiam, quod exigebas opera siue exercitia, & idem obibas.

I A M te ciuium desideria reuocabant, amoremque castrorum superabat caritas patriæ. Iter inde placidum ac modestum, vt planè à pace redeuntis. Nec verò ego in laudibus tuis ponam, quod aduentum tuum ¹⁶⁷ non pater quisquam, non maritus expauit. affectata alijs castitas, ¹⁶⁸ tibi ingenita & innata, interque ea ¹⁶⁹ quæ imputare non possis. Nullus in ¹⁷⁰ exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium; ¹⁷¹ annona, quæ ceteris. Ad hoc comitatus ¹⁷² accinctus, & parens. diceres magnum aliquem ducẽ, ac te potissimum, ad exercitus ire: adeò nihil aut certè parum intererat, inter Imperatorem factum, & futurum. Quam dissimilis nuper alterius Principis transitus? si tamen transitus ille, non populatio fuit, cum ¹⁷³ abactus hospitum exerceret, omniaque dextrâ læuâque perusta & attrita, vt si ¹⁷⁴ vis aliqua, vel ipsi illi Barbari, ¹⁷⁵ quos fugiebat, inciderent. persuadendum prouincijs erat illud iter Domitiani fuisse, non Principis. Itaque nō tam pro tuâ gloriâ, quàm pro vtilitate communi, ¹⁷⁶ edicto subiecisti, quid in vtrumque vestrũ esset impensum. Adfuescat Imperator cum imperio calculum ponere, sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus; edicat quid absumpserit. ita fiet vt non absumat, quod pudeat edicere. Præterea futuri Principes velint nolint, sciant ¹⁷⁷ tanti tuum constare: propo-

propositisq; duobus exemplis, meminerint perinde coniecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint. Nonne his tot tantisque meritis, nouos aliquos honores, nouos titulos, merebare? Attu etiam nomen Patris patriæ recusabas. Quam longa nobis cum modestiâ tuâ pugna? quam tardè vicimus? Nomen illud quod ¹⁷⁸ alij primo statim principatus die vt Imperatoris & Cæsaris receperunt, tu vsque eò distulisti, donec tu quoque beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, iam te mereri fatereris. Itaque soli omnium contigit tibi, vt Pater patriæ esses, antè quàm fieres. eras enim in animis, in iudicijs nostris, nec publicæ pietatis intererat quid vocarere, nisi quòd ingrata sibi videbatur, si te Imperatorem potius vocaret & Cæsarem, cum patrem experiretur. Quod quidem nomen quâ benignitate, quâ indulgentiâ exerces? vt cum ciuibz tuis, quasi cum liberis parens, viuis? Vt reuersus Imperator, qui priuatus exieras, ¹⁷⁹ agnoscis, agnosceris? eosdem nos, eundem te putas, par omnibus, & hoc tantum ceteris maior, quò melior.

¹⁶⁷ NON PATER.] *Qui filie sue timeret: NON MARITVS, qui uxori.*

¹⁶⁸ CASTITAS TIBI INSENITA.] *Excipe, quòd &c. περὶ τῆς ἀκαθαρσίας ἐπιδόκει, vt ait ille: circa puerorum amores hæsit.* ¹⁶⁹ QVÆ IMPVTARE NON POSSIS.] *Vt bene facta, aut virtutes. Vix enim iudicio vsurpas, sed nature instinctu.* ¹⁷⁰ EXIGENDIS VEHICVLIS.] *Quæ etsi publica per vias disposita: non tamen comitatu Principis sufficiebant. Erat itaque Palatinum munus in hanc rem, vt in lapide: M. VLPIVS. AVG. L. CRESCENS. AB. VEHICVLIS: fueritq; profectò huius Vlpj Traiani. Est & in Nerue nummis inscriptio: VEHICVLATIONE. ITALIÆ. REMISSA: sed ea ad publicum cursum spectat, cuius onus in se transtulit (quod ad Italiam attinet) Princeps.* ¹⁷¹ ANNONA, QVÆ CETERIS.] *Spartianus in Hadriano: Libenter cibus castrensibus in propatulo utebatur, hoc est, larido, caseo, poscâ, exemplo Scipionis Æmiliani, & Metelli, & auctoris sui Traiani. Auctorem vocat, quia Hadrianum Principem fecit, & quasi condidit: ipse eius (vt hodie loquimur) creatura.* ¹⁷² ACCINCTVS.] *Metaphora non fluens aut solutus, verè adstrictus, & vt milites tuos decebat.* ¹⁷³ ABACTVS HOSPITVM.] *Quomodo? hospites abegit, an res atque animantes eorum? fortasse & seruos, aut liberos, hostilem in morem.* ¹⁷⁴ VIS ALIQVA.] *Hostilis, an & celestis?* ¹⁷⁵ QVOS FUGIEBAT.] *Adde quæ supra, de falsis eius victorijs. Acerbe enim & hæc in Domitianū, totâ hac oratione materiem iectibus Plinianis, & sagittis scopum.* ¹⁷⁶ EDICTO SVBIECISTI.] *Quod edictum reuersus proposuit in publico, de hostibus pacatis, limite defenso: & denique*

denique in imo (hoc est, subiecisti) de impendijs via. ¹⁷⁷ TANTI TVVM.] Rectum est, nec patienter audio qui conantur, tanti itum. Quis finis Critice pruriginis? Rectum & clarum est, ut dixi. sciant, inquit, posteri, tanti tuum iter constituisse, tanti, alterius. ¹⁷⁸ ALII PRIMO STATIM.] Non omnes, ne hoc persuasurum te puta, Plini. Nam nec Augustus quidem, nisi serò recepit; & Tiberius oblatum, per modestiam distulit; Nero, per aetatem. quæ singula in Suetonio ita leges. Quin tamen plerique alij statim, non imus negatum, aut Plinio hoc ereptum. An non tamen Capitolinus, qui sic in Pertinace? Primus sanè omnium, eà die quâ Augustus est appellatus, etiam Patris patriæ nomen recepit. Aperte, ut videtur, & nostri * *φιλαρχειοι* hic obhærent. Ex-
pediam faucte. Aio totum locum & concipiendum aliter, & ordinandum, antiquita-
hoc modo: Eadem die quâ Augustus est appellatus, & Flavia Ticianæ eius tum.
vxor Augusta est appellata, eis horis, quibus ille in Capitolio vota soluebat: prima sanè omnium eà die, quâ Augustus est appellatus. Etiam Patris patriæ nomen recepit. Quàm leui aut nullâ mutatiunculâ, sententiam totam mutamus? & vere, quamuis audacter dico. Non de Augusto, sed Augustâ hoc adfirmat, primam eodem die hoc nomen sumpsisse, quo & maritus. Examina priorem historiam, ita reperiēs. Liuiâ illa, post mortem denique mariti, testamento in nomen Augustæ adsumpta: quod Tacitus & Dio adfirmant. Agrippina Clandij, longulè post nuptias augetur cognomento Augustæ: Tacitus. & Domitianus ille superbus, tamen suam altero denique anno consalutauit Augustam: Suetonius. Antoninus Pius, aliquamdiu post imperium, Faustina Augustam appellari à Senatu permisit. Notes igitur hoc postea, & ferè à Senatu factum. neque aliud Capitolinus voluit, quàm hunc gratificandi studio properum, dum Pertinax in Capitolio est, eum titulum accensuisse uxori. ¹⁷⁹ AGNOSCIS, AGNOSKERIS.] Nihil in factum mutatus, comiter appellas, salutas ciues; & ab ijs vicissim idem ille agnosceris, quod ad mores. Imperium accessit, modestia non abscessit.

A C primum, ¹⁸⁰ qui dies ille, quo expectatus desideratusque vrbein tuam ingressus es? Iam hoc ipsum, quod ingressus es, quàm mirum lætumque? nam priores inuehi, & importari solebant, non dico quadrijugo curru, & albibus equis, sed ¹⁸¹ humeris hominum, quod arrogantius erat. Tu solâ corporis proceritate elatior alijs & excelsior, non de patientiâ nostrâ quendam triumphum, sed de superbiâ Principum egisti. Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardauit, quò minus oculos insolito spectaculo impleret. Te paruuli noscere, ostentare iuuenes, mirari senes. ægri quoque neglecto medentium imperio, ad cōspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque prorere. Inde alij se satis vixisse te viso, te recepto; alij, nunc inagis esse viuendum, prædicabant. Feminas etiam tunc ¹⁸² fe-

cunditatis suæ maxima voluptas subiit, cum cernerent cui Principi ciues, cui Imperatori milites peperissent. Videres ¹⁸³ referta tecta, ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi ¹⁸⁴ suspensum & instabile vestigium caperet; oppleras vndique vias, angustumque tramitem relictum tibi; alacrem hinc atque inde populum, vbique par gaudium paremque clamorem. Tam æqualis ab omnibus ex aduentu tuo lætitia percepta est, quàm ¹⁸⁵ omnibus venisti: quæ tamen ipsa cum ingressu tuo creuit, ac prope ¹⁸⁶ in singulos gradus adaucta est. Gratum erat cunctis, quòd ¹⁸⁷ Senatû osculo exciperes, vt ¹⁸⁸ dimissus osculo fueras. gratum, quòd ¹⁸⁹ equestris ordinis decora honore nominum, ¹⁹⁰ sine monitore, signares. gratum, quòd tantum non vltro clientibus salutatis, quasdam familiaritatis notas adderes. ¹⁹¹ gratius tamen, quòd sensim & placidè, & quantum ¹⁹² respectantium turba pateretur, incederes: quòd occurrentium populus te quoque, te imò ¹⁹³ maximè astaret; quòd primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus vndique nunc Senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiæ genus inualuisset, ¹⁹⁴ silentes quietosque lictores tuos subsequere. nam ¹⁹⁵ milites ¹⁹⁶ nihil à plebe habitu, tranquillitate, modestiâ differebant.

¹⁸⁰ QVI DIES.] *Quem votis aduocat Marialis lib. x. epigr. vi. & vii.*

¹⁸¹ HYMERIS HOMINVM.] *Succollati in lecticis. Imitatur Pacatus, in Theodosianâ laude, vt plerosque eminentiores (semel monitum esto) locos: Quin si quando in lucem venire, & diem ferre potuissent, lecticis thensisque subuecti, & densissimâ suprà circumque coëpti virorum armorumque testudine, sensim atque ad numerum mouebantur: & plura, sodes, adde vel cum Plinianis argutijs. & Venere certantia. Porro à nostro Domitianum præcipuè tangi, certum est.* ¹⁸² FECUNDITATIS SVÆ.] *Seneca, de felicitate sub bono Principe: Tollere filios cupiunt, & publicis malis indicta sterilitas recluditur.* ¹⁸³ REFERTA TECTA.] *Suprema adium partes, vicina tectis. An & ipsa tecta propriè capis, quæ plana & constrata sæpe olim, idèoque apta insisti? Claudianus, Stiliconis ingressu:*

Nónne vides, & plebe vias, & tecta latere

Matribus?

Iterum, in Honorij:

— quantum licuit consurgere tectis

Vna replet turbæ facies, vndare videres

Ima viris, altas effulgere matribus ædes.

Itaque

Itaque altiora adium feminis, in his spectaculis, dicata: ut & in theatris.

¹⁸⁴ SUSPENSVM ET INSTABILE.] *Vt in suggrundijs aut proiecturis parietum.* ¹⁸⁵ OMNIBVS VENISTI.] *Nempe, equaliter venisti. cuique ordini bonus, & benignus.* ¹⁸⁶ IN SINGVLOS GRADVS.] *Tuos, nec aliter acceperis. Te procedente, magis magisque, ipse placuisti, & spectantium letitia auxit. Nam semper aliqui radij virtutis aut comitatus sparsi.* ¹⁸⁷ SENATVM OSCVLO.] *Pacatus, de Theodosio: Ille cohonestatus affatu, ille mensa beatus, ille osculo consecratus est. Et digniores igitur osculo solent excipere: etsi prauis aut superbi Principes fastidierunt. De Caligula Dio: Paucissimos osculatus est, plerisque autem, etiam Senatorum, vel manum vel pedem præbuit osculandum. De Nerone, Tranquillus: Neque adueniens, neque proficiscens, quemquam osculo impertiuit. Quid Domitianus? ille, necdum Princeps, Cænidii patris concubinæ, osculum, ut solet, offerenti, manum præbuit. Cogita, quid in Principatu. Nempe his talibus illud, apud Arrianum (lib. III. rerum Alexandri) insederat: Γὰρ μὲν ἀνθρώποις διλεῖται, πρὸς τὴν ἀνω-ζουδίστην τὸ θεῖον δὲ ἀπὸ πρὸς ἰσχυρότερον, καὶ δὲ φάσται αὐτῷ θέμις, ὅτι τὰς δὲ ἀρετῇ θεωτικώτερος γεραιότερος. Hominibus osculū à salutantibus dati, at numina in alto posita, quia contingere non licet, adoratione coli. Et isti profecto inter numina se censebant. De toto ritu pluscula ego. II. Electorum, suo capite.* ¹⁸⁸ DIMISSVS OSCVLO] *Adhuc illis par, & pro communi more.*

¹⁸⁹ EQVESTRIS ORDINIS DECORA.] *Nota. non verò totū ordinē (multa in eo millia) sed decora & apices. Et satis mirum de Nerone scribi, à Tranquillo: Omnes ordines subinde, ac memoriter salutauit. Trēsne omnes ordines? populum, equitem, Senatum? infinitum sit, & nulla memoria fecerit. Sine canillo igitur aut calumniā acceperis, Omnes, quasi esset, singulos ordines, cum res ferret, salutauit: aut ut expressius dicā, omnes quidem ordines, sed non qui in ordinibus. Mens est, nec plebem quidem in salutationibus omissam. Sed vel sic magna & rara memoria. quæ in Augusto etiam laudabilis, quòd patres in curiā salutauerit, sedentes, & quidem nominatim singulos, nullo submouente. Ita Suetonius de illo: sed Patres tantum, qui ad sexcentos tunc, aut circā. Lusi igitur aliquando in priore loco, & tentauit: Omnes S. ordine subinde. quod esset, omnes Senatores, & ordine uti sedebant, Augusti exemplo. Sed ut dixi, lusi. ipsius Traiani nonne insigne exemplum, qui omnes prope milites nomine appellabat? ita suprā noster.* ¹⁹⁰ SINE MONITORE.] *Nomenclatore. qui inter necessaria officia claris olim viris apparebat.* ¹⁹¹ GRATIVS QVOD SENSIM.] *Similes affectus aperit Panegyristes Constantini: Felices, qui te propius aspicerent, longius positi nominabant; quos præterieras, loci quem occupauerant, poenitebat. Et statim: Ausi etiam quidam ut resisteres poscere, & pueri tam citò accessisse palatium: & plura.* ¹⁹² RESPECTANTIVM TVRBA.] *Qui te antecedeabant, per officij speciem. sed & ij cupidi videndi, identidem respectabant, & ut solet, gradum suum tuumque unā, tardabant.* ¹⁹³ MAXIME ADSTARET.] *Adsteteri in propinquo. Nam describit cupidē & improbē occurrentes, qui propinqui gradum tunc firmabāt, & utrinque Principi imminebant.* ¹⁹⁴ SILENTES

QUIETOSQUE.] Duo lictorum officia: Clamore & Virgâ monebant, aut submoueabant. De illo, infra etiam: Sollennis ille lictorum & prænuncius clamor. Quid prænunciant? Consulem aut magistratum venire, sollenni verbo, Animaduertite. De virgâ, quâ pellebant aut pulsabant, Panegyricus Theodosio: Tum longè populus abigebatur, nec otiosa viatoris manus plebem verbere abigebat. Plura in 1. Electorum, Capite De Lictoribus. ¹⁹⁵ NAM MILITES.] Ij quoque stipabant Principem, & ferociter solent submouere. Non fecit Traianus: nec Pertinax quidem, de quo Herodianus: *Ἐκέλευσε τοὺς σὺν ὡτάς παύσαι καὶ ὡς τοὺς δῆμοις ὕπεραι, καὶ μήτε παλεῖν τινα τῶν παρόντων*: Milites iussit abstinere ab omni contumeliâ in populum, & nec pulsare aliquem adeuntium. ¹⁹⁶ NIHIL A PLEBE HABITV.] Quânc togati erant? Capitolinus, in M. Antonino: In Italiam veniens togam & ipse sumpsit, & togatos iussit esse milites: nec vnquam sagati fuerunt sub eo. Quod honori Italia & urbis datum. in quâ ipsa custodia Principis togata. Tacitus: Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet.

VBI verò cœpisti ¹⁹⁷ Capitolium ascendere, quàm læta omnibus adoptionis tuæ recordatio? quàm peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco salutauerant Imperatorem? quin etiam deum ipsum tunc præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Vt quidem ¹⁹⁸ ijsdem vestigijs institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circumstantium gaudia? ¹⁹⁹ quàm recens clamor? quàm similis illi dies, qui hunc genuit diem? vt plena altaribus, ²⁰⁰ augusta victimis cuncta? vt ²⁰¹ in vnus salutem collata omnium vota? cum sibi se ac liberis suis intelligerent precari, quæ pro te precarentur. Inde tu in Palatium quidem, sed eo vultu, sed eâ moderatione, vt si priuatam domum peteres: ceteri ad penates suos quisque, iteraturus gaudij fidem, vbi nulla necessitas gaudendi est. Onerasset alium huiusmodi introitus, tu quotidie admirabilior & melior: talis denique, quales alij Principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. iunxisti enim ac miscuisti ²⁰² res diuersissimas, ²⁰³ securitatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu ciuium amplexus ²⁰⁴ ad pedes tuos deprimis, nec osculum ²⁰⁵ manu reddis. manet Imperatori ²⁰⁶ quæ prior humanitas, dexteræ verecundia. Incedebas pedibus? incedis. lætabaris labore? lætaris. ²⁰⁷ eademque omnia illa circa te, nihil ipso te fortuna mutauit. Liberum est ingrediente per publicum Principe subsistere, occurrere, comitari, præterire. Ambulas inter nos, ²⁰⁸ non quasi contingas: & copiam

copiam tui,²⁰⁹ non vt imputes, facis.²¹⁰ Hæret lateri tuo quisquis accessit, finemque sermoni²¹¹ suus cuique pudor, non tua superbia facit. Regimur quidem à te, & subiecti tibi, sed quemadmodum legibus sumus. nam & illæ cupiditates nostras, libidinesque moderantur, nobiscum tamen, & inter nos, versantur. Emines, excellis, vt honor, vt potestas, quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te Principes, fastidio nostri & quodam æqualitatis metu, vsum pedum amiserant. illos ergo²¹² humeri, ceruicesque seruorum²¹³ super ora nostra, te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas super ipsos Principes vehunt: te ad sidera tollit humus,²¹⁴ ita communia & confusa Principis vestigia.

¹⁹⁷ CAPITOLIVM ASCENDERE.] *Priscâ pietate & ritu; Dijs in abitu vota nuncupare, in reditu soluere.* ¹⁹⁸ LISDEM VESTIGIIS.] *In suggestu aut editiore loco, vt ex Cedreno dixi in adoptione à Neruâ factum. Sed cur ille, hoc clarum: cur nunc Traianus? neque enim ibi concio. Puto alterutrum. siue vt Iouem eminentior, & conspicuus omnibus, saluaret; siue vt populum ipsum. Nam & hunc venerari in publico Principes solent.* ¹⁹⁹ QVAM RECENS CLAMOR.] *An repens & subitus? Sed nil muto. totâ nempe viâ clamauerant fauerantque; tamen nunc alacriter & fortiter iterum, quasi recentes.* ²⁰⁰ AVGVSTA VICTIMIS.] *Vt moris in aduentu & auspicijs noui Principis, quem Dijs commendabant. Tacitus II. Histor. Exstructis altaribus, cæsisque victimis, regium in morem: Vitellio scilicet aduent ante. Quid, quod in Caligula, optatissimi (heu vana spes!) Principis initijs, supra centum sexaginta millia victimarum cæsa? Suetonius tradit: & ego plura, ad Taciti dictum locum.* ²⁰¹ IN VNIVS SALVTEM.] *Infrâ: Non distingimus te (Iupiter) votis. simplex, cunctaque ista complexum, vnum omnium votum est, Salus Principis.* ²⁰² RES OLIM DIVERSISSIMAS.] *Phrasi pari & acumine, Tacitus de Neruâ: Res olim dissociabiles miscuit, Principatum & Libertatem. Pacatus de sese: Res diuersissimas iunxi, metum & temeritatem.* ²⁰³ SECVRITATEM.] *Qui diu imperarunt, fidunt iam sibi, ac potentia suâ sunt securi: qui incipiunt, metum aliquem & pudorem, vt in re nouâ & arduâ, habent. At tu, inquit, vtrumque iungis & temperas: securus, vt vetus regnandi; verecundus modestusque, vt tiro.* ²⁰⁴ AD PEDES.] *Vt Caligula, & eiusmodi monstra.* ²⁰⁵ MANV REDDIS.] *Infrâ: Cùm velut affixi curulibus suis, manum tantum, & hanc cunctanter, & impudentibus similes, promerent.* ²⁰⁶ QVÆ PRIOR.] *Aliquid hic altioris vulneris aut defectus, sed ex Cuspiniani libro supplendi. In illo est: quæ prioris humanitas dexteræ verecundia. Planè legendum: quæ prior oris humanitas, dexteræ verecundia. Ad antecedentia hoc refer. Ore osculum reddis; humanitas est. dexteram osculandam non offers; verecundia est.* ²⁰⁷ EADEMQUE OMNIA ILLA.] *Vide ne argutius veriùsque: eademque omnia.*

*Sine etiâ,
prius.

Ita circa te, nihil in ipso te fortuna mutauit. ²⁰⁸ NON QVASI CONTINGAS.] *Iterum melius: inter nos, nos quasi contingas: quasi unus sis & nobis.* ²⁰⁹ NON VT IMPVTES.] *Vt quasi beneficium inscribas, in rationibus nostris ponas. Id est, ita hoc facis, tamquam faciendum sit: non quasi nouum aliquid aut magnum.* ²¹⁰ HÆRET LATERI TVO.] *Quo nomine laudatur & Marcus Imp. ab Herodiano: Παρεῖχε δὲ καὶ τοῖς ἀρχιερεῶσι ἐαυτὸν ὀφεικῆν καὶ μέγιστον βασιλεία, τοῖς τε πρεσβυτέροις δεξιέμενος, καὶ πωλὺν τοῖς ὀπίσθιοις ὀφεικῆν, ἀποδοθεῖν τοῖς ἐντυγχάνουσιν: Exhibuit se subditis commem & commodum Principem, cum quosuis accedentes exciperet, & vetaret stipatores quemquam aduenientem à se repellere.* ²¹¹ SVVS CVIQVE PVDOR.] *Qui sermonem magnum breuemque faciat, ut ipse talis.* ²¹² HVMERI CERVICESQVE.] *Nempe in lecticis. Sed quid? nonne vulgò ea in usu? nonne, non dicam Senatores, sed equites, & omnes paulò honestiores ijs vecti? Factum, & docui i. Electorum. Quæ igitur hic superbia culpa? Quod ubi Princeps, & maior illa persona; itemque in publicis conuentibus, aut pompis; alij abstinerent à lecticis, & pedibus graderentur. At illi, ut eminent, assumebant, & quod hic addit, super ora & capita aliorum ferebantur.* ²¹³ SVPER ORA NOSTRA.] *Iuuenalis:*
— turba cedente vehetur

Diues, & ingenti curret super ora Liburno. Seneca: Quos supra capita hominum lectica suspendit. ²¹⁴ ITA COMMVNIA.] *Iam olim emendauimus: ita communis: de humo scilicet, quam tu Traiane nobiscum calcas, & vestigia cum nostris mifces.*

NEC vereor P.C. ne longior videar, cum sit maximè optandum, ut ea pro quibus aguntur Principi gratiæ, multa sint: quæ quidem reuerentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quàm carptim, breuiterque perstringi. quia ferè sequitur ut illa quidem, de quibus taceas, tanta quanta sunt, esse videantur. Nisi verò leuiter attingi placet, locupletatas tribus, datumque ²¹⁵ congiarium populo, & datum totum, ²¹⁶ cum donatiui partem milites accepissent. An mediocris animi est his potius ²¹⁷ repræsentare, quibus ²¹⁸ magis negari potest? Quanquam in hac quoque diuersitate, æqualitatis ratio seruata est. æquati sunt enim populo milites, eò quòd partem, sed priores: populus militibus, quòd posterior, sed totum statim accepit. Enimverò quæ benignitate diuisum est? quantæ curæ tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuæ fieret? Datum est his qui post ²¹⁹ edictum tuum, ²²⁰ in locum erasorum, subditi fuerant: æquatiq; sunt ceteris illi etiam, quibus nō erat promissum. Negotijs aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur; expectatū est prouisumque,

ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longè fuisset. veniret quisque cùm vellet, veniret quisq; cùm posset. Magnificum Cæsar, & tuū, disiunctissimas terras munificentiae ingenio ²²¹ velut adiuuere, immensaque spatia liberalitate contrahere, intercedere casibus, occurrere fortunæ: atque omni ope adniti, ne quis è plebe Romanâ dante congiarium te, hominem magis sentiret fuisse, quàm ciuem. Aduentante congiarij die, obseruare Principis egressum in publicum, insidere vias examina infantium, futurisque populus solebat: labor parentibus erat ostentare paruulos, impositosque ceruicibus adulantia verba blandasque voces edocere: reddebant illi quæ monebantur. ac plerique irritis precibus furdas Principis aures adstrepebant; ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec ²²² planè scirent, differerebantur. Tu ne rogari quidem sustinuisti. & quanquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen antequàm te viderent, adirèntve, recipi, ²²³ incidi iussisti: vt iam inde ab infantia parètem publicum munere educationis experirentur: cresceret de tuo, qui crescerent tibi; alimentisque tuis ad stipendia tua peruenirent; tantumque omnes vni tibi, quantum parentibus suis quisque, deberent.

²²¹ CONGIARIVM POPVLO.] *Id est plebi, nec nisi illi parti ferè (ita obserues) quæ frumentum è publico capiebat. Martialis:*

Dat populus, dat gratus eques, dat rhura Senatus.

Ita Popularia in theatris, plebis loca: & Populares, homines è plebe. Suetonius voce Populi crebro sic vititur, vel assidue. ²²⁶ CVM DONATIVI

PARTEM.] *Hac res ita fuit. Promiserat congiarium plebi, donatiuum militi, eodem tempore (nam sic fere solet) Traianus. At cùm ærarium vtrique largitioni simul non sufficeret, dimidium promissi militibus statim dedit: populo, totum, sed paullo serius. Ita illi in tempore prælati, hi in summâ.* ²²⁷ RE-

PRÆSENTARE.] *Tatum in præsentem soluere.* ²²⁸ MAGIS NEGARI POTEST.] *Quidni? aut quid à populo, præter vœculas & querelas, timeas? Sed miles & facta addere potest: tamen illi totum datum, huic negatum aut dilatum: quod magnitudinem animi iure interpretatur.* ²²⁹ EDICTVM TVVM.]

Quo proscripsisti, & pronunciaſti publice, te daturum. ²³⁰ IN LOCVM ERASORVM.]

In tabulis ciuium nomina, qui frumentum capiebant. Siqui morerentur, vel migrarent, erasis nominibus alij substituebantur, vel per Annona Præfectum, vel per eius diuidendæ Curatores.

Nunc igitur dicit, Siqui substituti postea & subscripti, iure non hys debebatur. neque enim promissum erat, nisi qui tunc essent. at Traianus tamen benignè, etiam hos admisit. Aliter atque Augustus, qui, cùm congiario proposi-

proposito multos manumissos insertosque ciuium numero comperisset; negauit accepturos, quibus promissum non esset. ²²¹ VELVT ADMO-
VERE.] *Quia absentes habiti pro presentibus. & mox intercedere casibus,
ad egros spectat vel occupatos.* ²²² DONEC PLANE SCIRENT.] *Quousque
igitur? ad vndecimum annum, ex his Suetonij, in Augusto: Congiaria popu-
lo frequenter dedit, ac ne minores quidem pueros præterijt, quamuis
antè non nisi ab vndecimo ætatis anno accipere consueissent. Maiores
igitur pueri, sed tamen adhuc pueri capiebant.* ²²³ INCIDI.] *In tabular,
Seneca IIII. De Benefic. Frumentum publicum tam fur quàm periurus
accipiunt, & sine discrimine morum, quisquis ciuis est. Aliquot ibi scripti
libri, quisquis incisus est.*

RECTE Cæsar, quòd spem Romani nominis sumptibus
tuis suscipis. nullum est enim magno Principe, immortalitatem-
que merituro, impendij genus dignius, quàm quod erogatur in
posteror. Locupletes ad tollendos liberos ²²⁴ ingentia præmia, &
pares pœnæ, cohortantur; pauperibus educandis vna ratio est,
bonus Princeps. Hic fiducia sui procreatos, nisi largâ manu fo-
uet, auget, amplectitur; occasum imperij, occasum Reipublicæ
accelerat. frustra que proceres Princeps, plebe neglectâ, vt defe-
ctum corpore caput, nutaturumque instabili pondere, tuetur.
Facile est coniectare, quod perceperis gaudium, cum te paren-
tum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor exciperet.
Hæc prima paruulorum ciuium vox aures tuas imbuit, quibus
tu ²²⁵ daturus alimenta, hoc maximum præstitisti, ne rogarent.
Super omnia est tamen, quòd talis es, vt sub te liberos tollere li-
beat, expediat. Nemo iam parens filio, nisi fragilitatis huma-
næ vices horret, nec inter insanabiles morbos Principis ira nu-
meratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tolle-
re liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum, maius
tamen in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeo nihil
largiatur Princeps, dum nihil auferat, non alat, dum non occi-
dat: nec deerunt, qui filios concupiscant. Contrà, largiatur &
auferat, alat & occidat; nã ille in tam breui tempore effecerit, vt
omnes non posterorum modò, sed sui parentumque pœniteat.
Quocircà nihil magis in tuâ totâ liberalitate laudauerim, quàm
quòd congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque à te liberi
ciuium, vt ferarum catuli, sanguine & cædibus nutriuntur. quod-
que gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod nemini
est

est ereptum; locupletatisque tam multis, pauperiorem esse factum Principem tantum. quanquam nec hunc quidem: nam cuius est quidquid est omnium, tantum ipse, quantum omnes habet.

²²⁴INGENTIA PRÆMIA.] *Ex lege Iuliæ & Papiæ: de quibus affatim*
 III. *Annalium Taciti.* ²²⁵DATVRVS ALIMENTA.] *Atqui de Congiario dixit tantum, quod sanè diuersum ab istis: & infrà bis terq; disiungit: In spem congiariorum, in spem alimentorum. Iterum: Congiarium das de tuo, alimenta de tuo. Diuersa hæc igitur. sed opinari licet, quòd qui ad congiaria admissi, ijdem ad frumenta. Nam sic Alimenta interpretari Capitolinus videtur in Antonino: Pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscripsit: vt puto, exemplo isto Traiani, sed & Hadriani, de quo Spartianus: Pueris ac puellis, quibus etiam Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit. Etsi haud negem, potuisse & in pecunia modo hæc alimenta finire. Sed hæc nunc à Traiano Rome: postea per Italiam hanc liberalitatem sparsit. Quæ in eo tam benigna (verba Dionis) ὥς ἔχ' ταῖς ἀόλεις ταῖς ἐν Ἰταλίᾳ πρὸς τὸν παῖδων ἔσφην πολλά χαρίσασθαι: vt etiam opidis Italiæ multa, ad puerorum alimenta, contulerit. Hoc nummi ita edunt: IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. PP. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI: parte versâ, ALIM. ITAL. cum figurâ viri alimenta in pueros distribuentis. Mansit institutum: & Cura alimentorum in Italiâ, inter honestissima munera fuit, atque adeò post regimen Prouinciarum suscepta. Vide in vitâ Pertinacis, & Iuliani.*

ALIO me vocat numerosa gloria tua. alio autem? quasi verò iam satis veneratus miratusque sum, quòd tantam pecuniam profudisti, non vt flagitij tibi conscius ab insectatione eius ²²⁶ auerteres famam; nec vt tristes hominum mœstosque sermones latiore materiâ detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec tibi benefaciendi fuit caussa, vt quæ malè feceras, impunè fecisses: amor impendio isto, non venia quæsitæ est, populusque Rom. obligatus à tribunali tuo, non exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea Principes ad odium sui leniendum tumentibus plebis animis obiectabant, id tu tam innocens populo dedisti, ²²⁷ quàm populus accepit. Paullò minus P. C. ²²⁸ quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas Principis nostri conquisiuit, inuenit, adsciuit. hi subsidium bel-
 lorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur; patriamque non vt patriam tantum, verum vt altricem amare cōdiscunt.

Ex his castra, ex his tribus replebuntur, ex his quandoque nascentur, quibus alimentis opus non sit. Dent tibi Cæsar ætatem dii, quam mereris, seruentque animum quem dederunt, & quanto maiorem infantium turbam iterum atque iterum iubebis incidi? Augetur enim quotidie & crescit, non quia cariores parentibus liberi, sed quia Principi ciues. dabis congiaria si voles, præstabis alimenta, si voles: illi tamen ²²⁹ propter te nascuntur,

²²⁶ AVERTERES FAMAM.] *Vt Nero, qui sublato Britannico, potissimos amicorum largitione auxit, ait Tacitus; & post cadem matris, donatiua, congiaria, ludos dedit, frigerando rumori.* ²²⁷ QUAM POPVLVS ACCEPIT.] *Nam vt Claudianus cecinit:*

Non tibi vanales captant æraria plausus
Corruptura fidem. meritis offertur inemptus,
Purâ mente, fauor.

At in noxâ populus videtur, cum noxioso, lucelli causâ, blanditur & fauet.

²²⁸ QVINQUE MILLIA INGENVORVM.] *Numerus haud grandis (pro opibus Romanis, aut copiâ aliâ frumentantium:) sed notandum, quod ingenuorum dicit. Non passim acquisiuit liberos aut libertos; sed ingenuos dumtaxat, & sanguinis purioris. ex quibus miles, & alibi viiles ciues, legerentur.*

²²⁹ PROPTER TE NASCVNTVR.] *Inuitante fecunditatem virtute & liberalitate tuâ. sic suprâ: Fiduciâ tui procreatos: itemq; fiduciâ boni statum.*

²³⁰ * INSTAR ego perpetui congiarij reor affluentiam annonæ. ²³¹ Huius aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quàm ²³² pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, Oriens triumphis, Occidensque lustratus. Nec verò ²³³ ille ciuilius, quàm parens noster, auctoritate, consilio, fide, reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, ²³⁴ litoribus mare, litora mari reddidit, diuersasque gentes ita commercio miscuit, vt quod gentium esset vsquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, vt sine vllius iniuriâ omnis vsibus nostris annus exuberet? quippe non vt ex hostico raptæ, peritureque ²³⁵ in horreis messes, nequidquam quiritantibus socijs auferuntur. Deuehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit; nec ²³⁶ nouis indictionibus pressi, ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus, quidquid ²³⁷ videtur emere. inde copiæ, inde annonæ, de quâ inter licentem, vendentemque conueniat: inde hîc satietas, nec fames vsquam.

²³⁰ * INSTAR EGO.] *Suspicio de hiatu aliquo, nec satis hærent. est fatcor.*

fateor tamen appositè Congiarijs Annonam subtexi, ut quæ pariter liberalitatem tangit: sed verba aliqua absunt, quibus decorè eò transferit.

²³¹ HVIUS CVRA POMPEIO.] Cn. Pompeius, anno urbis DCXCVI. Prefecturam annonæ in quinquennium accepit, cum xv. Legatis attributis, & imperio in maria, portus, insulas, ut bello Piratico habuerat. Id Sc. factum in sententiam Ciceronis, recenter ab exsilio reducti, cum plebem timerent, annonæ prætectu, motus turbasque daturam. ²³² PVLVS AMBITVS.] In tertio eius Consulatu, cum legem de Ambitu pertulit, & iudicia ea seueriter exercuit. ²³³ ILLE CIVILIS.] Diligentia enim & auctoritate, non armis, copia annonæ parta. Factum eius, quod laudem plausumque meruit, scriptores ita narrant. Missis Legatorum alijs alio, ipse in Siciliam, Sardiniam, Africam iuit. ac magnâ iam vi frumenti, naues conscendit, soluique iussit. Timentibus & cunctantibus gubernatoribus, ob vim venti (turbido ita atque infesto mari:) ipse primus oram soluit, & animosè exclamauit, Nauigare necesse est, viuere necesse non est. Nauigauit, appulit, horrea frumento, omnes gaudio impleuit. ²³⁴ LITORIBVS MARE.] Quia terræ videbantur sine mari iam esse, cuius usum fructumque non habebant. Nihil enim inferebatur. ²³⁵ IN HORREIS.] Quæ Romani in provincijs passim habebant, ubi frumenta conderent, & militares annonas. Sed & Romæ horrea, per omnes regiones urbis sparsa (ut in Victore videas) ad publicum hoc frumentum. ²³⁶ NOVIS INDITIONIBVS.] Propriè. Asconius: Omne genus pensitationum in hoc capite positum est, Canonis, Oblationis, Indictionis. Et Canon, est ordinarium tributum; Oblatio, voluntarium; Indictio, nouum & superadditum. ²³⁷ VIDETVR EMERE.] Vera, & non imaginaria emptio est fisci. Quomodo imaginaria? Apronius ille Tullianus docuerit, Frumentaria in Verrem. Cogebat socios alteras Decumas addere, sed emendas ex Sc^{to}. Ipsis pecunia cedebat, socijs ludibrium, & titulo emendi rapiebant. Vide, sodes, Oratorem dictum. Nihil hic tale, ait noster: fides ubique & veritas. Aberrant mente (Plinij, dico) qui iubetur hic emendant.

ÆGYPTVS, ²³⁸ alendis augendisq; feminibus, ita gloriata est, ut ²³⁹ nihil imbris ²⁴⁰ cæloq; deberet. siquidè proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipsa deuexerat, tantis segetibus ²⁴¹ induebatur, ut cum feracissimis terris quasi nunquam cessura certaret. hæc inopinâ siccitate usque in iniuriam sterilitatis exaruit: quia ²⁴² piger Nilus cunctanter aluo sese ac languidè extulerat, ingentibus quoq; tunc quidem ille fluminibus, fluminibus tamen, conferendus. Hinc pars magna terrarum, mergi palanti amne consueta, alto puluere incanduit. Frustratùm Ægyptus nubila optauit, ²⁴³ cælumq; respexit, cum ipse fecunditatis parès contractior & exilior, ipsdem vbertatè eius anni angustijs, quibus abundantiam suam cohibuisset. Neq; enim solū vagus

ille, ²⁴⁴ expanditor amnis, intra vsurpata semper collium substerat atque hæserat, sed ²⁴⁵ supino etiam ac detinenti solo non placido se molliq̃ue lapsu refugum abstulerat, & necdum satis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id est, vbertate, regio fraudata, sic opem Cæsaris inuocauit, vt solet amnem suum: nec longius illi aduersorum fuit spatium, quàm dum nunciat. Tam velox Cæsar potentia tua est, tamq̃ue in omnia pariter intenta bonitas & accincta: vt tristius aliquid sæculo tuo passis, ad remedium salutemq̃ue sufficiat, vt scias. Omnibus equidem gentibus fertiles annos, gratasq̃ue terras precor: crediderim tamen, per hunc Ægypti statum, tuas fortunam vires experiri, tuamq̃ue vigilantiam ²⁴⁶ expectare voluisse. Nam cum omnia vbique secunda merearis, nonne manifestum est, si quid aduersi cadat, tuis laudibus, tuisq̃ue virtutibus, materiem campumq̃ue præsterni? cum secunda felices, ²⁴⁷ aduersa magnos probent.

²³⁸ ALENDIS AVGENDISQVE.] *Duo in Ægypto laudat, quòd benè alat & producat semina; alterum, quòd augeat, & cum centesimo sæpe (ita alter Plinius) fructu reddat.* ²³⁹ NIHIL IMBRIIVS.] *Notum, hodieq̃ certum, in eà regione non pluere, stillare interdum roris instar, cetera fluuiio irriganti deberi. Claudianus in Epigrammatis:*

Ægyptus sine nube ferax, imbresq̃ue serenos
Sola tenet, secura poli, non indiga venti,
Gaudet aquis quas ipsa vehit; Niloq̃ue redundat.

Vbi imbres serenos dicit ipsam irrigationem fluuialem, quæ sereno, & in æstate. ²⁴⁰ CAELOQVE.] *Neque enim hic, vt ille canit, pluuiio supplicat herba Ioui. & vt alter:*

Terra suis contenta bonis, nihil indiga mercis
Aut Iouis. in solo tanta est fiducia Nilo.

²⁴¹ INDVEBATVR.] *Audacter satis & poëtice. terra segetibus tegi, & quasi vestiri videtur.* ²⁴² PIGER NILVS.] *Non assurgens & exspatians, vt solet. cuius iustum incrementum Plinius esse scribit, cubitorum xvi. Minores aquas, non omnia rigare; ampliores, detineri tardius recedendo. Diodorus, atque alij videndi.* ²⁴³ CAELVMQVE RESPEXIT.] *In Ægypto (ait Seneca) nemo aratorum aspicit cælum.* ²⁴⁴ EXPANDITOR AMNIS.] *Vim verbi capio, ipsum vix admitto. Nouum durumq̃, est: & an non magis exspatiator? aut si quis Vulcanus magis affabrè aliquid effingit.* ²⁴⁵ SUPINO ETIAM AC DETINENTI.] *Supinum solum dicit, molliter altum pendulumq̃. & fortasse aptius cum eà voce, detumenti hic iungas. Et si detinenti capere licet, solum iacens aut planum, quod solet aquas diutius tenere.*

²⁴⁶ EXPE-

²⁴⁶ EXSPECTARE VOLVISSE.] *Vide an, spectari.* ²⁴⁷ ADVERSA MAGNOS.] *Seneca De Providentiâ: Magnus es vir. sed vnde scio, si tibi fortuna non dat facultatem exhibendæ virtutis? & toto eo libello (certè aureo) argumentum hoc pertractat.*

²⁴⁸ PERCREBVERAT antiquitus, urbem nostram, nisi opibus Ægypti ali sustentariq̃ue non posse. Superbiebat ²⁴⁹ ventosa & insolens natio, quòd victorem quidem populum, pasceret tamen; quodq̃ue in suo flumine, in suis manibus, vel abundantia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias, recepit frumenta quæ miserat, deportataq̃ue messes reuexit. Discat igitur Ægyptus, credatq̃ue experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare: sciat se non esse populo R. necessariam, ²⁵⁰ & tamen seruiat. Post hæc, si volet, Nilus amet alueum suum, & fluminis modum seruet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem. nisi vt inde nauigia inania & vacua, & similia redeuntibus, hinc plena & onusta, & qualia solent venire, mittantur: ²⁵¹ conuersoq̃ue munere maris, hinc potius ²⁵² venti ferentes, & brevis cursus optentur. Mirum Cæsar, videretur, si desidem Ægyptum, cessantemq̃ue Nilum, ²⁵³ non sensisset urbis annona. quæ tuis opibus, tuâ curâ vsque illuc redundauit, vt simul probaretur, & nos Ægypto posse, & nobis Ægyptum carere non posse. Actum erat de fecundissimâ gente, si libera fuisset. pudebat sterilitatis insolitæ, nec minùs erubescibat fame, quàm torquebatur; cùm pariter à te necessitatibus eius pudoriq̃ue subuentum est. Stupebant agricolæ plena horrea, quæ non ipsi referfissent; quibusq̃ue de campis illa subuecta messis, quæve in Ægypti parte ²⁵⁴ alius amnis. Ita beneficio tuo ²⁵⁵ nec maligna tellus, & obsequens Nilus, Ægypto quidem sæpe, sed ²⁵⁶ gloriæ nostræ nunquam largior fluxit. Quàm nunc iuuat prouincias omnes in fidem nostram ditionemq̃ue venisse, postquam contigit Princeps terrarum, qui fecunditatem nunc huc, nunc illuc, vt tempus & necessitas posceret, transferret referretq̃ue! qui diremptam mari gentem, vt partem aliquam populi plebisq̃ue Romanæ, aleret ac rueretur! Et cælo quidem nunquam benignitas tanta, vt omnes simul terras vberet, foueatq̃ue: hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat. hic si non fecunditatem, at bona fecunditatis importat. hic ²⁵⁷ æternis comineatibus Orientem Occi-

dentemque connectit: ut quæ ubique feruntur, quæque expectantur, omnes gentes inuicem capiant; & discant, quanto²⁵⁸ libertate discordi seruientibus sit utilius, vnum esse, cui seruiant. Quippe discretis quidem bonis omnium, sua cuiusque ad singulos mala: sociatis autem atque permixtis, singulorum²⁵⁹ mala ad neminem, ad omnes omnia bona pertinent. Sed siue²⁶⁰ terris diuinitas quædam, siue aliquis²⁶¹ omnibus Genius; & solum illud & flumen ipsum precor, ut hac Principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata restituat. Non equidem reposcimus fœnus, putet tamen esse soluendum: fallacemque vnius anni fidem, omnibus annis, omnibusque postea sacculis, tanto magis, quia non exigimus, excuset.

²⁴⁸ PERCREBVERAT ANTIQVITVS.] *Et sanè benè antiquitus, opem illinc à Romanis reperio petitam. In Polybianis fragmentis: Οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς Ἑδοταῖς Ἐπαρσίλῳ δευρὶς Πτολεμαῖον, βαλόντες σίτω χορηγηθῆναι, ὅτε τὸ μαγάλῳ ἐστὶν παρ' αὐτοῖς πλεονέκτημα: Romani legatos ad Ptolomæum miserunt, petentes frumenti sibi copiam fieri, cuius inopiâ premebâtur. Hoc factum bello Punico secundo, cùm Italia tota vasta ab Annibale fuit. Factum & aliàs: sed Plinij tamen hic dictio, spectat Augusti tempora maximè, & deinceps, cùm publica instituta frumentatio fundum & fundamentum haberet in Africâ & Aegypto.* ²⁴⁹ VENTOSA NATIO.] *Ipsò illo verbo Vopiscus, in Saturnino: Aegyptij, viri ventosi, furibundi, iactantes, iniuriosi, vani. Atque alij passim, haud splendide super ipsâ gente loquuntur, etsi de terrâ.* ²⁵⁰ ET TAMEN SERVIAT.] *Ingeniosè Liuius, tantum seruiat.* ²⁵¹ CONVERSO QVE MVNERE.] *Quia mare iam non adfert plenas illinc naues, sed nos illuc mittimus.* ²⁵² VENTI FERENTES.] *Apuppe, & qui impellunt prouehuntque. Seneca: Sic illum afficiunt diuitiæ, ut nauigantem secundus ac ferens ventus. Virgilius:*

Exspectet facilemque fugam, ventosque ferentes.

²⁵³ NON SENSISSET VRBIS ANNONA.] *Quia, ut Iosephus lib. 11. Excidij notat, Aegyptus quattuor mensium annonam vrbi suppeditabat, Africa autem octo.* ²⁵⁴ ALIVS AMNIS.] *Nilus, fecunditatis auctor. Sed verior lectio, annus: alius alibi prouentus, & mensis.* ²⁵⁵ NEC MALIGNA TELLVS.] *Tu fecisti videri terram fertilem, & Nilum euagantem. nam habuerunt quæ illa & ille dare solent, sed beneficio tuo.* ²⁵⁶ GLORIÆ NOSTRÆ.] *Traianus sanè hoc in suâ posuit, & nummos cudit, qui exstant: IMP. CAES. NERVA. TRAIANVS. AVG. parte in alterâ: S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. NILVS. Picta effigies Nili recubantis, cum crocodilo suo & hippopotamo.* ²⁵⁷ ÆTERNIS COMMEATIBVS.] *An, alternis etiam. & deinde, feruntur malim.* ²⁵⁸ LIBERTATE DISCORDI SERUIENTIBVS.] *Pugna in verbis videtur. si enim in libertate, quomodo seruiunt? Sed nempe vel sic*

sic regimen aliquod & imperium paucorum, vel plurium: & semper subiectio ac parientia. Libertas dumtaxat respectu magis arcta seruitutis dicitur. Non tamen displicuit aliquando, sæuientibus legi: quod ferè assiduū in libertate, ut pars partem premat, & pellant inter se aut sæuiant. ²⁵⁹ MALA AD NEMINEM.] *Intellege, neminem alium: manent apud eum, quem primò premunt & tangunt. Totius periodi acumen hoc est: in magno & communi imperio, bona sunt communia, & quidquid usquam est, ubique est, translatione & commercio, non ita in malis, quæ manent apud possessorem.* ²⁶⁰ TERRIS DIVINITAS.] *A quâ opinione Terra mater, siue Ops, & Rhea, inter deas: sed & singulas regiones, ut Galliam, Aegyptum, Italiam, pingebant habebantque deas.* ²⁶¹ AMNIBVS GENIVS.] *Item opinio prisca, fluuios & fontes minores Deos, id est Genios, censentium.*

SATIS factum, quâ ciuium, quâ sociorum vtilitatibus. visum est spectaculum inde non enerue, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, sed quod ad ²⁶² pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: cum in ²⁶³ seruorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis, & cupido victoriæ cerne-
retur. Quam deinde ²⁶⁴ in edendo liberalitatem, quam ²⁶⁵ iustitiam exhibuit? ²⁶⁶ omni affectione, aut intactus, aut maior. Impetratum est ²⁶⁷ quod postulabatur, oblatum quod non postulabatur: ²⁶⁸ institit vltro, & ut concupisceremus, admonuit. Ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Iam quàm libera ²⁶⁹ spectantium studia, quàm securus fauor: ²⁷⁰ Nemini impietas, ut solebat, obiecta, quod ²⁷¹ odisset gladiatorē. nemo spectator ²⁷² spectaculum factus, miseras voluptates ²⁷³ vnco & ignibus expiauit. Demens ille, veri que honoris ignarus, qui crimina maiestatis in arenâ colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores eius veneraremur; sibi maledici in illis, suam diuinitatem, suum numen violari interpretabatur: cum se ²⁷⁴ idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

²⁶² PVLCHRA VVLNERA.] *Gladiatores intellegit, quibus delectatum Traianum fuisse, Dio scribit. Hic autem color, quo tuebantur Gladiatores: quasi ea spectatio ad militiam ac robur faceret, & vulnera assidue visa ac mortes, contemptum inducerent vtriusque. Cicero ita dixit, fortissimam hanc esse contra dolorem & mortem disciplinam.* ²⁶³ SERVORVM ETIAM NOXIORVMQVE.] *Duo enim genera hominum ad hos ludos, Serui aut Nexij. Illi, vel bello capti, vel pretio à lanistis empti: isti, qui ob factum aut scelus damnati in hos ludos. Ego fusius de vtrisque, II. Saturn. cap. III.* ²⁶⁴ IN EDENDO LIBERALITATEM.] *Refersne ad copiam & numerum largiter præbitum?*

præbitum? an ad missilia & dona interiecta? Virumque potest. Traianus quidem ita largus in istis, ut aliquando ad decem millia (Dionis assertio est) gladiatorum dederit, in vnis ludis, etsi hoc post victorias de Barbaris paratas, & ex ijs plerosque fuisse opinamur. De missilibus autem, nimis etiam res nota: quæ in cuneos spectatorum spargebant, ingenti pecuniarum iacturâ.

²⁶⁵ IUSTITIAM.] Ut leges Arenæ seruaret: itemq; præmia promissa fideliter præstaret: sed nec in hos aut illos (ita subdit) affectum inclinaret.

²⁶⁶ OMNI AFFECTIONE.] Vide. rarum est, ubi certamen & commissio, ut editor aut spectator non det se in partes. Hac est inclinatio humani ingenij, pugnare, aut pugnantibus fauere. Itaque non dicam vulgus, sed Principes ipsi huic aut illi generi (puta Threcibus, aut Myrmillonibus) fauebant, & vincere illos iure vel iniuriâ volebant: atque fraude adeo, vel imperio, rem eò trahebant. Suetonius in Tito, cap. VIII. ostendit, & in Domitiano, ut dicam.

²⁶⁷ QVOD POSTVLABATVR.] Liberalitas laudata est, & iustitia: addit comitatem. Quidquid turba petebat, fiebat, & eorum voluntari sese aptabat, Volebant hos & illos notos, vel Aulicos, gladiatores? veniebant. Illos dimitti, hunc iugulari: impetrabant. Adi me, de Postulatijs gladiatoribus, lib. II. cap. XVI. & de Populi petitionibus, cap. XXII.

²⁶⁸ INSTITIT VLTRO.] Planè, ut olim Titus, de quo Tranquillus: Populum tantâ comitate tractauit, ut proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectantium arbitrium, se editurum professus sit. Et planè ita fecit. nam neque negauit quidquam petentibus; & ut quæ vellent peterent, vltro adhortatus est. Sunt non gemina sed eadem, his nostris. ²⁶⁹ SPECTANTIVM STVDIA.] Quæ metu, clamore, sponsione indicabant. Vide me, II. Satur. cap. XXIII. ²⁷⁰ NEMINI IMPIETAS.] Quid sub Caio, & Domitiano, factum ibidem notauimus. Quare autem impietas? quia contra studium Principis fauebant: atque ita laesa maiestas. quod Impietatem appellant (& Græci πασιμ ἀπειαν) quia publicus ille parens violatus; vel quia & diuinitas, quam sibi duo iam dicti vindicabant. ²⁷¹ ODISSET GLADIATOREM.] Tale genus, Principi carum.

²⁷² SPECTACVLVM FACTVS.] Qui spectabat, spectandus datus, & in Arenam productus. Id quoque duo dicti: ego, loco dicto.

²⁷³ VNCO ET IGNIBVS.] Nam occisi aut læsi grauitur gladiatores, vnco impacto in Spoliarium trahebantur. In acclamationibus Senatorijs, post Commodi mortem: Gladiatoris cadauer vnco trahatur. Gladiatoris cadauer in spoliario ponatur: ubi vulgus & pueri illudebant. De Ignibus autem ita habuit. adhibebant eos, vel in principio pugne, cum timidius in ferrum irent, & à tergo flagellis aut facibus exstimulabant: vel in fine, cum mortui iam, aut iacentes in mortuum, ignibus & ferro explorabantur. Simulabant enim quidam mortem, ut sic efferrentur, & subducerentur morti. Tertullianus: Risimus inter meridianorum crudelitates, Mercurium mortuos cauterio examinantem. Quod scilicet aptatum ad poëticam etiam fabulam fuit. Subit & de Ignibus posse accipi, ut ipsi ad stipitem affixi arserint in arenâ: quod item scimus factum. ²⁷⁴ IDEM QVOD DEOS.] Palam de Domitiano, qui Deus censeret & audire voluit.

AT tu Cæsar, quàm pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti? vidimus delatorum ²⁷⁵ agmen inductum, quasi grassatorum, quasi latronum. non solitudinem illi, non iter, ²⁷⁶ sed templum, sed forum infederant. ²⁷⁷ nulla iam testamenta secuta, ²⁷⁸ nullius status certus, non orbitas, ²⁷⁹ non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum avaritia. Aduertisti oculos, atque vt ²⁸⁰ antè castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum, & prouidâ seueritate cauisti, ne fundata legibus ciuitas, ²⁸¹ euersa legibus videretur. Licet ergo cùm fortuna, tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, vt præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos; nunc immanitatem ²⁸² ferarum, ²⁸³ nunc mansuetudinem incognitam; nunc secretas illas & arcanas, ac sub te primùm ²⁸⁴ communes opes: nihil tamen gratius, nihil sæculo dignius, quàm quod contigit ²⁸⁵ desuper intueri delatorum ²⁸⁶ supina ora, retortasque ceruices. Agnoscebamus & fruebamur, cùm velut ²⁸⁷ piaculares publicæ sollicitudinis victimæ, supra sanguinem ²⁸⁸ noxiorum, ad lenta supplicia ²⁸⁹ grauiorēque pœnas ducerentur. Congesti sunt in nauigia ²⁹⁰ raptim conquisita, ac tempestatibus dediti. abirent, fugerentq; vastatas delationibus terras: ac si quem fluctus ac procellæ scopulis reseruassent, hic nuda saxa & inhospitale litus incoheret: ageret duram & anxiam vitam, relictaque post tergum totius generis humani ²⁹¹ securitate, mœreret.

²⁷⁵ AGMEN INDVCTVM.] *In Amphitheatrum, & per arenam mediam traductum: exemplo Titi. de quo Suetonius: Delatores mandatoresque in foro fustibus & flagellis cæsos, nouissimè traductos per Arenam, partim subijci ac vœnire imperauit, partim in asperrimas insularum auehi.*

²⁷⁶ SED TEMPLVM.] *Quod illud? Curiam? an ararium? De isto magis placeat, quod in ade Saturni; & circa pecuniam, grandis vel præcipua materia calumniarum.* ²⁷⁷ NULLA IAM TESTAMENTA.] *Dixine de pecunijs? en exempla. Delationes aut calumnia circa testamenta primùm: & audi Suetonium, in Domitiano. Confiscabantur alienissimæ hereditates, vel existente vno qui diceret, audisse ex defuncto cùm viueret, heredem sibi Cæsarem esse.*

²⁷⁸ NVLLIVS STATUS CERTVS.] *Et hic calumnia, cum lucro, nam liberi in seruitutem, ingenui in libertinitatem trahebantur, bono fisci.* ²⁷⁹ NON LIBERI.] *Ex legibus Papijs, orbitas damnosâ: at liberi prodesse debebant, præsertim terni. Omnia autem nunc sub vnâ, quod dicitur, Myconum: & crimen, ubi opes.* ²⁸⁰ ANTE CASTRIS.] *Disciplinâ correctâ*

²⁸¹ EVERSÀ LEGIBVS.] *Tacitus, de Papiâ hac ipsâ, semper calumnia-*

rum segete: Omnes domus delatorum interpretationibus subuertebantur, utq; antehac flagitijs, ita tunc legibus laborabatur. ²⁸² FERARVM.] Venationes. quas ipsas ita largiter præbuit, ut aliquando (in Dione) mille feræ cæxæ, interdum ad decem millia fuerint. Ego, cum talia ista, & sepius sub uno Principe, assidue sub varijs lego: admiratione cunctos & hæreo, unde hæc copia ferarum parari potuerit? nec videtur vna aut triplex Africa, cum Asia & Europâ, suffecisse. ²⁸³ NVNC MANSVETVDINEM.] Nam & ea spectaculo. atque assuefaciebant feras, præter ingenium, vel parcere parata præda, vel iugum ferre, ac talia, quæ per naturam vetabantur. Ita in Martiali pluscula epigrammata de Leone in Arenâ, qui lepusculos ferebat, non dicam prætercurrentes, sed insultantes, sed in apertum os, ut in caueam, se condentes. Sic & uno epigrammate feras aliquot domitas, ac verè subinges, comprehendit, lib. I.

Picto quod iuga delicata collo
Pardus sustinet, improbaque tigres
Indulgent patientiam flagello:

& adiungit Ceruos, Leones, Apros, Bisontes: quid nisi, ut ipse dicit, spectacula deorum? Ac plura eiusmodi nouitia assidue in Arenam producta.

²⁸⁴ COMMVNES OPES.] Opes Palatinas. quas theatris vulgavit, & templis dedicauit Traianus. Idem Martialis lib. XII.

Quidquid Parrhasiâ nitebat aulâ,
Donatum est oculis, deisque nostris.
Miratur Schyticas virentis auri
Flammas Iupiter, & stupet superbas
Regis delicias, grauesque luxus.
Omnes cum Ioue nunc sumus beati:
At nuper, pudet ac piget fateri,
Omnes cum Ioue pauperes eramus.

Est ipsum hoc, quod tangit Plinius. sed primò scilicet in ludis hæc offensum denique consecrata. ²⁸⁵ DESUPER INTVERI.] E spectaculorum gradibus, cum ij per arenam ducerentur. ²⁸⁶ SUPINA ORA.] Ut conspici ab omnibus, & agnosci possent. Sic milites Vitellium erigere os, & præbere contumelijs coegerunt, ut breuiter Tacitus: ut Suetonius quasi interpretans, reducto comâ capite, ceu noxij solent, atque etiam mento mucrone gladij subrecto, ut visendam præberet faciem. Nam in ignominia & supplicio, naturâ os oculosque submittimus: erigebant igitur, reducto comâ capite (ut Suetonius) id est, capillo manu arrepto, & retrorsum cum capite tracto.

²⁸⁷ PIACVLARES.] Victima sic dicuntur, quæ ob culpam, & ad piandum purgandumq; dantur. Noster lib. III. epist. IX. Ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, elaberentur. Plautus: Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam? Victima igitur tales aliena mala excipiebant, & in penam succedebant. Ita isti, ad expianda scelera præterita, & detergendam solitudinem omnium, in mare mittebantur. ²⁸⁸ NOXIORVM.] Super cadauera aut vestigia gladiatorum. ²⁸⁹ GRAVIORESQUE POENAS.]

Nam

Nam gladiatores breui morte defuncti; ipsi intabescere pœnis suis destinati.
²⁹⁰ RAPTIM CONQUISITA.] Ergo parua aut praua. ²⁹¹ SECVRITATE.]
Quæ sub bonis Principibus, & idèd nummi plures inscripti, SECVRITAS. PV-
BLICA. Abcant igitur, & ceteris securis quos inquietabant, soli mœcant.

MEMORANDA facies, delatorum classis permissa omnibus ventis, coactaque vela tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quoscunque in scopulos detulissent. Iuuabat prospectare statim à portu sparsa nauigia, & apud illud ipsum mare agere Principi gratias, qui clementiâ suâ saluâ, vltionem hominum terrarumque dijs maris commendasset. Quantum diuersitas temporum posset, tum maximè cognitum est: cùm ijsdem quibus antea ²⁹² cautibus innocentissimus quisque, tunc nocentissimus adfigeretur; cumque insulas omnes, quas modò Senatorum, iam delatorum turba compleret. quos quidem non in præsens tantum, sed in æternum repressisti mille pœnarum ²⁹³ indagine inclusos. Ereptum alienas pœcunias eunt? perdant quas habent. expellere penatibus gestiunt? suis ²⁹⁴ exturbentur. neque, vt antea, ²⁹⁵ ex sanguem illam & ferream frontem, ne quidquam conuulnerandam præbeant ²⁹⁶ punctis, & ²⁹⁷ notas suas rideant: sed spectent paria præmio damna, nec maiores spes quàm metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo diuus ²⁹⁸ Titus securitati nostræ vltionique prospexerat, ideoque numinibus æquatus est: sed quanto tu quandoque dignior cælo, qui tot res ²⁹⁹ illi adiecisti, propter quas illum ³⁰⁰ deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quòd Imperator Nerua te filio, te successore dignissimus, perquam magna quædam ³⁰¹ edicto Titi adstruxerat, nihilque reliquisse tibi videbatur: qui tam multa excogitasti, vt si ante te nihil esset inuentum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adiecissent? at tu simul omnia profudisti: ³⁰² vt sol & dies non parte aliquâ, sed statim totus, nec vni aut alteri, sed omnibus in cômune profertur.

²⁹² CAVTIBVS.] Scopulis, siue insulis saxosis, vt Gyarus, Seriphus, similes: quibus exsules solent includere. ²⁹³ INDAGINE INCLUSOS.] Variarum legum laqueis retibusque cinctos, vt feras, ne possint perrumpere. ²⁹⁴ EXTURBENTVR.] In exsilium pellantur. Martialis: Et delator habet, quod dabat, exsilium. Apparet ex istis, parem pœnam delatoribus positam, quam ibant irrogatum. Quod Theodosius & Honorius statuerunt, vel restituerunt, lege latâ. Quisquis crimen intendit, non impunitâ fore nouerit licetiam

mentiendi, cū calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicij. *Origo autem ab Augusto videtur. qui diuturnorum reorum nomina aboleuit, conditione propositā, ut si quis quem repetere vellet, par periculum pœnæ subiret: Suetonius, cap. XXXI. 295 EXSANGVEM.] Sine rubore, cuius causa sanguis. 296 PUNCTIS.] Litteris, stigmate inustis. Nam vetus pœna calumniarum à lege Rheimiā fuit, frontem inuri K. litterā, quæ Kalumniam (ita olim scribebant) notat. Cicero pro Roscio Amerino aperit: & Papiniano, homo integræ frontis, opponitur calumniæ damnato.*

²⁹⁷ NOTAS SVAS.] Stigmata, ut dixi. An eadem nota intellecta Capitolino, cū scribit in M. Antonino: Calumnijs quadruplatorum intercessit, appositā falsis delatoribus notā? an infamie notam magis est accipi. Nam & ea delatores sequebatur, ut Valens ac Valentinianus Impp. rescribunt.

²⁹⁸ TITVS.] Tangit Suetonius in Tito, cap. VII. ²⁹⁹ ILLI ADIECISTI.] Commōdius, illis ³⁰⁰ DEVM FECIMVS.] Atqui antè dixit à Domitiano Deum factum, ut ipse Dei frater videretur: hic à Senatu. Pro insigni pugna hac habet vir doctus: quam ego nullam video, aut stili huius breui motu componam. Domitianus Deum dici voluit & curauit, sed ob suum finem: Senatus censuit & libens paruit, quia meritis erat, & maximè ob securitatem hanc Senatui bonisq; pariam. ³⁰¹ EDICTO.] De calumniatoribus. Apud Dionem aliquid in Neruā: Seruos eum & liberos punisse, qui dominis aut patronis periculum fecissent; nè in posterum liceret. Item nequis impietatis aut ritus Iudaici (Christianismi etiam, opinor) accusaretur. ³⁰² VT SOL.] Apta imago, & similis in Symmachi epist. I. libri IX. Sicut omnibus in hac vitā positis ac locatis communis est cæli spiritus, lux diei: ita clementiam maximi Principis sentiant vota & facta cunctorum.

QVAM iuvat cernere ærarium ³⁰³ silens & quietum, & quale ante delatores erat? nunc ³⁰⁴ templum illud, nunc verè ³⁰⁵ deus, non ³⁰⁶ spoliarium ciuium, cruentarumque ³⁰⁷ prædarum sæuum receptaculum: ac toto in orbe terrarum adhuc ³⁰⁸ locus vnus, in quo, optimo Principe, boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publicā utilitate conuulsum: nec pœna cuiquam remissa, sed ³⁰⁹ addita est ultio, solumque mutatum quòd iam non delatores, sed leges timentur. At fortasse non eadem seueritate fiscum, quā ærarium cohibes. imò tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo, quàm de publico credis. Dicitur ³¹⁰ actori atque etiam ³¹¹ Procuratori tuo, in ius veni, sequere ad tribunal. nam tribunal quoque ³¹² excogitatum ³¹³ cruciatu est ³¹⁴ par ceteris, nisi illud ³¹⁵ litigatoris amplitudine metiaris. ³¹⁶ Sors & vna fisco iudicem assignat. Licet ³¹⁷ rejicere, licet exclamare, hunc nolo, timidus est, & ³¹⁸ bona sæculi parum

parum intelligit: illum volo, quia Cæsarem ³¹⁹ fortiter amat. Eodem foro vtuntur, Principatus & libertas. ³²⁰ Quæ præcipua tua gloria est, sæpius vincitur fiscus: cuius ³²¹ mala causa nunquam est, nisi sub bono Principe. Ingens hoc meritum, maius illud, quod eos Procuratores habes, vt plerumque ciues tui non alios iudices malint. liberum est autem disceptanti dicere, nolo cum eligere: neque enim vllam necessitatem ³²² muneribus tuis addis, vt qui scias hanc esse beneficiorum Principalium summam gratiam, si illis & ³²³ non vti licet.

³⁰³ SILENS.] *Sine strepitu, sine litibus. Nam & apud Præfectos ærarij querela, & causa.* ³⁰⁴ TEMPLVM.] *Ergo supra bene interpretatus sum, Templum infedisse delatores: nempe hoc ipsum.* ³⁰⁵ DEVS.] *Saturnus, in cuius tutelâ ærarium.* ³⁰⁶ SPOLIARIVM.] *Locus in Amphitheatri parte, ubi velles occisorum & arma deponebantur, atque alia ornamenta. Vide Saturnalia nostra, lib. I cap. XVIII.* ³⁰⁷ PRÆDARVM] *Quæ ciuibus occisis parte. Claudianus similia in Honorij laudibus:*

Nullæ nobilium cædes, non crimina vulgò
Texuntur, patriâ mæstus non truditur exul.
Non infelices tabulæ, non hasta refixas
Vendit opes, auidusque emptor non voce citatur,
Nec tua priuatis crescunt æraria damnis.

³⁰⁸ LOCVS VNVS.] *Mirifica laudatio, & arguta. In toto orbe vnum hoc ærarium est, sub bono Principe, in quo boni à malis vincuntur. Quid hoc est? istud, qui boni & iniusti sunt, voluntque patrocinari ærario, impares sunt malis & fraudatoribus, aut etiam triconibus: quia, vt mox addit: sæpius vincitur fiscus. Sanè salubris imperij signum, lienem hunc in corpore non crescere. Nisi hæc sententia loci, alijs me aliosque doceat.* ³⁰⁹ ADDITA EST.] *Pæna manet, si quis in leges fiscales peccat; sed additum hoc (ne temerè exigatur) vt vlscisci liceat delatores. Quomodo? talione, vt opinor. Ereptum meas pecunias eunt? perdent, quas habent: supra. Itaque vltio addita in calumniantes, pæna tamen manente in fontes.* ³¹⁰ ACTORI.] *Actor in familijs, qui res rationesque heri administrat: idem in republicâ, qui & Actor publicus Tacito dicitur II. Annalium, atque ibi explicauimus. Actor Cæsaris, de quo hic, differt ab illo, & in lapidibus etiam nominatur: qui res & patrimonium Cæsaris curat.* ³¹¹ PROCVRATORI.] *Nondum autem Aduocatus fisci, quem primus instituit Hadrianus.* ³¹² EXCOGITATVM.] *Ab ipso te, nouitatem ostendit.* ³¹³ CRUCIATV.] *Obiter olim dixeram, curâ tuâ: sed neque tunc perplacuit, & nunc sperno. In melioribus libris, cruciatui: puto verum, Principatui. Ita statim: Eodem foro vtuntur Principatus & libertas.* ³¹⁴ PAR CETERIS.] *In quo eadem omnia alijs iudicijs. Ammianus lib. XXV. Iulianum sic laudat, quod sub eo æquata fisci iurgia cum priuatis.* ³¹⁵ LITIGATORIS.] *Cæsaris, nam eius ibi res, sed & nomen, versatur.*

³¹⁶ SORS ET VRNA.] Quod iam olim in omnibus ferè iudicijs. Itaque nemo subornatus, & fautor Caesaris. Quid si talis? licet inquit ³¹⁷ REICERE.] Nam & id moris prisce, ut sortitione facta, & cum iudices iam sedissent, accusator & reus, quisque sibi suspectos, possent reicere, & iubere surgere. In eorum locum alios subsortiebantur. Lex Pompeia huic rei modum & numerum dedit. ³¹⁸ BONA SÆCVLI.] Quanta libertas sit sub optimo Principe. ³¹⁹ FORTITER.] Non tenerè aut timide, ut adulantes, aut metuentes offendere. Seneca De Prouidentia: Patrium habet Deus erga bonos viros animum, & illos fortiter amat. ³²⁰ QVÆ PRÆCIPVA.] Malim, quæque præcipua. ³²¹ MALA NVNQVAM.] Transscripsit Cassiodorus, lib. I. epi. XXII. ad Fiscum aduocatum: Tunc fama nostra proficit, quando se commoditas iniusta subducit. Quapropter fit interdum causa mala fisci, ut bonus Princeps esse videatur. ³²² MVNERIBVS.] Inter quæ, & boni Administrum. ³²³ NON VTI.] Quod haud ita sub Tyranno: qui munus suum fastidire te (ait Seneca) iniuriam iudicaturus est.

ONERA imperij pleraque vectigalia institui, ut pro utilitate communi, ita ³²⁴ singulorum iniurijs coëgerunt. ³²⁵ His ³²⁶ Vigesima reperta est, tributum ³²⁷ tolerabile & facile heredibus dumtaxat ³²⁸ extraneis, domesticis graue. Itaque illis irrogatum est, his remissum. videlicet quod manifestum erat, quantum dolore laturi seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis, quæ sanguine, gentilitate, ³²⁹ sacrorum denique societate meruissent; quæque nunquam ut aliena & speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Hæc mansuetudo legis ³³⁰ veteribus ciuibus seruabatur: ³³¹ noui, seu ³³² per Latium in ciuitatem, seu ³³³ beneficio Principis venissent, nisi simul ³³⁴ cognationis iura impetrassent, alienissimi habebantur quibus coniunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in grauissimam iniuriam, ciuitasque Romana instar erat odij, & discordiæ, & ³³⁵ orbitatis, cum carissima pignora, saluâ ipsorum pietate, distraheret. Inueniebantur tamen, quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam ciuitatem non Vigesiinæ modò, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent: sed his maxime debebat gratuita contingere, à quibus tam magno æstimabatur. Igitur pater tuus sanxit, ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis peruenisset ad matrem, etiam si cognationum iura non recepissent, cum ciuitatem adipiscerentur, eius Vigesiinam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modò

modò³³⁶ reductus esset in patris potestatem: ratus improbè & insolenter, ac pœnè impiè, his nominibus inferi³³⁷ publicanum, nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente Vigesima scindi. nullum esse tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

³²⁴ SINGVLORVM INIVRIIS.] *Id est, in commune bonum, sed cum noxa & detrimento priuatorum. Auferitur enim ijs aliquid & abraditur: quæ iniuria aut eius species, vtilitate publicâ rependitur.* Dissolutio enim imperij sequitur (verba Taciti) si fructus quibus respublica sustinetur, diminuantur: quid, si tollantur? ³²⁵ HIS.] *Oneribus.* ³²⁶ VIGESIMA.] *Vulgò & plenè dicta, Vigesima hereditatium: cui Augustus inuentor ad Aerarium militare. De quâ ego in Admirandis nuper, lib. II. cap. IIII. & olim ad XIII. Annalem Taciti.* ³²⁷ TOLERABILE.] *Quidni? cum gaudio enim semper fructuque iunctum. Et ubi largiter, sæpe inopinatò, acquirebas; quid acerbè aliquid detrabi? Mihi sæpe mirum hodie, cum tam multa queruntur, odiosa magis, fructuosa minus; hoc tam promptum & obuium vsque adhuc neglectum.* ³²⁸ EXTRANEIS.] *Nam Augustus ipse etiam exceperat τῶν πένυ συγγενῶν, ἢ καὶ πένυταις, planè coniunctos sanguine, aut pauperes.* ³²⁹ SACRORVM SOCIETATE.] *Nam & sacra priuata sua familijs erant, atque ea pro notâ, & vinculo. Inde Transire in gentem & sacra: itemq;, Hereditas eum sacris, aut sine sacris in Plauto. Sine inquam, cùm in gentem adoptione non transitur.* ³³⁰ VETERIBVS.] *Qui, tempore eius tributi inuecti, fuissent.* ³³¹ NOVI.] *Deinceps facti.* ³³² PER LATIVM.] *Quibus Latinitas data, ut plerisque colonijs, ij plenè ciues fieri poterant tribus fere modis. vel si magistratum domi gessissent; siue stirpe domi relictâ, Romam migrassent; siue denique naue, pistrino, edificio. Nam de lege Seruiliâ, ut euentu iâ raro, omitto. Qui igitur, inquit Plinius, ex Latio ciues facti erant, ij non fruebantur hoc indulto.* ³³³ BENEFICIO PRINCIPIS.] *Nam iam olim liberâ rep. Imperatores ciuitatem dabant, sed ut populus firmaret: quî nò magis nunc Princeps? Crebrũ erat, & Plinij aliquot epistola sunt lib. X. quib; ciuitatem amicis aut clientibus suis petit à Traiano, impetratq;.* ³³⁴ COGNATIONIS IVRA.] *Quia illâ transiitione in ciuitatem diuulsi à suis videbantur, qui nondum ciues: atque ita alieni extranei, habebãtur, nisi Princeps seorsim tribuisset.* ³³⁵ ORBITATIS.] *Quia pater à filijs, filij à patre abiungebantur, nec cognati censebantur.* ³³⁶ REDVCTVS ESSET.] *Exierat enim, si ipse donatus ciuitate; siue etiam, si pater. Nam deminutione hac capitis, id est status, ciuilis illa potestas soluebatur. Festus: Deminutus capite appellatur, qui ciuitate mutatus est.* ³³⁷ PVBLCANVM.] *Nota per eos igitur exactum collectumq;, hoc vectigal.*

H A C T E N V S ille, parciùs fortasse quàm decuit optimum Principem, sed non parciùs quàm optimum patrem. qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quòd

quòd delibasse quãdam seu potiùs demonstrasse contentus, largam ac propè intactam benefaciendi materiam filio reseruaui. Statim ergo muneri eius liberalitas tua astruxit, vt quemadmodum in patris filius, sic in hereditate ³³⁸ filij pater esset immunis, nec eodem momento quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret ³³⁹ quod fuisset. Egregiè Cæsar, quòd lacrymas parentum ³⁴⁰ vectigales esse non pateris. Bona filij pater sine diminutione possideat, nec socium hereditatis accipiat, ³⁴¹ qui non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem quid reliquerit filius scire. Augeo P. C. Principis munus, cùm ostendo liberalitati eius inesse rationem: ambitio enim, & iactantia, & effusio, & quiduis potiùs quàm liberalitas existimanda est, cui ratio non constat. Dignum ergo Imperator mansuetudine tuâ, minuere orbitatis iniurias, nec pati quemquam filio amisso insuper affici alio dolore. Sic quoque abundè misera res est, pater filio solus heres: quid si coheredem non ³⁴² à filio accipiat? Adde, quòd cùm diuus Nerua sanxisset, vt in paternis bonis liberi necessitate Vigesima soluerentur, congruens erat eandem immunitatē parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim posteris amplior honor, quàm maioribus haberetur? cūrve non retrò quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem Cæsar illam exceptionem renouisti, si modò filius in potestate patris fuisset, intuitus opinor vim legemque naturæ, quæ ³⁴³ semper in ditione parentum esse liberos iussit, nec vt inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit. Nec verò contentus primum cognationis gradum abstulisse Vigesima, secundum quoque exemit, cauitque vt in sororis bonis frater, & contra in fratris soror, vtque auus, auia in neptis nepotisque, & inuicem illi, seruarentur immunes. His quoque, quibus ³⁴⁴ per Latium ciuitas Romana patuisset, idem indulgit: omnibusque inter se cognationum iura commisit, simul & pariter, & more naturæ; quæ ³⁴⁵ priores Principes à singulis rogari gestiebant, non tam præstandi animo; quàm negandi. Ex quo intelligi potest quantæ benignitatis, quanti spiritus fuerit ³⁴⁶ sparsas, atque, vt ita dicam, laceras gentilitates colligere atque connectere, & quasi renasci iubere: deferre quod negabatur, atque id præstare cunctis, quod sæpe singuli

guli non impetrassent: postremò ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi ³⁴⁷imputandique materiam. Indignum credo ei visum, ab homine peti, quod dii dedissent. Sorores estis & frater, auus & nepotes: quid est ergo, ³⁴⁸cur egeris? ut sitis, vobis estis. ³⁴⁹Qui pro ceterâ suâ moderatione, non minùs inuidiosum putat ³⁵⁰dare hereditatem, quàm auferre. Læti ergo ³⁵¹adite honores, capeffite ³⁵²ciuitatem, neminem hoc necessitudinis ³⁵³abruptum, ³⁵⁴velut truncum amputatumque destituet: iisdem omnes quibus antè pignoribus, sed ³⁵⁵honestiores perfruentur. Ac ne remotus quidem iamque deficientis affinitatis gradus, ³⁵⁶à qualibet quantitate Vigessimam inferre cogetur. statuit enim communis omnium parens summam, quæ publicanum pati possit. Carebit onere Vigessimæ parua & exilis hereditas: & si ita gratus heres volet, tota sepulchro, tota funeri seruetur. nemo obseruator, nemo castigato adssistet. ³⁵⁷Cuiuscumque modi ea pecunia ex hereditate alicuius obuenerit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex Vigessimæ dicta est, ut ad periculum eius perueniri, nisi opibus non possit. conuersa est iniquitas in gratulationem; iniuria in votum: ³⁵⁸optat heres ut Vigessimam debeat. Additum est, ut qui eiusmodi ex causis in diem edicti Vigessimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in præteritum subuenire, ³⁵⁹ne dii quidem possunt. tu tamen subuenisti cauitique, ut desineret quisque debere, quod non esset ³⁶⁰postea debiturus. ³⁶¹Idem fecisti ne malos Principes habuissemus: quo ingenio, si natura pateretur, quàm libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refudisses? Vetuisti exigi, quod deberi ³⁶²non tuo sæculo cœperat. Alius, ut contumacibus, irasceret, tarditatemque ³⁶³soluendi dupli, vel & quadrupli irrogatione mulcicaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas quod deberi ³⁶⁴non oportuerit, an constituas, ut debeatur.

³⁵⁸FILII PATER.] Cur non autem hoc etiam Nerva? ille natura ordinem vidit secutusq; est, ex quâ magis iustum, certè votiuum, filium patri succedere, quàm contrâ. Itaque quia hoc & rariùs, nec ita ex natura ordine, id neglexit. ³⁵⁹QVOD FVISSET.] Traianus natura vinculum inuictus, quod putauit civili constitutione non solui. Itaque etsi civiliter desinebat pater esse, attamen quia antè civiliter fuerat, & nunc quoque naturaliter erat, habuit

buit immunem. ³⁴⁰ VECTIGALES.] *Subiectas vectigali, obnoxias Vicesima.*

³⁴¹ QVI NON HABET.] *An, quem non habet? Nam potest sanè in filij morte consortes habere luctus, etsi non Fiscum.* ³⁴² A FILIO.] *Nec testamento eius datum, nec ei iunctum. qualis est Fiscus, quem lex ingerit.*

³⁴³ SEMPER.] *Etiā grandes & adultos. etiā patre digniores, potentiores. Huc enim sequens comparatio spectat.* ³⁴⁴ PER LATIVM.] *Non solum, qui beneficio Principis. An hoc dicit, qui tantum Latini ciues?* ³⁴⁵ PRIORES

PRINCIPES.] *Suetonius in Tito: Cū ex instituto Tiberij, omnes dehinc Principes beneficia à superioribus concessa Principibus, non aliter rata haberent, quā si eadem ipsdem & ipsi dedissent; primus praterita omnia vno cōfirmavit edicto, nec à se peti passus est.* ³⁴⁶ SPAR. AS.] *Transi-*

tionē hac in ciuitatem. ³⁴⁷ IMPVTANDI.] *Vt suprà, inscribendi beneficij. demerendi.* ³⁴⁸ CVR EGRETIS.] *Omnino verum, cur rogetis, Liuincio quoque visum. Distingue autem, cur rogetis, vt sitis? vobis estis. Quasi dicat, & estis fratres, & vobis estis tantum, non fisco, qui nil iam decerpi.* ³⁴⁹ QVI

PRO.] *Lego, Quin.* ³⁵⁰ DARE.] *Non à petitione, quam sustulit, & semel vniuersè dedit.* ³⁵¹ ADITE HONORES.] *In colonijs vestris. Hoc enim ad Latinos pertinet, qui (vt dixi) ciuitatem Romanam adipiscebantur, domi honoribus gestis.* ³⁵² CIVITATEM.] *Nostram.* ³⁵³ ABRVPIVM.] *Abruptio & dis-*

iunctio. Dissociabantur enim, qui ciuitatem mutabant. ³⁵⁴ VELVT TRVNCVM.] *Tanquam à patre iam abscisum, aut contrā à filio patrem. Herent & manent tales, interpretatione Traiani.* ³⁵⁵ HONESTIORES.] *Ciuitale autē.*

³⁵⁶ A QVALIBET.] *Alicra moderatio Traiani, qui non in gradibus solum dispensauit, sed in modo Hereditatis. Si ea modica, & intra talem summam (non est expressa vsuam:) nihil delibatur.* ³⁵⁷ CUIVSCVMQVE MODI.] *Quidam libri, Cuiuscumque modica pecunia. quod amplector, statim tamen legendo alicui, pro alicuius. Sententia est: Cuiuscumque ea parua pecunia fuerit, agnati vel extranei, non refert: nihil pendit.*

³⁵⁸ OPTAT.] *Nec enim dabit, nisi diues.* ³⁵⁹ NE DII QVIDEM.] *Plinius auunculus: Ne Deum quidem posse omnia. namque nec reuocare defunctos, nec facere vt qui vixit, non vixerit; qui honores gessit, non gesserit: nullumque habere in praterita ius, praterquam obliuionis. Agathon Comicus, apud Aristotelem:*

Μὲν γὰρ αὐτὸς ἄνθρωπος ἐκείνην ἐκείνην,

Ἀνέστη ποιεῖν τὸς αὐτὸς ἢ πρὸς αὐτὸς:

Vnum hoc nec ipse præpotens habet Deus,

Quæ facta sunt, infecta posse reddere.

³⁶⁰ POSTEA.] *Post diem tui edicti.* ³⁶¹ IDEM.] *Liuiueius, id est: recte, etsi sequentia non benè ordinat.* ³⁶² NON TVO SÆCVLO.] *Vno verbo, remisit reliqua eius vectigalis, in causis dictis. Hoc est, quod Ausonius in Laudatione Gratiani tangit: Vel illud vnum cuiusmodi est, de condonatis re-*

siduis tributorum? Quis vnquam Imperatorum hoc prouincijs suis vberiore te indulgentiā dedit? Fecerat & Traianus olim: sed partibus retentis. Non habebat tantam oblectationem concessi debiti portio, quanta suberat

suberat amaritudo seruati. *Omnino huc faciunt, nec de aliâ Traiani remissione legas. Qui enim è nummis adferunt: RELIQUA. VETERA. HS. NOVIES. MILL. ABOLITA: falli credo, nec Traiani, sed Traiani Hadriani (ita coniunctim dicitur) nummos istos ego vidi. Ita enim exstant hodièque in Consulatu eius III. Et inscriptio Romæ: IMP. CAESARI. DIVI. TRAIANI. PARTHICI. F. TRAIANO. HADRIANO. AVG. PONT. MAX. TR. POT. II. COS. II. QVOD. OMNIVM. PRINCIPVM. ET. SOLVS. REMITTENDO. HS. NOVIES. MILLIES. CENTENA. MILLIA. N. DEBITVM. FISCI. NON. PRAESENTES. MODO. SED. ET. POSTEROS. SVOS. PRAESTITIT. HAC. LIBERALITATE. SECVROS.* *Ea remissio grandis, & nostra aestimatione & locutione valeat, viginti duos milliones Philippicorum & semis. At Traiani liberalitas minor, & in partibus tantum, ut dixit Ausonius.* ³⁶³ SOLVENDI DVPLI.] *Ita. nam poena etiam more solet adijci. quo sensu Victor, de Nerva: Quidquid antea poenae nomine tributis accesserat, indulgit. Itaque exemplum aliquod à paternâ indulgentiâ habuit, etsi superavit.* ³⁶⁴ NON OPORTVERIT.] *Illud vetus in causis quas abrogasti edicto. Aequè iniquum censeres, exigere talia iam debita, & constitutere ut debeantur.*

FERES Cæsar curam & sollicitudinem ³⁶⁵ Consulare. nam mihi cogitanti eundem te ³⁶⁶ collationes remisisse, donatium reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia ³⁶⁷ temperasse, interrogandus videris, satisne computaueris imperij redditus? an tantas vires habeat frugalitas Principis, ut ³⁶⁸ tot impendijs, tot erogationibus sola sufficiat? Nam quid est causæ, cur alijs quidem cum omnia ³⁶⁹ raperent, & rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia? tibi cum tam multa largiaris, & nihil auferas, omnia supersint? Nunquam Principibus defuerunt, qui fronte graui & tristi supercilio, vtilitatibus fisci contumaciter adessent: & erant Principes ipsi suâ sponte auidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper à nobis contra nos didicerunt. sed ad tuas aures, cum ceteris omnibus, tum vel maxime auaritis adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur, qui suadeant non sunt. quò evenit, ut tibi cum plurimum pro tuis, plus tamen pro ³⁷⁰ nostris moribus debeamus. Locupletabant & fiscum & ararium non tam ³⁷¹ Voconiae & ³⁷² Iuliae leges, quàm Maiestatis singulare & ³⁷³ vnicum crimen eorum, qui crimine vacarent. huius tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine: quàm ulli magis caruerunt, quàm qui sibi maiestatem vindicabant.

Reddita est ³⁷⁴ amicis fides, ³⁷⁵ liberis pietas, obsequium ³⁷⁶ ser-
uis: verentur, & parent, & dominos habent. non enim iam serui
Principis nostri amici, sed nos sumus; nec pater patriæ alienis se
mancijs cariorum, quàm ciuibus suis credit. omneis accusa-
tore domestico liberaſti, vnoque ³⁷⁷ salutis publicæ ³⁷⁸ signo il-
lud, vt sic dixerim, ³⁷⁹ seruire bellum sustulisti. In quo non mi-
nus seruis, quàm dominis præstitisti: hos enim securos, illos bo-
nos fecisti. Non vis interea laudari, ³⁸⁰ nec fortasse laudanda
sint; grata sunt tamen recordantibus ³⁸¹ Principem illum in ca-
pita dominorum seruos subornantem, monstrantemque crimi-
na, quæ tanquam delata puniret. magnum & inuitabile, acto-
ties cuique experiendum malum, quoties quisque similes Princi-
pi seruos haberet.

³⁶⁵ CONSULAREM.] Quia ego iam Consul, curare reip. debeo. ³⁶⁶ COL-
LATIONES REMISISSE.] Spectat cùm alia prouincialium in auspicijs Imperij
dona, tum * Coronarium aurum maximè, quâ specie Collationis exhaurie-
bantur. Itaque boni Principes remittebant. vt hic Traianus: vt Iulianus,
inter cuius liberalitatis testimonia Ammianus recenset, Coronarium indul-
tum, & remissa debita multâ diuturnitate congesta. ³⁶⁷ TEMPERASSE.]
Istud Vigestimæ. ad modum iam dictum. ³⁶⁸ TOT IMPENDIIS.] In mili-
tes, magistratus, ludos, opera: atque alia, quorum specimen in nostris Admi-
randis, libro 11. ³⁶⁹ RAPERENT.] Ad Domitianum pertinent. Ad Sueto-
nium, cap. XII. ³⁷⁰ NOSTRIS MORIBVS.] Qui bonos nos facis, qui ab adu-
lationibus sic arces. ³⁷¹ VOCONIÆ.] Lex Voconia vetus, nequis heredem
feminam, vel unicam etiam filiam faceret, ultra quadrantem hereditatis.

³⁷² IULIÆ LEGES.] Multæ sunt ab Augusto, hoc nomine: sed nunc Iu-
liam de maritandis ordinibus, quæ Papiæ iungi aut cum eâ misceri solet,
ipsasq; Papias intellegi clarum est. Nam has Augustus, vt Tacitus loquitur,
æratio augendo sanxerat, ob multiplices ibi multas. ³⁷³ VNICVM CRI-
MEN.] In Tacito passim docetur. vbi quibus nihil obijci potest, Maiestatis cri-
men impingitur. Nero etiam statuit, vt lege maiestatis, omnia dicta facta-
que, quibus modò delator non deesset, tenerentur. ³⁷⁴ AMICIS.] Qui
nunc amicum non deferunt. ³⁷⁵ LIBERIS.] Qui & ipsi armabantur in pa-
rentes. ³⁷⁶ SERVIS.] Passim in dominos insurgabant, & territabant accusa-
turi Maiestatis. ³⁷⁷ SALVTIS PVBL.] Velut formula erat, in laudem hono-
rum Principum: & in nummis passim insculpitur, SALVS. PVBLICA.

³⁷⁸ SIGNO.] Quasi hac tessera datâ & editâ. ³⁷⁹ SERVILLE BELLVM.]
Allusum ad vetera Seruilia bella, cùm manus in Dominos armarunt: at hic
linguas. Traianus autem hæc ista sustulit, aut sublata à Neruâ patre compro-
bauit. Nam de eo Dionis compendium: τοῖς τε δέλοις καὶ τοῖς ἑλεῶν δέλοις τοῖς
τοῖς δέλοις τοῖς σφῶν δέλοις ἀνταρταῖς, πάντας ἀπέκτεινε, καὶ τοῖς μὲν τοῖς δέλοις
ἀλλο-

* Vide II.
Admir.
cap. IX.

ἀλλ' ὅτι ἐγὼ μὴ οὐκ ἐπὶ τοῖς δαυότασι ἐφίμω: Seruos & libertos, qui-
cumque infidiati dominis fuissent, omnes interfecit; atque ijs nec aliud
quoduis crimen inferre, aut accusare dominos permisit. ³⁸⁰ NEC FOR-
TASSE.] *Extra culpam enim dumtaxat sunt, at laudis finem non attingunt.*
³⁸¹ PRINCIPEM.] *Domitianum.*

IN eodem genere ponendum est, quòd testamenta nostra se-
cura sunt: nec vnus omnium ³⁸² nunc, quia scriptus heres. Non
tu ³⁸³ falsis, non tu ³⁸⁴ iniquis tabulis aduocaris: nullius ad te
³⁸⁵ iracundia, nullius ³⁸⁶ impietas, nullius ³⁸⁷ furor confugit: nec
quia offendit alius nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scribe-
ris ³⁸⁸ ab amicis, ab ignotis præteriris: nihilque inter priuatum
& Principem interest, nisi quòd nunc ³⁸⁹ à pluribus amaris:
nam & plures amas. Tene Cæsar hunc cursum, & probabitur
experimento, sitne feracius & vberius non ad laudem modò, sed
ad pecuniam Principi: si herede illo mori homines velint, quàm
si cogantur. Donauit ³⁹⁰ pater tuus multa, & ipse donasti: ³⁹¹ ces-
serit ³⁹² parum gratus; manent tamen ij, qui ³⁹³ bonis eius
fruantur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit. nam liberalita-
tem iucundiozem debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed
quis ante te laudem istam pecuniæ prætulit? quotusquisque
Principum ne id quidem in patrimonijs nostris suum duxit,
quod esset de suo? nonne vt regum, ita Cæsarum munera, illi-
tos cibis hamos, opertos prædâ laqueos, æmulabantur? cùm
priuatis facultatibus velut ³⁹⁴ hausta & multiplicata, retrò secum
quidquid attingerant referrent.

³⁸² NVNC QVIA SCRIPTVS.] *Obscura, nec mihi recta. Inflecto: nec vnus
omnium, nunquam scriptus heres. Acute & verè, aut fallor. Non tu, in-
quit, omnium heres nunc es, vt ille Domitianus; qui falsò talem se gerebat
nec cogitatum, nec scriptum.* ³⁸³ FALSIS.] *Mendacibus & confectis.*

³⁸⁴ INIQUIS.] *Vbi propior aut suus heres est.* ³⁸⁵ IRACUNDIA.] *Putat
liberti, qui patrono offensus. & vt illum iure successionis priuaret, Principem
scribebat.* ³⁸⁶ IMPIETAS.] *Patris, aut filij. Nam, vt Tacitus in Agricola,
à bono patre non scribitur heres, nisi malus Princeps.* ³⁸⁷ FVRORE.] *Aliquis parum sanae mentis, qui spretis suis ad Principem venit.* ³⁸⁸ AB
AMICIS.] *Pro more, & iure. Atque ita Augustus professus, viginti proxi-
mis annis, * quaterdecies millies HS. ex testamentis amicorum percepisse: Suetonius.* ³⁸⁹ A PLVRI BV S.] *Ergo & à pluribus scriberis.* ³⁹⁰ P A-

TER TVVS.] *Nerua. Qui & bona omnia, quæ exstabant, & Domitianus
iniquè abstulerat, dominis reddidit: & plebi Romanæ agròs emit, ac di-*

* Sunt tri-
gintaquin-
que millie-
nes, nobis.

uitit: Dio. Factum eiusdem liberale & memorabile, in Zonara & Philostrato scriptum. Reppererat Herodes Atticus, Sophista pater, domi sue ingentem thesaurum. Calumnias veritus, ad Principem scripsit, & indicauit. Ille rescripsit, Vtere. Sed Atticus nec sic securus, iterum scripsit: At enim thesaurus priuati hominis conditionem superat. Nerva iterum animosè, Ergo abutere. ³⁹¹ CESSERIT.] Lego, ceperit, & sententiali. quet. Nisi vis tamen pro Decesserit accipere: id esset, Age, mortuus ex illis aliquis parùm gratus. ³⁹² PARVM GRATVS.] Qui te heredem non fecerit. Nam quos promouissent aut ditassent, ab ys suo iure gratitudinem exigebant. Ita Caligula (in Suetonio) Primipilarium testamenta, qui neque Tiberium, neque se, heredem fecissent, vt ingrata, rescidit: quia nempe Principum beneficio ad gradum opesque venissent.

³⁹³ BONIS EIVS.] Nerva. quia tamen & de ipso Traiano prauit, melius fortasse, bonis eis. ³⁹⁴ HAVSTA.] Legendum aucta, si tamen sequens vox multiplicata sedeat. Pro quâ alij libri, implicita: & mihi non displicet, aptiusque ita ad Hamos Laqueosque referas. Bona illa Caesaris velut hausta & absorpta (vt piscibus hami) priuatis facultatibus, ysdemque implicita & innexa (vt feris laquei:) trahuntur vnâ cum istis ad Principem, specie illâ gratitudinis in testamentis.

QVAM utile est, ad vsum secundorum ³⁹⁵ per aduersa venisse? Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti: ³⁹⁶ quæ tunc erat innocentium vita. scis & expertus es, quanto opere detestentur malos Principes, etiam qui ³⁹⁷ malos faciunt. meministi quæ optare nobiscum, quæ sis queri solitus. Nam ³⁹⁸ priuato iudicio Principem geris, meliorem imò te præstas, quàm tibi ³⁹⁹ alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, vt quibus erat summa votorum, melior pessimo Princeps: iam non possumus, nisi optimum, ferre. Nemo est ergo ⁴⁰⁰ tam tui, ⁴⁰¹ tam ignarus sui, vt locum istum post te concupiscat. facilius est, vt esse aliquis successor tuus possit, quàm ⁴⁰² vt velit. Quis enim curæ tuæ molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus & ipse es, quàm sit onerosum succedere bono Principi: & afferebas excusationem, ⁴⁰³ adoptari. An prona paruaque sunt ad æmulandum, quòd nemo incolumitatem ⁴⁰⁴ turpitudine rependit? Salua est omnibus vita, & ⁴⁰⁵ dignitas vitæ: nec iam ⁴⁰⁶ considerata ac sapiens, qui ætatem ⁴⁰⁷ in tenebris agit. Eadem quippe sub Principe virtutibus præmia, quæ in libertate: nec benefactis tantum ⁴⁰⁸ ex conscientia merces. Amas constantiam ciuium, rectosque ac ⁴⁰⁹ viuidos animos non, vt alij, contundis ac deprimis;

primis; sed foues & attollis. Prodest bonos esse, cum sit satis abundeque, si non nocet. His honores, his sacerdotia, his prouincias offers: hi amicitia tuâ, hi iudicio florent: ⁴¹⁰ acuntur isti integritatis & industriæ pretio: similes, dissimiles alligantur. nam ⁴¹¹ præmia bonorum malorumque, bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ⁴¹² ingenio valent, ut non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expetant fugiantve: ceteri, ubi laboris inertia, vigilantia somno, frugalitatis luxuriæ merces datur; eadem ista, quibus alios artibus affectos vident, consecretantur: qualesque sunt illi, tales esse & videri volunt; & dum volunt, fiunt.

³⁹⁵ PER ADVERSA.] *Pindarus enim verè: ὁ πονήτας τε νόω, καὶ θεομά-
Deum cēpet: qui animo exercitus fuit & laborauit, prudentiam fructum
tulit.* ³⁹⁶ QVÆ TVNC.] *Sub Domitiano.* ³⁹⁷ MALOS FACIUNT.] *Adulantes, & subseruientes.* ³⁹⁸ PRIVATO.] *Clarius, si, priuati, legas.
Sed sensus ille; Tu ita geris Principem, uti priuatus indicabas esse geren-
dum. Quod plerumque aliter. & qui extra fortunam, bene de eâ iudi-
camus; cum in ipsâ, abripimur & ferenti vento nas damus.* ³⁹⁹ ALIVM
PRÆCABARE.] *Tacitus in oratione Galba: Vtilissimus idem ac bre-
uissimus bonarum malarumque rerum dilectus, cogitare quid aut no-
lueris sub alio Principe, aut volueris.* ⁴⁰⁰ TAM TVI.] *Virtutis sum-
ma tua, & Prudentia.* ⁴⁰¹ FAM SVI.] *Qui ad te non potest accedere.*
⁴⁰² VT VELET.] *Sapiens quidem. nam succedere aliquis potest, &
debet: par esse, aut similis etiam, non potest.* ⁴⁰³ ADOPTARI.] *Id est,
excusatio tibi successio, quia non sponte neque ultro venisti, sed adoptione
adscitus, & quasi coactus. At qui se ingerit, minus excusatur, nisi pa-
rem se præbeat.* ⁴⁰⁴ TVRPITVDINE REPENDIT.] *Id est, nemo
hoc ipso saluus, quod virtutem non habeat saluam. Sub malis, ea in odio; &
qui grati aptique Aula esse volunt, eiurant probitatem. Exempla etiam,
ubi obscurnitas & professâ turpitudine salutis fuerint: in Suetonii Nerone, cap.
XXIX. & Domitiani X.* ⁴⁰⁵ DIGNITAS VITÆ.] *Licet etiam in di-
gnitate & luce viuere.* ⁴⁰⁶ CONSIDERATVS.] *Quod sub improbis
Principibus; & sapientia tum, latere. Seneca, de Vitiâ: In hac villâ ille
Prætorius diues, nullâ re aliâ quàm otio notus, consenuit: & ob hoc
vnum felix habebatur. Nam quoties aliquos Asinij Galli amicitia, aut
Seiani odium, deinde amor, merferant; exclamabant homines, O Va-
tia, solus scis viuere.* ⁴⁰⁷ IN TENEBRIS.] *Quidj monito:*

Viue tibi, quantumque potes prælustria vita,

Sæuū prælustri fulmen ab arce venit.

⁴⁰⁸ EX CONCIENTIA.] *Vt virtutem habeas, sine fame aut honoris præ-
mio. Et sanè eò Philosophi, atque etiam poëta iste vocat, Theognis:*

Εὖ ἔρδων, ὃ ᾧράττε. τί δ' ἄγγελον ἄλλον ἰάλλεις;

Τῆς διεργασίης ῥηιδίῳ ἄγγελῳ.

Si benè agis, benè sit tibi. quid præconia quæris?

Virtuti facilis promptaque fama venit.

⁴⁰⁹ VIVIDOS.] *Alius spirantes. quod genus non dicam minutis, sed modicis Principibus parum grati sunt: qui pares rebus quærunt, non qui ultra sint.* ⁴¹⁰ ACVVNTVR ISTI.] *Imò isto, meo iudicio. & sententia est, qui vident sic attolli à te virtutem, magis acuuntur & stimulantur, boni quidem eam persequi; & qui non boni, flectere se & sequi.* ⁴¹¹ PRÆMIA.] *Sallustius: Gloriâ industria alitur. vbi eam dempseris, ipsa per se virtus amara atque aspera est. Idem: Vbi malos præmia sequuntur, haud facilè quisquam gratuitò bonus est. Liuius: Nihil non aggressuri sunt homines, si magna conatis magna præmia proponantur.* ⁴¹² INGENIO VALENT.] *Tam validâ solidâque mente sunt; ut virtutem aut vitium à sese, non à successu aut mercede pendant.*

ET priores quidem Principes, excepto patre tuo, præterea ⁴¹³ vno aut altero (& ⁴¹⁴ nimis dixi) virijs potius ciuium, quàm virtutibus lætabantur. primum, quòd in alio sua quemque hatura ⁴¹⁵ delectat; deinde, quòd ⁴¹⁶ patientiores seruitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi ⁴¹⁷ seruos. ⁴¹⁸ Horum in finem omnia congerebant: bonos autem otio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & ⁴¹⁹ periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis: & hercule æquum est esse eos carissimos bono Principi, qui inuisi malo fuerint. scis, ut sicut ⁴²⁰ diuersa natura dominatio & Principatus; ita non alijs esse Principem gratiorem, quàm qui maximè dominum grauentur. Hos ergo prouehis & ostentas, quasi specimen & exemplar, quæ tibi secta vitæ, quod hominum genus placeat: & ideo non ⁴²¹ Censuram adhuc, non ⁴²² Præfecturam morum recepisti: quia tibi ⁴²³ beneficijs potius, quàm remedijs, ingenia nostra experiri placet. & alioquin, nescio an plus moribus conferat Princeps, qui bonos ⁴²⁴ esse patitur, quàm ⁴²⁵ qui cogit. Flexibiles quamcumque in partem ducimur à Principe: atque, ut ita dicam, sequaces sumus. huic enim cari, huic probati esse cupimus: quod frustra sperauerint dissimiles: eoque obsequij continuatione peruenimus, ut propè omnes homines ⁴²⁶ vnius moribus viuamus. porrò non tam sinistrè constitutum est, ut qui malum Principem possumus, bonum non possimus imitari. Perge modò Cæsar, & vim effectumque Censuræ,

furæ, tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam vita Principis, Censura est: eaque perpetua. ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur: ⁴²⁷ nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. quippe ⁴²⁸ infidelis recti magister est metus. melius homines ⁴²⁹ exemplis docentur, quæ in primis hoc in se boni habent, quòd ⁴³⁰ approbant, quæ præcipiunt fieri posse.

⁴¹³ VNO AVT ALTERO.] *Augusto & Tito.* ⁴¹⁴ NIMIS DIXI.] *Corrigit se, nec frustra fortasse in Augusto: qui recta aut certè erecta non nimis amabat. Suos etiam ludis & voluptatibus molliri atque inflecti, in bono tutoque habebat.* ⁴¹⁵ DELECTAT.] *Ex notissimo verbo, Simile amicum simili.* ⁴¹⁶ PATIENTIORES.] *Malos & molles, quibus honesti æquique, nec amor, nec cura est.* ⁴¹⁷ SERVOS.] *Nam mali dignissimi seruitute, & qui meliorum imperijs coërceantur, aut emendentur.* ⁴¹⁸ HORVM IN SINVM.] *Iuuenalis:*

Criminibus debent hortos, prætoria, mensas.

⁴¹⁹ PERICVLIS.] *Noti, non nisi per mala sua, siebant.* ⁴²⁰ DIVERSA NATVRA.] *Tiberij dictum eâ mente: Dominum se seruorum, Imperatorem militum esse, Principem ceterorum. Princeps igitur, liberorum.* ⁴²¹ CENSVRAM.] *Vt Claudius, vt Vespasianus, Domitianus.* ⁴²² PRÆFECTVRAM.] *Quo titulo C. Caesar, si memini, vsus. & Augustus (in Suetonio) recepit morum & legum regimen perpetuum, sine honore Censuræ.* ⁴²³ BENEFICIIS.] *Leniter ad bona ducere, & benè faciendo; potius quàm censendo, mulctando, puniendo.* ⁴²⁴ ESSE PATITVR.] *Inopinata & mira sententia: sed, vt hic multa, ex abditis prudentia & natura. Seneca huic assertor & interpret, De Clementiâ l. cap. xxii. Constituit bonos mores ciuitati Princeps, & vitia eius facilius compescit, si patiens eorum est. non tanquam prober, sed tanquam inuitus, & cum magno tormento ad castigandum veniat.* ⁴²⁵ QVI COGIT.] *Panegyricus Pacati, ad Theodosium: Vitijs corrigendis curam adiecisti, idque moderatè; vt suadere potius honesta, quàm cogere videreris.* ⁴²⁶ VNIVS MORIBVS.] *Principis, quem omnes, vt Solem, spectant, & ab eo colorantur.* ⁴²⁷ NEC TAM IMPERIO.] *Idem Pacatus: Sic est enim, sic est. exasperat homines imperata correctio, blandissimè iubetur exemplo. Plura huic rei ego, in Politicis, lib. ii.* ⁴²⁸ INFIDELIS.] *Simili gnome Tullius: Malus diuturnitatis custos, est metus.* ⁴²⁹ EXEMPLIS DOCENTVR.] *Fabius: Quantum Græci præceptis valent, tantum Romani (quod est maius) exemplis.* ⁴³⁰ APPROBANT.] *Re ostendunt.*

ET quis terror valuisset efficere, quod reuerentia tui effecit? ⁴³¹ Obtinuit aliquis, vt spectaculū ⁴³² pantomimorum populus Ro. tollipateretur? sed non obtinuit ⁴³³ vt veller. Rogatus es tu, quod cogebat alius: coepitque esse beneficium, quod necessitas

fuerat. neque enim à te minore ⁴³⁴ concentu, vt tolleres pantomimos; quàm à patre tuo, vt restitueret, exactum est. Vtrumque rectè. nam & restitui oportebat, quos sustulerat ⁴³⁵ malus Princeps; & ⁴³⁶ tolli restitutos. In his enim quæ à malis benè fiunt, hic tenendus est modus, vt appareat ⁴³⁷ auctorem, non displicuisse factum. Idem ergo populus ille, aliquando ⁴³⁸ scænici Imperatoris spectator & applausor, nunc in pantomimis quoque auersatur & damnat effæminatas artes, & indecora ⁴³⁹ sæculo studia. Ex quo manifestum est, Principum disciplinam capere etiam vulgus: cum rem, si ⁴⁴⁰ ab vno fiat, seuerissimam, fecerint omnes. Maeste hac grauitatis gloriâ Cæsar, quâ consecutus es, vt quòd antea vis & imperium, ⁴⁴¹ nunc mores vocarentur. Castigauerunt vitia sua ⁴⁴² ipsi, qui castigari merebantur: iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de seueritate tuâ queritur, & liberum est queri. Sed cum ita comparatum sit, vt de nullo minùs Principe querantur homines, quàm de quo maximè licet: ⁴⁴³ tamen in sæculo nihil est, quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat. Boni prouehuntur, mali (qui est tranquillissimus status ciuitatis) ⁴⁴⁴ nec timent, ⁴⁴⁵ nec timentur. Mederis erroribus, sed ⁴⁴⁶ implorantibus: omnibusque, quos bonos facis, hanc astruis laudem, ⁴⁴⁷ ne coëgisse videaris.

⁴³¹ **OBTINUIT ALIOVIS.] Et Tiberius olim, qui histriones Italiæ populi: & Nero, qui factiones Pantomimorum vnà cum ipsis relegauit. & Domitianus denique, qui interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artem iure concessio. De isto eum sentire, sequentia docent.** ⁴³² **PANTOMIMORVM.] Qui gestu, & saltatione motuque corporis, omnia exprimunt & imitantur: vnde Græcum nomen. Latini Histriones, & Saltatores, & Gesticulatores reddunt.** ⁴³³ **VT VELLET.] Animo non assensit, etsi factis Principi non dissensit.** ⁴³⁴ **CONCENTV.] Harmonico clamore, vt supra notauimus: an hic magis verum Consensu?** ⁴³⁵ **MALVS.] Domitianus.** ⁴³⁶ **TOLLI.] A te iterum.**

⁴³⁷ **AUCTOREM.] Vt Lacedæmonij, qui bonam sententiam ab improbo homine in Senatu dictam, iusserunt à bono iterum dici, eiq; inscribi: Agellius, & Plutarchus.** ⁴³⁸ **SCAENICI.] Neronis.** ⁴³⁹ **SAECVLO.] Huic tuo virili, & honesto.** ⁴⁴⁰ **AB VNO.] Principe.** ⁴⁴¹ **NUNC MORES.] Seneca: Desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerant vitia, mores sunt. Mores autem, id est, peruulgata iudicia aut facta, & vno verbo, Sæculum.**

⁴⁴² **IPSI, QVI.] Nempe, ipse populus. Non enim Caius, aut Nero, vt quidam explicat.** ⁴⁴³ **TAMEN.] Linineius tum, ex veteri libro: fortasse, tuos.**

⁴⁴⁴ NEC TIMENT.] *Hocne probas Plini? malos solutos metu esse? Ita, sed nempe magno metu, qui ad res novas facile impellit. Tutius meliusq, ubi iam multi mali, paulatim pati emendare & ad frugem se recipere, quam acerbis penis concitare. Ut in humano corpore vitiosi humores non impetu purgantur, nisi cum periculo: ita in republicâ. Significat igitur, bonis amicis & bonum Traianum fuisse, nec malis quidem nimis asperum, & meliores exemplo & morâ fecisse.* ⁴⁴⁵ NEC TIMENTVR.] *A bonis, quia vires non habent.* ⁴⁴⁶ IMPLORANTIBVS.] *Cum ipsi qui emendandi, volunt emendari. Qui festinat, & qui aliter; quid nisi intempestiuis remedijs delicta accendit?* ⁴⁴⁷ NE COEGISSE.] *Ita Agricola, apud Tacitum, cum Britannia præfideret, rarissimâ moderatione maluit videri inuenisse bonos, quam fecisse. Denique quid in totâ hac re sit, pulchrè Apuleius: Neminem Proconsulem prouincia Africa magis reuerita est, minùs verita: nullo, nisi tuo, anno ad coercenda peccata plus pudor valuit, quàm timor. Nemo te alius, pari potestate, sapiùs profuit, rariùs terruit.*

QUID vitam? quid mores iuuentutis? quàm ⁴⁴⁸ principaliter formas? quem honorem ⁴⁴⁹ dicendi magistris? quam dignationem sapientiæ doctoribus habes? ut ⁴⁵⁰ sub te spiritum, & sanguinem, ⁴⁵¹ & patriam receperunt studia: quæ priorum temporum immanitas exsilijs puniebat? cum sibi vitiorum omnium conscius Princeps, inimicas vitij artes, non odio magis, ⁴⁵² quàm reuerentiâ, relegaret. At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. præstas enim quæcumque præcipiunt, tantumque eas diligis, quantum ab illis ⁴⁵³ probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat ⁴⁵⁴ admissiõnum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus, hanc ⁴⁵⁵ ante vos Principes arcem, ⁴⁵⁶ publicarum ædium nomine inscripserat: frustra tamen, nisi adoptasset, qui habitare ut in publicis posset. Quàm bene cum titulo isto moribus tuis conuenit? quamque omnia sic facis, tanquam ⁴⁵⁷ non alius inscripserit? Quod enim forum, quæ templa, tam referata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuæ sedes, magis publica, magis omnium. Nullæ obices, nulli ⁴⁵⁸ contumeliarum gradus: superatisque iam ⁴⁵⁹ mille liminibus, vltra semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te, iuxta tamen maxima quies. ⁴⁶⁰ tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad paruos penates & larem angustum, ex domo Principis, modestiæ & tranquillitatis exempla referantur.

⁴⁴⁸ PRINCIPALITER.] *Sive, ut decet Principem; sive eximie, & ὡς ἐξ ἑαυτοῦ.*
Habes hanc curam inter principes. ⁴⁴⁹ DICENDI MAGISTRIS.] *Rhetori-*
bis. Victor de Traiano: Eruditissimos, quamvis ipse parca esset scien-
tia, moderareque eloquens, diligebat. Et Dio: παιδείας μὲν ὅδ' ἀνελεῖς,
δὲν ἐν λόγοις, & μετέχει, τὸ γε μὴ ἔρπον αὐτῆς καὶ ὁρίσασθαι καὶ ἐποίησι: Doctri-
 nae accuratae, quae in verbis consistit, particeps non fuit: at quae prae-
 ciuntur, ea & nouit & fecit. *Summa est, summe doctum in litterarijs arti-*
bis non fuisse, at in Philosophicis & moralibus, maxime. Quis enim hoc ne-
gauerit, qui vel Plutarchum cogitauerit, eius doctorem? Exstat epistola viri,
quam misit ad Traianum iam recenter Principem, digna quae apud ipsum le-
gatur. ⁴⁵⁰ SUB TE SPIRITVM.] *Hanc laudem & alij tribuunt Traiano.*
Iuuenalis:

Et spes & ratio studiorum in Caesare tantum.

In epistolis, noster: Studiis, quae propè extincta refoventur. Argumentum
& à viris doctis, quibus aenum illud claruit: & à Bibliothecà Vlpia, quam
ijs liberaliter struxit, atque instruxit. ⁴⁵¹ ET PATRIAM.] *Nam exsul au-*
erant, ut addit. & Suetonius de Domitiano: Philosophos omnes vrbe Ita-
liaque submouit. ⁴⁵² QUAM REVERENTIA.] *Vt Tacitus, in eodem Do-*
mitiani facto, nequid vsquam honesti oculis occurreret. Et qui illud non
amant, aut non habent: quomodo has ament, fama aut infamia publicas tu-
bas? ⁴⁵³ PROBARIS.] *Nam sermonibus aut scriptis honestant & laudant*
te totum hoc genus. ⁴⁵⁴ ADMISSIONVM.] *Officium erat Palatinum, Ab*
admissionibus, & Admissionales: per quos aditus ad Principem erat. Ipse
duri, molles mitesq; sub miti hoc Traiano. ⁴⁵⁵ ANTE VOS.] *Te & Ner-*
uam. Sententia est, Palatium hoc antea arx quaedam & velut regia, sub vo-
bis facta est communis quaedam domus, atque adeo à Neruâ sic inscripta.

⁴⁵⁶ PVBLICARVM AEDIVM.] *Factum Neruae caussam etiam aliam ha-*
buit (imò primitus aliam) ab hac quam Orator tangit. Nam Principes Ro-
mani, quatenus Pontifices Maximi, in publico habitare debebant. Dio in Au-
gusto notat, lib. LV. cum domum aedificasset, totam eam publicasse, quod
Pontifex max. esset. Ipsum hoc dicit, libro LIII. post Lepidi mortem: vide.
Facit hoc quod in Dionis M. Antonino est: ἡμεῖς γὰρ, ἔφη, τοῦτο τὸ βαλὺν λέγων,
ἔπος ἐδὲν ἱδὼν ἔχομεν, ὥστε καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ οἰκῇ οἰκῶμεν: Nos, inquit An-
toninus ad Senatum, adeo nihil proprii habemus, ut etiam in vestris aedi-
bis habitemus. Ergo palatium iam ab Augusto publicum: & iterum fecit
scripsitq; Nerua. ⁴⁵⁷ NON ALIVS.] *Ipse tu, non Nerua. adeo elogium hoc*
verum praestas. ⁴⁵⁸ CONTVMELIARVM GRADVS.] *Vt alij primo ostio ad-*
mitterentur, interioribus excluderentur: alij, nec primo. Sive, quod agere &
superbe excepti à ianitoribus, iterum iterumque (ut plura erant limina) ha-
contumelia subeunda. ⁴⁵⁹ MILLE LIMINIBVS.] *Satis hoc laxum, de*
mille liminibus: sed oratoriâ nempe, an poetica superlatione. Tamen multa
haec ostia, ex more, diuitibus. Seneca, De Benef. VI. cap. XXXIII. Vt gradum
intra domum ponas, in quâ deinceps multa sunt ostia, quae receptos
quoque excludunt: de ipsis istis salutationibus. ⁴⁶⁰ TANTVM VBIQUE

SILENTIVM.] *O pulchrè ! & hoc nomine barbara illa Turcarum natio laudanda, quibus in suâ Portâ, inter mille Ianitzaros aliûmque confluxum, silentium est penè solitudinis.*

IPSE autem vt excipis omnes, ⁴⁶¹ vt exspectas ? vt magnam partem dierum, inter tot imperij curas, ⁴⁶² quasi per otium transigis ? Itaque non ⁴⁶³ vt aliâs attoniti, nec vt periculum capitis adituri ⁴⁶⁴ tarditate, sed securi & hilares, cum commodum est, convenimus : & admittente Principe, interdum est aliquid, quod nos domi quasi magis necessarium teneat. excusati semper tibi, nec vnquam excusandi sumus. Scis enim ⁴⁶⁵ sibi quemque præstare, quod te videat, quod te frequenter : ac tanto liberalius ac diutius voluptatis huius copiam præbes. Nec ⁴⁶⁶ salutationes tuas ⁴⁶⁷ fuga & vastitas sequitur. remoramur, resistimus, vt in communi domo : quam nuper illa immanissima ⁴⁶⁸ bellua plurimo terrore minierat. cum velut quodam specu inclusa, nunc ⁴⁶⁹ propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorum ciuium stitages cædesque proferret. Obuersabantur foribus horror & minæ, & par metus ⁴⁷⁰ admissis & ⁴⁷¹ exclusis. Ad hæc, ipse occurso quoque ⁴⁷² visuque terribilis. superbia in fronte, ⁴⁷³ ira in oculis, fæmineus pallor in corpore, in ⁴⁷⁴ ore impudentia multo rubore suffusa. Non adire quisquam, non adloqui audebat, tenebras semper ⁴⁷⁵ secretumque captantem : nec vnquam ex solitudine suâ prodeuntem, nisi vt ⁴⁷⁶ solitudinem faceret. Ille tamen, quibus sibi ⁴⁷⁷ parietibus & muris salutem suam tueri videbatur, ⁴⁷⁸ dolum secum & insidias, & ultorem scelerum Deum inclusit. dimouit perfregitque custodias pœna, ⁴⁷⁹ angustosque per aditus & obstructos, non secus ac per apertas fores & inuitantia limina, irrupit : ⁴⁸⁰ longeque tunc illi diuinitas sua, longè arcana illa cubilia ⁴⁸¹ sæni que secessus, in quos timore, & superbiâ, & odio hominum, agebatur. Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, ⁴⁸² postquam eius non crudelitatis, sed amoris excubijs, non solitudine & claustris, sed ciuium celebritate defenditur ? Ecquid ergo discimus experimento, fidissimam esse custodiam, Principis ipsius innocentiam ? hæc arx inaccessa, hoc ⁴⁸³ inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui ⁴⁸⁴ septus caritate non fuerit. ⁴⁸⁵ armis enim arma irritantur.

⁴⁶¹ VT EXPECTAS?] Non excipis solum comiter, sed in limine velut obuium te das: aut certe inuitas, & vacuum te ostentas. ⁴⁶² QVASI PER OTIVM.] Vulgando te, audiendo, alloquendo, ut solent feriati. ⁴⁶³ VT ALIAS.] Antè, sub malis Principibus. Sed quidam libri, non alij & attoniti: quod magis probo. Id est, non colore vultus, alio, & à prioribus demutantes: ut est facies metus. ⁴⁶⁴ TARDITATE.] Quasi periclitaturi, si tardè veniremus. Ideò Satyricus: — raptà properabat abollâ Pegasus. Sic explicant: at mihi rescribi placeat, tardè ad te. Non, inquit, trepidè & cunctanter te adimus: sed hilares & securi, quia libet, & cum libet. ⁴⁶⁵ SIBI QVEM. QVE.] Non tuâ causâ, nec ut velut officium præstemus: sed in nostram voluptatem, & ut te fruamur. ⁴⁶⁶ SALVTATIONES TVAS.] Illas sollennes & matutinas, quas & Principi ferebant. Tacitus: Cn. Nouius, in coetu salutantium Principem. ⁴⁶⁷ FUGA ET VASTITAS.] Quia in si statim recedere, nec subsistere ibi fas, aut morari. ⁴⁶⁸ BELLVA.] Seneca: Non, tãquam malum aliquod aut noxium animal è cubili profilierit, diffugiunt. ⁴⁶⁹ PROPINQVORVM.] Nam Flauios Clementem, & Arretinum, patruales suos occidit. ⁴⁷⁰ ADMISSIS.] Ne verbo aut gestu offenderent. ⁴⁷¹ EXCLUSIS.] Ne iam offendissent. ⁴⁷² VISQVE TERRIBILIS.] Tacitus: Cum tot hominum palloribus denotandis sufficeret sæuus ille vultus. ⁴⁷³ IRA IN OCVLIS.] Nihil Suetonius. tantum, grandibus oculis fuisse. ⁴⁷⁴ ORE IMPVDENTIA.] Tacitus: Rubor, quo se contra pudorem muniebat. Apparebat igitur verecundus, non erat. ⁴⁷⁵ SECRETVM QVE.] Cottidie horarium, ut Suetonius cap. III. scribit. etsi malè ibi distinctum, quasi inter initia Principatus tantum. Ille verò assidue hoc fecit: & ea verba ad superius Caput ac periodum pertinent, de Tito. Qui legis, attende. ⁴⁷⁶ SOLITVDINEM.] Occidendo, pellendo, nam ad seuitiam exercendam prodibat. Non displiceat tamen solitudinem legi, aptâ allusione, & sententiâ veriore. ⁴⁷⁷ PARIETIBVS.] Quos etiam Phengite lapide distinxit, ut quidquid à tergo fieret, peruideret, insidiarum metu: Suetonius. ⁴⁷⁸ DOLVM SECVM.] Insidiatores ipsos domesticos, & è cubiculo. ⁴⁷⁹ ANGVSTOSQVE.] Aedificij ratione tales, an custodum frequentia? ⁴⁸⁰ LONGEQVE TVNC ILLI.] Latij quidam idiotismus, quo significatur, hoc aut illud nil iuuare aut prodesse. Nam quæ præsentia, auxilio esse solent: longinqua, frustra implores. Itaque & Adesse dixerunt, pro iuuare & patrocinari. Illa phrasis, in Virgilio: Longè illi dea mater erit. In Cesare: Longè ijs fraternum nomen populi Rom. futurum. In Floro: Longè illi triplex murus, totidemque arces. ⁴⁸¹ SÆVIQVE SECESSVS.] Vbi sæua & tristia machinabatur. Tacitus: Quodque sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiat. ⁴⁸² POSTQVAM EIVS.] Legendum, postquam ea: aut vocula deest, dominus eius, talisve: an placet, herus legi? ⁴⁸³ INEXPVGNABILE.] Seneca: Vnum est inexpugnabile munimentum, amor ciuium. ⁴⁸⁴ SEPTVS CARITATE.] Ex Cicerone, in Antonium: Caritate & beniuolentiâ ciuium septum oportet esse, non armis. ⁴⁸⁵ ARMIS ENIM.] Homerus hoc voluit: — ελκεα δ'ε τε αὖ-
δρα σὶδνεε — visusque virum trahit ensis.

NVM autem ⁴⁸⁶ serias tantum partes dierum, in oculis nostris coetuque, consumis? num ⁴⁸⁷ remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socialitas, interest? Non tibi semper in medio cibis, semperque mensa communis? non ex conuictu nostro mutua voluptas? non ⁴⁸⁸ prouocas reddisque sermones? non ipsum tempus epularum tuarum, cum ⁴⁸⁹ frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim ⁴⁹⁰ ante medium diem distentus ⁴⁹¹ solitaria cœnâ, spectator ⁴⁹² adnotatorque; conuiuiis tuis ⁴⁹³ immines: nec ieiunis & inanibus plenus ipse ⁴⁹⁴ eructans, non tam apponis quam obijcis cibos, quos dedigneris attingere; ægreque perpeßus superbam illam conuictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeâ, occultumque; luxum, refers. Ergo nō aurum nec ⁴⁹⁵ argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suauitatē tuam iucunditatemque; miramur. quibus nulla satietas adest; quando sincera omnia, & vera, & ⁴⁹⁶ ornata grauitate. Neque enim aut ⁴⁹⁷ peregrinæ superstitionis mysteria, aut ⁴⁹⁸ obscœna petulātia mensis Principis ⁴⁹⁹ oberrat: sed benigna ⁵⁰⁰ inuitatio, & liberales ioci, & ⁵⁰¹ studiorum honor. Inde tibi parcus & ⁵⁰² brevis somnus, nullumque; amore nostri angustius tēpus, quam quod sine nobis agis.

⁴⁸⁶ SERIAS TANTVM.] *Matutinas, & meridianas. nam postea exercitijs & curæ corporis se dabant.* ⁴⁸⁷ REMISSIONIBVS TVIS.] *Dio Cassius, super istis: Αγαπητός μὲρ πᾶσι, φοβερὸς δὲ μηδενὶ, πλὴν πολεμίοις. καὶ γὰρ θήρας, καὶ συμποσίων, ἔργων τε καὶ βελδομάτων, σκωμμάτων τε συμμετείχεσθαι, καὶ πολλὰ καὶ τετάρτος ὥρεϊ:* Amabilis omnibus, nulli, præterquam hostibus, formidandus. Venationibus, conuiuijs, deliberationibus actionibusque amicorum intererat, atque etiam iocis & diæterijs: & sæpe vel quartus vehebatur. *Eutropius planè eadem: Gloriam militarem ciuilitate & moderatione superauit: Romæ, & per prouincias, æqualem se omnibus exhibens: amicos salutandi causâ frequentans, vel ægrotantes, vel cum festos dies habuissent. Conuiuia cum ijsdem indiscreta vicissim habens: sæpe in vehiculis eorum sedens: nullum Senatorum lædens. Atque hic quod de Vehiculis ait, consonat & explicat illud Dionis, quartum vectum esse, id est cum pluribus: etsi Principes & magnates soli fere solerent.*

⁴⁸⁸ PROVOCAS.] *Suetonius, de Augusto: Cœnam præbebat, ut non nimio sumptu, ita summâ comitate. Nam & ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes, prouocabat.* ⁴⁸⁹ FRUGALITAS.] *Hoc & in epistolis adserit lib. vi. epist. xxxi. Adhibebamur cottidie cœnæ. erat modica, si Principem cogites. interdum acroamata audiebamus, interdum iucundissimis sermonibus nox ducebatur. Nota in noctem ducta, quod hic est Extensa fuisse.* ⁴⁹⁰ ANTE MEDIVM.] *Vt Domitianus,*

de quo

de quo Suetonius: Lauabat de die, prandebatque ad satietatem: vt non temerè super cœnam, præter Matianum malum, & modicâ (sic lego) in ampullâ potiunculam fumeret. ⁴⁹¹ SOLITARIA.] *Ipsum illud plenum prandium, cœnam appellat: quia eius loco.* ⁴⁹² ADNOTATORQUE.] *Quid dicant, edant, bibant, innuant.* ⁴⁹³ IMMINES.] *Auidè spectando. Catullus: Vir tuus, Tyrio in toro, Totus immineat tibi.* ⁴⁹⁴ ERUCTANS.] *Aptius videbatur, irructans: quasi in os ijs ruetans.* ⁴⁹⁵ ARGENTVM.] *Ministeriale, scitum & multiplex.* ⁴⁹⁶ ORNATA.] *Nescio quid subolet vel vitij, vel defectus. An fuit, ornata comi grauitate?* ⁴⁹⁷ PEREGRINÆ.] *Referunt ad sacerdotes, quos in monte Albano instituit. Sed cur ea peregrina superstitio? aut quid ad mensas? Malim accipere Isiacos, Bellonarios, Gallos matris delum, qui cum cœtu aut choro domos & conuiuia solent irrumpere. Inuenialis Sat. VI. dicet, & describet. An & de Iudæis vis accipi?* ⁴⁹⁸ OBSCURÆ.] *Psaltriarum, cinædorum, puellarum à Gadibus: de quibus scriptores sparsim.* ⁴⁹⁹ OBERRAT.] *Plinius lib. IX. epist. XVII. Quereris tibi tædio fuisse quamuis lautissimam cœnam, quod scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant.* ⁵⁰⁰ INVITATIO.] *Ad loquendum, edendum, an & bibendum? ita, ex ingenio Traiani. Nam vini cupidiorum fuisse Dio notat: & Spartianus, Hadrianum vino indulgisse, Traiani moribus obsequentem. Id maximè factitabat, & quasi sollenniter, post secundam mensam. Lamprius in Alexandro: Cum militares amicos habuisset, vt vsum Traiani, quem ille post secundam mensam potandi vsque ad pocula instituerat, referuaret, vnum tantum poculum exhibebat in honorem Alexandri Magni. Numerus poculorum deest, & video quosdam legisse, vsque ad quinque pocula. Si è libris, bene est: si à sese, malim ego, vsque ad pocula III. qui numerus ex initialibus litteris vocis sequentis. Vinosus igitur aliquantulum Traianus: sed & viri alij magni, cum excusatione iustissimâ, ad diluendas curas. De quo Seneca in extremo De Tranquill. videndus. Eutropius & cautionem eius in vino suggerit: Vinolentiam, quo vitio, vt Nerua, tangebatur, prudentiâ molliuerat, curari verans iussa post longiores epulas.* ⁵⁰¹ STVDIORVM.] *De quibus sermo. Nec enim librum lectum super mensam arbitror: etsi id quoque viri magni, & in dignitate, tunc faciebant. Alij comœdum aut lyristen audiebant, iucundo fructu. Plinius lib. III. de Spurinnâ: Frequenter comœdis cœna distinguitur, vt voluptates quoque studijs condiantur. At Traiani sermones, Philosophici fuerunt, aut Politici: nec ambigo.* ⁵⁰² BREVIS SOMNVS.] *Ex Homérico precepto:*

Οὐ γὰρ παννύχον ὄσσειν βαλνόμενον ἀνδρα:

Dedecus est totam rectorem stertere noctem.

SED cum rebus tuis vt participes perfruamur, quæ habemus ipsi, quàm propria, quàm nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, ⁵⁰³ omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum, immensâ possessione circumuenis: nec vnus oculis

oculis ⁵⁰⁴ flumina, fontes, maria deseruiunt. Et quid Cæsar non suum videat? ⁵⁰⁵ tandemque imperium Principis, quàm patrimonium maius est. multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores Principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant ⁵⁰⁶ pares domini, nec iam clarissimorum virorum ⁵⁰⁷ receptacula habitatore ⁵⁰⁸ seruo teruntur, aut fœdâ ⁵⁰⁹ vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes, deteriso situ, ⁵¹⁰ auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modò, sed erga recta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera, ⁵¹¹ eodem quo exstructa sunt animo, ab interitu vindicare. Muta quidem illa & animâ carentia: sentire tamen & lætari videntur, quòd niteant, quòd frequententur, quòd aliquândo cœperint esse ⁵¹² donum scientis. Circumfertur, sub nomine Cæsaris, ⁵¹³ tabula ingens rerum vernalium. ⁵¹⁴ quò sit detestanda auaritia ⁵¹⁵ illius, qui tam multa concupiscebat: cùm haberet superuacua tam multa. tamen exitialis erat apud Principem, huic laxior domus, illi ⁵¹⁶ amœnior villa. Nunc Princeps in hæc eadem dominos ⁵¹⁷ quærit, ipse inducit, ipsos illos ⁵¹⁸ magni aliquando Imperatoris hortos, illud ⁵¹⁹ nunquam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus, ⁵²⁰ implemus. Tâta benignitas Principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos Principalibus rebus existimet dignos; nos non timeamus, quòd digni esse videmur. Nec verò emendi tantùm ciuibus tuis copiam præbes, sed amœnissima quæque largiris & donas. ⁵²¹ Ita inquam, donas in quæ electus, in quæ adoptatus es: transfers quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quàm quod ⁵²² per amicos habes.

⁵⁰³ OMNE STAGNUM.] *Loquitur de villis priorum Principum, qui eâ specie immensum agrorum tractum occupabant.* ⁵⁰⁴ FLUMINA.] *Quid mirum? cùm tunc opes priuata ita magna, ut flumina haberent in suo orientia & cadentia. Seneca epi. l. lxxxix. Illustrium fluminum per priuatum decursus, & amnes magni, magnarumque gentium termini, vsque ad ostium à fonte, vestri sunt: & plura huic rei vix credenda & admiranda, quæ subiungit. Ideoque & in Admirandis dixi lib. 11. cap. vlt. Non audio, qui hac ad Neronis domum referunt: planissimè contra Plinij verba & mentem.* ⁵⁰⁵ TANDEMQUE IMPERIUM.] *Quasi olim Principum possessiones per totum imperium sparse, & illi penè aquales. Nam errant, qui in alium*

hæc sensum trahunt. quasi ideò maius imperium, quia ciues dicto audientes sunt. Nuge. ⁵⁰⁶ PARES DOMINI.] *Item nobiles.* ⁵⁰⁷ RECEPTACULA.] *Villa & Prætoria olim illustrium.* ⁵⁰⁸ SERVO.] *Qui villicus ibi vel Actor sit.* ⁵⁰⁹ VASTITATE.] *Desolata, nec culta. Sed vnde, inquires, tam multa hæc ad Principem? Ex iniquis damnationibus cadibûsque nobilium, quorum bona ad fiscum.* ⁵¹⁰ AVCTAS.] *Restitutas, nisi cui arridet, lautas.*

⁵¹¹ EODEM.] *Magno, & locorum amante.* ⁵¹² DONVM SCIENTIS.] *Libris alijs, domini non seruiantis: id esset quod suprà dixit, non habitatore seruo teruntur. Ego negationem reiecerim, scribâmque, domini fruētis.*

⁵¹³ TABVLA.] *Villarum fundorûmque venalium, qui Principis fuissent. Nam Nerva iam antè vendiderat (in Dione) pecuniæ egens, vestes, vasa, suppellectilem, & quidquid non necessarium in Aulâ esset. At Traianus igitur ex ipso patrimonio Principali imminuit: quod immensum creuerat.*

⁵¹⁴ QVO SIT.] *Odoror hiatum aliquem, sed leuem.* ⁵¹⁵ ILLIVS.] *Domitiani palam. malè qui ad Neronem trahunt.* ⁵¹⁶ AMOENIOR VILLA.] *Si, mile in Triumvirali proscriptione Appianus notat, & quemdam conspecto nomine suo in Tabulâ, exclamasse; Heu, villa Albana me perdidit!*

⁵¹⁷ QVÆRIT.] *Publicâ venditione.* ⁵¹⁸ MAGNI.] *Veteris alicuius Luculli, Pompeij, aut similis.* ⁵¹⁹ NVNQVAM NISI.] *Assiduè possessum Cæsariibus. Talia autem multa, nec opus ad vnum Albanum Domitiani confugere.* ⁵²⁰ IMPLEMV.] *Nostris rebus, seruis, nobisipsis.* ⁵²¹ ITA INQVAM.] *Fortasse, Ista: tua nempe propria, & in quâ, vt heres, Nerva successisti.* ⁵²² PER AMICOS.] *Regis illius nota vox, Vbi thesauri? amicos ostendentis.*

IDE M tam parcus in ⁵²³ ædificando, quàm diligens in tuendo. Itaque non ⁵²⁴ vt antè, immanium transuectione ⁵²⁵ saxorum urbis tecta quatiuntur: stant securæ domus, nec iam templa nutantia. Satis est tibi nimiumque, cùm successeris frugalissimo Principi, magis reijcere aliquid & amputare ex his, quæ Princeps tanquam necessaria reliquit. Præterea pater tuus vsibus suis detrahebat, quæ fortuna imperij dederat, ⁵²⁶ tutius quod pater. At quàm magnificus ⁵²⁷ in publicum es? hinc ⁵²⁸ porticus, inde delubra occultâ celeritate properantur, vt non ⁵²⁹ consummata, sed tantùm ⁵³⁰ commutata videantur. Hic ⁵³¹ immensum latus Circi templorum pulchritudinem prouocat, digna populo victore gentium sedes, nec minùs ipsa visenda, quàm quæ ex illâ ⁵³² spectabuntur. visenda autem, cùm ceterâ specie, tū quòd æquatus plebis, ac Principis locus. Siquidem per omne spatium vna facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris ⁵³³ suggestus, quàm propria quæ spectet. Licebit ergo ciuibus tuis inuicem contueri, dabitur non ⁵³⁴ cubiculum Principis,

cipis, sed ipsum Principem cernere, in publico, in populo sedentem: populo, cui locorum ⁵³⁵ quinque millia adiecisti. auxeras enim numerum eius congiarij facilitate, ⁵³⁶ maioremque in posterum suscipi liberalitatis tuæ fide iusseras.

⁵²³ AEDIFICANDO.] *Privatim scilicet, & in tuos usus. nam publicè contrà, ut subdet.* ⁵²⁴ VT ANTE.] *Sub Domitiano, aulam illam suam Parrhasiam ædificante.* ⁵²⁵ SAXORVM.] *Columnarum, obeliscorum. Iuvenalis satyrâ 111.*

Nam si procubuit qui saxa Ligustica portat
Axis, & eversum fudit super agmina montem,
Quid superest de corporibus?

Seneca in Epistolis: In hunc usum pinus aut abies deferebatur, longo vehiculorum ordine, vicis intrementibus? ⁵²⁶ TVTIVS QVOD.] *Olim emendauimus & scripto communicauimus cum amico: tu tuis, quod pater. Ille detraxit sibi ab imperio relicta; tu magis propriè tua, quæ à patre: id est Nernâ.*

⁵²⁷ IN PVBLICVM.] *Multa enim publicè ædificauit, aut reparauit. Eutropius magnificè de illo: Orbem terrarum ædificasse. Victor: Castra suspectioribus atque opportunis locis exstructa, ponsque Danubio impositus, ac deductæ coloniarum pleræque. Adhuc, Romæ à Domitiano cœpta fora, atque alia multa, plusquam magnificè coluit ornauitque. Sed & Dio Cassius, exstruxisse plurima, & maximè necessaria in vijs, portibus, publicis ædificijs. Exstant hodièque aliqua inprimis vestigia admirandi illius in Danubio pontis, super humana ingenia atque opes. Item alter egregius in Hispaniâ, quem Alcantaræ, vocant, Tago impositus: & plura, monumenta verè laudis. Quam dièterio tamen carpsit & libauit, qui Herbam parietariam Traianum dixit, quòd nomen vbique inscriberet operibus vel nouis, vel nouatis. Quid mali? faciant alij Principes: faciant, & inscribant.* ⁵²⁸ PORTICVS.] *Quæ, nescio. nec tamen suspicioni Catanæ accedo, Portus suggerenti. Nam hæc de ipsâ urbe.* ⁵²⁹ CONSVMMATA.] *Nouâ structione.*

⁵³⁰ COMMVTATA.] *Reparatione.* ⁵³¹ IMMENSVM.] *Sanè immensum, & longitudine stadiorum trium, ut Plinius scribit, latitudine vnius.*

⁵³² SPECTABVNTVR.] *Circenses siue curules ludi inprimis; sed etiam Gladiatores, Venationes, & omne genus solet interim hic dari.* ⁵³³ SVGGESTVS.] *Editior locus, in quo ipse spectet. Cui honori origo à Iulio Cesare. quem Suetonius notat, inter nimios honores, recepisse Suggestum in orchestrâ. Vide me De Amphitheatro, cap. XI.* ⁵³⁴ CVBICVLVM.] *ubi velut clausus, tutusque ab iniuriâ celi sedebat. Populariter Traianus hoc spreuit, & spectauit ipse, spectatusque est.* ⁵³⁵ QVINQVE MILLIA.] *Hic numerus mihi suspectus, & minutus est. Quid magni, ubi tot millia, quinque dumtaxat adiecisse? At enim suprâ dixit: quinque millia ingenuorum conquisita. Ita, sed ad alendum (quod aliud valdè est) non ad spectandum. Denique illi ingenui, spectant verò & libertini. Moneor etiam, quòd in Plinio legam, Circum à Cæsare Dictatore structum, ad sedem CCLX. millium. At postea, in Victore, cepisse*

scribitur loca CCCLXXXV. millia: *sive ut verius in Notitiâ imperij, & integris vocibus perscriptum, quadringenta octoginta quinque. Igitur post Cæsarem, largiter sanè ei adiectum, & panè duplum. Ac fateor alios Principes potuisse augere, sed publica testimonia inclinant eximium aliquid Traianum patrasse. Basis Romæ exstat huic inscripta: TRIBVS. XXXV. QVOD. LIBERALITATE. OPTIMI. PRINCIPIS. COMMODA. EARVM. ETIAM. LOCORVM. ADIECTIONE. AMPLIATA. SINT. Etsi ea posita in Consulatu eius v. diutule post ipsum factum: dum decernitur, dum paratur statua, ut solet. In Dionis etiam compendio: εἰς τὸν ἀρχαῖον καὶ μεγαλόφρονος καὶ μεγαλόνομου ἔφυ, ὥς τε καὶ τὸ ἱπποδρόμου ἐπὶ τῇ ἀρχῇ, ὅτι ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν τὰ τῶν Ῥωμαίων δῆμος ἐποίησεν, ἐπεὶ δὲ ἡ διαφθορὰ ἐν τῇ καὶ μετ' αὐτὸν καὶ ἀεικαλλέσειεν ἐξ ἐργασίας: Aded autem & magni animi & conceptus erat, ut Circo inscripserit, Quòd capacem populi Romani struxisset: quia scilicet corruptum, & maiorem, & elegantiorē fecerat. Ex his, talibusq; inclino legere: quinquaginta millium, aut ultra, si quis φιλορρωμῆος velit. Ad hanc autem Circi reparationem Suetonij illa spectant, Domitiani cap. v. Fecit Odeum, & Naumachiam. è cuius postea lapide maximus Circus, deustis vtrimque lateribus, exstructus est. Postea, nempe à Traiano. ⁵³⁶ MAIOREM QVE.] Ergo non ad solum illud augmentum quinque millium amplitudo accommodata.*

* Romano-
rū. amans.

H O R V M vnum si præstitisset alius, illi iam dudum ⁵³⁷ radium caput, ⁵³⁸ & media inter deos ⁵³⁹ sedes, auro staret, aut ebo-
re, augustioribusque aris, & ⁵⁴⁰ grandioribus victimis, inuocaretur. Tu delubra non nisi ⁵⁴¹ adoraturus intras, tibi maximus honor ⁵⁴² excubare pro templis, postibusque ⁵⁴³ prætexi. Sic fit vt ⁵⁴⁴ dei summum inter homines fastigium serues, cum deorum ipse non adeptus. Itaque tuam statuam in vestibulo Iouis optimi maximi vnā alterāque, & hanc æream cernimus: at paullo antè aditus omnes, ⁵⁴⁵ omnes gradus, totaque area, ⁵⁴⁶ hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur: cum ⁵⁴⁷ incesti Principis statuis permixta deorum simulachra ⁵⁴⁸ sorderent. Ergo istæ quidem æræ & paucae manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: illæ autem aureæ & ⁵⁴⁹ innumerabiles, ⁵⁵⁰ strage & ruinâ, publico gaudio litauerunt. Iuuabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sæuire ⁵⁵¹ securibus, vt si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudij ⁵⁵² seræque lætitiæ, quin instar vltionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra, postremo ⁵⁵³ truces horrendasque imagines ⁵⁵⁴ abiectas excoctasque flammis: vt ex illo terro-

re & minis, in vsum hominum ac voluptates, ignibus mutarentur. ⁵⁵⁵ Simili reuerentiâ Cæsar, non apud ⁵⁵⁶ Genium tuum bonitati tuæ gratias agi, sed ⁵⁵⁷ apud numen Iouis optimi maximi pateris: illi debere nos quidquid debeamus, illius quod bene facias ⁵⁵⁸ muneris esse, qui te dedit. Antè quidem ingentes hostiarum greges per ⁵⁵⁹ Capitolinum iter, magnâ sui parte velut ⁵⁶⁰ intercepti, ⁵⁶¹ diuertere viâ cogebantur: cùm sæuissimi domini atrocissima effigies, tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profundeabat.

⁵³⁷ RADIATVM.] *Qui habitus Deorum, aut Diuorum. Lucanus:*

Fulminibus manes, radijs ornabit, & astris.

Nam hæc insignia Principibus consecratis apposita, ut Nummi etiam docent.

⁵³⁸ ET MEDIA.] *Honoris causâ, vel mixtus Diis, vel etiam inter duos medius. Ut Caligula inter fratres Deos (Castores) medium se adorandum aduentibus exhibuit.* ⁵³⁹ SEDES.] *Nam Iupiter, & isti maiorum gentium, sedentes sæpe pingebantur.* ⁵⁴⁰ GRANDIORIBVS.] *Nam Hostiæ duplices, Maiores Minoresque: atque illæ dÿs maioribus.* ⁵⁴¹ ADORATVRVS.] *Non adorandus ibi in statuâ.* ⁵⁴² EXCVBARE.] *Cùm vice custodis aut satellitis, statuæ tuæ ponuntur in vestibulis templorum: at non in ipsis.*

⁵⁴³ PRÆTEXI.] *Apponi, vel opponi ianuarum postibus: quod decorè solet.* ⁵⁴⁴ DEI SVMMVM.] *Sententia est. ita efficitur, ut dÿ colantur, ut dect, ab hominibus, summumque sibi honorem vindicent: quia ipse non te ijs miscet, & sacros sanctosque profanas. Hæc, inquam, è verbis istis sententia. sed quæ ego leuiter refingam: serues, cùm Deorum ipse non adoptes. Eo ipso quòd fugis Deus haberi, pro Deo te habemus, aut certè, vices eius in terris gerente. Tertullianus pro hac sententiâ, ad Scapulam: Sic enim omnibus maior est (Imperator) dum solo vero Deo minor est. Idem in Apologetico: Idèò Imperator magnus est, quia cælo minor est. Pulchrè etiam Athenienses, inter monastica, quæ aduentanti Pompeio gratabundi scripserant:*

ΕΦ' ὅσον ὢν αὐτὸς θεοῦ οἶδ' αὖ, ὅτι τοῦτο εἶ θεός:

Quatenus te censes hominem, eatenus nobis es Deus.

⁵⁴⁵ OMNES GRADVS.] *Huius atqui centum gradibus adibatur.* ⁵⁴⁶ HINC AVRO.] *Suetonius, Domitiano: Statuas sibi in Capitolio, non nisi aureas & argenteas, poni permisit: easque ponderis certi. ut ne paruas scilicet, tam magno Deo. Eutropius idem.* ⁵⁴⁷ INCESTI.] *Iuliâ, Titi fratris filiâ, compressâ, & quam uxorem habebat.* ⁵⁴⁸ SORDERENT.] *Aliquid faciat pro lectione vulgatâ suprâ, Dei summum inter homines fastigium seruent: sed leuiter & aliquid.* ⁵⁴⁹ INNUMERABILES.] *Nec enim in urbe tantum, sed totus orbis, ait Dio, statuæ eius post victos, ut aiebat, Dacos impletus est.*

⁵⁵⁰ STRAGE ET RVINA.] *Initio à Senatu ipso factò. qui auditâ morte eius (Suetonius) adèò lætatus est, ut scalas etiam inferri, clypeosque &*

imagines eius coram detrahi, & ibidem solo affligi iuberet. Dio hoc amplius, in Neruâ: Μίται δ' ἔτ' Δομιτιανῶν αἱ εἰκόνας αὐτῶν, πολλαὶ μὲν ἀργυρεῖ, πολλὰ δ' καὶ χρυσῶν ἔσται συνεχονέσθαι, καὶ ἔξ' αὐτῶν μεγάλα χρήματα σωλέσθαι. Odio Domitiani, statuæ eius multæ argenteæ, multæ & aureæ, conflatae sunt, atque ingens pecunia ex ijs facta. ⁵⁵¹ SECVRIBVS.] Ita statuas frangebant. Iuuenalis:

— rotas bigarum impacta securis

Cædit, & immeritis franguntur crura caballis.

⁵⁵² SERÆQUE LÆT.] *Quæ etsi serò, & diu optata, tamen venit.* ⁵⁵³ TRV-
CES.] *An quia superbia in vultu, ira in oculis, ut prædixit? an & in habi-
tum militarem ac minantem, ut triumphales illæ, formatae?* ⁵⁵⁴ ABIECTAS.]
Sive, obiectas. ⁵⁵⁵ SIMILI REVERENTIA.] *Illi, quâ stare inter deos recu-
sas.* ⁵⁵⁶ GENIVM.] *Singulis hominibus Genium assignavit antiquitas: ar-
que is maius & sanctius aliquid ipso homine. Itaque vulgò, per Genium ali-
cuius solent orare, obtestari, iurare. Sed quanto magis Principis? quibus etiam
modestis, passim statuæ, aræ, templa, cū inscriptione GENIO. CÆSARIS: quod
lapides nummiq. docent, & Suetonius in Aug. cap. LX. Hunc ergo colebant, si
non ipsum Principem: & Caligula quosdam interfecit (apud Suetonium)
quod numquam per Genium eius deierassent. Minutius Felix: Cæsarum
numen inuocant, ad imagines supplicant, Genium, hoc est dæmonem,
implorant: & est eis tutius per Iouis Genium peierare, quàm regis. Adde
Tertullianum Apolog. cap. XXVIII.* ⁵⁵⁷ APVD NYMEN.] *In Capitolio.*

⁵⁵⁸ MVNERIS.] *Pie sicut Homerus Odys. v.*

Ζῶς δ' ἀρετῇ ἀνδρείῳ ὀφέλλει τε μιν ὕψει τε,

Ὅπως καὶ ἐδέχσιν:

Virtutem Deus in nobis auget minuitque,

Vt voluit.

⁵⁵⁹ CAPITOLINVM ITER.] *Cum per forum in Capitolium irent.* ⁵⁶⁰ IN-
TERCEPTI.] *Abducti, priusquam venirent quò destinati erant.* ⁵⁶¹ DIVER-
TERE.] *Deflectere. quò? siue ad Domitiani statuam, quæ in foro equestris sta-
bat; Statio curiosè descripta: siue etiam ad alias.*

OMNIA P. C. quæ de alijs Principibus à me aut dicuntur, aut dicta sunt, eò pertinent, ut ostendam quàm longâ consuetudine corruptos deprauatosque mores Principatus parens noster reformet & corrigat. alioquin nihil non parum grātē sine ⁵⁶² com-
paratione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum Imperatorem piorum ciuium officium est, insequi dissimileis. neque enim satis amarint bonos Principes, qui malos satis non oderint. Adijce, quòd Imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quàm quòd insectari malos Principes tutum est. An excidit ⁵⁶³ dolori nostro modò vindicatus ⁵⁶⁴ Nero? permit-
teret

teret credo famam, vitamque eius carpi, qui mortem vlciscebatur: nec vt in se dicta interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare ⁵⁶⁵ ego te Cæsar muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quòd licet nobis & in præteritum de malis Imperatoribus quotidie vindicari; & futuros sub exemplo præmonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum Principum manes à posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius P. C. & dolores nostros & gaudia ⁵⁶⁶ perferamus, ingemiscamus illis quæ patiebamur. Simul vtrumque faciendum est, sub bono Principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipse gratiarum actiones agant; meminerintque sic maximè laudari incolumem Imperatorem, si priores secus meriti, reprehendantur. Nam cum de malo Principe posteri tacent, manifestum est eadem facere præsentem.

⁵⁶² COMPARATIONE.] *Que, vt Fabius in hac ipsa re laudationum ait, duplicat materiam, & virtutum vitiorumque non tantum naturam, sed etiam modum tractat.* ⁵⁶³ DOLORI.] *Dolentibus nobis. quid si tamen dolore scribas? esset, cum dolore nostro vindicatus.* ⁵⁶⁴ NERO.] *Nam Domitianus Epaphroditum occidit, adiutorem illi in adipiscenda nece.* *Adi Suetonium cap. XIII. Domitiani.* ⁵⁶⁵ EGO TE.] *Illud, te, mihi superfluit: & estne è notis natum Tr? quod interpretèrè, Traiane.* ⁵⁶⁶ PERFERAMVS.] *An, proferamus?*

ET quis iam locus miseræ adulationis manebat, cum laudes ⁵⁶⁷ Imperatorum ludis etiam & ⁵⁶⁸ comestationibus celebrarentur, ⁵⁶⁹ saltarenturque, atque in omne ludibrium ⁵⁷⁰ effæminatis vocibus, modis, gestibus, frangerentur? Sed illud indignum, quòd eodem tempore in Senatu & in scænâ, ab histrione & ⁵⁷¹ à Consule, laudabantur. Tu procul à tui cultu ludicras artes remouisti. Seria ergo te carmina, honorque ⁵⁷² æternus Annalium, non hæc ⁵⁷³ brevis & ⁵⁷⁴ pudenda prædicatio colit: quinetiam tanto maiore consensu in venerationem tui ⁵⁷⁵ theatra ipsa ⁵⁷⁶ consurgent, quanto magis de te scænæ filebunt. Sed quid ego istud admiror, cum eos quoque honores, qui tibi ⁵⁷⁷ à nobis offeruntur, aut ⁵⁷⁸ delibare parcissimè, aut omnino soleas recusare? Nihil antè tam vulgare, tam paruum in Senatu agebatur, vt non laudibus Principum iminorarentur, quibuscumque censendi ⁵⁷⁹ necessitas accidisset.

accidisset. De ⁵⁸⁰ ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio ⁵⁸¹ fabrorum consulebamur: & quasi prolatis imperij finibus, nunc ingentes ⁵⁸² arcus, ⁵⁸³ excessurosque templorum fastigium titulos, nunc ⁵⁸⁴ menses etiam, nec hos singulos, nomini Caesarum dicabamus. patiebantur illi, & quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus eius de quo refertur, censendi officium Principis honore consumit? ⁵⁸⁵ Tuæ moderationis hæc laus, ⁵⁸⁶ constantia nostra, & tibi obsequimur, quod in curiam non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque ⁵⁸⁷ iustitiæ conuenimus, hanc simplicitati tuæ, ⁵⁸⁸ veritati que gratiam relaturi, ut te quæ vis vellet, quæ non vis nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi, à quo incipi, in quo desini, sub alio Principe ⁵⁸⁹ non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus & ⁵⁹⁰ alij non receperunt, nemo ante ⁵⁹¹ tantus fuit, ut crederetur ⁵⁹² noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non ⁵⁹³ trabibus, aut saxi nomen tuum, sed ⁵⁹⁴ monumentis æternæ laudis inciditur. Ibit in sæcula, fuisse Principem, cui ⁵⁹⁵ florenti & ⁵⁹⁶ incolumi, nunquam nisi modici honores, sæpius nulli decernerentur. Et sanè si velimus cum priorum temporum necessitate ⁵⁹⁷ certare, ⁵⁹⁸ vincedur: ⁵⁹⁹ ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, seruitus libertate, metus amore. Simul cum ⁶⁰⁰ iam pridem nouitas omnis adulatione consumpta sit, non alius erga te nouus honor superest, quam si aliquando de te ⁶⁰¹ tacere audeamus.

⁵⁶⁷ IMPERATORVM.] *Neronis & Domitiani. Tamen de uno isto hic agi, verius est: atque ita singulariè, Imperatoris, scribendum.* ⁵⁶⁸ COMESSATIONIBVS.] *Olim monui, commissionibus legi posse. Nam eo nomine ludi, & ubicumque certamen de palmâ. Tamen posse, non debere. nam Comessiones retinere licet & tueri, quia comædi, citharædi, & id genus in mensâ etiam dabatur. Et quidni carmina ibi in laudem Principis, cui hæc placerent?*

⁵⁶⁹ SALTARENTVR.] *A Pantomimis.* ⁵⁷⁰ EFFÆMINATIS.] *Sunt sanè, & quidquid ad histriones. quos idè molles viros Linus alibi appellat.*

⁵⁷¹ A CONSULE.] *Ipsâ Gratiarum sollenni actione, qualem Plinius nunc habet.* ⁵⁷² AETERNVS.] *Ita est, scitoie hoc Principes. Quos Annalium ille honor honestauit, iam ab orbe condito honesti sunt, & ad desinentem erunt.*

⁵⁷³ BREVIS.] *Quæ cum voce & plausu perit. Et tamen talem, sunt qui hodie etiam (ô vera fame imperitiâ!) præ magnâ & diuturnâ petant.* ⁵⁷⁴ PVDENDA.] *Ab illis propudij.* ⁵⁷⁵ THEATRA.] *Theatrici spectatores.*

⁵⁷⁶ CONSVRGENT.] *De more. Tacitus, aut Fabius in Dialogo: Populus, auditis*

auditis in theatro Virgilij versibus, surrexit vniuersus, & fortè præsentem spectantemque Virgilium veneratus est, sic quasi Augustum. *Nota, hōnor inquam iste (illo anno) ferè Principum. ideoque Augustus, Caio & Lucio, adhuc prætextatis, assurrectum ab vniuersis in theatro, & à stantibus plausum, grauissimè questus est: quia iuuenes, & quia nimius honos.* ⁵⁷⁷ A NOBIS.] *Senatoribus, decreto vel acclamatione.* ⁵⁷⁸ DELIBARE.] *Quosdam ex ijs decerpere.* ⁵⁷⁹ NECESSITAS.] *Quos ordo primo loco sententiam dicere iuberet. nam alij manu, aut pedibus assentiebantur.* ⁵⁸⁰ AMPLIANDO.] *Vt plures habere & dare liceret, quàm Senatusconsultis antè cantum. Nam Principes, coërcendo luxui & sauitia, certo numero paria incluserant, & ipsas editiones. Vide me Saturnalium I. cap. XII.* ⁵⁸¹ FABRORVM.] *Iam olim hæc collegia & corpora artificum: sed sæpe abolita, & restituta. Tale sub Domitiano fortasse; aut nouum aliquod etiam adiectum. Nam plura erant, cognominibus distincta: vt Fabri Ferrarij, Argentarij, Automatarij, Tignarij, in lapidibus priscis reperiendi.* ⁵⁸² ARCVS.] *Fornices triumphales. quos per omnes regiones vrbs sibi struxit. Suetonius Domit. cap. XIII.* ⁵⁸³ EXCESSVROSQUE.] *Altitudine super ipsa templa. Nam hoc est, quod ingentes præmisit: & in Suetonio, arcus tantos ac tot struxit: tantos, ad magnitudinem. Describitur vnus talis Martiali, libro VIII. epig. LXV.* ⁵⁸⁴ MENSES.] *Duos, Septembrem & Octobrem, à se transnominauit Germanicum & Domitianum: Suetonius, cap. XIII. Martialis:*

Dum Ianus hiemes, Domitianus Autumnos,
Augustus annis commodabit æstates,
Dum grande famuli nomen asseret Rheni
Germanicarum magna lux Kalendarum.

Adde Macrobiū I. Saturn. cap. XII. ⁵⁸⁵ TVÆ MODERAT.] *Quam & in Theodosio Pacatus laudat: Non enim iam coacta laudatio, & expressæ metu voces, periculum silentij redimunt. Fuerit abieritque illa tristis facundia ancillantis necessitas, cum trucem dominum, auras omnes plausuum publicorū captantem, mendax assentatio titillabat.* ⁵⁸⁶ CONSTANTIA.] *Id est, quod nos constantes simus, tuæ præcognita modestia debetur. Nisi hoc esset, iremus (vt olim) in laudes. Quidam tamen libri, constantia nostræ. ex quo aliquis, negatione additâ, non constantia, fortasse legerit. Tuæ, inquit, modestia hæc laus est, qui renuis: non nostræ constantia aut grauitatis, qui & antè fecimus, & faciamus nisi nolles.* ⁵⁸⁷ IUSTITIÆ.] *Vt iusta illic decreta, & vsui publico, faciamus.* ⁵⁸⁸ VERITATIQUE.] *Toti huic rei Epigramma Martialis, lib. X.*

Frustrâ blanditiæ venitis ad me,
Attritis miserabiles labellis.
Dicturus Dominum Deumque non sum,
Iam non est locus hac in vrbe vobis.
Non est hic Dominus, sed Imperator,
Sed iustissimus omnium Senator,
Per quem de Stygiâ domo reducta est

Siccis rustica veritas capillis.

¹⁸⁹ NON POSSET.] *Quia semper aliquid, extra ordinem, ad honores eorum in sententiâ addendum: vel in fine, inquam, vel in capite.* ¹⁹⁰ ALII.] *Tiberius, Claudius, Vespasianus: in Tranquillo.* ¹⁹¹ TANTVS.] *Tam magni animi firmi q̃.* ¹⁹² NOLVISSE.] *Vt non putarent saltem delectari eum & titillari oblatione.* ¹⁹³ TRABIBVS AVT.] *Aedificijs, quæ trabibus saxisq̃, constant. Possit & diuissim capi, de Tabulis & Lapidibus, in quibus etiam tituli incisi: etsi tabulæ istæ magis æreæ.* ¹⁹⁴ MONVMENTIS.] *Annalibus, & libris.* ¹⁹⁵ FLORENTI.] *Gratiâ & fortunâ.* ¹⁹⁶ INCOLVM.] *Vino. nam mortuos neglegere, facile & tutum est.* ¹⁹⁷ CERTARE.] *Titulis & laudibus.* ¹⁹⁸ VINCEMYR.] *Nam vt Seneca epist. XLV. adulatio amicitiam non imitatur tantum, sed vincit & præterit.* ¹⁹⁹ INGENIOSIOR.] *Vera caussa. qui simulant, magis connituntur & ingenium intendunt. Ideo delectant nos simulata ira, tristitia, & similia: quæ tamen in re spectata, angunt. Vide Plutarchû Quæst. Coniuual. v. cap. 1.* ⁶⁰⁰ IAMPRIDEM.] *Tot nouis Principibus, nouisq̃ honoribus.* ⁶⁰¹ TACERE.] *Pacatus, de Theodosio: Quàm promptum laudare Principem, tam tutum siluisse de Principe.*

AGG, siquando pietas nostra silentium rupit, & ⁶⁰² verecundiam tuam vicit, quæ qualiaq̃ decernimus nos, tu non recusas? vt appareat, non superbiâ & fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc Cæsar, quàm si recusares omnes. nam recusare omnes, ⁶⁰³ ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento & ⁶⁰⁴ nobis & ⁶⁰⁵ arario prodes: quòd sumptibus eius adhibes modum, vt qui exhaustum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in Remp. merita priuatis dicabantur: visuntur eadem è ⁶⁰⁶ materiâ Cæsaris statuar, quâ ⁶⁰⁷ Brutorum, quâ ⁶⁰⁸ Camillorum. Nec discrepat caussa. illi enim reges hostemq̃ victorem mœnibus depulerunt: hic ⁶⁰⁹ regnum ipsum, quæq̃; alia ⁶¹⁰ captiuitas gignit, arcet ac submouet: sedemq̃ obtinet Principis, ne sit domino locus. Ac mihi intuenti sapientiam tuam minùs mirum videtur, quòd mortales istos caducosq̃ titulos, aut ⁶¹¹ depreceris, aut ⁶¹² temperes. Scis enim ⁶¹³ vbi vera Principis, vbi sempiterna sit gloria: vbi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil ⁶¹⁴ successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam templaq̃, ⁶¹⁵ demolitur & obscurat obliuio, negligit ⁶¹⁶ carpit: quæ posteritas: contrâ contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frænator animus, ipsâ vetustate florescit, nec ab

illis magis laudatur, quàm quibus minimè ⁶¹⁷ necesse est. ⁶¹⁸ Non ergo perpetua Principi fama, quæ inuitum manet, sed bona concupiscenda est. ea porro non ⁶¹⁹ imaginibus & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leuiora hæc, formam Principis figuramque, non aurum melius, vel argentum, quàm fauor hominum ⁶²⁰ exprimat, teneatque: quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cuius lætissima facies, & amabilis vultus in omnium ciuium ore, oculis, animo sedet.

⁶⁰² VERECUNDIAM.] *Quæ dedignatur laudes, præsertim nimias. Euripides:*

Ἀνέμφοι γὰρ οἱ ἀγαθοὶ, ἥσσον τινα
μισῶσι τοὺς αἰνοῦντας, ἢ τὸν αἰνῶσ' ἀγαν:
Laudati enim viri boni, quodammodo
Laudantem odio habent, laudet ille si nimis.

⁶⁰³ AMBITIONIS.] *Præpostera. & quæ fugâ famæ, famam captat.* ⁶⁰⁴ NOBIS.] *Vel quia veros esse pateris liberosque; vel quia non periclitamur accusari aut confiscari.* ⁶⁰⁵ AERARIO.] *Quia è publico statuae, arcus, & talia.*

⁶⁰⁶ MATERIA.] *Non auro aut argento, sed ære.* ⁶⁰⁷ BRUTORVM.] *M. Iulius Brutus qui reges eiecit, inter illos medios positus in Capitolio fuit, dextrâ gladium tenens. Plutarchus in Bruto.* ⁶⁰⁸ CAMILLORVM.] *Camilli, qui Gallos Româ expulit, statua sine tunicâ in Rostris: Plinius.* ⁶⁰⁹ REGNVM.] *Vt Brutus.* ⁶¹⁰ CAPTIVITAS.] *Quam Camillus depulit.* ⁶¹¹ DEPRECE-

RIS.] *Prece amoliaris.* ⁶¹² TEMPERES.] *Modicos recipiendo.* ⁶¹³ VBI.] *In animis hominum, in monumentis & prædicatione posterorum.* ⁶¹⁴ SVCCES-

SORIBVS.] *Nam & alij Principes aliorum honores aut tollunt, aut minuunt.* ⁶¹⁵ DEMOLITVR ET.] *Impropriè nec rectè Obliuio dicatur demoliri. Tabescere patitur, & ignorantia sepeliri. Itaque legam, & mœbrum expleam: demolitur ætas, obscurat obliuio.* ⁶¹⁶ CARPITQVE.] *Si non meriti.*

⁶¹⁷ NECESSE.] *Alius Panegyristes imitatur: Neminem magis laudari Imperatorem decet, quàm quem minus necesse est.* ⁶¹⁸ PERPETVA.] *Nam eunt statim in Annales, & capita hæc mundi, mundo ostenduntur.*

⁶¹⁹ IMAGINIBVS.] *In clypeis, ex auro, argento, ære: quos solent celeberrimis locis suspendere.* ⁶²⁰ EXPRIMAT.] *In alio Panegyrico: Hic vultus vniuersorum pectoribus infixus est, nec commendatione ceræ aut pigmentorum fucis renitet, sed desiderio efflorescit animorum.*

ADNOTASSE vos credo P. C. iamdudum me ⁶²¹ non eligere quæ referam: propositum est enim mihi ⁶²² Principem laudare, non Principis facta. nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi ⁶²³ optimus, non potest. Quare non alia maior, Imperator Auguste, gloria tua, quàm quòd agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est

enim in Principatu tuo, quod cuiusquam prædicatio vel transire, vel præteruehi debeat? quod momentum, quod inò temporis punctum, aut ⁶²⁴ beneficio sterile, aut vacuum laude? non omnia eiusmodi, ut is optimè te laudasse videatur, qui narrauerit fidelissimè? Quo fit, ut propè in immensum diffundatur oratio mea: & necdum ⁶²⁵ de biennio loquor. Quàm multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc restant? ut illud, quòd ⁶²⁶ secundum Consulatum recepisti, quia Princeps & pater deferbat. at postquam ad te imperij summam, & cùm omnium rerum, tum etiam ⁶²⁷ tui potestatem dii transfulerint; tertium Consulatum recusasti, ⁶²⁸ cùm agere tam bonum Consulē posses. Magnum est differre honorem: gloriam maius. ⁶²⁹ Gestum Consulatum mirer, an non receptum? Gestus non in hocvrbis otio, & intimo sinu pacis: sed iuxta ⁶³⁰ barbaras gentes, ut ⁶³¹ illi solebāt, quibus erat moris, ⁶³² paludamento mutare prætextam, ignotāsque terras victoriā sequi. Pulchrum imperio, gloriosum tibi, cùm te socij atque amici, ⁶³³ suā in patriā, suis in sedibus adierunt. Decora facies Consulis. multa ⁶³⁴ post sæcula ⁶³⁵ tribunal viridi ⁶³⁶ cespite exstructum, nec ⁶³⁷ fascium tantum, sed ⁶³⁸ pilorum ⁶³⁹ signorumq̃, ⁶⁴⁰ honore circumdatū. Augebant maiestatem præsentis, diuersi postulantium ⁶⁴¹ habitus, ac dissonæ ⁶⁴² voces, raraque sine ⁶⁴³ interprete oratio. Magnificum est ciuibus iura; quid ⁶⁴⁴ hostibus reddere? speciosum certam fori ⁶⁴⁵ partem; quid immanes campos fellā Curuli, victorisque ⁶⁴⁶ vestigio, premere? imminere minacibus ⁶⁴⁷ ripis tutum quietumque; quid spernere barbaros fremitus, hostilemque terrorem, non armorum magis, quàm ⁶⁴⁸ togarum ostentatione, compescere? Itaque non te apud ⁶⁴⁹ imagines, sed ipsum præsentem audientemque consalutabant Imperatorem: ⁶⁵⁰ nomenque, quod alij domitis hostibus, tu ⁶⁵¹ contemptis merere.

⁶²¹ NON ELIGERE.] Cùm omnia laudanda sint in nostro. ⁶²² PRINCEPEM.] Ipsum hominem, vndique bonum. ⁶²³ OPTIMVS.] Adspicit ad cognomen Traiani. ⁶²⁴ BENEFICIO STERILE.] Quæ præcipua laus, & materies virtutis, in Principe. Titi illud innotuit, recordati se nihil eo die benigne fecisse, Amici diē perdidit: Traiani quæ nō maior gloria, nec momentum vacuum à beneficio habentis? Ausonius hunc locum emulatus est, de Gratiano: Neque verò vnum aliquod bonū vno die præstas, sed indulgentias sæculares,

lares, per singula horarum momenta multiplicas. ⁶²⁵ DE BIENNIO.] *Tempus vel hinc liquet Consulatus Pliniani, & dicta orationis.* ⁶²⁶ SECVNDVM.] *Nam primum Consulatum sub Domitiano gessit, collegâ M'. Acicilio Glabrione, anno urbis DCCCXLIII. & hunc secundum, adoptatus à Neruâ, DCCCL. Itaque benè Tacitus, De moribus Germanorum. Cimbrorum arma audita sunt, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone Coss. Ex quo si ad alterum Imp. Traiani Consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur. Nam illi Consules, anno urbis DCXL.* ⁶²⁷ TVI POST ESTATEM.] *Qui iam sub patre & Principe Neruâ non esses.* ⁶²⁸ CVM AGERE.] *Melius (me iudice) hæc cum sequenti periodo continuari: recusasti. Cum agere tan bonum Consulem posses, magnum est. Nam hoc laudat. iam experimentum tui ceperas & dederas, in duplici Consulatu: cùm ergo sic pro spe, aut supra spem fuerit, quid renuis tertium, paratâ nouâ segete gloriæ?* ⁶²⁹ GESTVM.] *Secundum.* ⁶³⁰ BARBARAS.] *Germanas.* ⁶³¹ ILLI.] *Veteres Consules.* ⁶³² PALVDAMENTO.] *Qui prætextam Consularem ponebant, & votis nuncupatis, paludati proficiscebantur ad bellum. Paludamentum autem, chlamys (in statuis nummisq. Imperatorum apparet) ab humeris dependens, colore cocci, id est sanguinis bellig. notâ. Ego De Militiâ, lib. II. Dial. ultimo.* ⁶³³ SVA IN PATRIA.] *In finibus Germaniæ. intelligit Vbios, Batavos, & limitaneas eas gentes, quæ sociæ potiùs, quàm subditæ erant: aut dubiæ adhuc fidei.* ⁶³⁴ POST SÆCVLA.] *Vix in Principatu visum.* ⁶³⁵ TRIBVNAL.] *In quo Consul sederet, ius diceret, querelas audiret aut preces.* ⁶³⁶ CESPITE.] *Planè pro more prisco. Nec enim è lapide aut ligno suggestum hunc in castris struebant, sed militari & rudi opere, è terrâ. Notauit & firmani satis, ad Taciti Annalem I. verbis, Simul aggerunt cespites, construunt tribunal.* ⁶³⁷ FASCIVM.] *Vt in pace. cùm lictores apparitorèsque tantum circumstabant.* ⁶³⁸ PILORVM.] *Hastarum. Claudianus:*

Dictis antè tamen Princeps confirmat ituros,

Aggere conspicuus. stat circumfusa iuuentus,

Nixa hastis, pronasque ferox accommodat aures.

⁶³⁹ SIGNORVMQVE.] *Ammianus: Tribunal insistens, signisque ambitus & aquilis. Nummi sæpe hoc exprimunt, cum verbo, ALLOCVTIO.* ⁶⁴⁰ HONORE.] *Vellem, horrore.* ⁶⁴¹ HABITVS.] *In veste variâ.* ⁶⁴² VOCES.] *In linguâ variâ.* ⁶⁴³ INTERPRETE.] *Qui Latine explicaret.* ⁶⁴⁴ HOSTIBVS.] *Qui fuissent, & recenter tui metu compositi ad obsequium essent.*

⁶⁴⁵ PARTEM.] *Alij libri, pacem. Ego cum verba video, partem veriùs pronuntiabo. Nam exiguâ fori parte ius dicere, confert cum magnis vastisque illis campis, qui pro foro. Si pacem tamen vis: tum sententia, Pulchrum est in togâ Romæ, & togatis ius dicere: quid inter ipsa arma, & hostes?* ⁶⁴⁶ VESTIGIO.] *Pede tuo, victoris.* ⁶⁴⁷ RIP. S.] *Rheni, vel Danubij.* ⁶⁴⁸ TOGARVM.] *Quas in iurisdictione sumebant, saltem aduocati, causidici, & id genus. Florus, de Germanis, quibus Quinctilius Varus ius dicere tentabat: At illi, ut primum togas, & seuiora armis iura viderunt.* ⁶⁴⁹ IMAGINES.] *Nam Principum imagines in signis, & effigies etiam in castris. Atque ad eas*

exteri ducebantur, & obsequij signum, venerabantur vel adorabant. Tacitus xv. Annal. Medio tribunal, & tribunal effigiem Neronis sustinebat. ad quam progressus Teridates, cæsis de more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit. Itaque nota, velut presentem Imperatorem, in tribunali cultum per imaginem fuisse. ⁶⁵⁰ NOMENQUE.] Imperatorium.

⁶⁵¹ CONTEMPTIS.] Vincere enim poteras, noluiſti.

HÆC laus ⁶⁵² acti Consulatus; illa ⁶⁵³ dilati, quòd adhuc ⁶⁵⁴ initio Principatus, ut ⁶⁵⁵ iam excusatus honoribus & expletus, Consulatum recusasti: quem noui Imperatores ⁶⁵⁶ destinatum alijs, in se transferebant. ⁶⁵⁷ Fuit etiam, qui in Principatus sui fine, Consulatum quem dederat, ipse magnâ ex parte iam gestum, extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes Principes, & desinentes ad eò concupiscunt, ut auferant; tu otioso ac vacante, priuatis cessisti. Inuidiosusne erat, aut tibi tertius Consulatus, aut Principi primus? nam secundum Imperator quidem, sub Imperatore tamen inisti: nihilque ⁶⁵⁸ imputari in eo vel honori potest, vel ⁶⁵⁹ exemplo, nisi obsequium. Ita verò, quæ ciuitas quinque atque etiam sexies Consules vidit, ⁶⁶⁰ non illos qui exspirante iam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis & absentibus, ⁶⁶¹ in rura sua Consulatus ferebantur, in hac ciuitate tertium Consulatum Princeps generis humani, ut prægrauem, recusasti? Tantone ⁶⁶² Papirijs etiam & Quintijs moderatior, Augustus, & Cæsar, & Pater patriæ? At illos respiciebat. quid te non eadem Resp.? non Senatus, non Consulatus ipse? qui sibi ⁶⁶³ tuis humeris attolli, & augescere videtur. Non te ad exemplar ⁶⁶⁴ eius voco, qui continuis Consulatibus fecerat ⁶⁶⁵ longum quemdam, & sine discrimine annum: ⁶⁶⁶ his te confere, quos certum est, quoties Consules fuerunt, ⁶⁶⁷ non sibi præstitisse. Erat in Senatu ⁶⁶⁸ ter Cōsul, cum tu tertium Consulatum recusabas. ⁶⁶⁹ Onerosum nescio quid verecundiæ tuæ consensus noster indixerat, ut Princeps totiens Consul esses, quotiens Senator tuus. nimiam modestiam istud, ⁶⁷⁰ etiam priuatus, recusasses. An Consularis viri triumphalisque filius, cum tertio Consul creatur, ascendit? non debitum hoc illi? non vel solâ generis claritate promeritum? Contigit ergo ⁶⁷¹ priuatis ⁶⁷² aperire annum, ⁶⁷³ Fastosque referare: & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quòd Consul alius quàm Cæsar esset. Sic exactis regibus cœ-

pit liberannus: sic olim seruitus pulsa, priuata Fastis nomina induxit. Miseros ambitionis, qui ita Consules semper, vt semper Principes erant! quanquam non ambitio magis, quàm ⁶⁷⁴ liuor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumq; illud ⁶⁷⁵ purpuræ decus, non nisi ⁶⁷⁶ præceptum præflorumq; transmittere. Tuam verò magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honor eabstinere; modestia, cedere; benignitas, ⁶⁷⁷ per alios frui.

⁶⁵² ACTI.] *Secundi.* ⁶⁵³ DILATI.] *Tertij.* ⁶⁵⁴ INITIO.] *Nam hac designatio, & recusatio facta anno superiore.* ⁶⁵⁵ VT IAM EXCVSATVS.] *Tanquam multos, aut diu gessisses. ideoq; vacatio tibi ab honoribus & munys danda.* ⁶⁵⁶ DESTINATVM ALIIS.] *Quod Otho Imp. fecit, quem Tacitus scribit; cum Titiano fratre Consulem in Kal. Martias se fecisse: ceteros autem Consulatus, ex destinatione Neronis aut Galbæ mansisse. Ergo in prioribus mutauit, & designatos loco mouit.* ⁶⁵⁷ FVIT ETIAM.] *An Nero? de quo Suetonius, cap. XLIII. Consules ante tempus priuauit honore, atque in vtriusque locum solus iniit Consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallos debellari, nisi à Consule.* ⁶⁵⁸ IMPVTARI.] *Asscribi, & poni in rationibus honoris gesti.* ⁶⁵⁹ EXEMPLO.] *Quod iterasses Consulatum: quia non sponte.* ⁶⁶⁰ NON ILLOS.] *Vt C. Marium, qui septies; C. Cæsarem, qui quinquies Consules.* ⁶⁶¹ IN RVRA.] *C. Atilium Regulum intellegit, illius Reguli filium, qui captus occisusque à Pœnis fuit. Huic cognomen Serrano alij faciunt, & Plinius (lib. XVIII. cap. III.) quod ferentem inuenerunt dati honores. Alij tamen Sarranum scribunt, quasi Tyrium vel Pænum, quia pater apud eos mortuus. Adde & L. Quinctium Cincinnatum, cui aranti Dictatura delata. Sed tamen hi non toties Consules: itaque dictum est oratoricè & ἐν πλάτει, de alijs eiusdem æui & paupertatis.* ⁶⁶² PAPIRIIS.] *L. Papirius Cursor v. consul fuit: T. autē Quinctius Capitolinus VI.* ⁶⁶³ TVIS HVMERIS.] *Altior digniorque fieri, te gerente.* ⁶⁶⁴ EIVS.] *Domitiani. de quo Suetonius: Consulatus XVII. cepit, quot ante eum nemo.* ⁶⁶⁵ LONGVM.] *Nam anni per Consules distingui soliti: cum autem ille vnus semper, videbatur & vnus annus.* ⁶⁶⁶ HIS TE.] *Antiquis.* ⁶⁶⁷ NON SIBI.] *Sed reipublica. eius causâ, non honoris sui, suscepisse.* ⁶⁶⁸ TER CONSVL.] *Virginus Rufus fuerat, sed obijt in Consulatu, Principe Neruâ. Non ergo de illo: an fortè de C. Silio capiendam, qui toties item Consul, & tunc viuus? At enim sistit aliquid, quod in Plinij epistolâ VII. lib. III. legitur, ubi mortem huius Silij narrat, & breuiter vitam: Nouissimè, inquit, ita suadentibus annis ab vrbe secessit, seq̃ue in Campaniâ tenuit: ac ne aduentu quidem noui Principis inde commouit. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit; magna illius, qui hac libertate ausus est vti. Enimuerò si ille se non commouit, nec in urbem venit: quomodo erat in Senatu, quod Plinius hic affirmat? Dici possit, aliud in Senatu, aliud in Curiâ esse. In Senatu etiam*
absens

absens censetur, in Curiâ non nisi præsens. Sed reuera pars hæc Fastorum in suffectis Consulibus tenebrosa, nec acie ingenij (absque monumentis sit) facillè illustranda. ⁶⁶⁹ ONEROSVM.] *Ironia.* ⁶⁷⁰ ETIAM PRIVATVS.] *Si nempe Senatus petijisset.* ⁶⁷¹ PRIVATIS.] *C. Soffio, & A. Cornelio.* ⁶⁷² APERIRE ANNVM.] *Hoc dicitur, quia nouo anno isti inibant, & nomina præscribebantur.* *Cassiodorus: Felix à Consule sumat annus auspiciu, portamque dierum tali nomine dicatum tempus introeat. Itaque alibi, Consules dicuntur incohare, & pandere annum: scilicet unâ cum Iano, de quo Ouidius:*

Ergo ubi Iane biceps longum reseraueris annum.

⁶⁷³ FASTOSQUE RESERARE.] *Causâ eâdem. quia nouis Fastis præscribuntur.* *Ausonius, de Iano:*

— Roma illa, domusque Quirini,

Hoc capite æternis signat sua nomina Fastis.

Hæc autem omnia ad primos & Ordinarios Consules spectant (in quo maior honos:) non ad illos suffectos, à quibus anni auspiciu non erat. Seneca, De Irâ: Dedit duodecim fascès, sed non fecit Ordinarium consulem. A me numerari voluit annum, sed deest mihi ad sacerdotiu. ⁶⁷⁴ LIVOR.] *Ita & Ausonius interpretatur, ad Gratianum: Scis septem & decem Consulatus Domitiani, quos ille, inuidiâ alteros prouehendi, continuando conferuit.* ⁶⁷⁵ PURPURÆ.] *Quia Consules in togâ prætextâ, id est cui limbus purpureus adtextus esset. Eadem & alijs magistratibus quidem: sed idcirco addit summum decus, quia isti summi inter illos.* ⁶⁷⁶ PRÆCERPTVM.] *Delibatum initio anni. Nam Domitianus atque alij, annum ferè aperiebant: & tunc sufficiebant.* ⁶⁷⁷ PER ALIOS.] *Quomodo? nam & ipse nihilominus in Senatum veniebat, & omnia publica munia usurpabat, etsi non Consul. Itaque Consulatum quasi gerebat, eoq; fruebatur, in alijs. Subibat tamen, an non pati alios, legendum esset.*

SED iam tempus est te ipsi Consulatu præstare, ut maiorem eum suscipiendo gerendoq; facias. Nam sæpius recusare, ⁶⁷⁸ ambiguum ac potius illam interpretationem habet, tamquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusasti, sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando & non recusaueris. Cum arcus, cum trophæa, cum statuas deprecari; tribuenda est verecundiæ tuæ venia: illa enim sanè tibi dicantur: ⁶⁷⁹ cum verò postulamus, ut futuros Principes doceas inertiae renunciare, paulisper delicias differre, paulisper & saltem ad breuissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere ⁶⁸⁰ prætextam, quam cum dare possent, ⁶⁸¹ occuparint; ascendere ⁶⁸² curulem quam ⁶⁸³ detineant; esse denique quod concupierunt, nec idcirco tantum velle Consules fieri ⁶⁸⁴ ut fuerint. Gessisti alterum Consulatum,

fulatum, scio: illum exercitibus, illum prouincijs, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audiuius quidem te omne munus Consulis obijisse, sed audiuius. Diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse: sed diceris. æquum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famæ semper & rumoribus credere. Quousque absentes de absente gaudebimus? liceat experiri, an aliquid superbiæ tibi ille ipse secundus Consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum, ⁶⁸⁵ medius annus valet, in Principum plus. ⁶⁸⁶ Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse; cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus Consul, & bonus Princeps. Nam ⁶⁸⁷ præter id quod est arduum, duas, easque summas, simul capere potestates: tum inest vtrique nonnulla diuersitas, cum Principem, quam ⁶⁸⁸ dissimillimum Consuli deceat.

⁶⁷⁸ AMBIGUAM.] *Recuses per modestiam, an per factum spernas.* ⁶⁷⁹ CVM VERO.] *Textus requirit, Nunc verò.* ⁶⁸⁰ PRÆTEXTAM.] *Consularem.*

⁶⁸¹ OCCUPARINT.] *Non passi alios vti.* ⁶⁸² CURVLEM.] *Nam Consules in Senatu, sublimiori suggestu, in sella curuli præsidebant. Inde Cassiodoro, Infusæ curules pro Consulatu; Iuuenali,*

— summas donare curules, *idem.* Et Lucanus:

Lentulus è celsâ sublimis sede profatur.

Ideò in Plinio hic, ascendere: & adde, si lubet, notata mihi ad 1111. *Annalem Taciti, in verbis, Consules sede vulgari, per speciem mæstitiæ, sedentes.* ⁶⁸³ DETINEANT.] *Nequis alius ascendat. Omnia eò spectant, ut ostendat alios titulo Consules; hunc re fuisse, & fore.* ⁶⁸⁴ VT FVERINT.] *Dicantur scribanturque fuisse.* ⁶⁸⁵ MEDIVS ANNVS.] *Qui iam effluxit à tuo Consulatu. Quid sibi velint, qui hic tricantur de quinque tantum mensibus, inter Traiani adoptionem & Neruæ mortem, nescio. In totâ re errant, nec quidquam hic de illo tempore, sed de Consulatu, ut iam dixi. Certum autem, Kalendis Ianuarij inisse secundum Consulatum, deposuisse de more post duos menses: atque ita paullo plus quam annus medius, ad hoc tempus.*

⁶⁸⁶ DIDICIMVS.] *Philosophatur, imò Stoicissat. quorum hoc dogma: Τὰς ἀρετὰς ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις, καὶ τὸν μίαν ἔχοντα, πᾶσας ἔχειν: Virtutes inter se consequi, & qui vnam habeat, omnes habere.* ⁶⁸⁷ PRÆTER ID.] *Deleam hoc, id: legamque, Præter quod. Breuiter ita & politè, pro eo quod vulgò, Præterquam quod.* ⁶⁸⁸ DISSIMILLIMVM CONSVLI.] *Trunca sunt. Cuspiniani editio reficit: Principem quam simillimum esse priuato, Consulemque quam dissimillimum deceat. Approbo. Principis laus est, submittere se, & ciuilitè gerere: at Consul aliter, attollere se & habitum animosque sumere pro magistratu.*

AT QVE ego video proximo anno Consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod cum absens gerere ⁶⁸⁹ non poteras. sed iam vrbi ⁶⁹⁰ votisque publicis redditus: quid est, in quo magis sis approbaturus, quæ quantaque fuerint quæ desiderabamus? Parum est vt in curiam venias, nisi & ⁶⁹¹ conuocas: vt intersis Senatui, nisi & ⁶⁹² præfides: vt censentes audias, nisi & ⁶⁹³ perrogas. Vis illud augustissimum Consulum aliquando tribunal, maiestati suæ reddere: ascende. Vis constare reuerentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam ⁶⁹⁴ petulantibus? ⁶⁹⁵ adi. Quod enim interesset Reipub. si priuatus esses, ⁶⁹⁶ Consulem te haberet tantum, an & Senatorem; hoc nunc scito interesse, Principem te habeat tantum, an & Consulem. His tot tantisque rationibus, quanquam multum reluctata verecundia Principis nostri, tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? non se vt ⁶⁹⁷ priuatis, sed vt priuatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium Consulatum, vt daret. Nouerat moderationem hominum, nouerat pudorem, qui non sustinerent tertio Consules esse, nisi cum ⁶⁹⁸ ter Consule. Bellorum istud ⁶⁹⁹ socijs olim, periculorum consortibus, parcè tamen tribuebatur; quod tu ⁷⁰⁰ singularibus viris, ac de te quidem bene ac ⁷⁰¹ fortiter præstitisti, sed in togâ meritis. Vtriusque curâ, vtriusque vigilantia obstrictus es Cæsar: sed in Principe rarum, ac propè insolitum est, vt se putet obligatum, aut si putet, ⁷⁰² amet. Debes ergo Cæsar, & soluis. Sed cum ter Consules facis, non tibi magnus Princeps, sed non ingratus amicus videris. Quin etiam perquam modica quædam ciuium merita, ⁷⁰³ fortunæ tuæ viribus in maius extollis. efficis enim, vt tantum tibi quisque præstitisse videatur, quantum à te recipit. Quid isti benignitati precer? nisi vt semper obliges, obligeris, incertumque facias, vtrum magis expediat ciuibz tuis ⁷⁰⁴ debere tibi, an præstitisse.

⁶⁸⁹ NON POTERAS.] *Poteras quidem, per exempla. & multi ita Principes, imò priuati: sed inire absentem, gerere, & finire, hoc indecorum, & præter veterum instituta. Non poteras igitur, id est rectè & ex tuâ mente.* ⁶⁹⁰ VOTISQVE.] *Quæ sollenniter concepta Fortunæ reduci, aut Ioui ipsi, vt solet. Desiderium autem hoc populi exprimit Martialis lib. x. epigr. vi.*

Quando erit ille dies, quo campus, & arbor, & omnis

Lucebit Latiâ culta fenestra nuru?

Quando moræ dulces, longusque à Cæsare puluis?

Totaque Flaminiâ Roma videnda viâ?

⁶⁹¹ CONVOCAS.] Nam hoc officium Consulare, Senatum habere & vocare, cum opus. Quæ potestas etiam Principi tributa, inter singulares. Tabula de imperio Vespasiani: VTIQVE. EI. SENATVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. LICEAT. ITA. VTI. LICVIT. DIVO. AVGVSTO. ⁶⁹² PRAESIDES.] In sublimi sellâ, ut dixi, Senatus rector. ⁶⁹³ PERROGAS.] Nam Consul sententias ordine rogabat, & perrogabat. ⁶⁹⁴ PETVLANTIBVS.] Alij libri, postulantibus. nec male. nam litigatores & causidici (immodestum sæpe genus) tribunalia Consulum adibant, ius petituri. ⁶⁹⁵ ADI.] Atqui iamantè dixit, ascende. Frigidum schema sit, & malim, audi. magis quidem, si postulantibus legamus. ⁶⁹⁶ CONSVLEM TE.] Vir doctus hæc ait nugæ esse, nec quemquam Consulem posse esse, qui non Senator. Itaque se rescribere, Consulem habere te, an tantum Senatorem. Ego subsisto, imò resisto. Nam Plinij verba examinata ostendunt, comparisonem sub hypothesi hanc esse. Sicut veteri rep. si esses, non Consulem te solum appeterent (etsi summa ea dignitas) sed etiam Senatorem, ut in sententijs dicendis utilior reip. esses: ita nunc, etsi tu Princeps, id est summa potestas, tamen cupiunt & Consulem, ut in Senatu munia obeas, quæ tam decorè & utiliter potes. Atquin, ait, nemo olim Consul, nisi Senator. Nihil ad rem, ut dem ita esse: quia conditionalis modò est sermo. Sed non do, & priscis temporibus, ante annales leges, etiam iuvenes, nec Senatores, ad Consulatum electi. ⁶⁹⁷ PRIVATIS.] Ita sub Principibus dicuntur, quicumque non Principes: ipsi etiam magistratus. ⁶⁹⁸ TER CONSVLE.] Ipso Principe. ne aliter viderentur super eum scandere. ⁶⁹⁹ SOCIIS.] Vipsanius Agrippa intelligitur, de quo rotidem verbis & Seneca apud Tacitum (Annali XIII.) Quorum alter bellorum socius. ⁷⁰⁰ SINGVLARIBVS.] Alter innotuit M. Cornelius Fronto, oratoriâ laude clarus: quem collegam sibi Traianus assumpsit. Alter qui designatus in Kal. Martias fuit, ignotus nobis: nisi quod Onufrius diuinat de Sex. Pompeio Collegâ. ⁷⁰¹ FORTITER.] Sanè vox repetenda, quæ mox subijcitur, fortiter meritis præstitisti. ⁷⁰² AMET.] Princeps potens beneficiorum omnium, ipse extra sortem capiendi videtur. quid si tamen ceperit, aut cepisse putet? non amat, inquit: id est, odit eos quibus putat se debere. Nam destrui per hæc fortunam suam arbitrantur, (ait quispiam:) & talium auctores, quasi exprobrantes cernuntur.

⁷⁰³ FORTVNAE TVAE.] Nam tu magna retribuendo, efficis ut magna videantur quæ tribuere. ⁷⁰⁴ DEBERE TIBI.] Acutè. id est, utrum utilius sit nobis, cepisse à te beneficium (quod est debere:) an dedisse, quia hoc præsentem mox fructum & remunerationem trahit. Dedisse autem, hic est præstitisse.

E Q V I D E M illum ⁷⁰⁵ antiquum Senatū contueri vide-
 bar, cū ter Consule ⁷⁰⁶ assidente, tertio Consulem ⁷⁰⁷ designa-
 tum ⁷⁰⁸ rogari sententiam cernerem. quanti tuncilli, quantus-
 que tu? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua & excel-
 sa, procerioribus admota decrescant; item ut altissimæ civium
 dignitates, collatione fastigij tui, quasi deprimantur, quantoque
 propius ad magnitudinem tuam ascenderint, tanto etiam à suâ
 descendisse videantur. Illos tamen tu, quanquam non potuisti
 tibi æquare ⁷⁰⁹ cū velles, adeò in edito collocasti, ut tantum su-
 per ceteros, quantum infra te cernerentur. Si vnus tertium
 Consulatum ⁷¹⁰ eundem in annum, in quem tuum, contulisses;
 ingentis animi specimen haberetur. ut enim felicitatis est,
⁷¹¹ quantum velis posse; sic magnitudinis, velle quantum pos-
 sis. Laudandus quidem & ille, qui tertium Consulatum me-
 ruit: sed magis, sub quo meruit. Magnus memorandusque,
 qui tantum præmium ⁷¹² cepit: sed maior, qui capienti dedit.
 Quid? quòd duos pariter tertio Consulatu ⁷¹³ collegas tui san-
 ctitate decorasti? ut sit nemini dubium, hanc tibi præcipuam
 causam fuisse ⁷¹⁴ extendendi Consulatus tui, ut duorum Con-
 sulatus amplecteretur, & collegam te ⁷¹⁵ vni daret. Vterque nu-
 per Consulatum alterum gesserat à patre tuo, id est, quanto mi-
 nus quàm à te datum: vtriusque adhuc oculis paullò antè di-
 missi fasces oberrabant: vtriusque solennis ille lictorum &
⁷¹⁶ prænuncius clamor auribus infederat: cū rursus curulis,
 rursusque purpura. ut olim, cū hostis in proximo, & in sum-
 mum discrimen adducta Respub. expertum honoribus virum
 posceret, ⁷¹⁷ non Consulatus hominibus iisdem, sed iisdem ho-
 mines Consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis,
 ut indulgentiam tuam ⁷¹⁸ necessitas ⁷¹⁹ æmuleretur. Modò præ-
 textas exuerant, resumant. modò lictores abire iusserant, reuo-
 cent. modò gratulantes amici recesserant, reuertantur. ⁷²⁰ Ho-
 minisne istud ingenium est? hominis potestas? renouare
 gaudia, redintegrare lætitiā, nullamque requiem gratula-
 tionis dare: neque alia repetendis Consulatibus interualla
 permittere, nisi ⁷²¹ dum finiuntur? Facias ista semper, nec
 vnquam in hoc opere, aut animus tuus aut fortuna lassetur:
 des quàm plurimis tertios Consulatus, & cū plurimis ter-
 tios

tios Consulatus dederis, semper tamen plures quibus debeas dare, supersint.

⁷⁰⁵ ANTIQVVM.] *Ante Principes. cū multi Consulatus sic aucti.*
⁷⁰⁶ ASSIDENTE.] *Iuxta tuam sellam.* ⁷⁰⁷ DESIGNATVM.] *Pompeium Collegam, ut iam dixi, aut alium.* ⁷⁰⁸ ROGARI.] *A te ter Consule. Primi autem rogari solent Consules designati.* ⁷⁰⁹ CVM VELLIS.] *Ter Consules tecum faciendo.* ⁷¹⁰ EVMDĒM IN ANNVVM.] *Non etiam menses, quod fecisti.* ⁷¹¹ QVANTVM VELIS.] *Quod Principi evenit: qui Iupiter alter in terris. Seneca in personā eius: Qualem quisque sortem statumque habeat, in meā manu positum est. quid cuique mortalium Fortuna datum velit, meo ore pronunciat.* ⁷¹² CEPIT.] *Capax eius, & dignus fuit.*
⁷¹³ COLLEGAS.] *Melius, certē apertius, collegij tui.* ⁷¹⁴ EXTENDENDI.] *Ecce. pro more, post duos menses debuisset cedere Consulatu Traianus: nunc non fecit, sed gessit Consulatum & produxit in Kal. Maias, atque ita collegam habuit, in Frontonis abeuntis locum, Pompeium collegam.* ⁷¹⁵ VNI DARET.] *Iam nunc daret uni, in te: nempe Frontoni. alteri daturus, cū is abisset.*
⁷¹⁶ PRÆVNCIUS CLAMOR.] *Quo significant Consules venire, darent locum. Clamor erat, Animaduerte. Supra, silentes quietosque lictores dixit.* ⁷¹⁷ NON CONSVLATVS.] *Sic in omni munere deberet, non illud hominibus, sed homines ipsi dari. id est, non ut ipse per officium auctiores, sed ut illi prospectum cautumque, per ipsos. Simili sententiā Seneca scripsit, Consol. ad Helviam, cap. xiii. Quis M. Catonis ignominiam putet fuisse, duplicem in petitione Præturæ & Consulatus repulsam? ignominia illa Præturæ & Consulatus fuit, quibus ex Catone honor habebatur.* ⁷¹⁸ NECESSITAS.] *Quæ necessitas olim erat, & inebat Consules sæpe eosdem creari, rerum expertos: at nunc ea nulla est, sola benignitas tua hoc facit & inducit.*
⁷¹⁹ AEMVLETVR.] *Imitetur. non quod illi prisce potuerint scire quid Traianus factururus, minus imitari: sed dictum voluit, Quod tua benignitas facit, hoc idem apud alios necessitas. non tam imitatur, quam paria usurpat.*
⁷²⁰ HOMINISNE.] *An alicuius dei?* ⁷²¹ DVM FINIVNTVR.] *Hand verè omnino. nam annus, & ultra, interfuit: Onusfrum vide. Sed oratorie hæc dicuntur.*

OMNIVM quidem beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis quam ad similes redundat: præcipuè tamen ex horum Consulatu, non ad partem aliquam Senatus, sed ad totum Senatum tanta lætitia pervenit, ut eundem honorem omnes sibi & dedisse, & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos Senatus, cū ⁷²² publicis sumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit & quidem primos. ⁷²³ Hoc est igitur, hoc est quod penitus illos animo Cæsaris insinuavit. An parum sæpe experti sumus; hanc esse rerum

conditionem, ut Senatus fauor apud Principem aut profit, aut noceat? Nónne paullò antè nihil magis exitiale erat, quàm illa Principis cogitatio? hunc Senatus probat, hic Senatui carus est. Oderat quos nos amaremus, sed & nos ⁷²⁴ quos ille. Nunc inter Principem Senatumque dignissimi cuiusque caritate cerratur, ⁷²⁵ demonstramus inuicem, credimus inuicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde P. C. fauete apertè, diligite constanter. Non iam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ⁷²⁶ ne profit. Eadem Cæsar, quæ Senatus, probat improbatque: vos ille præsentès, vos etiã absentes in consilio habet. Tertiò Consules fecit, quos vos ⁷²⁷ elegeratis: & fecit hoc ordine, quo electi à vobis erant. Magnus ⁷²⁸ vterque vestrùm, siue eosdem maximè diligit, quos seivobis esse carissimos; siue illis neminem præfert, quamuis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus præmia, iuuenibus exempla: ⁷²⁹ adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos. quisquis probatos Senatui viros suspicit, hic maximè Principem promeretur. Sibi enim accrescere putat quod cuique adstruatur: nullamque in eo gloriam ponit, quòd sit omnibus maior, nisi ⁷³⁰ maximi fuerint quibus maior est. Persta Cæsar in istà ratione propositi, talesque nos crede, ⁷³¹ qualis fama cuiusque est. Huic aures, huic oculos intende. ne respexeris ⁷³² clandestinas existimationes, nullisque magis, quàm audientibus insidiãtes susurros. Melius omnibus, quàm singulis creditur. singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes fecellerunt.

⁷²² PUBLICIS SVMPTIBVS.] Quia per Domitianum exhausto arario, par non erat ijs Respublica. Itaque factum hoc statim sub Neruã, de quo Dio: καὶ πολλὰς μὲν θυσίας, πολλὰς δὲ ἐπιπορομίας, ἄλλας τε πνὰς θίας κατέλυσε, συνέλλων ὥς οἶόν τε διαπανήματα: Multa sacrificia, multos Circenses, atque alia spectacula, dissoluit & sustulit, contrahens quantum poterat impendia publica. ⁷²³ Hoc est.] Talis illa electio, & quòd probati Senatui.

⁷²⁴ QVOS ILLE.] Domitianus. nam mali Principes semper Senatum oderant, ut recti bonique præceptorem, & frenum aut obicem consilijs factisque prauis: vicissim autem, & Senatus talem. ⁷²⁵ DEMONSTRAMVS.] Qui digni honore & prouectione sint. ⁷²⁶ NE PROSIT.] Sensus. non amorem erga bonos tam dissimulemus, ne apertus, illis noceat apud Principem: non odium erga malos, ne contrà prosit. Nam si aperimus hoc odium & reuelamus, eo ipso prouehemus, & iuuamus, quia Princeps malus, quos nos odimus, amat, quos amamus, odit. ⁷²⁷ ELEGERATIS.] Ad publicos sumptus tolerandos.

dos. ⁷²⁸ VTERQUE VESTRVM.] *Quasi ad Frontonem, & Collegam: quod non probo, nec sententia satis connexa. Quidam libri: Magnus uterque honor vester. ex quibus legam, utique honor: ad Senatum. Enimuero, inquit, magnus hic honor, quem Caesar vobis desert. siue & amat, quos vos; siue cum non amat, tamen iudicio vel affectui vestro cedit. & honorat quos ipsi amatis.* ⁷²⁹ ADEANT.] *In salutationibus, in officijs cultuq; alio ostendant se tales reuereri & amare. Hoc autem inuidiosum, imò perniciosum sub malis, insignem aliquem virum frequentari aut coli. Itaque Seneca, hoc metu, apud Tacitum, instituta prioris vitæ commutat, prohibet cœtus salutantium, vitat comitantes.* ⁷³⁰ MAXIMI FVERINT.] *Aureum item dogma. Tyrannus vilibus & prauis imperare cupit, securitatis causâ; Princeps bonus, optimis & honestissimis gloria.* ⁷³¹ QVALIS FAMA.] *Quæ publica quidem, raro mentitur. Ideò Alexander Seuerus Imp. ubi aliquos voluisset vel Rectores prouinciis dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores ordinare, nomina eorum proponebat, hortâs populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus.* ⁷³² CLANDESTINAS.] *Delatorum, aut paucorum, quibus magno suo periculo Principes credunt.*

⁷³³ REVERTOR iam ad Consulatum tuum; etsi sunt quædam ad Consulatum quidem pertinentia, ante Consulatum tamen. in primis, quòd comitijs tuis interfuisti, candidatus non Consulatus tantum, sed ⁷³⁴ immortalitatis, & gloriæ, & exempli, quod sequerentur boni Principes, mali mirarentur. Vidit te populus R. in illâ ⁷³⁵ vetere potestatis suæ sede: perpeffus es longum illud ⁷³⁶ carmen comitorum, nec iam ⁷³⁷ irridendam moram: Consulque sic factus es, ut vnus ex nobis, ⁷³⁸ quos facis Consules. Quotusquisque Principum antecedentium, honorem istum aut Consulatu habuit, aut populo? Non alij marcidi somno hesternaque cœnâ redundantes, comitorum suorum nuncios operiebantur? Alij sanè peruigiles & insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis Consulibus, à quibus Consules renunciabantur, exilia & cædem machinabantur. O praua & inscia veræ maiestatis ambitio, concupiscere honorem quem dedigneris; dedignari quem concupieris: cumque ex proximis ⁷³⁹ hortis campum & comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Auferis tu honori tuo sperata suffragia, renunciarique te Consulem iussisse contentus, liberæ ciuitati ⁷⁴⁰ ne simulationem quidem serues? abstineas denique comitijs, abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non Consulatus datur, sed abrogetur imperium? Hęc persuasio superbissimis domi-

nis erat, ut sibi viderentur Principes esse desinere; si quid facerent tanquam Senatores. Plerique tamen non tam superbiâ, quàm metu quodam submouebantur. An stuprorum sibi ⁷⁴¹ incestarumque noctium confusij, ⁷⁴² auspicia polluerent, ⁷⁴³ sacratumque campum nefario auderent contaminare vestigio: non adeo deos hominesque contempserant, ut in illâ ⁷⁴⁴ spatiosissimâ sede hominum ⁷⁴⁵ deorumque, coniectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contra, & moderatio tua suavit, & sanctitas: ut te & religioni deorum, & iudicijs hominum exhiberes. alij Consulatum antè quàm acciperent, tu & dum accipis, meruisti.

⁷³³ REVERTOR.] Nam antè cœpit dicere de tertio eius Consulatu, aperit. Non ergo audio veterem aliquem codicem, qui Præuertor. ⁷³⁴ IMMORTALITATIS.] Metaphora, ut in Tertulliano, de Christianis: Candidati æternitatis, & restitutionis. De iisdem, Candidati angelorum: qui honorem locumque ambiunt angelorum. ⁷³⁵ VETERE.] Comitium intellegit, vel ipsa in ijs Septa. Sedem autem potestatis, idè: quia olim ibi suffragijs magistratus liberè creati, leges rogata vel abrogata, pax & bellum iussa ⁷³⁶ CARMEN COMIT.] Haud dubiè precatio præiit in re magnâ & publicâ, ut in plerisque talibus olim. Et mox ipse tanget. ⁷³⁷ IRRIDENDAM.] Postquam tu eam passus es, & subisti. ⁷³⁸ QVOS FACIS.] Ergo Princeps facit Consules? facit, atque ipse destinat siue designat. Quid igitur de suffragijs Senatus, & Comitij populi, quod hic atque infrâ legas? Respondeo, quod ad Consules ipsos, videri rem totam hoc æu. à Principibus pependisse. qui nominabant siue destinabant, hos illosque, in hos & illos menses. Et tamen, ut Patres viderentur ius aliquod habere, in Senatu proponebantur; atque ijs suffragabantur: quæ omnia initio anni, aut circa gesta. Tum deinde, quæque paria producebantur in Comitium, & dicis causâ populus cõibat: ibique renuntiabantur, iurabant, & mox suo quisque mense inibant. Hac è Plinio ferè, de Consulibus. In Prætoribus, Tribunis, atque alijs plusculum iuris Senatus habuit: ad quem à populo comitia translata, sub Tiberio, Mevide, sodes, ad I. Annal. Taciti. ⁷³⁹ HORTIS.] Quibus? Horti Agrippinæ, quos Caius item coluit, vicini campo Mario: & credam hos intellegi, etsi alij etiam Cæsarum horti propinqui esse potuerunt. ⁷⁴⁰ NE SIMULATIONEM.] Ut ipse venias, & dicis causâ populo te sistas. ⁷⁴¹ INCESTARVM QVE.] De Domitiani incesto, supra. ⁷⁴² AVSPICIA.] Quia comitia non nisi auspiciato habebantur; ut omnis actio cum populo.

⁷⁴³ SACRATVM QVE.] Marti. ⁷⁴⁴ SPATIOSISSIMA.] Campus sanctè magnus, atque adeo Septa in eo comitiorum magna. Ex Ciceronis epistolâ quadam lib. IIII, ad Atticum colligas: in quâ narrat Cæsarem destinasse Septa marmorea facere, eaque excelsâ porticu cingere, mille passuum

suum spatio. Nam è porticu ambiente, vides spatium campi includendi.

⁷⁴⁵ DEORVMQVE.] Quia templa ibi passim: eratque vel ornatissima pars
(Strabone auctore) totius urbis.

PERACTA erant solennia comitiorum, si Principem cogitares, iamque se omnis turba ⁷⁴⁶ commouerat: cum tu, mirantibus cunctis, accedis ad ⁷⁴⁷ Consulis sellam, adigendum te præbes ⁷⁴⁸ in verba Principibus ignota, nisi cum iurare cogerent ⁷⁴⁹ alios. Vides quàm necessarium fuit Consulatum non recusare? non putassemus istud facturum te fuisse, si recusasses. Stupeo P. C. necdum satis aut oculis meis, aut auribus credo, atque identidem me, an audierim, an viderim interrogo. Imperator ergo, & Cæsar, & Augustus, Pontifex maximus, stetit ante gremium Consulis? seditque Consul, Principe ante se stante: & sedit inturbatus, interritus & tanquam ira fieri soleret? quinetiam sedens ⁷⁵⁰ præbuit iusiurandum, & ille iuravit. expressit explanauitque verba, quibus caput suum, domum suam, ⁷⁵¹ si scienter fefellisset, deorum ⁷⁵² iræ consecraret. Ingens, Cæsar, & par gloria tua, siue fecerint istud postea Principes, siue non fecerint. Vllane satis prædicatio digna est, idem tertio Consulem fecisse, quod primo? idem Principem, quod priuatum? idem Imperatorem, quod sub Imperatore? Nescio iam, nescio pulchriusne sit istud, quod ⁷⁵³ præeunte nullo, an hoc, quod alio præeunte iurasti. ⁷⁵⁴ In Rostris quoque, simili religione ipse te ⁷⁵⁵ legibus subiecisti: legibus Cæsar, quas nemo Principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quàm nobis: sic fit, vt nos tibi ⁷⁵⁶ plus velimus. ⁷⁵⁷ Quod ego nunc primum audio, nunc primum disco: non est Princeps supra leges, sed leges supra Principem. Idem Cæsari Consuli, quod ceteris non licet: iurat ⁷⁵⁸ in legem attendentibus dijs: nam cui magis quàm Cæsari attendant? iurat ⁷⁵⁹ obseruantibus his, quibus idem iurandum est. non ignarus alioquin, nemini religiosius quod iurauerit custodiendum, quàm cuius maximè ⁷⁶⁰ interest non peierari. itaque & ⁷⁶¹ abiturus Consulatu iurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat cum ⁷⁶² promitteres, maius postquam præstitisti. Iam totiens procedere ⁷⁶³ in Rostra, ⁷⁶⁴ inascesumque illum superbiæ Principum locum terere, hîc suscipere, hîc ponere magistratus: quàm dignum te, quàmque diuersum consuetudine illorum, qui

⁷⁶⁵ pauculis diebus gestum Consulatam, imò ⁷⁶⁶ non gestum, abijciebant per ⁷⁶⁷ edictum? Hoc ⁷⁶⁸ pro concione, pro Rostris, pro iureiurando: scilicet ut primis extrema congruerent; utque hoc solo intelligerentur ipsi Consules fuisse, quòd alij non fuissent.

⁷⁴⁶ COMMOVERAT.] *Abitura, te declarato.* ⁷⁴⁷ CONSULIS.] *Qui praesidebat comitijs.* ⁷⁴⁸ IN VERBA.] *Sollennis videlicet iuramenti. Cassiodorus lib. VIII. epist. IIII. de hoc facto, ubi populo Romano Athalaricus rex scribit: Ecce Traiani vestri, clarum saeculis, reparamus exemplum. Iurat vobis, per quem iuratis; nec potest ab illo quisquam falli, quo inuocato non licet impunè mentiri.* ⁷⁴⁹ ALIOS.] *A se factos Consules. Nam verum hoc iuramentum Consulare, & duplex erat. Vnum initio magistratus, de quo hic, cum iurabant se leges seruaturus: alterum cum abirent, iurabantque seruasse. De illo, pauciora testimonia sunt: sed hoc Liuij insigne, lib. XXXI. C. Valerius Flaccus, quia Flamen Dialis erat, iurare in leges non poterat. magistratum autem plus quinque dies, nisi qui in leges iurasset, non licebat gerere.* ⁷⁵⁰ PRÆVIT.] *Multo melius alij, praeiit: quod sequentia dicent. Moris enim, ut sollenniter iurarent, alio verba praeunte.* ⁷⁵¹ SCIENTER.] *Fortasse, si sciens. Nam hac iuramenti clausula & sanctio ferè erat: Si sciens fallo, tum Iupiter dique omnes mihi, meaque domui, irati sunt.*

⁷⁵² IRÆ CONSECR.] *Plautus Amphitruone: Si fallo, tum te summe Iupiter Queso, Amphitruoni ut semper iratus sis. Brissonius lib. VIII. De formulis videtur.* ⁷⁵³ PRÆVNT NVLLO.] *Hoc ad Principes trahendum, non ad verba iuranda. Captat igitur acumen in verbo. & mirum laudandumque, quòd nullo Principum exemplo praeunte, iurasti: & hoc quoque, quòd alio verba praeunte, quasi illo iubente, iurasti.* ⁷⁵⁴ IN ROSTRIS.] *Ergo & hic iterum iuratum: sed illud à designato Consule; hoc cum iam inisset, primo illo & auspicali die.* ⁷⁵⁵ LEGIBVS.] *Verba enim iurandi erant, seruaturum leges.* ⁷⁵⁶ PLUS VELIMVS.] *Ambiguit. plus licere videlicet: an, plus te nos amemus. Nam velle alicui ἀλλῶς, bene velle & favere significat Latinis.* ⁷⁵⁷ QVOD EGO.] *Vegeta magis oratio, si Quid ego legas, & interrogando acuas post, disco?* ⁷⁵⁸ IN LEGEM.] *Palàm, in leges.*

⁷⁵⁹ OBSERVANTIBVS.] *Senatoribus, & aliquando Consulibus futuris.*

⁷⁶⁰ INTEREST.] *Nam Principum status & salus iuramento nitebatur, quod quotannis, ipsis Kalendis Ianuarijs, Senatus praestabat. Scripsi de hoc ritu ad XVI. Annalium, in verba: Principio anni, vitare Thraseam sollenne iusiurandum. Itaque si fides soluitur, labat eorum potestas.* ⁷⁶¹ ABITVRVS.] *Huius moris multa exempla, in Cicerone, Dione, Plutarcho. Bona & prouida institutio, religione iusiurandi incipere magistratum, & finire.*

⁷⁶² PROMITTERES.] *Initio magistratus. supra.* ⁷⁶³ IN ROSTRA.] *Iurandi causa. nam ibi occipiebant magistratum, ibi deponebant: & cum iuramento, ut dixi.* ⁷⁶⁴ INASCENSVMQVE.] *Mallet, inaccessumque.* ⁷⁶⁵ PAV-

CVLIS DIEBV.] *In Domitianum. de quo Tranquillus: Omnes Consulatus pænè titulo tenus gessit, nec quemquam vltra Kalendas Maij, plures ad Idus vsq; Ianuarias. Si ad Idus, ecce XII. aut XIII. dies.* ⁷⁶⁶ NON GESTVM.] *Nihil enim publicè fecerant, nulla eius munia obierant.* ⁷⁶⁷ EDICTVM.] *Quo publicè significabant se abire eo magistratu, alios sufficere, tales & tales.* ⁷⁶⁸ PRO CONCIONE.] *Quam more prisco habere solent ad Quirites.*

⁷⁶⁹ NON transiliui Patres Con. Principis nostri Consulatum: sed eundem in locum contuli, quidquid de iureiurando dicendum erat: neque enim vt in sterili, ieiunaq; materiâ ⁷⁷⁰ eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus Consulatus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc vniuersos adhortatus es resumere libertatem, capeßere quasi communis imperij curas, inuigilare publicis vtilitatibus, & ⁷⁷¹ insurgere. ⁷⁷² Omnes ante te eadem ista dixerunt, nemini tamè ante te creditum est. Erant sub oculis ⁷⁷³ naufragia multorum, quos ⁷⁷⁴ insidiosâ tranquillitate ⁷⁷⁵ prouectos, improuisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare: quàm blanditiæ Principum illorum, quibus tanta leuitas, tanta fraus, vt ⁷⁷⁶ facilius esset iratos, quàm propitios habere? Te verò, securi & alacres, quò vocas sequimur. iubes esse liberos? erimus. iubes, quæ sentimus, promere in medium? profereamus. Neque enim adhuc ignauia quadam & insito torpore cessauimus: terror & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, vt à rep. (erat autem omnino ⁷⁷⁷ nulla resp.) oculos, aures, animos ⁷⁷⁸ auerteremus. At nunc tuâ ⁷⁷⁹ dexterâ tuisque promissis freti & innixi, obsepta diutinâ seruitute ora referamus, frænataque tot malis linguam resoluimus. Vis enim tales esse nos, quales iubes: nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. neque enim vnquam ⁷⁸⁰ deceptus est Princeps, nisi qui prius ipse decepit. Equidem hunc parentis publici sensum, cum ⁷⁸¹ exhortatione eius, tum pronunciatione ipsâ perspexisse videor. Quæ enim illa grauitas sententiarum, quàm in affectata veritas verborum, quæ adseueratio in voce, quæ affirmatio in vultu, quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides? Tenebit ergo semper, quod suaserit: scietque nos, quotiens libertatem quam dedit experiemur,

sibi parère. nec verendum est ne incautos putet, si fidelitate temporum constanter utamur, quos meminit sub malo Principe aliter vixisse.

⁷⁶⁹ NON TRANSILIVI.] *Oratoriè se reuocat. quia enim de iuramento dixerat, quod abeuntes præstant: quid ergo? iam abiit? iam de fine, nihil de ipso Consulatu dicis? Dicam, inquit: sed in vnum locum contuli, quod de iuramento dicendum erat.* ⁷⁷⁰ EANDEM SPECIEM.] *Vt iurisiurandi.* ⁷⁷¹ IN SVRGERE.] *Animis iterum erectis, quos seruitus depresserat.* ⁷⁷² OMNES.] *Nero etiam, de quo Tacitus initio XIII. Annalium.* ⁷⁷³ NAVFRAGIA.] *Opum & vitæ.* ⁷⁷⁴ INSIDIOSA.] *Blandis fallacibusq; Principum dictis.* ⁷⁷⁵ PROVECTOS.] *Longius in remp. liberiusq; se immittentes.* ⁷⁷⁶ FACILIVS.] *Friget sententia: animabitur, si legas, felicius. Inopinatum dictum. nam omnes amant volentes habere Principes: at istorum ea fraus vel lenitas, ut iuuaret affligere subito amicos aut propinquos. Spectant in Domitianum, de cuius callidâ inopinataq; sæuitiâ (ita loquitur) Suetonium, sodes, cap. XI. vide, & hac cape. Vniuersè autem etiam verum est, ὁππῶς Διὸς τὰ κτλ. λέγουσιν: Procul à Ioue & fulmine.* ⁷⁷⁷ NULLA RESPUBLICA.] *Sed vnius res priuata.* ⁷⁷⁸ AVERTEREMVS.] *In quâ nihil honestè, nihil liberè, fas esset dicere, aut facere.* ⁷⁷⁹ DEXTERA.] *Quam fidei tesseram dedisti.* ⁷⁸⁰ DECEPTVS EST.] *A nobis. neque alios repperit, nisi cum alium ipse se gesserit.* ⁷⁸¹ EXHORTATIONE.] *Putarem, ex oratione.*

N V N C V P A R E ⁷⁸² vota & pro æternitate imperij & profalute ⁷⁸³ ciuium, imò pro salute ⁷⁸⁴ Principum, ac propter illos pro æternitate imperij solebamus. Hæc pro imperio nostro, in quæ sint verba suscepta, operæpretium est adnotare. ⁷⁸⁵ SI BENE REMP. ET EX VTILITATE OMNIUM REXERIS. Digna vota, quæ semper suscipiantur, semperque soluantur. Egit cum dijs, ipso te auctore Cæsar, ⁷⁸⁶ resp. vt te sospitem incolumemque præstarent, si tu ceteros præstitisses: si contrà, illi quoque à custodiâ tui corporis oculos dimouerent, teque relinquerent votis, quæ ⁷⁸⁷ non palàm susciperentur. Alij se ⁷⁸⁸ superstites reip. optabant, faciebantque: tibi salus tua inuisa est, si non sit cum reip. salute coniuncta. nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus: omnibusque annis ⁷⁸⁹ in consilium de te deos mittis, exigisque vt sententiam suam mutent, si talis esse desieris, ⁷⁹⁰ qualis electus es. Sed ⁷⁹¹ ingenti conscientiâ Cæsar ⁷⁹² pacisceris cum dijs, vt te si mereberis seruent: cum scias, an merearis, neminem magis, quàm deos scire. Nónne vobis P. C. hæc diebus ac noctibus agitare secum videtur? Ego quidem in me, si

omnium

omnium utilitas ita posceret, etiam ⁷⁹³ Præfecti manum armaui: sed ne deorum quidem aut iram, aut negligentiam, deprecor. quæso imò & obtestor, ne vnquam pro me vota resp. ⁷⁹⁴ inuita fuscipiat; aut si susceperit, inuita ⁷⁹⁵ ne debeat. Capis ergo Cæsar salutis tuæ gloriosissimum fructum, ex consensu deorum. nam cum excipias, ut ita demum te dei seruent, SI BENE REMP. ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS: certus es te bene remp. gerere, cum seruent. Itaque securus tibi, & lætus ⁷⁹⁶ dies erit, qui Principes alios curâ & metu distinebat: cum suspensi & attoniti, parumque confisi patientiâ nostrâ, ⁷⁹⁷ hinc atque inde publicæ feruitutis ⁷⁹⁸ nuncios expectarent; ac si fortè aliquos flumina, niues, venti præpedissent, statim hoc illud esse credebant, quod inerebantur. nec erat discrimen vllum pavoris: propterea quod cum à malo Principe tanquam successor timeatur, quisquis est dignior, cum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nunciorum, non litterarum tarditas differt. scis tibi vbique iurati: cum ipse ⁷⁹⁹ iuraueris omnibus. Nemo hoc ⁸⁰⁰ sibi non præstat. amamus quidem te, in quantum mereris: istud tamen non tui facimus amore, sed nostri. nec vnquâ illucescat dies, quo pro te nuncupet vota, ⁸⁰¹ non utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Turpis tutela Principis, ⁸⁰² cui potest imputari. Queri libet, quod in ⁸⁰³ secreta nostra non inquirent Principes, nisi ⁸⁰⁴ quos odimus. Nam si eadem cura bonis & malis esset; quam ⁸⁰⁵ vbique admirationem tui, quod gaudium exultationemq; deprehenderes? quos omnium cum coniugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis ⁸⁰⁶ aris focusque ⁸⁰⁷ sermones? scires ⁸⁰⁸ mollissimis istis auribus parci. & alioquin cum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, ⁸⁰⁹ quod ibi ⁸¹⁰ intemperantiùs amamus bonos Principes, ubi liberaliùs malos odimus.

⁷⁸² VOTA.] *Quæ tertio Nonas Ianuarias publicè suscipi moris erat, fèstâ omnium lætitiâ. De ijs scripsi, nec repeto, XVI. Annalium Taciti.* ⁷⁸³ CIVIVM.] *Ait aliquis ineptam hanc lectionem esse, & fidenter rescribendum Principum. At mihi non probat. & puto Plinium dicere antiqui instituti fuisse, ut vota pro imperio & ciuibz susciperentur; at nunc pro salute Principum. Res sanè ita fuit. & olim Consules Vota nuncupabant. ut Linius XXII. de Varrone: Capitulum, & sollennem votorum nuncupationem, fugisse: quid autem nisi pro rep. & imperio s. p. q. r.?* ⁷⁸⁴ PRINCIPVM.]

Corrigit dictum, quia illi priores de sua salute satagebant, securi publicæ. Ex
 alioqui verba ipsa erant de Principe. Tacitus IIII. Annalium: Pontifices,
 eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cum pro incolumitate Principis
 vota susciperent. Paullus Iurisconsultus: Post Kalendas Ianuarias, die ter-
 tio, pro salute Principis vota suscipiuntur. Plinius, in epistolâ ad Traia-
 num: Sollennia vota pro incolumitate tuâ, quâ publica salus continetur,
 & suscepimus Domine, & pariter soluimus: precati Deos, ut velint ea
 semper solui, semperque signari. ⁷⁸⁵ SI BENE.] Clausula est, Traiani
 iussu addita, ut ex Plinio apparet: clausula, ô Deus, egregia, & magno ac salu-
 bri illo Principe digna. ⁷⁸⁶ RESPUBLICA.] Quæ vota illa suscipit. ⁷⁸⁷ NON
 PALAM.] Id est, malis noxijsque votis. Nam in tyrannos tacite passim exsecra-
 tiones, mortem & exitium precantium. ⁷⁸⁸ SUPERSTITES.] Cum perditum
 eam irent & euersum. ⁷⁸⁹ IN CONSILIVM.] A iudicibus sumptum, qui in
 consilium à Prætoribus mittebantur, causâ cognitâ, sententias laturi. ⁷⁹⁰ QUA-
 LIS ELECTVS.] Bonus, utilisque. ⁷⁹¹ INGENTI.] Egregijs consilijs factis-
 que subnixâ. ⁷⁹² PACISERIS.] Sub pacto & conditione seruari petis, si
 merearis. ⁷⁹³ PRÆFECTI.] Factum insigne & immortale tangit: &
 miror ab Oratore, qui minora diducit, tangi tactum. Dio, Zonaras, Sui-
 das, Victor ita referunt. Cum Præfecto Prætorij gladium traderet, quo
 accingi eum moris est, strinxit, & nudatum tenens, ait, Cape istum,
 & si rectè imperaui, pro me; sin aliter, contra me vtere. Hic cam-
 pus, in quo exsultares Plini, decebâtne tam auream vocem & sensum, tam
 arido & propero stilo stringi tantum? ⁷⁹⁴ INVITA.] Si malè me ineam
 gesserò. ⁷⁹⁵ NE DEBEAT.] Si vel me mutem, cum iam suscepit. ⁷⁹⁶ DIES
 ERIT.] Placet quod in veteri, exit. ⁷⁹⁷ HINC ATQUE INDE.] Nam in om-
 nibus provincijs & iurabatur Principi, & vota item fiebant. ⁷⁹⁸ NUNCIOS.]
 Quos Præsides aut Proconsules illico mittebant, significantes iurasse, vouisse.
 In Plinij epistolis ad Traianum, tales istæ nunciatoriae leguntur. Vide.
⁷⁹⁹ IURAVERIS.] Vel in Consulatu, vel in istâ deorum obtestatione. ⁸⁰⁰ SIBI
 PRÆSTAT.] Suâ causâ facit, non tuâ. ⁸⁰¹ NON UTILITAS.] Sensus, nun-
 quam sit ille dies, ut vota nostra nuncupemus, solâ fide inducti, quam Princi-
 pibus debemus, sed magis utilitate propriâ suasi, quam à te capimus. & ideo
 diuturnum æternumque, si possit, esse te velimus. ⁸⁰² CUI POTEST.] Cui,
 nempe Principi. hoc argutè dicit: Turpis est defensio, aut nuncupatio pro sa-
 lute eius Principis, cui hanc possis imputare. id est, quam ei us causâ suscipias,
 & quam velut beneficium inscribas. At illa tutela pulchra & gloriosa, quam
 suâ causâ subditi suscipiunt. ⁸⁰³ SECRETA.] Sermones occultos, aut sensus.
⁸⁰⁴ QVOS ODIMVS.] Nisi mali, nam hi, consciëntiâ suggerente, sciunt malos
 de se sermones esse. Quid boni? bonos, eâdem teste. ⁸⁰⁵ VBIQUE ADMIR.]
 Domi, in foro, circulis, conuiujs. O optabiles fidasque istas priuatas, super pu-
 blicas omnes laudationes! Ac Senecam de his affectibus audiamus: Quid pul-
 chrius est, quam viuere optantibus cunctis, & vota non sub custode nun-
 cupantibus? si paullum valetudo titubauit, non spem hominum excita-
 ri, sed metum? nihil esse cuiquam tam pretiosum; quod non pro salute
 præfidis

præsidis sui commutatum velit? omne quod illi euenit, sibi quoque euenire deputer? ⁸⁰⁶ ARIS FOCISQUE.] *Apud Lares siue Deos Penates.*
⁸⁰⁷ SERMONES.] *Laudes gratæq; de te dicentiū, vota pro te concipientium.*
⁸⁰⁸ MOLLISSIMIS.] *Verecundissimis.* ⁸⁰⁹ QVOD IBI.] *Domi & in secreto.* ⁸¹⁰ INTEMPERANTIVS.] *Vtrumque ibi liberè & effusè, & amor, & odium se prodit atque erumpit.*

C E P I S T I tamen & affectus nostri, & iudicij, experimentum, quantum maximum præsens capere potuisti, illo ⁸¹¹ die, quo ⁸¹² sollicitudini ⁸¹³ pudoriquè candidatorum ita consuluisti, ne vilius gaudium alterius tristitia turbaret. alij cum ⁸¹⁴ lætitiâ, alij ⁸¹⁵ cum spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segenius iuuenes nostros exhortatus es, ⁸¹⁶ Consulatum circumirent, Senatui supplicarent: atque ita à Principe sperarent honores, si à Senatu ⁸¹⁷ petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adiecisti, vt te imitarentur. Arduum, Cæsar, exemplum, & quod imitari non magis quisquam candidatorum, quàm Principum possit. Quis enim vel ⁸¹⁸ vno die reuerentior Senatus candidatus, quàm tu cùm omni vitâ, tum illo ipso tempore, quo ⁸¹⁹ iudicas de candidatis? An aliud à te, quàm Senatus reuerentia, obtinuit, vt iuuenibus clarissimæ ⁸²⁰ gentis, debitum generi honorem, sed ⁸²¹ antequàm deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur à Principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos ⁸²² posteror libertatis, nec ⁸²³ terret Cæsar nec pauet. quinimò ⁸²⁴ festinatis honoribus amplificat atque augeat, & maioribus suis ⁸²⁵ reddit. siquid vsquam stirpis antiquæ, siquid residuæ claritatis: hoc amplexatur & refouet, & in vsum reip. promit. Sunt in ⁸²⁶ honore hominum, & in honore famæ, magna nomina, ex tenebris obliuionis, indulgentiâ ⁸²⁷ Cæsaris: cuius est, vt nobiles & conferuet, & ⁸²⁸ efficiat.

⁸¹¹ DIE QVO.] *Ambigo leuiter, an non hic defectio aliqua, & perierint qua de affectus notis. Etsi postea tamen aliquid, sed post hæc tardè.* ⁸¹² SOLICITVDINI.] *Dum sit designatio, & dum pendent.* ⁸¹³ PVDORIQUE.] *Post repulsam.* ⁸¹⁴ LÆTITIA.] *Quod designati.* ⁸¹⁵ CVM SPE.] *Quod designandi.* ⁸¹⁶ CONSVLATVM.] *Ineptè. cum veteri libro, Senatvm, lego.* ⁸¹⁷ PETISSENT.] *Vt is commendaret.* ⁸¹⁸ VNO DIE.] *Quo ambit quisque & humiliter petit.* ⁸¹⁹ IVDICAS.] *Designas, & eligis, quia nepe sententys nostris tuâ aptas.* ⁸²⁰ GENTIS.] *Magis velim cū libris alijs, clarissimè genitis.*

genitis. ⁸²¹ ANTEQVAM.] *Non ad annales leges aut etatem refero, sed quid in honorem solum nobilitatis eos crearet. Generi eorum hoc das, inquit, & quia tali stirpe nati, quæ meruit, etsi nondum ipsi.* ⁸²² POSTEROS LIBERT.] *Reliquam illam prolem aut liberi, & illorum qui in libertate magni fuerunt: & Cassijs, Iunijs, Fabijs natos.* ⁸²³ TERRET.] *Nam ut ille ait, iam olim monstrum est in nobilitate senectus.* ⁸²⁴ FESTINATIS.] *Etiā ante etatem, aut certè maturitatem & merita.* ⁸²⁵ REDDIT.] *Dignos ijs facit, titulis & imaginibus suis æquat.* ⁸²⁶ HONORE.] *Ego velim legere, in ore famæ. Sallustius: In ore agens gentibus, populo, ciuitati. Plurcula ego ad 111. Hist. Taciti, verbis: Non in ore vulgi agere.* ⁸²⁷ CÆSARIS.] *Satis fractè hoc dicitur: videaturque vox deesse, extracta, aut similis.* ⁸²⁸ EFFICIAT.] *Iure annulorum dato, ingenuos facit; cumulat is honoribus, nobiles.*

P R A E F V E R A T prouinciæ Quæstor vnus ex ⁸²⁹ candidatis: ⁸³⁰ in quem ea ciuitas amplissima, redditus egregiâ constitutione fundauerat. hoc Senatui allegandum putasti. Cur enim te Principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum, qui posteros habere nobiles ⁸³¹ mererentur, quàm eorum qui parentes habuissent? O te dignum, qui demagistratibus nostris semper hæc nuncios: nec pœnis malorum, sed bonorum præmijs, bonos facias! Accensa est iuuentus, exiitque animos ad æmulandum, quod laudari videbat: nec fuit quisquam, quem non hæc cogitatio subiret, cum sciret quidquid à quoque in prouincijs beneficeret, omnia te scire. Vtile est, Cæsar, & salutare Præsidibus prouinciarum, hanc habere fiduciam: paratum esse sanctitati, industriæ suæ, maximum præmium, iudicium Principis, ⁸³² suffragium Principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, & si non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio: ⁸³³ Vides enim, siquid benè fecero nesciet Cæsar; aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia, seu malignitas Principum, cum malè consultis impunitatem, rectè factis nullum præmium polliceretur: nec illos à crimine, & hos deterrebat à laude. At nunc, si benè aliquis prouinciam rexit, huic quæsitæ virtute dignitas offertur. patet enim omnibus honoris & gloriæ campus. ex hoc quisque, quod cupit, petat; & assecutus, ⁸³⁴ sibi debeat. Prouincijs quoque in posterum, & iniuriarum metum, & accusandi necessitatem, remisisti. Nam si ⁸³⁵ profuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur. ⁸³⁶ & alioquin nihil magis prodest candi-

candidato, ad sequentes honores, quàm peractus optimè magistratus. Magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego qui prouinciam rexerit, non tantum ⁸³⁷codicillos amicorum, nec ⁸³⁸urbanâ coniuratione eblanditas preces: sed decreta coloniarum, decreta ciuitatum alleget. ⁸³⁹Næ suffragijs ⁸⁴⁰consularium virorum, vrbes, populi, gentes inferuntur. efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

⁸³⁹ CANDIDATIS.] Pratura, an Consulatus. ⁸³⁰ IN QVEM EA.] Alius videbit. me hic luscitiosum confiteor, aut cecum. Legerem: inque eâ ciuitatis amplissimæ. Præfuerat prouinciæ, & in eâ reditus ac vectigalia amplissimæ unius ciuitatis, pulchrè & prudenter fundauerat. ⁸³¹ MERERENTVR.] Virtute propriâ. ⁸³² SUFFRAGIVM.] Ad honores. ⁸³³ VIDES ENIM.] Ethopxia, quam vocant. ⁸³⁴ SIBI DEBEAT.] Sux industria & virtuti, quam Princeps honoribus remuneratur. ⁸³⁵ PROFVERINT.] Si prouinciarum iudicia bona & honesta, honori vsuque fuerint apud Cæsarem: nulla querela expectanda à prouincialibus. quia quisque placere ijs studebit, & demereri hæc eadem benè agendo: vt Cæsarem amicum habeat, & per eum honores. ⁸³⁶ ET ALIOQVIN.] Iterum cecutio, neque hæc inter se vincta. Lego omnia. & liquebit nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quàm peractus. Optime magistratus magistratu, honore honor petitur. Sententiâ dedi, fortasse & verba. Scient omnes, inquit, ad futuros honores, priores prodesse: & si y benè gesti in vrbe aut in prouincijs, gradum ad alios esse. ⁸³⁷ CODICILLOS.] Priuatas laudariunculas. qualis illa Martialis, ad hunc Traianum, lib. XII.

Palma regit nostros, mitissime Cæsar, Iberos,

Et placido fruitur pax peregrina iugo.

Ergo agimus læti tanto pro munere grates,

Misisti mōres in loca nostra tuos.

⁸³⁸ VRBANA CONIVRATIONE.] Paucorum aliquot ciuium. Quâ in re peccatum sæpe, Thraseas apud Tacitum. xv. Annalium queritur: & censet, vt laus falsa, ac precibus expressa, proinde cohibeatur, quàm malitia, quàm crudelitas. Et decretum mox interpositum: Nequis ad concilium sociorum referret, agendas apud Senatū Proprætoribus Prouerconsulibus grates, ne quis eâ legatione fungeretur. Et fraudes vetari, bonum est: recta illa iudicia sperni aut supprimi, non bonum. ⁸³⁹ NÆ SUFFRAG.] Assentior Liuiæ, vt suffragijs: & statim, inferantur. Et si possit etiam legi: Benè suffragijs. ⁸⁴⁰ CONSULARIVM.] Qui in Senatu nominant, ac commendant candidatos. Tamen dubito, an non e notis error, veriusque: Clarissimorum virorum, de toto Senatu. Nec enim soli Consulares suffragia dabant.

I AM quo ad sensu Senatus, quo gaudio exceptum est, cum candidatis, ut quemque ⁸⁴¹ nominaueras, ⁸⁴² osculo occurreres? ⁸⁴³ deuexus quidem in planum, & quasi vnus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt, ut istud magnum videretur? cum velut affixi curulibus suis, ⁸⁴⁴ manum tantum, & hanc cunctanter & pigre, & ⁸⁴⁵ imputantibus similes, promerent. Contigit ergo oculis nostris insolita facies, Princeps & candidatus ⁸⁴⁶ æquales & simul stantes: intuerique parem accipientibus honorem, qui dabat. Quod factum tuum à cuncto Senatu, quam verâ acclamatione, celebratum est? ⁸⁴⁷ TANTO MAIOR, TANTO AVGVSTIOR. Nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic vno modo crescere potest si se ipse submittat, securus magnitudinis suæ. Neque enim ab vlllo periculo fortuna Principum longius abest, quam ab humilitatis. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam ⁸⁴⁸ intentio eius admirabilis videbatur. quippe cum ⁸⁴⁹ orationi oculos, ⁸⁵⁰ vocem, manum commodares: ut si ⁸⁵¹ alij eadem ista mandasses, omnes comitatus numeros obibas. atque etiam, cum ⁸⁵² suffragatorum nomina, honore quo solent, exciperentur: tu quoque inter excipientes eras, & ex ore Principis ille senatorius assensus audiebat. quodque apud Principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur à Principe. Faciebas ergo, cum diceres, ⁸⁵³ OPTIMOS: nec ⁸⁵⁴ ipsorum modo vita atque, sed ⁸⁵⁵ iudicium Senatus comprobabatur: ⁸⁵⁶ ornarique se, non illos magis quos laudabas, lætabatur.

⁸⁴¹ NOMINAVERAS.] *Designaueras palam.* ⁸⁴² OSCULO.] *Ut solet in gratulatione, & fausta precatone.* ⁸⁴³ DEVEXVS.] *Inclinans, & pæne descendens è tuo tribunali.* Seneca De Tranquillitate: Tutiores erunt, superbiam detrahendo, & fortunam suam in planum deferendo. ⁸⁴⁴ MANVM.] *Superbie, ut ante monui: & vide II. Electorum, cap. proprio De osculis.* ⁸⁴⁵ IMPUTANTIBVS.] *Quasi beneficium darent ei ipso, quod liceret contingere.* ⁸⁴⁶ AEQVALES.] *Hoc mihi placeat, & est pro sensu. At libri tamen plerique, equitis, vel equitus simul, habet: ut omnino censeam fuisse, & candidatus eius, simul stantes. Erant enim candidati Cæsaris, & ita in lapidibus nominantur: quos is produceret & commendaret. Nam de candidato equitis, id est, equestri ordinis (quod quidam suggerunt) alienum, & ineptum est.* ⁸⁴⁷ TANTO MAIOR.] *In adhortatione & comprobatione formula. Sic in Senecâ, Multoq; audire mauult Tanto melior, quam, Tanto felicior: & alibi in eodem.* ⁸⁴⁸ INTENTIO.] *Expressio, cum veritate & acrimoniâ.*

⁸⁴⁹ ORATIONI.] *Quà gratulabaris honorem candidatis.* ⁸⁵⁰ VOCEM, MANVM.] *Seneca, epist. viii. In Senatu candidato vocem & manum commendare.* ⁸⁵¹ ALII EADEM.] *Privato, qui tibi obsequeretur. Sed puto rectius lectum iri, ut si alius eadem ista mandasset. Tu, inquit, omnia ita comiter & benignè faciebas; tanquam si non à te hoc beneficium, sed ab alio acceptum gratulareris. Nemo enim nimis gaudet aut exultat in eo, quod ipse confert.* ⁸⁵² SUFFRAGATORVM.] *Hoc intellegi potest ex epistola xx. lib. i. i. eiusdem Plinij, ubi rationem hanc comitalem ita explicat: Citato nomine candidati, silentium summum. dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat. Addebat quosdam ex suffragatoribus, illi grauitè & paucis loquebantur. Plus hoc quàm preces proderat. Itaque Suffragatores prodibant, & loquebantur: apparetq; cum plausu & fauore (ut tunc mores ad leuitatem vel adulationem inclinabant) exceptos. Apparet, inquam, ut hæc est lectio. quam mihi immutare tamen suadeat animus, ac scribere: cum suffragatores nomina, honore quo solent, exciperent, tu quoque. Ipsi dico Suffragatores nomina excipiebant: quorum? nempe candidatorum, qui nomine & ordine (ex verbis iam Plinij) citabantur. Princeps igitur ipse, mirà comitate, quasi inter suffragantes laudantesq; erat.* ⁸⁵³ OPTIMOS.] *Notetur ritus, adhuc inobseruatus. Candidati, boni vel optimi acclamabantur, ad nomen. Seneca hinc lux, epist. i. i. i. Itaque verbo illo quasi publico vsus es, & sic amicum dixisti, quomodo omnes candidatos viros bonos dicimus.* ⁸⁵⁴ IPSORVM.] *Candidatorum. Itaque ex his palam est, superiora, uti dixi, legenda.* ⁸⁵⁵ IUDICIUM.] *Quia Senatus tales elegerat.* ⁸⁵⁶ ORNARIQUE SE.] *Ipsam Senatum, cui sic credebas.*

NAM quòd precatus es, ut illa ipsa ⁸⁵⁷ ordinatio comitiorum BENE AC FELICITER EVENIRET NOBIS, REIP. ⁸⁵⁸ Nónne tibi tale est, ut nos hunc ordinem votorum conuerrere debeamus? deos denique obsecrare, ut omnia quæ facis, quæque facies, prosperè cedant tibi, reip. nobis? vel si breuius sit optandum, ut ⁸⁵⁹ vni tibi? in quo & resp. & nos sumus. ⁸⁶⁰ Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo ⁸⁶¹ alia aduersa, alia secunda, Principi & nobis. nunc cōmunia tibi nobiscum tam læta, quàm tristitia: nec magis sine te nos esse felices, quàm tu sine nobis potes. An si posses, in fine ⁸⁶² votorū adieccisses, UT ITA PRECIBVS TVIS DII ANNVERENT, SI IUDICIUM NOSTRVM MERERI PERSEVERASSES? Adeò nihil tibi amore ciuiū antiquius; ut antè à nobis, deinde à dijs; atq; ita ab illis amari velis, si à nobis ameris. Et sanè priorū Principum ⁸⁶³ exitus docuit, ne à dijs quidē amari, nisi quos homines ament. arduum erat, has preces tuas laudibus adæquare: adæquauimus tamen. Qui amoris ardor, qui

stimuli, quæ faces illas nobis exclamationes subiecerunt? Non nostri, Cæsar, ingenij, sed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt: quas nulla vnquam adulatio inuenit, nullus cuiusquam terror expressit. Quem sic timuimus, vt hæc fingere-mus? quem sic amauimus, vt hæc fateremur? ⁸⁶⁴ Nosti necessi-tatem seruitutis. quando simile aliquid audisti, & quando dixi-sti? Multa quidem excogitat ⁸⁶⁵ metus, sed quæ appareant quæsi-ta ab inuitis. aliud sollicitudinis, aliud securitatis ingenium est; alia tristitium inuentio, alia gaudentium: neutrum ⁸⁶⁶ simulatio-nes exprefferint. habent sua verba miseri, sua verba felices: vtque iam maximè eadem ab vtrisque dicantur, ⁸⁶⁷ aliter dicuntur.

⁸⁵⁷ ORDINATIO.] *Sollennis & vetus illa precatio, quam usurpabat is qui comitijs præerat & moderabatur. Cicero pro Murenâ: Quæ precatus sum à dijs immortalibus, more institutoque maiorum, illo die quo L. Mure-nam consulem renunciaui, vt ea res mihi, magistratuique meo, populo plebi-que Romanæ benè atque feliciter eueniret. Et appellat max Sollennem comitiorum precationem. Ordinatio hic igitur, dispositio & creatio magistratuum in hunc annum.* ⁸⁵⁸ NONNE TIBI.] *Planissimè transpositâ voce legendum: tibi, nonne tale. Nam hæc formula erat, Senatui, reip. mi-hi. Seseipsum in eâ comprecatione semper includebant: vt in Ciceronis illis verbis, & alibi. Occurrit hoc Ennij:*

— ea vt mi,

Reiique & fidei, regno, vobisque Quirites
Se fortunatim, feliciter, ac benè vortant.

⁸⁵⁹ VNI TIBI.] *Infra: Simplex, cunctaque ista complexum, vnum omnium vorum est, Salus Principis. Adde Messallæ verba, in Suetonij Aug. cap. LVIII.* ⁸⁶⁰ FUIT TEMPVS.] *Sub malis Principibus.* ⁸⁶¹ ALIA AD-VERSA.] *Disidebant enim. & Princeps Senatum minui vel perire, ipsi Prin-cipem optabant.* ⁸⁶² VOTORVM.] *Publicorum, de quibus supra? an qua ipse Traianus in Senatu nunc concepit?* ⁸⁶³ EXITVS.] *Violentus, aut fædus.*

⁸⁶⁴ NOSTI.] *Nam & ipse paullo antè inter seruientes.* ⁸⁶⁵ METVS.] *Do-gma pulcherrimum est in Plutarchi Demetrio, Non fidendum honoribus istis, qui decernuntur sic vulgò; Τα ὅδ' ἀντὰ, inquit, καὶ δειδότες καὶ φιλοῦντες; eadem enim & timentes decernunt, & amantes. At vnum argumentum esse veræ beniuolentiæ, si ij quibus dantur, conscij sibi sint, factis & virtute meruisse.* ⁸⁶⁶ SIMVLATIONES.] *Tibullus:*

— difficile est imitari gaudia falsa,

Difficile est tristi fingere mente iocum.

Nazarius: Fingit quidem timor gaudium, sed ita intimos mentis affectus proditor vultus enunciat, vt in speculo frontium imago existet animorum.

⁸⁶⁷ ALITER DICUNTUR.] *Aliâ asseneratione, intentione, & vultu.*

TESTIS ipse es, quæ in omnium ore læticia. ⁸⁶⁸ non amictus cuiquam, non habitus ⁸⁶⁹ quem modò extulerat. inde resultantia vocibus ⁸⁷⁰ recta: nihil quæ ⁸⁷¹ tantis clamoribus satis clausum. Quis tunc non è vestigio suo exiluit? quis exiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura ⁸⁷² instinctu quodam & imperio. nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? nam quanto magis à te reprimebatur, exarsimus. non contumaciâ Cæsar: sed ut in ⁸⁷³ tuâ potestate est, an gaudeamus, ita in quantum, ⁸⁷⁴ nec in nostrâ. Comprobasti & ipse acclamationum nostrarum fidem, lacrymarum tuarum ⁸⁷⁵ veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, ⁸⁷⁶ demissum quæ gaudio vultum, tantum quæ sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus, ut precaremur, nequando tibi non eadem causa lacrymarum, ⁸⁷⁷ ut quæ nunquam frontem tuam abstergeres. ⁸⁷⁸ Hoc ipsum has sedes nos, quasi responsuras, interrogemus, ⁸⁷⁹ viderintne vnquam Principis lacrymas? at Senatus sæpe viderunt. Onerasti futuros Principes, sed & ⁸⁸⁰ posteros nostros. nam & hi à Principibus suis exigent, ut eadem audire mereantur: & illi quòd non audiant, indignabuntur. Nihil magis possum propriè dicere, quàm quod dictum est à cuncto Senatu: O TE FELICEM! quod cum diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur. Est enim demum vera felicitas, felicitate ⁸⁸¹ dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter & grauitè, tum vel in primis, ⁸⁸² CREDE NOBIS, ⁸⁸³ CREDE TIBI. Magnâ hoc fiducia nostri, maiore tamè tui diximus. alius enim fortasse alium: ⁸⁸⁴ ipsum se nemo deceperit. Introspeciat modò vitam, se quæ quid mereatur interroget. Proinde ⁸⁸⁵ dabat vocibus nostris fidem apud optimum Principem, quod apud malos detrahebat. quamuis enim faceremus, quæ amantes solent: illi tamen non amari se, credebant sibi. Super hæc precati sumus, ut SIC TE AMARENT DII, QUEM AD MODUM TV NOS. quis hoc aut de se, ⁸⁸⁶ aut Principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit summa votorum: ut nos sic amarent dii, quomodo tu. Est ne verum quod inter ista clamauimus, O NOS FELICES! Quid enim felicius nobis, quibus non iam illud optandum est ut nos diligat Princeps: sed

dij, quemadmodum Princeps? Ciuitas religionibus dedita, semperque deorum indulgentiam ⁸⁸⁷ piè merita, nihil felicitati suæ putat astrui posse, nisi vt dij Cæsarem imitentur.

⁸⁶⁸ NON AMICTVS.] *Mamertinus, Iuliani laudatione*: Nimix lætitiæ decoris sunt & grauitatis immemores. Illa iactatio togarum, illa exultatio corporum, nescientibus pænè hominibus excitabatur. ⁸⁶⁹ QVEM MODO.] *Fortè, quem domo.* ⁸⁷⁰ TECTA.] *Curie.* ⁸⁷¹ TANTIS CLAMORIBVS.] *Pone sexcentos vnà clamantes: & adde Actuarios, & Laticlauios, quibus ius veniendi in Senatum.* ⁸⁷² INSTINCTV QVODAM.] *Nam animus in gaudio emicans & subsultans, corpus ignarum & pænè inuitum eò ducit.* ⁸⁷³ TVA POTESTATE.] *Qui materiem dare potes, non potes.*

⁸⁷⁴ NEC IN NOSTRA.] *Quia à vi gaudij auferimur, vt à subito torrente.* ⁸⁷⁵ VERITATE.] *Non enim ficta illa, aut expressa. Quid si tamen, vbertate?* ⁸⁷⁶ DEMISSVMQVE GAUDIO.] *Si sic legas, ad pudorem mistum gaudio referendus hic gestus. nam ille in laude, quæ titillat & suauiter afficit, vultum tamen submittit. At si de gaudio solo, legerem remissumque. id esset, hilarem & diffusum gaudio vultum. cuius proprium scilicet dilatare, vnde & lætitia: sicut contrahere, & angustare doloris, vnde angor.* ⁸⁷⁷ VTQVE NVNQVAM.] *Hæc clausula inter mutilas aut corruptas. nam meliores libri illud, abstergeres, mox non habent: nec verò eò facit. Quid enim abstergeat? lacrymas? eæ in genas delabuntur, non in frontem ascendunt. Pudorè, inquit, non solet abstergeri, nec potest: velari in eo frons aut vultus solet, nec aliter.*

⁸⁷⁸ HOC IPSVM.] *Pariter corruptum. tentabam, hoc templum. Sed explicet etiam aliquis: Hoc ipsum nos rogemus has sedes: quid hoc ipsum? nempe quod dico de lacrymis.* ⁸⁷⁹ VIDERINTNE VNQVAM.] *Ita, & quidem Augusti ipsius, in causâ simili, cùm Pater patriæ dictus. Vide Suetonium, cap. LVIII.*

⁸⁸⁰ POSTEROS NOSTROS.] *Senatores, qui post nos erunt.* ⁸⁸¹ DIGNVM VIDERI.] *Id est, non est felix, qui in magnâ fortunâ est, sed qui habetur & est (ob virtutes) eâ dignus.* ⁸⁸² CREDE NOBIS.] *Seriò te laudantibus.* ⁸⁸³ CREDE TIBI.] *Cui animus dicit, laude dignum esse.* ⁸⁸⁴ IPSVM SE NEMO.] *Nam simulata virtus alteri imponit, non autem simulanti.* ⁸⁸⁵ DABAT VOCIBVS.] *Quid dabat? nempe, conscientia ipsius Principis, meriti & non meriti testis.* ⁸⁸⁶ AVT PRINCIPI.] *Malim, Principe, & mox, amante.* ⁸⁸⁷ P I E MERITA.] *Suspicio, an non pietate fuerit: deprauatum compendio scripture. Cicero: Deorum numine tantum hoc imperium & natum est, & auctum, & retentum. addit, omnes gentes pietate & religione superatas.*

S E D quid singula confector & colligo? quasi verò aut oratione complecti, aut memoriâ consequi possim, quæ vos P. C. ne qua interciperet obliuio, & in ⁸⁸⁸ publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis. ⁸⁸⁹ Antè, orationes Principum tantum, eiusmodi genere monumentorum mandari aternitati solebant:

lebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ clauderantur. Erant enim, quibus nec Senatus gloriari, nec Princeps possent. Has verò, & ⁸⁹⁰ in vulgus exire, & ⁸⁹¹ posteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publicâ fuit. Primum, ut orbis terrarum pietatis nostræ adhiberetur testis & conscius. deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque Principibus, non tantum ⁸⁹² post ipsos, iudicare. postremo, ut experimento cognosceretur & antè ⁸⁹³ nos gratos, sed miseros fuisse: quibus esse nos gratos, probare antea non licuit. At quâ contentione, quoniam, quibus clamoribus expostulatum est: ne affectus nostros, ne tua merita ⁸⁹⁴ supprimeres: denique ut in posterum exemplo prouideres? Discant & Principes acclamationes veras falsasque discernere: habeantque muneris tui, quod iam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam: sed non deferendum. non submouenda adulatio: sed non reducenda est. certum est & quæ facere, & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea, quæ sum cum toto Senatu precatus, pro Senatu precer? nisi ut hæreat animo tuo gaudium, quod tunc ⁸⁹⁵ oculis protulisti. Ames illum diem, & tamen ⁸⁹⁶ vincas. noua merearis, noua audias: eadem enim dici, nisi ob eadem facta, non possunt.

⁸⁸⁸ PUBLICA ACTA.] Quid? nonne igitur omnia Senatus decreta, aut senaria magis dicta, in Acta mittebantur? certe. & erant huic rei Actuarij, & Acta Senatus in Tacito alijsq; crebro leguntur. Sed nota, quod ait Publica acta: ea autem sunt Populi, quæ alio nomine Urbana. Nempe decretum, ut vulgus quoque ea sciret, & in publicis illis Actis scripta legerentur, præter morem.

* Vide me
in v. Ann.
Taciti.

⁸⁸⁹ ANTE ORATIONES.] Imò ea non in æs tantum, sed aurum argentumq; incise, & lectione publicâ repetita. Vide me, si lubet, super hoc more ad XIII. Annalem Taciti, haud procul initio. ⁸⁹⁰ IN VVLGVS.] Quod factum, in Acta publica mittendo. ⁸⁹¹ POSTERIS.] Nempe in æs incidendo, & perpetuando.

⁸⁹² POST IPSOS.] Cum iam mortui. etsi, ô bone Plini, libertas ea tantum sub bonis, & de bonis: in malis, iudicia quidem, sed non libera aut publicata.

⁸⁹³ NOS GRATOS.] Placeat, non ingratos: etsi nec aliter sententiâ valde dissidente, sed sic clariore. ⁸⁹⁴ SUPPRIMERES.] Quia nolebas publicari vel incidi. ⁸⁹⁵ OCVLIS PROTULISTI.] Lacrymando, suprâ. ⁸⁹⁶ VINCAS.] Maiora faciendo, maiora audiendo.

I AM ⁸⁹⁷ quàm antiquum, quàm consulare, quod triduum totum Senatus, sub exemplo tui, sedit? cum interea nihil, præter

Consu-

Consulem, ageres. Interrogauit quisque quod placuit; dissentire,⁸⁹⁸ discedere, & copiam iudicij sui reip. facere tutum fuit, consulti omnes, atque etiam⁸⁹⁹ dinumerati sumus: vicitque sententia⁹⁰⁰ non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, præter miseros illos qui primi interrogabantur? ceteri quidem defixi & attoniti, ipsam illam mutam ac⁹⁰¹ sedentariam assentiendi necessitatem, quò cum dolore animi, quò cum totius corporis horrore, perpetiebantur? Vnus solusque censebat quod sequerentur omnes, & omnes improbarent; in primis ipse, qui censuerat. Adeò nulla magis omnibus displicent, quam quæ sic fiunt, tanquam omnibus placeant.⁹⁰² Forasse Imperator in Senatu ad reuerentiam eius componebatur: ceterum egressus, statim se recipiebat in Principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille verò ita Consul, ut si tantum Consul foret: nihil infra se putabat, nisi quod infra Consulem esset. Ac primùm, ita⁹⁰³ domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantiae Principalis: nullus⁹⁰⁴ præcursorum tumultus detineret. vna erat in limine mora,⁹⁰⁵ consultare aues, reuereri que numinum monitus. nemo proturbabatur, nemo⁹⁰⁶ submouebatur. tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque⁹⁰⁷ aliena turba subsistere & Consulem & Principem cogeret. Ipsius quidem⁹⁰⁸ officium tam⁹⁰⁹ modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquisque magnus Consul, sub bono Principe incedere videretur.

⁸⁹⁷ QVAM ANTIQVVM.] De eadem re, epi. Holà XI. lib. II. Iam hoc ipsum, quam pulchrum & antiquum, Senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri? Ideò autem antiquum, quia olim assidue Senatus habitus, & res omnes in eo agitata, decreta. at sub Principibus, rariores conuentus; quia illi ad se trahebant præcipua rerum, & Patres in speciem conuocabant interdum. Atque Augustus dies certos habendo Senatui definiuit: de quibus Tranquillus, cap. XXXV. ⁸⁹⁸ DISCEDERE.] Non quidem è Curiâ: sed pedibus ire in hanc illamve sententiam. Cui libertati mox opponit sedentariam assentiendi necessitatem. ⁸⁹⁹ DINUMERATI.] Vira pars præpolleret. Neque enim hoc ad infrequentiam Senatus retulerim, cum ad impediendum decretum dicebatur, Numera Senatum: Festus, in ijs vocibus.

⁹⁰⁰ NON PRIMA.] Vide tyrannos. quibus Senatus pro imagine aut umbrâ erat. vnâ dicere ex composito iubeant, & quod ipsi vellent: atque vnum tantum. ⁹⁰¹ SEDENTARIAM.] Cum nec interrogarentur, nec surgerent ad dicendum: sed nec (ut in pluribus sententijs) discessio fieret. Seden-

ces igitur assentiebantur. quomodo? manu, aut voce. Nempe illâ sublatâ, & hanc in unum verbum soluentes, Assentio; aut, Idem. ⁹⁰² FOR- TASSE.] Syllabam retraham, At fortasse. ⁹⁰³ DOMO.] Palatio.

⁹⁰⁴ PRAECURSORVM.] Apparitorum, & anteambulorum. ⁹⁰⁵ CONSVLTARE.] Notetur. an de more publico, an Traiani priuato? Nihil sanè rei maioris, nisi auspiciò Romani aggrediebantur: quòd tamen in domus egressu id semper factum, haud subeunt nunc exempla. Nisi istuc facit, quòd Victor in regione Palatij, Auguratorium ponit. At potuit priuatim, & ex more suæ gentis deditus huic superstitioni esse. nam in Alexandro Lampridij legas: Οπισθοδρομε (augur) magnus fuit, vt & Valcones, & Hispanorum, & Pannoniorum augures vicerit. ⁹⁰⁶ SUBMOVEBATVR.] AliCTORIBUS, vel ab ipsâ officij turbâ. Lucanus, seu quis alius, ad Pisonem:

— nec enim tibi dura clientum

Turba rudisquæ placet, misero quæ frera labore,

Nil nisi summoto nouit præcedere vulgo.

⁹⁰⁷ ALIENA.] Occurrentis diuitis alicuius, aut magistratus. ⁹⁰⁸ OFFICI- CIVM.] Ipsi, qui deducunt, aut comitantur. Ouidius:

Substitit hic, agmenque suum, turbæque sequentis

Officium, placido visus dimittere vultu.

Suetonius, Seneca, alij. ⁹⁰⁹ MODICVM.] Non frequens aut magnum: vt diuites illi agmina tota solent trahere.

ITER illi sæpius ⁹¹⁰ in forum, frequenter tamen & in campum. nam comitia Consulium obibat ipse, & tantum ex renunciatione eorum voluptatis, quantum prius ex ⁹¹¹ destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem Principis, vt ipse ante Consulis steterat: adigebanturque in verba, in quæ paullò antè ipse iurauerat Princeps: qui tantum putat esse in iureiurando, vt illud & ab alijs exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi verò quanta religio æquitatis? quanta legum reuerentia? Adibat aliquis vt Principem? respondebat, se Consulem esse. Nullius ab eo magistratus ius, nullius auctoritas imminuta est: aucta etiam. siquidem pleraque ad Prætores remittebat: atque ita, vt ⁹¹² collegas vocaret. non quia popolare gratumque audientibus: sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat: vt ⁹¹³ non amplius esse censeret, quòd aliquis collega appellaretur à Principe, quàm quòd Prætor esset. Ad hæc, tam ⁹¹⁴ assiduus in tribunali, vt labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curæ, idem sudoris sumit? quis adeò expetitis honoribus, aut ⁹¹⁵ de-

Q

seruit,

seruit, aut ⁹¹⁶ sufficit? Et sanè æquum est, tantum ceteris præstare Consulibus ipsum, qui Consules facit. quippe etiam fortunæ videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus Consules, ⁹¹⁷ doceat; accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se quid sit quod daturus sit. sic fit, ut illi quoque sciant, quid acceperint. Quò iustus Senatus ut susciperes quartum Consulatum, & rogauit, & iussit. Imperij hoc verbum, non adulationis esse, ⁹¹⁸ obsequio tuo crede: quod non aliâ in re magis aut Senatus exigere à te, aut tu præstare Senatui debes. Ut enim ceterorum hominum, ita Principum, illorum etiam qui dii sibi videntur, æuum omne & breue & fragile est. Itaque optimum quemque niti & contendere decet, ut post se quoque reipublicæ profit, moderationis scilicet iustitiæque monumentis, quæ prima statuere Consul ⁹¹⁹ potest. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem reuoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare? quod nomen usurpare sapius debes, quàm quod primum inuenit recuperata libertas? Non est minùs ⁹²⁰ ciuile, & Principem esse pariter, & Consulem: quàm tantum Consulem. Habere etiam rationem verecundiæ collegarum tuorum. Collegarum inquam: ita enim & ipse loqueris, & nos loqui vis. Onerosa erit modestiæ illorum tertij Consulatus sui recordatio, donec te ⁹²¹ Consulem videant. Neque enim potest non nimium esse priuatis, quod Principi satis est. Annuas Cæsar optantibus, quibusque apud deos ⁹²² esse consuesti, quorum potes ipse, votorum compotes facias. Fortasse sufficiat tibi tertius Consulatus, sed nobis tantò minùs sufficit. ⁹²³ Ille nos instituit & induxit, ut te iterum iterumque Consulem habere cupiamus. Remissiùs illud contenderemus, si adhuc non sciremus, qualis esses futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis, quàm ⁹²⁴ vsum negari. Dabitur ne rursus videre Consulem illum? ⁹²⁵ audiet, reddet, quas proximè voces? præstabitque gaudium, quantum ipse percipiet? præsidebit lætitiæ publicæ, auctor eius & causa? tentabitque affectus nostros, ut solet, cohibere; nec poterit? ⁹²⁶ pietati Senatus, cum modestiâ Principis, felix speciosumque certamen: seu fuerit victa, seu vicerit? Equidem incognitam quandam, proximaque

que maiorem, præsumo lætitiā. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem Consulem speret, quanto sapius fuerit? Alius labores, si non ⁹²⁷ continuos desidiæ ac voluptati dedisset, otio tamen & quiete recreasset. hic consularibus curis exolutus, principales resumpsit: tam diligens temperamenti, ut nec Consulis officium, Princeps; nec Principis, Consul appeteret. Videmus ut prouinciarum desiderijs, ut singularum etiam ciuitatum precibus occurrat. nulla in ⁹²⁸ audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: adeunt statim, dimittuntur statim: ⁹²⁹ tandemque Principis fores exclusæ legationum turba non obsidet.

⁹¹⁰ IN FORVM.] *Ad ius dicendum.* ⁹¹¹ DESTINATIONE.] *Designatione. nam Princeps faciebat: & nunc Traianus, ut Consul, ipse renunciabat.* ⁹¹² COLLEGAS.] *Messalla verba vide apud Agellium, lib. XIII. cap. XIII. quibus docet, Collegam esse Prætorem Consuli, quod eodem auspicio creantur.* ⁹¹³ NON AMPLIUS.] *Id est, tanti faciebat honorem Prætura, ut non pluris æstimaret Collegam Principis dici, quàm Prætorem.* ⁹¹⁴ ASSIDVVS.] *Prisco more, & Augusti exemplo, de quo Suetonius: Ipse ius dixit assidue, & in noctem nonnunquam: si parum corpore valeret, lecticâ pro Tribunali collocatâ, vel etiam domi cubans. Mos in Principe numquam satis laudandus.* ⁹¹⁵ DESERVIT.] *Vacat, & se impendit.* ⁹¹⁶ SVFFICIT.] *Par est.* ⁹¹⁷ DOCEAT.] *Exemplo suo, Consules agere.* ⁹¹⁸ OBSEQVIO TVO.] *Crede, inquit, nos inbere, non adulari; quomodo? obsequendo. Si facis & suscipis, ostendis te credere serio nos sic velle: & volumus certè.* ⁹¹⁹ POTEST.] *Malim, potes.* ⁹²⁰ CIVILE.] *Moderatum, æquabile, & ciue dignum.* ⁹²¹ CONSVLEM.] *Quartò. & fortasse is numerus excidit.* ⁹²² ESSE CONSVESTI.] *Corrigebam, adesse confuesti: quod & alijs placuit. Sententia est, Tu Cæsar, qui adesse nobis apud Deos precantibus soles, & vota nostra tuis iniuare: ecce nunc concede, quod à te, non à Dijs, petimus; & à te pendet.* ⁹²³ ILLE NOS.] *Tam laudabiliter gestus.* ⁹²⁴ V SVM.] *Vilitatem iam notam.* ⁹²⁵ AVDIET.] *A Senatu acclamationes similes: atque ipse respondebit.* ⁹²⁶ PIETATI.] *Omnino renouanda vox, è sine prioris: erit pietati: & interrogatione efferenda clausula.* ⁹²⁷ CONTINVOS.] *Scribe, continuò se.* ⁹²⁸ AVDIENDO.] *Fortasse ad-eundo: etsi illud quoque similem habere potest sensum.* ⁹²⁹ TANDEMQUE.] *Vt sub Domitiano solet, sese includente.*

QV I D, in omnibus cognitionibus, quàm mitis seueritas, quàm non dissoluta clementia? Non ⁹³⁰ locupletando fisco ⁹³¹ sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ pretium, quàm benè iudicasse.

dicasse. Stant ante te litigatores, non de fortunis suis, sed de tuâ⁹³² existimatione solliciti; nec tam verentur, quid de causâ suâ, quàm quid de moribus sentias. O verè Principis, atque etiam Consulis, reconciliare⁹³³ æmulas ciuitates; tumentesque populos non imperio magis, quàm ratione, compescere,⁹³⁴ intercedere iniquitatibus magistratuum, infectumque red- dere, quidquid fieri non oportuerit; postremò, velocissimi⁹³⁵ sideris more, omnia inuisere, omnia audire, & vndecun- que inuocatum statim, veluti numen, adesse & assistere. Ta- lia esse crediderim, quæ ipse mundi parens temperat nutu,⁹³⁶ si- quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter diuina opera numerare dignatus est. quibus nunc per te liber solutus- que,⁹³⁷ cælo tantum vacat: postquam te dedit, qui erga omne hominum genus⁹³⁸ vice suâ fungereris. Fungeris enim, suffi- cisque mandanti: cum tibi dies omnis, summâ cum vtilitate no- strâ, cum tuâ laude, condatur.

⁹³⁰ LOCUPLETANDO.] *Non, ut tyranni, idèò iudicas ut damnes, & bona ad fiscum tuum trahas. non fructus, sed equitas sola tibi finis.* ⁹³¹ SE- DES.] *Pro tribunali.* ⁹³² EXISTIMATIONE.] *Tam te scilicet reueren- tur, tuamque virtutem: ut malint opum iacturam, quàm famæ apud te fa- cere.* ⁹³³ AEMULAS CIVITATES.] *Qui morbus, etsi in publicâ illâ serui- tute, ciuitates tenebat: queriturque de suâ Graciâ Plutarchus. Sed & Tac- tus notat, quasdam ad exitium inter se discordes.* ⁹³⁴ INTERCEDERE.] *Irrita iniqua decreta facere, & nulla.* ⁹³⁵ SIDERIS MORE.] *Solem intelli- ge.* ⁹³⁶ SI QUANDO OCULOS.] *Ille verò semper ô Plini; & tu hic cum auunculo tuo Epicurissas, cui irridendum videtur, agere curam rerum hu- manarum illud, quidquid est, summum. Sed prudentiam, eloquentiam, & omnia alia à vobis haurimus, quàm pietatem.* ⁹³⁷ CAELO TANTVM.] *Vi- poëta: Iupiter in cælis, Cæsar regit omnia terris.* ⁹³⁸ VICE SUA.] *Seneca De Clemen. ubi Nero: Ego ex omnibus mortalibus placui electusque sum, qui deorum vice fungerer in terris.*

QVOD si quando cum⁹³⁹ influentibus negotijs paria feci- sti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi⁹⁴⁰ lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium iuga, & horrentibus scopulis gra- dum inferre, nullius manu,⁹⁴¹ nullius vestigio adiutum: atque inter hæc, piâ mente⁹⁴² adire lucos, & occurfare numinibus?

943 Olim hæc experientia iuuentutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursum, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec medio cre pacis decus habebatur, submota campis irruptio ferarum, & 944 obsidione quadam liberatus agrestium labor. Vsurpabant gloriam istam illi quoque Principes, qui obire non poterant: vsurpabant autem, vt domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, 945 mentitâ sagacitate colligerent. Nunc par capiendi quarendique sudor, summusque & idem gratissimus 946 labor, inuenire. Enimvero siquando placuit idem corporis robor in maria proferre, non ille fluitantia vela, aut 947 oculis sequitur, 948 aut manibus: sed nunc gubernaculis assidet, nunc cum valentissimo quoque 949 sodalium certat 950 frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transire obstantia freta. Quantum 951 dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baiani que torporem & silentium ferre, non pulsum saltem fragoremque reorum perpeti poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horresceret. itaque procul ab omni sono, inconcussus ipse & immotus, religato reuinctoque nauigio, non secus 952 ac piaculum aliquod, trahebatur. Fœda facies, cum populi Romani Imp. alienum cursum, alienumque rectorem, velut 953 captâ naue, sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant, atque amnes. Danubius ac Rhenus tantum illud 954 nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperij, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quàm quod hostium prospectarent. hostium, quibus moris est, eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac 955 deferentia, lustrare nauigijs, nandoque superare.

939 INFLVENTIBVS NEGOTIIS PARIA.] *Id est, si exhausti omnia negotia, quæ magnâ copiâ velut inundant. Paria facere, est reliqui nihil habere: à ratiocinijs sumptum.* 940 LVSTRARE SALTUS.] *Venationis in eo studium commendat: quidquid mox dicet, rarum tamen, nec in magno, priscis Romanis. At alia gentes amarunt, & ab Hispanis suis traxit Traianus. Ab eo Hadrianus, qui vsque ad insaniam & periculum eo detentus scribitur. Sed & M Antoninus, piscando & venando multum se oblectauit. Quis carpere possit? usum habet, si modum: & Plato, Xenophon,*

phon, alij laudarunt. ⁹⁴¹ NULLIVS VESTIGIO.] *Præcuntis, opinor, & viam facientis aut monstrantis.* ⁹⁴² ADIRE LVCOS.] *Veterum opinione sacros.* ⁹⁴³ OLIM HAEC EXPERIENTIA.] *Dubito an non, experientia. Sed quando olim? vix sanè veteres Romanos factitasse legas, qui à primâ adolescentiâ in militiâ, aut eius exercitijs, erant. Sed & Sallustius, agrum colere, & venari, seruilibus officijs adscribit. Licet tamen opinari, haud neglexisse prorsus, etsi in laude aut curâ non habuisse. Postea inualuisse hand nego, adèd ut Maximinus (sed Thrax ille, & barbarus) solis venationibus legiones frequenter exerceret: in eius vitâ.* ⁹⁴⁴ OBSIDIONE QVADAM.] *Vtne ipsi obsederint, & indagine feras cinxerint? an ut liberarint ferarum obsidione agrestes?* ⁹⁴⁵ MENTITA SAGACITATE.] *Quò hæc spectent, quæro. Domitianum scio, sagittarum vel præcipuo studio tentum, & centenas varij generis feras sæpe in Albano secessu confecisse: ex Suetonio. Anigitur vult Plinius, feras istas claustris caueisq; emissas, & tum quasi sagacitate eius indagatas percussasq; esse? potest: sed magis credam, apros, ceruos, aut id genus emissos: & captos deinde, quasi verâ venatione & sagacitate quesitos.* ⁹⁴⁶ LABOR, INVENIRE.] *Quasi dicat, Tu quærebas reuera feras, & eaipsâ quæstione delectabarîs (ita est in venatoribus:) finisq; tuus erat præcipuus inuenisse. Quis enim vir magnus ob prædam querit?* ⁹⁴⁷ OCVLIS SEQVITVR.] *Quietus & sedens, ac pulchrè à moribus & ingenio nauigantium sumptum: quia reuera oculi eo feruntur.* ⁹⁴⁸ AVT MANIBVS.] *An demonstrando, huc aut illuc, ecce, fert ventus? an, nauibus, legi verius? Mihi verius: & ignavia tangitur illorum, qui ne remos strepitusque alios nauticos audirent, naue aliâ religati nauem præducentem sequebantur. Mox palàm dicit.* ⁹⁴⁹ SODALIVM.] *Qui Socij nauales dicuntur.* ⁹⁵⁰ FRANGERE.] *Remis.* ⁹⁵¹ DISSIMILIS ILLI.] *Domitiano.* ⁹⁵² AC PIACVLVM.] *Hostia, quâ scelera piabant, siue purgabant. Ea procul, nequis deuotam & malis publicis onustam tangeret, trahebatur, & in mare deuectam mergebant. Græcorum κατὰρμα μόλυσμα.* ⁹⁵³ CAPTA NAVÆ.] *Is erat ritus, Liviø expressus libro XXI. Romani naues omnes (captas) religatas puppibus in altum extraxere.* ⁹⁵⁴ NOSTRI.] *Liber scriptus, monstri dedecus: quod nescio an edito præferam.* ⁹⁵⁵ DEFERENTIA.] *Prono & suo cursu euntia. Quidam libri, deferentia: quod esset, in se redeuntia, omisis campis. Possit & deferuentia, legi.*

NEC verò laudauerim per se magnopere duritiam corporis ac lacertorum: sed si his validior toto corpore animus imperitet, quem non fortunæ indulgentiæ molliant; non copiae Principales ad segnitiam luxumque detorqueant; tunc ego, seu mōtibus, seu mari exerceatur, & latum opere corpus, & crescentia laboribus membra, mirabor. Video enim iam inde antiquitus, maritimos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate ⁹⁵⁶ nuptiarum magis, quàm his artibus inclaruisse. Simul cogito, cum sint ista ludus

dus & auocamentum huius, quæ quantæque sint illæ⁹⁵⁷ seriæ
 & intentæ, & à quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt
 enim voluptates quibus optimè de cuiusque grauitate, sanctita-
 te, temperantiâ creditur. Nam quis adeò dissolutus, cuius non
 occupationibus aliqua species seueritatis insidat? otio⁹⁵⁸ prod-
 mur. An non plerique Principes hoc idem tempus in aleam,
 stupra, luxum conferebant? cùm seriarum laxamenta curarum,
 vitiorum⁹⁵⁹ contentione supplerent. Habet hoc primùm
⁹⁶⁰ magna fortuna, quòd nihil tectum, nihil occultum esse pati-
 tur: ⁹⁶¹ Principum verò non modò domus, sed cubicula ipsa in-
 timosque secessus recludit, omniaque arcana nòscenda famæ
 proponit, atque explicat.

⁹⁵⁶ NYPTIARVM.] *Pars membri altera deest, & natalium: ac pluscula
 hic obseruo hiulea, aut fadata.* ⁹⁵⁷ SERIAE ET INTENTAE.] *Sequitur
 mox voluptates: & nisi litterarias aut illas animi interioris intellegat, quid
 velit ignoro. Imò placebat legere: quæ quantæque sint illa seria & intentæ,
 & à quibus se in tale otium recipit. Voluptates sunt enim, voluptates, qui-
 bus: oratoriâ & efficaci repetitione.* ⁹⁵⁸ PRODIMVR.] *Mens retegitur. quæ
 neque per remissiones intenta est ad velandum; & ipsas naturæ aptas mori-
 búsque appetit.* ⁹⁵⁹ CONTENTIONE.] *Laxabant se à curis, ut in viria ani-
 mum intenderent. Quo sensu nec malè, contentiones.* ⁹⁶⁰ MAGNA FOR-
 TVNA.] *Iuuenalis: — secretum diuitis vllum. Esse putas? homines
 taceant, iumenta loquentur.* ⁹⁶¹ PRINCIPVM.] *Seneca pulcherrimè, ad
 Neronem: Tibi non magis, quàm Soli, latère contingit. multa contra te
 lux est: omnium in istam conuersi sunt oculi. Prodire te putas? oriris. lo-
 qui non potes, nisi ut vocem tuam, quæ vbique sunt gentes, excipiant.
 Claudianus, ad Honorium, patris nomine:*

Hoc te prætereà crebro sermone monebo,
 Vt te totius medio telluris in orbe
 Viuere cognoscas: cunctis tua gentibus esse
 Facta palàm: nec posse dari regalibus vsquam
 Secretum vitijs. nam lux altissima fati.
 Occultum nihil esse finit.

SED tibi, Cæsar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam,
 quàm⁹⁶² penitus inspicere. Sunt quidem præclara, quæ in pu-
 blicum profers; sed non minora ea, quæ⁹⁶³ limine tenes. est
 magnificum, quòd te ab omni contagione vitiorum reprimis ac
 reuocas; sed magnificentius, quòd tuos. Quanto enim magis
 arduum

arduum est, alios præstare, quàm se; tanto laudabilius, quòd cum ipse sis optimus, omnes ⁹⁶⁴ circa te ⁹⁶⁵ similes tui effecti. Multis illustribus dedecori fuit, aut ⁹⁶⁶ inconsultius vxor assumpta, aut retentà ⁹⁶⁷ patientius. ita foris claros domestica destruebat infamia: & ne maximi ciues haberentur, hoc effiebat, quòd mariti minores erant. Tibi ⁹⁶⁸ vxor in decus & gloriam cedit. quid enim illà sanctius? quid antiquius? Nonne si ⁹⁶⁹ Pontifici maximo deligenda sit coniunx, aut hanc, aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? Quàm illa nihil sibi ex fortunâ tuâ, nisi gaudium vindicat? quàm constanter, non potentiam tuam, sed ipsum te reueretur? Idem estis inuicem quod fuistis, probatis ex æquo: nihilque vobis felicitas addidit, nisi quòd scire cœpistis, quàm benè vterque vestrùm felicitatem ferat. Eadem quàm modica cultu? quàm parca comitatu? quàm ciuilis incessu? mariti hoc opus, qui ita imbuat, ita instituit: nam vxori sufficit ⁹⁷⁰ obsequij gloria. An cum videat, quàm te nullus terror, nulla comitetur ambitio: non & ipsa cum silentio incedat, ingredientemque pedibus maritum, inquantum patitur ⁹⁷¹ sexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiam si diuersa tu facias. Sub hac verò modestiâ viri, quantam debet verecundiam vxor marito, ⁹⁷² fœmina sibi? ⁹⁷³ Soror autem tua, vt se sororem esse meminit? vt in illâ tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? vt si quis eam vxori tuæ conferat, dubitare cogatur, vtrum sit efficacius ad rectè viuendum benè ⁹⁷⁴ institui, aut feliciter ⁹⁷⁵ nasci. Nihil est tam proum ad simultates, quàm ⁹⁷⁶ æmulatio, in fœminis præsertim. ea porro maximè nascitur ex ⁹⁷⁷ coniunctione, alitur ⁹⁷⁸ æqualitate, exardescit inuidiâ, cuius finis est odium. Quo quidem, admirabilius existimandum est, quòd mulieribus duabus in vnâ domo, parique fortunâ, nullum certamen, nulla contentio est: suspiciunt inuicem, inuicem cedunt; cumque te vtraque effusissime diligat, nihil suâ putât interesse, vtram tu magis ames. idemque vtrique propositum, idem tenor vitæ, nihilque ex quo sentias duas esse. Te enim imitari, te subsequi student. idèò vtraque mores eosdem, quia vtraque tuos habet. Inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. neque enim vnquam periclitabuntur esse priuatæ, quæ ⁹⁷⁹ non defierunt. Obtulerat illis Senatus

cogno-

cognomen Augustarum, quod certatim deprecata sunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu⁹⁸⁰ recusasses: seu quod plus esse in eo iudicabant, si vxor & soror tua, quàm si Augustæ dicerentur. Sed quæcumque illis ratio tantam modestiam suafit, hoc magis dignæ sunt, quæ in animis nostris & sint & habeantur Augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius fæminis, quàm si verum honorem non in splendore titulorum, sed in iudicijs hominum reponant; magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

⁹⁶² PENITVS INSPICI.] *Proprium omni vera virtuti, quæ vult tractari.* ⁹⁶³ LIMINE.] *Domestica & penetrales tuæ virtutes, pares publicis aut publicatis.* ⁹⁶⁴ CIRCA TE.] *Domesticos & familiares.* Suctonius Iulio: Omnibus circa eum obstrictis. In Domitiano: Omnes circa se largissimè profecutus. ⁹⁶⁵ SIMILES.] *Martiales:*

Nemo suos (hæc est aulae natura potentis)

Sed domini mores Cæsarianus habet.

⁹⁶⁶ INCONSVLTIVS.] *Parum exploratâ pudicitia eius.* ⁹⁶⁷ PATIENTIVS.] *Iam infamis.* ⁹⁶⁸ Vxor.] *Plotina, cuius memoria in lapidibus & nummis. Vel vno facto integritas & modestia comprobetur. Nam primò Palatium ingressura, conuertit se ad populum, iam stans in gradibus: καὶ τῶν αὐτῶν, inquit, δὲ ἐγὼ εἰσέρχομαι, διὰ περ καὶ ἔξελθὲν αὖ δὲ χοῦλον: Talis huc ingredior, qualem & exire me optauerim. Liberos non peperit optimo viro: sed sautrix Hadriano ad imperium fuit, condigno item successor. Is eam consecrauit, post maritum mortuam, & Basilicam miro opere, Nemausi in memoriam eius struxit.* ⁹⁶⁹ PONTIFICI.] *Qualis ipse Traianus, & omnes Cæsares à Iulio fuerunt. At vxores eorum nec castæ semper, nec inter probas: atque adeo nescio an leges aliqua de Pontificis toro. Scio Tertullianum tale scribere, bis tæque: sed viri docti de Flamine rectè interpretati sunt, quem ille Pontificem maximum appellat. At curiosè hæc nunc non quero: mentem Plinij arbitror, Si Pontifici, pro sacrorum reuerentiâ, condigna vxor legenda sit; hanc illam fore.* ⁹⁷⁰ OBSEQUII.] *Quod proprium feminae est, audire maritum & parère.* ⁹⁷¹ SEXVS.] *Infirmior, & ideo in Sellam aut Lecticam saepe transferendus.* ⁹⁷² FAEMINA SIBI.] *Quia huic sexui innata verecundia, præcipuum eius ornamentum.* ⁹⁷³ SOROR.] *Marciana, quæ tamen ante Consulatum Traiani sextum obiit, ut ex fornice Anconitano constat, in quo legitur: DIVAE MARCIANAE. AVG. SORORI. AVG. Nam Diux appellatio mortuam notat, & consecratam.* ⁹⁷⁴ INSTITVI.] *Quod in vxore enit.* ⁹⁷⁵ NASCI.] *Quod in sorore.* ⁹⁷⁶ AEMVLATIO.] *Contentio de dignitate.* ⁹⁷⁷ CONIVNCTIONE.] *Cum vnâ agunt, & herent.* ⁹⁷⁸ AEQUALITATE.] *Vbi difficile discrimen, utra prior.* ⁹⁷⁹ NON

DESERVUNT.] *Servant modestiam, quam privata habuerunt.* ⁹⁸⁰ RECUSASSES.] *Atquin ille tamen admisit, ut supra vidimus: nondum tamen ista cognomen Augustarum. Etsi postea, & in lapidibus, utraque sic appellatur.*

I AM etiam & in priuatorum animis exoleuerat priscum mortalium bonum, Amicitia: cuius in locum migrauerant ⁹⁸¹ assentationes, blanditiæ, & ⁹⁸² peior odio, amoris simulatio. Etenim ⁹⁸³ in Principum domo nomen tantum amicitia, inane scilicet irrifumque manebat. Nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alij domini, alij serui videbantur? ⁹⁸⁴ Tu hanc pulsam & errantem reduxisti: habes amicos, quia amicus ipse es, neque enim ut alia subiectis, ita amor imperatur: neque est vllus affectus tam erectus & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigit. Potest fortasse Princeps iniquè, potest tamen odio esse nonnullis, etiam si ipse non oderit: amari, nisi ⁹⁸⁵ ipse amet, non potest. Diligis ergo cum diligaris, & in eo quod vtrique honestissimum est, tota gloria tua est: qui superior factus, ⁹⁸⁶ descendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex Imperatore submitteris. imò tunc maximè Imperator, cum amicum ex Imperatore agis. Etenim cum plurimis amicitijs fortuna Principum indigeat, præcipuum est Principis opus, amicos parare. Placeat tibi semper hæc secta, & cum alias virtutes tuas, tum hanc constantissimè teneas: nec vquam persuadeatur, ⁹⁸⁷ humile esse Principi, ⁹⁸⁸ nisi odisse. Iucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minùs amare: quorum vtroque ita frueris, ut cum ipse ardentissimè diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est vnum amare, quàm multos; deinde, quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te nisi ingratus, non magis amare. Operæpretium est referre, quod tormentum tibi iniunxeris, nequid amico negares. Dimisisti ⁹⁸⁹ optimum virum, tibi quæ carissimum, inuitus & tristis, & quasi retinere non posses. quantum amares eum desiderio expertus es: distractus separatusque, dum cedis & vinceris. Ita quod fando inauditum, cum Princeps & Principis amicus diuersa vellent, id potiùs factum est quod amicus volebat. O rem memoria, literisque mandandam! Præfectum prætorij non ex ingerentibus,

bus, sed ex subtrahentibus legere; eundemque otio, quod pertinaciter amet, reddere; cumque sis ipse distentus imperij curis, non quietis gloriam cuiquam inuidere.

⁹⁸¹ ASSENTATIONES.] *Cicero*: Sic habendum est, nullam in amicitijs pestem esse maiorem, quam adulationem, blanditiam, assentationem.

⁹⁸² PEIOR ODIUM.] *Quia falsus amor plus nocet, quam professum odium.*

⁹⁸³ IN PRINCIPVM.] *In Panegyrico, qui Theodosio dictus*: Ecquis Imperatorum vnquam putauit amicitiae cultum in regia laude ponendum? Humilis haec virtus, dubiumque an virtus, iudicabatur, nec palatij digna, sed periculis habebatur. ⁹⁸⁴ TV HANC.] *Iterum imitatus idem Panegyristes*: Tu amicitiam, nomen antea priuatum, non solum intra aulam vocasti, sed indutam purpuram, auro gemmisque redimitam, folio recepisti.

⁹⁸⁵ IPSE AMET.] *Apud Senecam*, Hecaton ait: Ego tibi monstrabo amatorium, sine medicamento, sine herba, sine vllius veneficae carmine. Si vis amari, ama. ⁹⁸⁶ DESCENDIS.] *Vsq̃ueo, ut aegrotantes amicos viseret*: *Ausonius in Gratiarum actione, & Eutropius, quem supra dedi.* ⁹⁸⁷ HUMILE ESSE.] *Quod videatur, quia amicitia inter aequales modo est: at ille eminet super omnes: Sed nempe amicitia parem si non accepit, facit.* ⁹⁸⁸ NISI ODISSE.] *Quia in odio occultus & degener metus. Generosi autem alique animi, vlciisci eligunt quam odisse.* ⁹⁸⁹ OPTIMUM VIRVM.] *Licinium Suram fuisse volunt: sed quo auctore? Mihi promptum vel ex eo arguere, quod hic Sura biennio post, secundum Consul fuit: iterumque quadriennio interiecto, tertium. Quomodo autem, si nunc abiit, otio & quieti redditus? Sane alius fuit hic Praefectus, cui & gladium tradidit, cum verbis aeternis illis, quae antea posui: etsi ibi quoque Suram nobis supponunt. Quis igitur alius? ex Victore Saburanum retineo: etsi ignotum mihi hominem, nec in Suranum demuto.*

INTELLIGIMVS Caesar, quantum tibi pro laboriosa ista statione & exercitia debeamus, cum oriū a te, tanquam ⁹⁹⁰ res optima, & petatur & detur. Quam ego audio ⁹⁹¹ confusionem tuam fuisse, cum digredientem prosequereris? prosecutus enim, nec temperasti tibi quo minus exeunti ⁹⁹² in litore amplexus osculum ferres. Stetit Caesar in illa ⁹⁹³ amicitiae specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum: nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis, sequi. Nam de liberalitate taceo. quibus enim muneribus aequari haec cura Principis, haec patientia potest? quam meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac propere durus videretur? Nec dubito, quin agitauerit secum an gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quod praene ipso contubernio Principis felicius iucun-

dusque est, ⁹⁹⁴ desiderare Principem. Et ille quidem ut ⁹⁹⁵ maximâ fructus suscepti, ita maiore depositi officij gloriâ fruitur: tu autem facilitate istâ consecutus es, ne quem retinere videaris inuitum. Ciuile hoc erat, & parenti publico conuenientissimum, nihil cogere: semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gravior potestate libertas. Dignus es Cæsar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem inuitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper inuenias, & quos ex otio reuoces, & quos otio reddas. ⁹⁹⁶ Vos quoque, quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fouete ⁹⁹⁷ sanctè iudicium eius, quod de vobis habet. hic vester labor est. Princeps enim, cum in vno probauit amare se scire, vacat culpâ, si alios minùs amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligit? cum leges amandi non det, sed accipiat? hic præsens, ille mauult absens amari: vterque ametur, ut mauult. Nemo in tædium præsentiâ, nemo in obliuionem absentiâ veniat. tenet quisque locum ⁹⁹⁸ quem semper meruit; faciliusque est, ut oculis eius vultus absentis, quàm ut animo caritas excidat.

⁹⁹⁹ RES OPTIMA.] *Quidni optima? meo intimo animo, & Socratis dicto, ὁλὴ καὶ λίσσων κτημάτων: Quies, optima rerum. Adi Senecam nostrum De Brevit. cap. v.* ⁹⁹¹ CONFUSIONEM.] *Tristitiam, animi turbationem. vulturq; plus semel ita Plinius, & eius aui scriptores.* ⁹⁹² IN LITORE.] *Hic ergo homo trans mare secessum quarebat, aut in aliquâ insularum.* ⁹⁹³ AMICITIÆ SPECVLA.] *In litore eminentiore, unde amicum videret & prosequeretur abeuntem.* ⁹⁹⁴ DESIDERARE PRINCIPEM.] *Tali virtute & benignitate, ut suavi semper cogitatione delectet. Sed plenius tamen argutiùsque, quod in alijs: desiderare Principem desiderantem. Iucundum in amore, etsi cum morsu, desiderare absentem, à quo scias & te desiderari.* ⁹⁹⁵ MAXIMA.] *Legendum, ut Liuius, maximo fructu. Quo illo? quòd ex Præfecturâ illâ susceptâ gestâque, & opes, & tuam amicitiam, rettulit.* ⁹⁹⁶ VOS QVOQUE.] *Amici & familiares eius.* ⁹⁹⁷ SANCTE.] *Ego vellem, sancite.* ⁹⁹⁸ QUEM SEMPER.] *Videbatur aptius, quem semel promeruit.*

⁹⁹⁹ PLERIQUE Principes cum essent ciuium domini, libertorum erant serui: horum consilijs, horum nutu regebantur, per hos audiebant, per hos loquebantur, per hos præturę etiam, & sacerdotia, & consulatus, imò & ab his petebantur. Tu libertis tuis ¹⁰⁰⁰ summum quidem honorem, sed tanquam libertis habes: abun-

abundeque sufficere his credis, si ¹⁰⁰¹probi & frugi existimen-
tur. Scis enim præcipuum esse indicium ¹⁰⁰²non magni Principi-
pis, magnos libertos. Ac primum neminem ¹⁰⁰³in usu habes, ni-
si aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique Principum dilectum;
¹⁰⁰⁴statimque hos ipsos quotidie, deinde ita formas, ut se non tuâ
fortunâ, sed suâ meriantur. & tanto magis digni, quibus honor
omnis præstetur à nobis, quia non est necesse.

⁹⁹⁹PLERIQUE PRINCIPES.] *Vt Claudius, Galba, Vitellius.* ¹⁰⁰⁰SYM-
MVM QUIDEM.] *Apage si summum, quid abit à Claudio? Rescribe, suum.*
¹⁰⁰¹PROBI ET FRUGI.] *Quæ nota & laudes boni serui aut liberti.*
¹⁰⁰²NON MAGNI.] *Quomodo enim ille magnus, aut sibi fidens, qui tam*
vilibus se subijcit? ¹⁰⁰³IN VSU HABES.] *Rebus tuis, aut procurationibus*
præficus. ¹⁰⁰⁴STATIMQUE HOS.] *Corruptum est. Fortè, dilectum æstima-*
tumque: hos ipsos cottidie deinde ita formas.

IVSTISNE de causis S. P. Q. R. OPTIMI tibi cognomen
adiexit? Paratum id quidem, & in medio positum: nouum ta-
men. scias neminem antè meruisse, quod non erat excogitandum,
si quis meruisset. An satius fuit ¹⁰⁰⁵Felicem vocare? quod nō mo-
ribus, sed fortunæ datum est. satius Magnum? cui plus inuidiæ,
quàm pulchritudinis inest. Adoptauit te optimus Princeps in
suum, Senatus in Optimi nomen. Hoc tibi tam proprium, quàm
paternum: nec magis definitè distincteque designat, qui Traia-
num, quàm qui Optimum appellat: ut olim frugalitate Pisones,
sapientiâ Lælij, pietate Metelli monstrabantur. quæ simul omnia
vno isto nomine continentur: nec videri potest optimus, nisi qui
est omnibus optimis, in suâ cuiusque laude, præstantior. Merito
tibi ergo, post ceteras appellationes, hæc est addita, ut maior. Mi-
nus est enim Imperatorem, & Cæsarem, & Augustum, quàm
omnibus Imperatoribus, & Cæsaribus, & Augustis, esse melio-
rem. Ideoque ille parens hominum deorumque OPTIMI prius,
deinde MAXIMI nomine colitur: quò præclarior laus tua, quem
non minus constat optimum esse, quàm maximum. Assecutus
es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat in
bono Principe ¹⁰⁰⁶alienum, in malo falsum: quod licet omnes
postea usurpent, semper tamen agnoscetur ut tuum. Etenim ut
nomine Augusti admonemur eius, cui primum dicatum est: ita
hæc Optimi appellatio, nunquam memoriæ hominum sine te

recurret, quotiesque posteri nostri optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur, quis meruerit vocari. Quamtonumdiue Nerua gaudio frueris, cum vides & esse optimum, & dici, quem tanquam optimum elegisti? quàm lætū tibi, quòd comparatus filio tuo vinceris? Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quàm quòd optimus ipse, ¹⁰⁰⁷ nō timuisti eligere meliorem. Sed & tu pater Traiane (nam tu quoque, si non fidera, ¹⁰⁰⁸ proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, cum illum ¹⁰⁰⁹ Tribunum, illum militem tuum, tantum Imperatorem, tantum Principem cernis: cumque eo qui adoptauit amicissimè contendis, ¹⁰¹⁰ pulchrius fuisse genuisse talem an elegisse? Maeste vterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tantum boni contulistis! Licet alteri vestrum filij virtus ¹⁰¹¹ triumphalia, cælum alteri dederit: nō minor tamen vestra laus, quòd ista per filium, quàm si ipsi meruissetis.

¹⁰⁰⁵ FELICEM VOCARE.] *Senecam vide, De Clem. i. cap. xiiii.* ¹⁰⁰⁶ ALIENVM.] *Quia à te transsumptum scilicet.* ¹⁰⁰⁷ NON TIMVISTI.] *Quod fecisse Augustus à quibusdā arguitur. qui Tiberium elēgit, vt comparatione pessimā gloriam sibi augeret: Tacitus.* ¹⁰⁰⁸ PROXIMAM TAMEN.] *Supremum aërem, ubi heroës. Lucanus:*

Quodque patet terras inter, Lunæque meatus,
Semidei manes habitant. quos ignea virtus,
Innocuos vitā, patientes ætheris imi
Fecit.

Stoicorum opinio est, ἡρώας εἶναι τὰς ὑπολειμμένας τῆς ἀπὸ αἰῶν ψυχάς: Heroas esse, animas, relictis corporibus, sapientum. Ad Senecam plura.

¹⁰⁰⁹ TRIBVNVM.] *Ergo sub patre Legato Tribunus filius fuit.* ¹⁰¹⁰ PVL-CHRIVS FVISSE.] *Vellem, fueritne.* ¹⁰¹¹ TRIVMPHALIA.] *Initiò: Cum puer admodum Parthicā lauro gloriam patris auxit.*

SCIO Patres Conscripti, cum ceteros ciues, tum præcipuè Consules oportere sic affici, vt se publicè magis quàm priuatim obligatos putent. Vt enim malos Principes rectius pulchriusque est ex communibus iniurijs odisse, quàm proprijs: ita boni speciosius amantur, ob ea quæ generi humano, quàm quæ hominibus præstant. Quia tamen in consuetudinem vertit, vt Consules publicā gratiarum actione perlatā, suo quoque nomine quantum debeant Principi, profiteantur: concedite me non
pro

pro me magis, munere isto, quàm pro ¹⁰¹² collegâ meo Cornuto Tertullo C. V. fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo? præsertim cum indulgentissimus Imp. in concordia nostrâ ea præstiterit ambobus, quæ si tantum in alterum contulisset, ambos tamen æqualiter obligasset. Vtrumque nostrum ille optimi cuiusque spoliator & carnifex, stragibus ¹⁰¹³ amicorum & in proximum ¹⁰¹⁴ iacto fulmine afflauerat: iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus: ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris diuus Nerua, ut nos ¹⁰¹⁵ et si minus, ut bonos, tamen promouere vellet: quia mutari sæculi signum & hoc esset, quod florerent, quorum præcipuum votum antè fuerat, ut memoriæ Principis ¹⁰¹⁶ elaborerentur. ¹⁰¹⁷ Nondum biennium compleueramus in ¹⁰¹⁸ officio laboriosissimo & maximo, cum tu nobis optime Principum, fortissime Imperatorum, Consulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te & illos Principes interest, qui beneficijs suis commendationem ¹⁰¹⁹ ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius illos desperatio & tædium, & similis repulsæ mora, ¹⁰²⁰ in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quod minus percreseamus, quo vtrumque nostrum testimonio ornaris: ut amore recti, amore reipublicæ, priscis illis Consulibus æquaueris: merito necne, neutram in partem decernere audeamus. quia nec fas est affirmationi tuæ derogare; & onerosum, confiteri vera esse, quæ de nobis, præsertim tam magnifica, dixisti. Tu tamen dignus es, qui eos Consules facias, de quibus possis ista prædicare. Tribuas veniam, quod inter hæc beneficia tua gratissimum est nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti. Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita vna eademque ratio propositi postulabat: cuius ca vis, ut morum similitudo concordia nostræ gloriam minuat, ac perinde sit mirum, si alter nostrum à collegâ, ac si à se ipso dissentiat. Non ergo temporarium & subitum est, quod vterque collegæ Consulatu, tanquam ¹⁰²¹ iterum suo gaudet, nisi quod.

quod tamen qui rursus Consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diuersis obligantur: nos duos Consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero Consules, sed iterum & pariter sumus.

¹⁰¹² COLLEGA MEO.] *Vide epistolam xv. libri v.* ¹⁰¹³ AMICORVM.] *Heluidij, Rustici, Senecionis, Maurici, plurium: quos in Epistolis ipse nominat, casos aut pulsos à Domitiano.* ¹⁰¹⁴ IACTO FULMINE.] *Ipse in epistolis pariter: Tot circa me iactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere idem exitium certis quibusdam notis augurabar.* ¹⁰¹⁵ ERSI MINVS.] *Hac in vitio sunt, ægrè sine libris tollendo. Nitebar: etsi minus notos, vt bonos. Pro virtute, non ex amicitia promouit. Quibusdam etiam libris mox illud, tamen, abest.* ¹⁰¹⁶ ELABERENTVR.] *Ne noti & cogitari, periclitarentur.* ¹⁰¹⁷ NONDVM BIENNIVM.] *Quando igitur, aut à quo, electi ad hoc officium? Vt hæc verba palam volunt, à Neruà. Atquin epistolam Plinij video, quæ repugnat, & ad Traianum ipsum refert. Ita enim tertiam epistola, lib. x. habet: Vt primum me domine indulgentia vestra promouit ad Præfecturam ærarij Saturni. Satin' hoc clarè ad Traianum? Respondeo, vestram indulgentiam ibi legi, non Tuam: itaque ad utrumque referendum, & Neruam & Traianum. Sic enim in epist. viii. Postea curis delegati à vobis officij retentus: de ipso hoc officio, & de utroque illo auctore. Neque enim temerè hoc numero ad Traianum solum uti solet. Meo igitur iudicio, electus Plinius cum Tertullo ad hoc munus, adoptato iam Traiano & imperij consorte: atque ita utrumque (etsi Traianus absens) promotorem agnoscit. Hoc enènit paucis ante Neruæ obitum septimanis, an mensibus: nec opinor, etsi designatos, munus obysse ante Ianuarium mensem. Bene ergo hinc nondum biennium in officio expletum: quia Consulatus ei oblati (inquit & hic loquitur) ante Ianuarium mensem. Oblatus inquam à Principe, qui uera solus faciebat Consules: sed postea tamen in Senatu suffragiorum aliqua species, & in campo comitiarum. vt sequentia declarant, quæ vide ne aliter acceperis, & ne te fallant.* ¹⁰¹⁸ OFFICIO LABORIOSISSIMO.] *De quo ipse epist. x. lib. i. Distringor officio, vt maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas, scribo plurimas, sed illiteratissimas, litteras. Postquam epistolam tamen mortem Verginij Rusti memorat: quæ diu anterior. vt appareat, seriem temporum, in disponendis illis, non ubique seruatam.* ¹⁰¹⁹ EX DIFFICVLTATE.] *Ars nec ignota nostris Aulicis, quibus hoc vitium est (cum Senecà dicam) ambitione praua differendi promissa, ne minor sit rogantium turba. Plura ille de hoc genere, II. De Benef. cap. v.* ¹⁰²⁰ IN NOTAM.] *Ignominiam.* ¹⁰²¹ ITERVM SVO.] *Non quòd alteruter antè Consul: sed acumen est, quòd uterque in collega Consulatu videatur sibi Consul. Itaque bis, & eodem tempore atque anno.*

ILLVD verò quàm insigne? quòd nobis Præfectis ærario Consulatum antè, quàm successorem dedisti. Aucta est dignitas dignita-

dignitate, neque continuatus tantum, sed geminatus est honor: finemque potestatis alterius, tamquam parum esset excipere, ¹⁰²²præuenit. Tanta tibi integritatis nostræ fiducia fuit, ut non dubitares te saluâ diligentiæ tuæ ratione esse facturum, si nos post maximum officium ¹⁰²³priuatos esse non sineres. Quid, quod ¹⁰²⁴eundem in annum Consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos ¹⁰²⁵pagina, quàm te Consulē accipiet, & nostra quoque nomina addentur Fastis, quibus ipse ¹⁰²⁶prescriberis. Tu comitijs nostris ¹⁰²⁷presidere, tu nobis sanctissimum illud ¹⁰²⁸carmen præire dignatus es, ¹⁰²⁹tuo iudicio Consules facti, tuâ voce ¹⁰³⁰renunciati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curiâ, in campo declarator existeres. ¹⁰³¹Nam quod eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quàm pulchrum nobis! quibus ¹⁰³²edicto, quibus ¹⁰³³spectaculo ¹⁰³⁴celebrare cōtinget diem illum, ¹⁰³⁵triplici gaudio latum: qui Principem ¹⁰³⁶abstulit pessimum, ¹⁰³⁷dedit optimum, meliorē optimo ¹⁰³⁸genuit. Nos ¹⁰³⁹sub oculis tuis ¹⁰⁴⁰augustior solito ¹⁰⁴¹currus accipiet, nos inter ¹⁰⁴²secunda omina & vota certantia, quæ presenti tibi cōferentur, vehemur alacres, & incerti ¹⁰⁴³ex utrâ parte maior auribus nostris accidat clamor. Super omnia tamen prædicandum videtur, quod pateris Consules esse quos fecisti. quippe nullum periculum, nullus ex Principe metus, consulares animos debilitat & frangit: nihil inuitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua, nec ¹⁰⁴⁴securitatem auctoritate perdemus. Ac siquid fortè ex Consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non sæculi: licet enim quantum ad Principem, licet tales Consules agere, quales ante Principes erant. Vllâ mne tibi pro beneficijs referre gratiam parem possumus? nisi tamen illam, ut semper nos meminerimus Consules fuisse, & ¹⁰⁴⁵Consules tuos. Ea sentiamus, ea censeamus, quæ consularibus digna sunt. Ita versemur in repub. ut credamus esse rem publicam. non consiliū nostrum, non operam subtrahamus: nec disiunctos nos, & quasi ¹⁰⁴⁶dimissos Consulatu, sed quasi astrictos & deuinctos putemus: ¹⁰⁴⁷eundemque locum laboris & curæ, quem reuerentiæ dignitatisque, teneamus.

¹⁰²² PRÆVENIT.] *Non ipse Consulatus, quem tardiùs gesserunt, sed ipsa designatio.* ¹⁰²³ PRIVATOS ESSE.] *Non quòd reuera designati magistratus, iam magistratus sint: sed quodammodo, & quia dignitatis suæ iam securi & certi.* ¹⁰²⁴ EVNDEM IN ANNUM.] *Nihil deest, nec muto. Eundem in annum, nempe in quem tuum contulisti.* ¹⁰²⁵ PAGINA.] *Fastorum.* ¹⁰²⁶ PAÆSCRIBERIS.] *Benè, in eius nēpe capite, ut primus anni Consul: & nos suffecti tum, ex ordine.* ¹⁰²⁷ PRÆSIDERE.] *Hac iam post oblatum Consulatum facta, ut tetigi: & dicis causâ, comitia velut habita: præfeditq; ijs Consul Traianus.* ¹⁰²⁸ CARMEN.] *De quo suprâ: Perpeffus es longum illud comitiorum carmen.* ¹⁰²⁹ TVO IUDICIO.] *Commendatione & suffragio, in Senatu.* ¹⁰³⁰ RENVNCIATI.] *Declarati, in campo. Obserua ordinem tunc comitialē.* ¹⁰³¹ NAM QVOD EVM POTISS.] *Mihi nihil clarius aut verius. vir tamen doctus nuper ex vet. codice legit & emendat, nam quod eos, & mox mensi. Eos, inquit, nempe honores. Quid opus est nebulam suffundere? sentētia liquida: Dedisti nobis eum mensem (nempe Septembrem) in quo celebritas & decus adijci possēt nostro Consulatu. Quia ex Kalendis Septembribus designati, in Nouēbres.* ¹⁰³² EDICTO.] *Quo festiuitas Natalis tui indicabitur, itemq; in eodudi.* ¹⁰³³ SPECTACVLO.] *De more, iam inde ab Augusto. Nam eius natalem annuis Circensibus, idq; decreto in perpetuum, celebratum, Dio tradit lib. LIIII. & LV. Suetonius, Tiberium per modestiam omisisse, & natalem suū, plebeijs Circensibus intercurrentem, vix bigæ vnus adiectione passum honorari. Sed alij deinde fecerunt, & plura exempla.* ¹⁰³⁴ CELEBRARE.] *Frequentem reddere. Diuus Maximus, in Natali Dominico: Læticia quantafit, quantusq; concursus, cū Imperatoris mundi istius natalis celebrandus est, benè nostis: & plura, quæ addit.* ¹⁰³⁵ TRIPLICI GAUDIO.] *Mirus satis, & à fato concursus.* ¹⁰³⁶ ABSTVLIT.] *Domitianum, qui mortuus XI III. Kal. Octobr.* ¹⁰³⁷ DEDIT.] *Neruem, illo ipso die lectum Principem.* ¹⁰³⁸ GENVIT.] *Traianum.* ¹⁰³⁹ SVB OCVLIS.] *Cū sis in urbe, te spectante & sedente.* ¹⁰⁴⁰ AVGVSTIOR SOLITO.] *Quia hæcenus Tribuni, inquit, aut Prætores: at nunc Consules in sellâ altiore, & curuli. Logi, ut statim dicam: nunc illud, vidri rescribendum augustiores. Ipsi, qui sic vehuntur, crescere videntur, & maiestatem ab illo splendore assumere. Quod si de curru tamen, & augustior placet: benè, augustior vulgaribus, quia triumphalis.* ¹⁰⁴¹ CVRRVS.] *Ipse currus, non sella curulis. Mos verò sic habet. Circenses istos Prætor aut Consul edebat: atque is curru sublimis, & in habitu triumphali. Iuuenalis:*

Quid, si vidisset Prætorem in curribus altis
 Exstantem, & medio sublimem in puluere Circi,
 In tunicâ Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
 Ex humeris aulæ togæ?

En Prætorem tibi in curru, in Circo, in veste triumphali. Symmachus lib. VI. epist. XLI. Illud ante omnia interpretatio tristis horrescit, quòd natali vrbis suffectum Consulem, curru quo vehabatur etoluit, per ferociam bigarum, quæ triumphum vehabant. Tacitus 1. Annal. de Tribuni plebis,

qui Augustalia celebraturi: Curru vehi, haud permissum: ne scilicet Consulibus aut Prætoribus æquarentur. Vide me ibi. Possit tamen etiam simpliciter aptari ad ritum, quo primo die Consules in curru vehebantur sublimes. Cassiodorus lib. 11. epist. 11. Cellos currus (sic legendum) nisi confidentia magna non appetit. Et mox: Respice te supra omnium humeros, atque ora volitare: quæ omnia ad Consulem designatum scribuntur. Ammianus lib. xxv. Adhibito in societatem trabæ Varroniano filio, admodum parvulo. cuius vagitus pertinaciter reluctantis, ne in curuli sellâ veheretur, ex more; id quod mox accidit, portendebat. Sed fortasse magis novitius iste mos. ¹⁰⁴² SECUNDA OMINA.] Lata tibi nobisq; precantium. ¹⁰⁴³ EX VTRA PARTE.] Ex utro latere Circi. ¹⁰⁴⁴ SECVRITATEM AVCTOR.] Id est, nec periclitabimur si auctoritatem loci magistratûsque tenebimus: ut antè sub tyrannis. ¹⁰⁴⁵ CONSVLES TVOS.] A te tali creatos, quod est super ipsum Consulatum. ¹⁰⁴⁶ DIMISSOS.] Quasi iam ultra non opus vacare reip. ut emeritos, & rude donatos. quia scilicet culmen honorû scandimus. ¹⁰⁴⁷ EYNDENQVE LOCVM.] Primum scilicet. sicut in reuerentiâ & dignitate primi sumus, iam Consulares: ita & in labore curâque simus.

IN fine orationis præsides custodesque Imperij deos, ego Consul pro rebus humanis, ac te præcipuè Capitoline Iupiter, precor, ut beneficijs tuis faueas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti quæ malo ¹⁰⁴⁸ Principi precabamur, exaudi quæ pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis. non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum ¹⁰⁴⁹ vnum omnium votum est, SALVS PRINCIPIS. Nec verò noua tibi iniungimus. tu enim iam tunc illum in tutelam recepisti, cum prædonis auidissimi faucibus eripuisti: neque enim sine auxilio tuo, cum altissima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excelsior, inconcussus stetit. præteritus est à pessimo Principe, qui præteriri ¹⁰⁵⁰ ab optimo non potuit. Tu clara iudicij tui signa misisti, cum proficiscenti ad exercitum ¹⁰⁵¹ tuo nomine, tuo honore cessisti. Tu voce IMPERATORIS quid sentires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi Pontificem maximum elegisti. Quo maiore fiduciâ, iisdem illis votis quæ ipse pro se nuncupari iubet, oro & obtestor, si bene remp. si ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serues; deinde ut quandoque successorem ei tribuas quem genuerit, quem formauerit, similemque fecerit ¹⁰⁵² adoptato; aut si hoc Fato negatur, in consilio sis eligenti, monstresque aliquem quem adoptari in Capitolio deceat. Vobis P. C. quantum

S 2 debeam,

debeam,¹⁰⁵³ publicis etiam monumentis continetur. vos mihi in Tribunatu quietis, in Præturâ modestiæ; vos in istis officijs etiam quæ¹⁰⁵⁴ è studijs nostris circa tuendos socios iniunxeratis, cuncti constantiæ antiquissimum testimoniû perhibuistis. vos proximè destinationem Consulatus mei his acclamationibus approbauistis, vt intelligam etiam atq; etiam enitendû mihi, vt hunc consensum vestrum complectar & teneam, & in dies augeâ. Etenim memini tunc verissimè iudicari, meruerit quis honorem, necne,¹⁰⁵⁵ cûm adeptus est. Vos modò fauete huic proposito, & credite, si¹⁰⁵⁶ cursu quodam¹⁰⁵⁷ prouectus ab illo insidiosissimo Principe, antè quàm profiteretur odiû bonorum, postquàm professus est, substiti; cûm viderem quæ ad honores¹⁰⁵⁸ compendia parent, longius iter malui; si malis temporibus inter mæstos & pauentes, bonis inter securos gaudentesq; numeror; si denique intârû diligo optimum Principem, inquantû inuisus¹⁰⁵⁹ pessimo fui. Ego reuerentiæ vestræ sic semper inseruiâ, non vt me¹⁰⁶⁰ Consulê, & mox Consularê, sed vt¹⁰⁶¹ candidatû Consulatus putem.

¹⁰⁴⁸ PRINCIPI PRECABAMVR.] *Aptius, imprecabamur, litterâ finali geminatâ. Est autem de Domitiano.* ¹⁰⁴⁹ VNVM OMNIVM VOTVM.] *Vide Suetonium in Aug. cap. LVIII. Senecam de Clem. I. cap. XIX. Martialis illud nec absimile, ad Iouem:*

Nil pro me mihi Iupiter petenti,
Ne succensueris, velut superbo.
Te pro Cæsare debeo rogare,
Pro me debeo Cæsarem rogare.

¹⁰⁵⁰ AB OPTIMO.] *In eligendo, & adoptando.* ¹⁰⁵¹ TVO NOMINE.] *Imperatoris, vt explicauit sub initium: Omnis turba, quæ limen infederat, te consalutauit Imperatorê. Et Iupiter communiter sic agnominatus. Plautus: Qui est imperator diuûm atque hominum Iupiter.* ¹⁰⁵² ADOPTATO.] *Sibi.* ¹⁰⁵³ PUBLICIS MONUMENTIS.] *Actis Senatus, ubi elogia super Plinio.* ¹⁰⁵⁴ E STUDIIS.] *Eloquentiæ, & forensium causarum.* ¹⁰⁵⁵ CVM ADEPTVS EST.] *Veteri dicto, ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνδρῶν δεινῶν: magistratus virum probat.* ¹⁰⁵⁶ CURSV QVODAM.] *Siue, quondam.* ¹⁰⁵⁷ PROVECTVS.] *Ad Tribunal & Præturam: epist. XI. lib. III.* ¹⁰⁵⁸ COMPENDIA.] *Per malas artes, & delationes.* ¹⁰⁵⁹ PESSIMO FUI.] *Videtur pendere tota hæc periodus: nec tamen pendet. Modus ita rogandi est, Si hoc feci, dixi, &c. fauete & credite.* ¹⁰⁶⁰ CONSVLEM.] *Qui nunc hæc dico.* ¹⁰⁶¹ CANDIDATVM.] *Qui obnoxij semper, reuerentes supplices. Finem meum scribendi habeo. vtinam illum alterum, vt legant, capiant, audiantq; hæc Principes, cum æterno suo & publico bono! Da o tu Aeternæ.*

A P P R O B A T I O.

DISSERTATIONCVLA I. LIPSII apud PRINCIPES, quòd erudita sit & Christianæ consentanea pietati, quæ superiores non potestate dominante, sed Charitate seruiente felices verè prædicat, digna est quæ typis excudatur ac diuulgetur. Item, de Plinij Panegyrico eiùsque Commentario: luce hanc lucem dignam censeo.

Gulielmus Fabricius Nouiomagus, Apostolicus
ac Archiducalis librorum Censor.

P R I V I L E G I V M C Æ S A R E V M.

R V D O L P H V S S E C V N D V S diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stirii, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto I V S T O L I P S I O gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quæ D E V S immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantum ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudetiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, ut tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in litteris ac disciplinis operam ponunt, præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, ut aborum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantie tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessumque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cum itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, qui que iudicare de Litteris possint, acceperimus, insignes te animi ingenii que tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, ut olim iuuenilibus adhuc annis præclara florecentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisisti, dum vetula Latinæ antiquitatis radera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeo & raram doctrinam, quæ nigram de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, ut in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere parcos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viri magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assidue versaris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirifice recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrocinioque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, acceperimus, Diplomate hoc nostro privilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcumque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus,

mus, statuimus, veramusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum, aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu edituruses, quocunque modo, caractere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum sine triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorumve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solum eiusmodi libris, tibi, hæredibusue tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi hæredibusue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiæmve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscumque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum sacre Cæsareæ M^{tie} proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^{tie} in cerâ rubrâ.

SYMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis, Iusti Lipsij Historiarum in alma Vniuersitate Louaniensi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscunque, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius, heredumve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has inferioris Germaniæ ditio- nes importet, venalesve habeat. Qui secus faxit, præter librorum confiscationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latius patet in litteris, datis Bruxellæ XIV. Febr. M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

TIbi JOANNES MORETE, pro amicitia qua mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantiniani est ac fuit, tibi, inquam, permitto, uti DISSERTATION- CYLAM meam apud PRINCEPES, una cum COM- MENTARIO in PLINI PANEGYRICVM, typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio sine iubeo, ex lege quam magnus Caesar & Rex meus dixerunt:

Iustus Lipsius.

A N T V E R P I Æ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD IOANNEM MORETVM.
M. DC. IIIL.

